T.C

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

CUMHURİYET ÖNCESİ BAKIRKÖY'DE KENTSEL YERLEŞMENİN TARİHSEL SÜRECİ

ELVİRA CALAKOVİC

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİMARLIK ANA BİLİM DALI

Tez Danışmanı: YRD. DOÇ. DR. İSMET OSMANOĞLU

EDİRNE 2019

Elvira CALAKOVİC'in hazırladığı "Cumhuriyet Öncesi Bakırköy'de Kentsel Yerleşmenin Tarihsel Süreci" başlıklı bu tez, tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından Mimarlık Anabilim Dalında bir Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri (Ünvan, Ad, Soyad): İmza

Dr. Öğr.Üyesi İsmet OSMANOĞLU (Danışman)

Prof. Dr. H.Burcu ÖZGÜVEN

Doç. Dr. Timur KAPROL

Tez Savunma Tarihi: 10/07/2019

Bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

İmza

Dr. Öğr.Üyesi İsmet OSMANOĞLU
Tez Danışmanı

Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Onayı

Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Prof.Dr. Murat YURTCAN
Enstitü Müdürü

T.Ü.FEN.BİLİMLERİ.ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında tüm verilen bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yar aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da farklı bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

10/07/2019

Elvira Calakovic

Yüksek Lisans Tezi
Cumhuriyet Öncesi Bakırköy'de Kentsel Yerleşmenin Tarihsel Süreci
T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

ÖZET

Bu çalışmada Bakırköy'de 2. yüzyıldan itibaren başlayan ve 1950'li yıllara kadar geçen döneme ait kentsel yerleşmenin tarihsel süreci araştırılmıştır. Bakırköy, Roma, Bizans ve Osmanlı İmparatorluklarına uzun bir süre ev sahipliği yapmıştır. Her İmparatorluk kendine ait uygarlığı ve bunun yansıması olan mimariyi ile kentsel dokuyu Bakırköy'e aktarmıştır. Küçük bir balıkçı kasabasından, İstanbul'un önemli semtlerinden birisine uzanan serüvene sahip olan Bakırköy`ün tarihsel süreç içerisinde kentsel gelişme açısından geçirdiği evreler tezde incelenmiştir. Beş bölümden oluşan tezin kurgulanması şu adımlar doğrultusunda olmuştur.

Birinci bölümde; araştırmanın amacı ve gerekçesi, kapsamı, materyal ve metot açıklanmaktadır.

İkinci bölüm; Roma – Bizans döneminde İstanbul ve çevresi ile Bakırköy'ün Roma-Bizans döneminde kentsel yerleşim sürecini konu edinmektedir. Bakırköy'deki Roma dönemine ait olduğunu bildiğimiz tek bulgu olan Via Egnatia (yol) ve Bizans dönemine ait olduğunu bildiğimiz 9 tane yapının mimari planları elde edilerek yeniden çizimleri yapılmış ve bunların tarihsel süreçleri ve kentsel gelişimi etkileriincelenmiştir.

Üçüncü bölümde; Osmanlı İmparatorluğunun İstanbul'u fethetmesiyle birlikte Bakırköy'ün kentsel çehresinin değişimi incelemiştir. Bakırköy tarih içinde göç alması

sebebiyle nüfusununfarklı etnik yapılardan oluştuğu görülmektedir. Osmanlı döneminden kentsel gelişmesine sürdüren ve büyüyen Bakırköy'de bu dönemden kalan 42 kamu binası ve 110 sivil yapının mimarisi incelenmiş, arşivlerden ulaşabildiğimiz planlar yeniden çizilmiş, planlarına ulaşamadıklarımızın ise rölövesi alınarak planları çizilmiştir.

Dördüncü bölümde; Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ve 1924-1950 yıllar arasında Türkiye'nin sosyal-politik ortamı anlatılmıştır. Bakırköy'ün Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki gelişmesi ve o dönemde inşa edilen binalardan bahsedilmiştir.

Beşinci bölüm ise sonuçlar ve değerlendirmeleri kapsamaktadır.

Yıl : 2019

Sayfa Sayısı :196

Anahtar Kelimeler : Hebdomon, Makriköy, Bakırköy, Kentsel Yerleşim, Kent.

Master's Thesis
"Historical Process of Urban Settlement in Bakırköy Before the Republic"
Trakya University Institute of Natural Sciences ,
Department of Architecture

ABSTRACT

In this study, the historical process of urban settlement in Bakirkoy, which started from the 2nd century until the 1950s, was investigated. For a long time Bakirkoy hosted Roman, Byzantine and Ottoman Empires. Each Empires architecture and culture had a reflection and impacted urban construction of Bakırköy. Extending from a small fishing town to one of the important districts of Istanbul, Bakirkoys' stages of urban development in the historical process has been researched in this thesis. The thesis, which consists of five chapters, is based on the following steps.

In the first section; the purpose and the rationale, scope, material and method of the research are explained.

Second part; It focuses on the urban settlement process of Istanbul and its environs in Bakırköy-Roman and Byzantine-Roman periods. The architectural plans of 9 buildings in Via Egnatia (road), which we know belong to the Roman and the Byzantine period in Bakırköy, were obtained. Their re-drawings were made and their historical processes and effects of urban development were researched.

In the third section; With the conquest of Istanbul by the Ottoman Empire, the change of the urban archıtecture of Bakırköy was researched. Due to the Bakırköy immigration history its population is composed of different ethnic structures. The architecture of 42 public buildings and 110 civil buildings remaining from this period in Bakirkoy, which

are builted in Ottoman period and remained to urban period, was re-drawn, the plans that we could access from the archives were redrawn, and the plans of those who could not reach the plans were drawn.

In the fourth section; Turkey's social and political environment of the founding of the Republic of Turkey between the years 1924-1950 and has been described. The development of Bakırköy in the early years of the Republic and the buildings constructed in that period were mentioned.

The fifth section covers the results and evaluations.

Year : 2019

Number of Pages : 196

Keywords : Hebdomon, Makriköy, Bakırköy, City, Urban Settlement.

ÖNSÖZ

Bakırköy'de 18 yüzyıl boyunca 3 farklı İmparatorluk döneminde kentsel yerleşmenin gelişimi ve sahip olduğu mimari mirasa ait yeraltı veya yerüstünde kalmış arkeolojik veya tarihsel bulgulara ulaşılarak dönemsel analizlerinin yapılması, eserlerin plan şemaları, konumlarının ortaya konması ve analizlere bağlı sonuçlar elde edilerek tez çalışması olarak ortaya konmuştur.

Tüm lisansüstü eğitimim ve tez çalışmam boyunca yardım ve desteğini esirgemeyen, her konuda yol gösteren ve zaman ayıran değerli tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. İsmet Osmanoğlu'na teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Ayrıca, daima yanımda olan ve her konuda bana destek veren babam Vehbija ,annem Muniba, kardeşlerim ve yeğenlerime; lisansüstü eğitimim boyunca Türkçe yazım konularında ve kaynak araştırmalarında bana yardım eden sevgili Doğan Altunbaş'a ve rölöve almamda yardım eden değerli arkadaşım Gabriel Güven'e teşekkür ederim.

Mimar Elvira Calakovic

2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET iv
ABSTRACT vi
ÖNSÖZ viii
İÇİNDEKİLER ix
SİMGELER DİZİNİ xii
ÇİZELGE DİZİNİ xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ xiv
BÖLÜM 1 1
GİRİŞ 1
1.1 Araştırmanın Amacı Ve Gerekçesi 2
1.2 Araştırmanın Kapsamı 3
1.3 Materyal Ve Metot 5
2. BÖLÜM 2 8
2.1 Roma –Bizans Döneminde İstanbul Ve Çevresi 8
2.2 KonstantinopolisVe İlk Kent Dışındaki Yerleşmeler 9
2.3 2. yy – 4. yy Arası Roma Döneminde Hebdomon'da Yerleşim 13
2.4 4. yy – 6. yy Arası Bizans Döneminde Hebdomon'daYerleşim 16
2.4.1 Campus Martius 18
2.4.2 Tribunal 19
2.4.3 Bizans Sikke Definesi 24
2.4.4 Hebdomon Sarayı 25
2.4.5 Aziz YuhannaManastır Ve Kilisesi 26
2.4.6 Vaftizci Yahya Kilisesi 27
2.5 6.yy –8. yy Arası Bizans Döneminde Hebdomon KentselYerleşim 30
2.5.1 Fildamı Sarnıcı 33

2.5.2 Jucudianae Sarayı ... 35
2.5.3 Hebdomon Hipojesi ... 37
2.5.4 Küçük Sarnıç ... 40
2.6 8. yy – 15. yy arası Hebdomon Kentsel Yerleşmesi ... 41
3. BÖLÜM 3 ... 44
3.1 15. yy ve 16.yy' daMakriköy Kentsel Yerleşmesi ... 44
3.2 17. ve 18. yy' daMakriköy Kentsel Yerleşmesi ... 48
3.2.1 Bakırköy Çarşı Camii ... 50
3.2.2 Bakırköy Şifa Hamamı ... 54
3.2.3 Bakırköy Baruthanesi ... 55
3.2.3.1 1.Cephanelik (Yunus Emre Kültür Merkezi) ... 57
3.2.3.2 İspirtohane ... 58
3.2.3.3 Hünkar Köşkü (Baruthane Kasrı veya Baruthane Kulesi) ... 60
3.2.4 Müslüman Mezarlığı ... 61
3.3 19. yy'da Makriköy Kentsel Yerleşmesi ... 63
3.3.1 Surp Asdvadzadzni Ermeni Kilisesi ... 69
3.3.2 Dadyan Ermeni Okulu ... 71
3.3.3 Ayıos Yeorios Rum Ortadoks Kilisesi ... 72
3.3.4 Basmahane-i Amire ... 74
3.3.5 Rum Mezarlığı ... 75
3.3.6 Ayios Hristos Analipsis Kilisesi ... 76
3.3.7 Ermeni Mezarlığı ... 77
3.3.8 Latin Katolik Kilisesi ... 78
3.3.9 Deniz Hamamları ... 80
3.3.10 Demir Yolu ... 81
3.3.10.1 Bakırköy Tren Yolu Lojmanı ... 84
3.3.11 Kont Alleon Konağı (Taş Mektep) ... 87
3.3.12 Eski Karakol Binası (Taş Okulu) ... 89
3.3.13 Behram Ağa İlkokulu ... 90
3.3.14 Gebeci Bey Konutu (Özel İlk Okulu) ... 92
3.4 Geç Osmanlı Döneminde Tarihi Yapıların Genel Değerlendirme ... 94
3.5 1900-1923 YıllarıArasında Makriköy Kentsel Yerleşmesi ... 96
3.5.1 Hamidiye Cami ... 106

3.5.2 Notre Rasaire Fransiz Okulu (BASAD) 107
3.5.3 Veliefendi Hipodromu 108
3.5.4 Reşadiye Kışlası 109
3.5.5 Amine Hatun Cami 111
3.5.6 Fransız Karakolu 113
4. BOLUM 4 114
4.1 1924-1950 Yıllar Arasında Türkiye'nin Sosyal - Politik Ortamı 114
4.2 1924-1950 Yıllar Arasında Bakırköy Kentsel Yerleşmesi 116
4.2.1 Bakırköy Ruh Ve Sinir Hastalıkları Hastanesi 120
5. BÖLÜM 5 121
DEĞERLENDİRME 121
SONUÇ 130
KAYNAKLAR 133
EKLER 140
Ek 1. Osmanlı Döneminde Yapılan ve Günümüze Ulaşabilen Kamu Yapıları 140
Ek 2. Osmanlı Döneminde Yapılan ve Bugüne Ulaşabilen Sivil Yapıları 148
Ek 3. 1909 Yılına ait haritada tarihi yapıların konumu. 176
Ek 4.1918 Yılına ait haritada tarihi yapıların konumu. 177
Ek 5. 1940 Yılına ait haritada tarihi yapıların konumu. 177
ÖZGEÇMİŞ 178

SİMGELER DİZİNİ

CDAB,OA : T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı

İVBM : İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü

İBBA : İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi

BBA : Bakırköy Belediye Arşivi

İBB AKA : İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Arşivi

Ed. : Editör

c. : Cilt

Haz. : Hazırlayan

vd. : Ve diğeri

vb. : Ve benzeri

yy : Yüzyıl

İAM : İstanbul Arkeoloji Müzeleri

ÇİZELGE DİZİNİ

Çizelge 2.1. Roma-Bizans Döneminde yapılar……...43
Çizelge 5.1 Mevcut ve Çalışma Kapsamında Üretilen Haritaların Tablosu……..125

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1.Bakırköy'ün Mahalleleri. 2
Şekil 2.1.Konstatinopolis'in kent dışındaki Yerleşmeleri (Kuban, 2004). 13
Şekil 2.2. Hebdomon ve Via Egnatia Yolu (Demangel, 1945). 14
Şekil 2.3. Hebdomon ve Via Egnatia Yolu (Millingen, 1899). 15
Şekil 2.4. 2. yy – 4 yy Roma Döneminde Hebdomon, Bizantion Avrupa ile bağlayan yol Via Egnatia. 15
Şekil 2.5. Million Anıtı, Avrupa şehirlerine giden büyük Roma yolu, Via Egnetia'nın başlangıcı ve üzerindeki mesafelerin ölçüldüğü referans noktasıydı (Calakovic, E., 2018). 17
Şekil 2.6.4 yy – 6 yy Bizans Döneminde Hebdomon Yerleşmesi. 18
Şekil 2.7. 1995 yılında Yenimahalle benzin istasyonun karşı tarafında kalan Tribunl'a ait duvarlar (Tuna, 2000). 20
Şekil 2.8. Sümerbank arazisi kazısında açığa çıkarılan mimari yapıların planı (Öncü vd., 2018). 21
Şekil 2.9. Tribunal'e ait kalıntıların Basmahane Fabrikası Vaziyet Planı İçerisindeki konumu (Öncü vd., 2018). 22
Şekil 2.10. Sümerbank arazisi kazısında açığa çıkarılan mimari yapıların doğudan görünüşü (Öncü vd., 2018). 23
Şekil 2.11. Sümerbank arazisi kazısında açığa çıkarılan mimari yapılar doğudan görünüşü (Öncü vd., 2018). 23
Şekil 2.12. Sümerbank arazisi kazısında açığa çıkarılan mimari yapıların ve mezarların kuzeyden görünüşü (Öncü vd., 2018). 23
Şekil 2.13. Bizans sikke definesi (Akyay, 1966). 24
Şekil 2.14. İmparator Marcus Tiberius (İ.S 582-602) zamanında bastırılmış 4.15 gr. ağırlığında altın Solidus sikke (İAM Envanter no: 355/1). 25
Şekil 2.15. İmparator Focas (İ.S 602-610) zamanında 1.51 gr. ağırlığında altın Tremisis sikke (İAM Envanter no: 355/46) 25
Şekil 2.16.İmparator Heraclius (İ.S 610-641) zamanında bastırılmış 4.54 gr. ağırlığında altın Solidus sikke(İAM Envanter no: 355/47). 25
Şekil 2.17.SSK Hastanesi temel kazısında ortaya çıkartılan İonnes Prodromos Kilise kalıntısı ve planı (İAM). 28
Şekil 2.18.Vaftizçi Yahya Kilisesi'nden kalan bir Kakmalı Sütun, 6. Yy ilk yarısı(İAM Envanter No. 3968). 28

Şekil 2.19.Vaftizci Yahya Kilisesinin kapılarından birinin üst kısmına olduğunu tahmin edilen mermer parçası (İAM Envanterno: 3967). 28
Şekil 2.20. Vaftizci Yahya Kilisesi'nin kalıntıları (Demangel, 1945). 29
Şekil 2.21. Vaftizci Yahya Kilisesi zemin mozaikleri (Demangel, 1945). 29
Şekil 2.22. Vaftizci Yahya Kilisesinin yerinde yapılan ofis binası (Calakovic, E., 2019). 30
Şekil 2.23. Kanalizasyon ağzı 32
Şekil 2.24. Bugün Kanalizasyon ağzı 32
Şekil 2.25.6 yy – 8 yy Bizans Döneminde Hebdomon yerleşmesi. 32
Şekil 2.26. Fildami Sarnıcı Planı (Ergil, 1970). 34
Şekil 2.27. Fildamı Sarnıcının A-A, B-B, C-C ve D-D kesiti (Savaş, 2009). 34
Şekil 2.28.Fildamı Sarnıcı (Calakovic E, 2019). 35
Şekil 2.29.Jucundianae Sarayı (Glück, 1920) 36
Şekil 2.30. 1950li yılların kadar Bakırköy sahilinde görülen (büyük olasılıkla Jucundianae Sarayı'na ait) mermer bir korniş (Tuna, 2000) 36
Şekil 2.31. Hebdomon Hipojesi Planı (Tuna , 2000). 37
Şekil 2.32. Hebdomon Hipojesinin kalıntıları (Calakovic, E., 2017). 39
Şekil 2.33. Müzede sergilenen lahit (Türkoğlu 2016) 39
Şekil 2.34. Hipoje kazıları 1921 (Türkoğlu, 2016). 40
Şekil 2.35. Küçük Sarnıca ait kalıntılar (Tuna, 2000) 41
Şekil 2.36.8. yy – 15 yy. Bizans Döneminde Hebdomonyerleşmesi. 42
Şekil 3.1. Zuhurat Baba türbesinin konumu. 46
Şekil 3.2. Zuhurat Baba Türbesi (Calakovic, E.,2018). 47
Şekil 3.3. Zuhurat Baba Çeşmesi ve Zuhurat Baba Heykeli(Calakovic, E.,2019). 48
Şekil 3.417. ve 18. yy'da Makriköy Kentsel Yerleşmesi. 50
Şekil 3.5.Bakırköy Çarşı camı (Calakovic, E.,2019). 51
Şekil 3.6.Bakırköy Çarşı camı 1960 yılına ait fotoğraf (Selçuk, 2015). 52
Şekil 3.7.Bakırköy Çarşı Camı 1.Normal Kat planı (Kaynak İVBM). 53
Şekil 3.8.Bakırköy Çarşı Camı Zemin Ve 2. Kat planı (Kaynak VİBM). 53
Şekil 3.9. Bakırköy Hamamı (Taslak Planı:Koçu, 1960) 54
Şekil 3.10. Sahil tarafında kalan Baruthanenin rölövesi(Kariptaş vd.,2018/Mimos Mimarlık). 56
Şekil 3.11. Yunus Emre Kültür Merkezi zemin ve üst kat planı (Kariptaş vd.,2018/H.Karabey projesi). 57
Şekil 3.12. Yunus Emre Kültür Merkezi (Ataköy Gazetesi, 2019). 58
Şekil 3.13. İspirtohanenin Rölövesi (Akın 2002) 59
Şekil 3.14. İspirtohane Kültür Merkezi (Calakovic, E., 2019). 60
Şekil 3.15. Hünkar Köşkü Rölövesi 61
Şekil 3.16 Hünkar Köşkü (Calakovic, E., 2019) 61
Şekil 3.17. Müslüman Mezarliği vaziyet (İBBA). 62
Şekil 3.18. Müslüman Mezarlığında şehitlik (Calakovic, E., 2019). 62
Şekil 3.19. 1839 yılına ait Makriköy Moltke'nin haritası (İpek, 2014). 64

Şekil 3.20. 1890 yılına ait Makriköy'ün haritası (Library, 2014). 67
Şekil 3.21. 1897 yılına Von Der Goltz İstanbul Haritası (Salt Araştırma, 2019). 68
Şekil 3.22. 19.yy'da Makriköy Kentsel Yerleşmesi 68
Şekil 3.23. Surp Asdvadzadzni Kilisesinin plan, kesit ve on görünüş (Tuğlacı,1991). . 69
Şekil 3.24. Surp Asdvadzadzni Kilisesi (Calakovic, E., 2019). 70
Şekil 3.25. Dadyan Ermeni Okulu Zemin ve Normal Kat Planı(BBA). 71
Şekil 3.26. Dadyan Ermeni Okulu (Calakovic, E., 2019). 72
Şekil 3.27. Ayıos Yeorios Rum OrtadoksKilise Planı 73
Şekil 3.28. Ayıos Yeorios Rum Ortadoks Kilisesi(Calakovic, E.,2019). 73
Şekil 3.29. Ayıos Yeorios Rum Ortadoks Kilisesi(Calakovic, E., 2019). 73
Şekil 3.30. Basmahane-i Amire (İBB AKA). 75
3.31. Rum mezarlığı vaziyet planı. 76
Şekil 3.32 Rum mezarlığı (Calakovic, E., 2019). 76
Şekil 3.33.Ayios Hristos Analipsis 76
Şekil 3.34. Ayios Hristos Analipsis Kilisesi (Calakovic, E., 2019). 76
Şekil 3.35. Ermeni Mezarlığı Vaziyet Planı (İBBA). 77
Şekil 3.36. Ermeni Mezarlığı (Calakovic, E.,2019). 78
Şekil 3.37. Latin Katolik Kilisesi 78
Şekil 3.38. Kiliseye ait sıra evler 78
Şekil 3.39. Latin Katolik Kilisesi Planı. 79
Şekil 3.40. Latin Katolik Kilisesi (Calakovic, E., 2019). 79
Şekil 3.41. 1. Tip Deniz Hamamı (Yağan, 2018). 81
Şekil 3.42. 2. Tip Deniz Hamamı (Yağan, 2018). 81
Şekil 3.43. 3.Tip Deniz Hamamı (Yağan, 2018). 81
Şekil 3.44. Bakırköy Deniz Hamamları (Blogcu, 2008). 81
Şekil 3.45. 1877 tarihli haritada İstanbul demir yolu hattı (İFEA, 2017). 82
Şekil 3.46. Bakırköy Tren İstasyonun Vaziyet Planı (Aslantaş, 1998). 84
Şekil 3.47. Yenimahalle Tren İstasyonun Vaziyet Planı (Aslantaş, 1998). 84
Şekil 3.48. Bakırköy Tren Yolu Lojmanı Zemin Kat Planı (BBA). 85
Şekil 3.49. Bakırköy Tren Yolu Lojmanı normal kat ve çatı piyesi planı (BBA). 85
Şekil 3.50. Tren Yolu Lojmanı (Calakovic, E.,2019). 86
Şekil 3.51. Demiryolu köprüsünün 1920'li yıllara ait özgün durumunu gösteren fotoğraf. Metal korkuluk ve kare kesitli taş babalar görülebilmektedir (Pinterest, 2019). 86
Şekil 3.52.Demiryolu köprünün 1920 yıllarına ait durumunu gösteren kuzey yönünden çekilmiş bir fotoğraf. Döşemesinin sıkıştırılmış toprak olarak bitirildiği görülebilmektedir (Pinterest, 2019). 87
Şekil 3.53. Kont Alleon Konağı (Calakovic, E., 2019). 88
Şekil 3.54. Kont Alleon Konağı Zemin,Normal ve Çatı Arası Piyesi Planı (BBA). 89
Şekil 3.55. Eski karakol binası (Taş Okulu,2017). 90
Şekil 3.56. Eski Karakol Binası-Taş Okulu'nun planı (Taş Okulu Arşivi). 90
Şekil 3.57. Behram Ağa Okulu Bodrum ve Zemin Kat Planı (BBA). 91

Şekil 3.58. Behram Ağa Okulu (Calakovic, E., 2019). 92
Şekil 3.59. Gebeci Bey Konutu Bodrum Kat,Zemin Kat ve Normal Kat planı (BBA). .93
Şekil 3.60. Gebeci Bey Konutu(Calakovic, E.,2019). 93
Şekil 3.61. Kapalı Çıkma (Calakovic, E.,2019). 94
Şekil 3.62. Açık Çıkma (Calakovic, E., 2019). 94
Şekil 3.63. Metal Süs Konsol (Calakovic, E., 2019) 95
Şekil 3.64. Taşıyıcı Ahşap Konsol (Calakovic, E., 2019). 95
Şekil 3.65 Kagir yapıda kat silmesi (Calakovic, E., 2019). 96
Şekil 3.66 Ahşap yapıda kat silmesi (Calakovic, E., 2019). 96
Şekil 3.67. 1909 yılına ait Bakırköy Haritası (İBB AKA aktarılarak çizilmiştir). 97
Şekil 3.68. 1914 yılına ait Bakırköy Haritası (İBB AKA aktarılarak çizilmiştir). 98
Şekil 3.69. Elektrik İdaresi Binası (Calakovic, E., 2019). 99
Şekil 3.70. 1913 yılına ait Makriköy haritası (CDAB,OA). 99
Şekil 3.71. 1915-1926 İstanbul haritasında gösterilen Marmara Sahil Şeridi Endüstri Aksi (Diğdem, Adile ve Burcu, 2017). 100
Şekil 3.72. 1918 yılına ait Bakırköy Haritası (İBB AKA 1918 harita ve 1914 haritadan yararlanarak çizilmiştir). 101
Şekil 3.73. Bakırköy'ün dar sokakları(Calakovic, E., 2019). 102
Şekil 3.74. Resneliler Köşkü (Calakovic, E.,2019). 103
Şekil 3.75. Doktor Rahmi Duman Köşkü(Calakovic, E.,2019). 103
Şekil 3.76. Bakırköy Sanatçı Dermeği (Calakovıc, E.,2019). 104
Şekil 3.77. Art Maurice Alleon Koşkü (Calakovic, E., 2019). 104
Şekil 3.78. 1900-1925 yıllar arası Makriköy kentsel yerleşmesi. 105
Şekil 3.79. 2019 yılına ait Bakırköy Kadastral Haritada Tarihi yapıların konumu. 105
Şekil 3.80. Hamidiye Cami Planı (PCYAPI Mimarlık Restorasyon arşivi). 106
Şekil 3.81. Hamidiye Camii (Calakovic, E.,2019). 106
Şekil 3.82. Notre Rasaire Fransiz Okulu Giriş, Normal ve Çatı ArasıKat Planı (BBA). 107
Şekil 3.83. Notre Rasaire Fransiz Okulu (Calakovic, E.,2019). 108
Şekil 3.84. Veliefendi Hipodromu (İBBA). 109
Şekil 3.85. Reşadiye Kışlasının ana girişinin kapısı (Calakovic. E.,2019). 110
Şekil 3.86. Reşadiye Camii Planı. 111
Şekil 3.87. Reşadiye Camii (Calakovic, E., 2019). 111
Şekil 3.88. Amine Hatun Cami planı. 112
Şekil 3.89. Amine Hatun Cami(Calakovic, E.,2019). 112
Şekil 3.90. Fransız Karakolu Bodrum Kat Ve Giriş Kat Planı. 113
Şekil 3.91. Fransız karakolu çatı piyesi planı (BBA). 113
Şekil 3.92. Fransız karakolu (Calakovic E, 2019). 113
Şekil 4.1. Bakırköy Haritası 1934 (İBB AKA aktarılarak çizilmiştir). 117
Şekil 4.2. 1934 yıllara ait Harita (Koçu,1960). 118
Şekil 4.3. Bakırköy Haritası 1940 (İBB AKA aktarılarak çizilmiştir). 119

Şekil 4.4. 1959. yılına ait haritada B Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi (İBB AKA).....120

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bakırköy, doğuda Çırpıcı Deresi ve Zeytinburnu ilçesi, kuzeyde Bahçelievler, E-5 Karayolu ve Güngören, kuzey batı ve batısında Küçükçekmece, güneyde ise Marmara Denizi arasında konumlanmıştır. 1989 yılına dek yüz ölçümü bakımından İstanbul'un en büyük ilçelerinden biriydi ve 275 km2'lik bir alanı kapsıyordu. O dönemlerde Bakırköy kuzeyde Gaziosmanpaşa ve Eyüp, batıda ise Çatalca ilçeleriyle komşu idi. Sırasıyla Küçükçekmece, Bağcılar, Güngören ve Bahçelievler ilçeleri Bakırköy'den ayrılmıştır; buna müteakip Bakırköy'ün hem yüz ölçümü hem de nüfusu düşmüştür. Günümüzde Bakırköy'ün yüz ölçümü 29,2 kilometrekare olup, ilçeyi Bakırköy Merkez, Ataköy, Yeşilköy ve Florya şeklinde dört temel bölgeye ayırabiliriz. Bakırköy toplamda 25 mahalleden oluşmaktadır. Tezimiz kapsamında Bakırköy Merkez ve Ataköy bölgeleri incelenmektedir.

M.S 2. Yüzyıla kadar uzanan tarihçesi ile Marmara Denizi kıyısında sayfiye ve eğlence yeri olarak kurulup yerleşime açılan Bakırköy, günümüzde idari sınırları içinde orta büyüklükte bir kent özelliğindedir. Tarihi kentsel yerleşim sürecinde 3 imparatorluk dönemi yaşamasına rağmen, bu dönemlere ait tarihsel dokusunu zamanla kaybetmiştir. Bakırköy'de az sayıda ayakta kalabilen tarihi yapılar, bugünkü yoğun yapılaşma arasında kaybolmuştur.

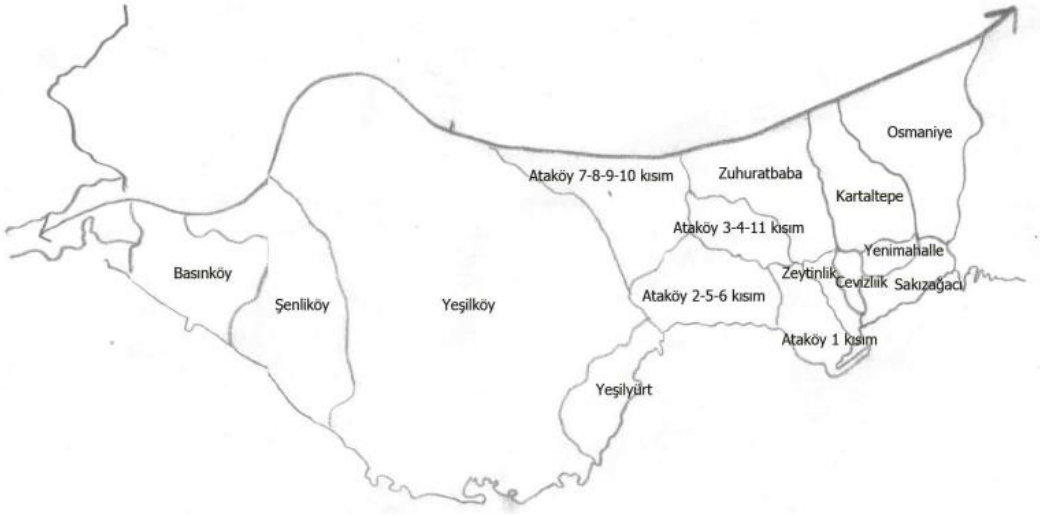

Şekil 0.1.Bakırköy'ün Mahalleleri.

Bakırköy uygun coğrafyasının sayesinde tarihi yerleşim sürecinde sayfiye yeri, mesire yeri, kutsal alan, askeri alan gibi özelliklere sahip olmuştur. Hızlı konut yapılaşması nedeniyle tarihi doku kaybolurken, coğrafyada da değişiklikler olmuştur. Eski sayfiye yerinden, orman, bahçe ve bağlardan oluşan yeşil bitki örtüsü sadece Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Hastanesinde kalmıştır. Landsat uydu verilerine göre1975, 1990 ve 1995 tarihlerinde dönemsel olarak kıyı önündeki deniz alanı doldurulmuş ve eski kıyı çizgisi yok olmuştur.

1.1 Araştırmanın Amacı Ve Gerekçesi

Bakırköy, Roma, Bizans ve Osmanlı İmparatorluklarına uzun bir süre ev sahipliği yapmıştır. Her İmparatorluk kendine ait mimariyi ve bunun yansıması olan kentsel dokuyu Bakırköy'e yansıtmıştır. Küçük bir balıkçı kasabasından, İstanbul'un önemli semtlerinden birisine uzanan serüvene sahip olan Bakırköy`ün tarihsel süreç içerisinde kentsel gelişme açısından geçirdiği evreler tezde incelenecektir. Bakırköy`ün M.S.2. yüzyıldan 20. yüzyıla kadarki 3 farklı İmparatorluk döneminde kentsel yerleşmenin gelişimini ve sahip olduğu mimari mirasın neleri içerdiğini ve zaman içerisindeki evrimini, mimari mirasa ait yeraltı veya yerüstünde kalmış arkeolojik veya tarihsel bulgulara ulaşılarak dönemsel analizlerinin yapılmasını, eserlerin plan şemaları, cephe özellikleri, konumlarının ortaya konmasını ve analizlere bağlı sonuçların elde edilip değerlendirilmesini içermektedir. İncelenen alanın yeraltı ve yerüstü bulgular,

arkeolojik ve mimari veriler ışığında dönemsel haritaları yapılacak ve kentsel öğeler ortaya konacaktır. Mimari yapıların plan şemaları, mekân özellikleri vb. araştırılacak, karşılaştırılacak, benzerlik ve farklılıklar incelenecektir. Roma İmparatorluğundan başlayarak bugüne kadar uzanan kentsel yerleşim hangi süreçlerden geçmiş, bu süreçleri etkileyen sosyoekonomik faktörleri nelerdir ve zaman içerisinde mekânsal değişimi haritalarıyla beraber anlatılacaktır.

1.2 Araştırmanın Kapsamı

Bakırköy, 2. yüzyıldan itibaren bugüne kadar 3 farklı uygarlığa tanık olmuş bir kenttir. Her uygarlık Bakırköy'e kendi kültürünü ve mimarisini yansıtmıştır. Araştırma kapsamında Bakırköy'ün kuzeyinde kalan E-5 karayolu ve güneyinde Marmara denizi, doğuda Çırpıcı deresi ve batıda Ayamama deresi arasında kalan alan incelenmektedir.Bu çalışmada Bakırköy'de kentsel yerleşimin tarihsel süreci üç bölümde anlatılmaktadır. İlk bölümünde 2. yüzyıldan 4. yüzyıla kadar Roma, 4. yüzyılın ikinci yarısından 15.yüzyıla kadar Bizans İmparatorluğu'nun Bakırköy'ü (Hebdomon), ikinci bölümde ise 15. yüzyıldan 20. Yüzyıla kadar Osmanlı İmparatorluğu döneminde Bakırköy (Makriköy), son olarak üçüncü bölümde ise Erken Cumhuriyeti döneminde Bakırköy'de kentsel gelişime etki eden faktörler, kentsel yapılaşma süreci ve mekânsal değişimler, haritalarileyapılara ait veriler (plan, cephe, kesit, gravür, tarihsel ve güncel fotoğraf, arşiv belgeleri vb.) beraber incelenecektir.

Bakırköy'de 4. yüzyıldan 8. yüzyıla kadar 4 bölgede kentsel yerleşim bulunuyordu. Hebdomon'un ilk kurulan kısmıKonstantinopolis'in en büyük askeri talimgâhı olan Campus Martius'dur. Bu yapı Çırpıcı Deresinin geçtiği düzlükte, bugünkü Veliefendi Hipodromu'nun da olduğu yerdedir. Campus Martius'un güneyinde, sahil kenarında Tribunal ismi verilen bir yapı daha inşa edilmiştir. Bu yapının amacı kimi kaynaklara göre mahkeme salonu olarak belirtilmiş olsa da, askerleri denetlemek ve imparatorun günlük idare işlerini yönetmek için kullandığı bir yapı olması daha muhtemeldir. Bugün yerine yüksek katlı binalar inşa edilmiştir. İkinci kentsel yerleşim bölgesi de Via Egnetia yolu üzerinde, yani bugünkü İstanbul Caddesi üzerinde bulunmaktaydı. Bu bölgede kilise, saray, köşkler yapılmış ve Hebdomon'un merkezi olmuştur. Bizans döneminde Bakırköy'de üçüncü yerleşim bölgesi de Hebdomon Sarayı ve Küçük Sarnıcın bulunduğu bugünkü Ataköy Marina'nın olduğu yerdir. Bölgede küçük bir de

liman vardı. Dördüncü olarak da E-5 Karayolu güneyinde, bugünkü Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nin bahçesinde Hebdomon Hipojesi (yeraltı mezarı) ve arkeolojik taşlar bulunmaktadır. Hebdomon 7. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar sürekli Avarlar, Bulgarlar, Arapların saldırılarına maruz kaldığı ve yerleşim için güvenli bir yer olmadığından dolayı terk edilmiştir. Bizans İmparatorluğu döneminde bu dört kentsel yerleşim alanı incelenecektir.

15. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu Konstantinopolis'i fethetmesiyle birlikte Bakırköy'ün kaderi 200 yıl boyunca çok da değişmemiştir. Osmanlı döneminde Makriköy olarak anılan Bakırköy'de 17. Yüzyıla kadar önemli bir yerleşim olmayıp, balıkçı köyü olarak kaderini sürdürmüştür. Osmanlı hâkimiyetine girdikten sonra bölgede ilk inşa edilen yapı Karaderviş Ağa Camii (Bakırköy Çarşı Camii) ve hemen onun yanında olan hamamdır. Makriköy'e 1701 yılında Bakırköy Baruthanesi ve 1870 yılında Demir Yolu yapılmasıyla Bakırköy'ün kentsel çehresi canlanmaya başlamıştır. Baruthanede çalışmak üzere gelen Ermeni işçiler bu bölgeye yerleşmiş, 1857 yılında Haliç'teki yangında ahşap evler yanınca orada oturan Rumlar da Bakırköy'e göç etmiştir. 1894 yılında İstanbul'da olan büyük depremin ardından çoğu Ermeni vatandaş yerleşmek için yine Bakırköy'ü tercih etmiştir. Ancak Bakırköy'de yerleşimi etkileyen en büyük etken İstanbul merkezi ile Bakırköy'ü birbirine bağlayan demiryolu hattının kurulmuş olmasıdır. 1950'li yıllara kadar Bakırköy'de kuzeyde Demiryolu güneyde ise Marmara denizi yerleşim için bir sınır olmuştur. 1950 yılından sonra Bakırköy sanayi bölgesi olarak ilan edilmekle beraber,Veliefendi Hipodromu kuzeyinde, bugünkü Osmaniye Mahallesinde ilk gece kondu yerleşim başlıyor. Bu senelerde Balkanlar'dan gelen muhacirler de bu bölgede yerleşmeyebaşlamıştır. Bakırköy'de çeşitli kültürlerin uyum içinde yaşamaları kentezengin bir mimari ve kent kimliğinin çeşitliliğine yol açmıştır. Kent kimliğininoluşumunda camiler, kiliseler, medreseler, köprüler, müzeler, hamamlar veimarethaneler rol almıştır.

Çalışma farklı uygarlık ve dönemlerin yansıra, coğrafi ve fiziki özelliklerin Bakırköy'ün karakterini nasıl biçimlendirdiğini; son yüzyıl içindeki insan eylemleriyle Bakırköy'ün nasıl hızlı bir değişim süreci geçirdiğinin anlatılmasını kapsamaktadır.Ayrıca dönemsel haritalar, planlar, çizimler, gravürler, tarihsel ve güncel fotoğraflar, arşiv belgeleri vb. veriler üzerinden bu dönemlere ait olup da günümüze

ulaşabilmiş ya da farklı nedenlerden dolayı yok olmuş yapıların konumları, plan, cephe, malzeme,strüktür ve yapım teknikleri de incelenmiştir.

1.3 Materyal Ve Metot

Bu çalışma sırasında eylül 2017- mayıs 2019 tarihleri arasında saha/alan çalışmaları ve analizleri, yerinde inceleme, tespit ve gözlemler yapılmıştır. Ayrıca arşivlerden konuyla ilgili dökümanlar tarandı. Arşiv verileri olan birincil kaynakların yanı sıra ikinci kaynaklar da gözden geçirildi. Çalışmanın konusuyla ilgili Türkiye`de ve yurt dışında yayımlanmış kitap, gazete, makale, tez, harita, fotoğraf ve diğer veriler tarandı. Alan araştırması, sahada yapılan çalışmalar, incelemeler, gözlemler, arşiv ve kaynak taraması yapılarak elde edilen veriler üzerinde incelemeler, karşılaştırmalar ve değerlendirmeler yapıldı. İncelenen alanın yeraltı ve yerüstü bulguları, arkeolojik ve mimari verileri ışığında dönemsel haritalarıhazırlanarak, araştırma bulgularından elde edilen sonuçlar kronolojik sırayla ortaya konuldu. Arşiv belgeleri, dönemsel haritalar, yerinde tespit ve incelemeler, tarihsel fotoğraf , gravür ve çizimler vb. veriler üzerinden mimari yapıların konumları, plan şemaları, mekân, cephe, strüktür, yapım tekniği ve süslemeözelliklerivb. araştırılarak sonuçları ortaya konmuştur.

Araştırma sürecinde Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, İstanbul Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Bakırköy Belediyesi arşivi, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi, IRCICA Arşivi, Milli Kütüphane, İBB Atatürk Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, İTÜ Kütüphanesi, YTÜ Kütüphanesi, MGSÜ Kütüphanesi, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü ile Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent ve Bakırköy Şubesindeki kaynaklara başvurulmuştur.

Bugüne kadar birçok araştırmacı Bakırköy'ükonu olarak ele almıştır ancak Bakırköy'de kentsel yerleşmenin tarihsel sürecini bütün tarihi binaların planlarıyla anlatan bir çalışma yapılmamıştı. Bakırköy'ün en önemli araştırmacılarından birisi olan Turgay Tuna Bakırköy ile ilgili üç tane kitap yazmıştır. İlkyayımlanan kitabı1996 yılında ''Bir Zamanlar Bakırköy", ikinci kitabı 2000 yılında yayımlanan Hebdomon'dan Bakırköy'e, üçüncü kitabı ise 2009 yılında ''Minyatür ve Fotoğraflarla Makrihori'den Bakırköy'e Ayastefanos'tan Yeşilköy'e'dir. Turgay Tuna bu

kitaplardaBakırköy'ün tarihini anlatmıştır.2000 yılında Rasim Örsan tarafından yayımlanan 'Kaybolan Bakırköy' isimli kitap ise Cumhuriyet döneminin bir İstanbul semtini insanların yaşamları, hayat şartları ve kültürüyle birlikte tasvir ederek anlatmaktadır. Bakırköy'le ilgili olarak iki demakale yazılmıştır. Bunlardan ilki 2012 yılında Suna Doğaner'in yazdığı ''Bakırköy'ün Kentsel ve Tarihsel Gelişimi''dir, ikincisi ise 2018 yılında Mimarist dergisinde yayımlanan 'İstanbul'un semtleri Bakırköy'dür.

Yurt dışında yayımlanan kitaplar ise 1899 yılında Alexander Van Millingen tarafından yazılan '' Byzantine Constantinople The Walls Of The City'' ve 1920 yılında yazılan Heinrich Glück'ün '' Das Hebdomon Und Seine Reste In Makriköi'' isimli eserlerdir. Glück'ün kitabı ulaşılan arkeolojik bulguların derlendiği ve kapsamlı bir alan araştırması ile desteklendiği ilk kentsel ölçekli çalışmadır. 1945 yılında Robert Demangel'in "Contribution a la Topographie l'Hebdomon" isimli kitabı da Bizans dönemindeki kentsel yerleşimle ilgili kapsamlı bir çalışmadır.

Bu çalışma kapsamında Bakırköy'ü konu alan tezler de incelenmiştir.Ömer Mutlu tarafından 1990 yılında yazılan ' Bakırköy Tarihsel Merkez Analizi ve Halkevi Binası'' isimli yüksek lisans tezi yazılmıştır. Ekrem Demir 1992 yılında "Bakırköy İlçesi ve Kentsel Gelişmesi" isimliyüksek lisans tezini yazmıştır. Bakırköy tren hattını konu alan iki farklı tez de incelenmiştir. Bunlardan ilki 1998 yılında Sevim Aslantaş tarafından yazılan 'T.C.D.D. Sirkeci-Halkalı Banliyö hattı tarihi lojman yapıları ve koruma önerileri'' isimli yüksek lisans tezidir. İkincisi ise 2002 yılında Nurdan Kuban tarafından yazılan "Yeşilköy Tren İstasyonu Yapılar Grubu Restorasyon Projesi" isimli yüksek lisans tezidir. 2017 yılında Aydin Deniz ''Bakırköy'ün Kültür Varlıkların saptanması, topluma sunum ve koruma projesi'' isimli bir yüksek lisans tezi yazmıştır. Bakırköy Fildamı Sarnıcı ile ilgili olarak da 2009 yılında Macide Savaş tarafından yazılan"Bakırköy Fildamı Sarnıcı'' isimli yüksek lisans tezi mevcuttur.

Bu çalışmada Bakırköy'ün 2. yüzyıldan itibaren 1950 yıllarına kadarki kentsel tarihi sürecini anlayabilmek için haritalar üretilmiştir. Bakırköy'ü gösteren en eski haritalar; 1899 yılında yayımlanan Alexandar Van Millingen'in kitabındaki "Konstantinopolis ve Hebdomon Arasındaki Bölge" isimli harita ve 1945 yılında yayımlanan Demangel'in "Hebdomon"isimli kitabında yer alan arkeolojik haritadır.Çalışmamızda bu haritaları

kaynak alarak, bugüne ulaşmış ya da kısmen ulaşabilmiş arkeolojik kalıntıların da yardımı ile yeni kronolojik haritalar çizilmiştir.

Osmanlı'nın Makriköy'ü gösterir ilk haritası 1909 yılında Osmanlı devletinin kendi haritalarını oluşturmak üzere kurduğu Harita Komisyonu tarafından çizilmiştir. Komisyondaki harita subaylarının çizdiği ilk harita olan,1909 yılına ait bu Bakırköy haritasında detaylı bir yerleşim planı ortaya koyulmuştu. Bu harita çizilene kadar bölgedeki yerleşim planı hakkında bilgi verebilecek herhangi bir haritaya rastlanmamıştır.

Çalışmamızda kendi ürettiğimiz haritalarla sokakların, caddelerin, yeni oluşan adaların zaman içinde nasıl eklendiğini, bir kentin yıldan yıla nasıl büyüdüğünü ortaya koymaya çalıştık. Hebdomon, Makriköy ve Bakırköy dönemlerine ait kentin tarihi yapılarının mevcut planları yeniden çizilmiştir.Planları bulunamayan yapıların ise yerine gidilip rölöve çıkartılmışve planları sıfırdan çizilmiştir.

Bakırköy'ünVia Egnetia yolu vasıtası ile mesire alanı olarak başlayan macerasının, İstanbul'un en önemli ilçelerinden birihaline gelinceye kadar hangi tarihi ve mekânsal süreçlerden geçtiği, harita, plan, şema,tablo ve envanterler yardımı ile anlatılmaktadır. Referans verilmeyen tüm şekil ve tablolar yazarlar tarafından yapılmıştır.

BÖLÜM 2

ROMA VE BIZANS DÖNEMINDE HEBDOMON'DA YERLEŞİM

2.1 Roma –Bizans Döneminde İstanbul Ve Çevresi

İstanbul'un bugünkü metropol alanı içinde, boğazın Asya ve Avrupa kıyılarında, M.Ö. 3. yüzyıla ait yerleşim bölgelerinin izlerine rastlanmaktadır. Bu kırsal yerleşim köylerden oluşuyordu. Haliç'in üst ucunda eski bir yerleşim merkezinden söz edilse de, kentin tarihi Byzantion ile başlar. Byzantion toprakları Trakya'da Terkos ve Rhegion'a kadar uzanıyordu, Anadolu'da ise bugünkü Yalova civarındaki Bithynia'ya kadar ulaşıyordu. Kentin denizden gelen düşmanlarına ve Trakyalı komşularına karşısavunulabilmesi için, daha ilk yıllarından itibaren surlarla çevrilmiştir(Wiener, 1998).

Byzantion'un Roma Devleti'nin hâkimiyeti altına girdiği dönemde, Roma Devleti Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarında topraklara sahipti. Doğudan Farslar ve Araplar, Batıdan ise Türkler şehir için büyük bir tehdit oluşturuyordu (Kaya, 2013). O dönemde Byzantium olarak anılan şehir, sürekli kuşatmalara ve saldırılara maruz kalmıştır; ancak surları sayesinde kendini savunmuştur. Ancak 4. yüzyılda gerçekleşen Maximinus-Licinius (312) ve Licinius – Constantinus (324) arasındaki savaş, şehri oldukça zarara uğratmıştır(Wiener, 1998). Tüm bu savaşların ve kuşatmaların ardından, Roma İmparatorluğu Doğu Roma ve Batı Roma olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Doğu Roma İmparatorluğu'nun devamında ise Bizans İmparatorluğu kurulmuştur. 324 yılında Constantinus şehrin surlarını yeniden inşa eder ve şehre Konstantinopolis adını verir (Kaya, 2013).

Roma İmparatorluğu 330 yılından itibaren artık 2 başkenti olan bir devlettir. Konstantinopolis'in Roma İmparatorluğu'nun yeni başkenti olmasının nedenlerini sayacak olursak; iyi jeo-stratejik konumu, askeri açıdan savunması kolay bir yarımada oluşu, Haliç'in doğal bir liman olarak ticarete uygun olması ve Boğaz'ı geçen ticari gemilerden vergi alınabilmesiydi. Avrupa ve Asya kıtası arasındaki en kısa geçiş yolu Boğaz üzerinden sağlanmaktaydı.Tüm bu nedenlerden ötürü, 4. Yüzyılın ortalarında kurulan bu kent 1123 yıl boyunca Doğu Roma İmparatorluğuna başkent olmuştur. Konstantinopolis'in ilk sınırları bugünkü Cağaloğlu'ndan başlayıp Sirkeci, Sarayburnu ve Sultanahmet bölgesini içine alıyordu. Konstantinopolis kurulurken Byzantion'un eski surları kaldırılmış ve kent batıya doğru 2,5 km kadar genişletilmiştir. Şehrin merkezi ise bugünkü Sultanahmet meydanı çevresiydi (Akyürek, 2014). Kentte on asırdan fazla hüküm sürmüş olan Bizans İmparatorluğu, siyaset, ticaret, kültür, sanat ve medeniyet açısından kenti geliştirmeye büyük önem vermiştir (Kaya, 2014).

2.2 KonstantinopolisVe İlk Kent Dışındaki Yerleşmeler

Roma İmparatorluğu, özellikle 3. yüzyılda Kuzey Afrika'dan Mezopotamya'ya, Batı Avrupa'dan Basra Körfezi'ne ulaşan sınırları nedeniyle çeşitli idari sorunlar ve karışıklıklarla karşı karşıya kalmıştır. İmparator Diocletianus (225-305) İmparatorluğun Roma'dan zor yönetildiğini fark etmiş ve imparatorluğu yönetmek için 'Tetrarklık' adında yeni bir sistem getirmiştir. Adından da anlaşılacağı üzere bu sistemde dörtlü bir yönetim sistemi oluşturulmuştur. Tetrarklıkta imparatorluk önce batı ve doğu olmak üzere ikiye ayrılır, her iki tarafa da birer imparator (Augustus) ve imparatora yardımcı olarak birer Caesar ile yönetim sağlanır.

Genç Konstantin olarak bilinen 1. Constantinus 272 yılında Batı Balkanlar'da bir İmparator muhafızı olan Constantius'un oğlu olarak dünyaya gelmiştir. 1. Constantinus iyi bir eğitim almış ve doğu tetrarklıkla bazı seferlere katılıp, askeri tecrübeler edinmiştir (Akyürek, 2014).1. Constantinus 330 yılında Roma İmparatorluğu'nun başkentini Roma'dan Byzantion'a (Nova Roma) taşıyıp yeni bir devlet yaratmıştı (Çelik, 1986).

İmparator 1. Constantinus kentin sınırlarını 6 kilometre genişletmiş ve bu esnadaki yoğun çalışmalar için her yerden inşaat malzemeleri ve işçi getirmiştir. Kente uygulanan

yerleşim planı; birbirinden yelpaze şeklinde ayrılan ana caddeler ve bunları kesen başka ana caddeleri öngören bir şemadır. Büyük ana caddelerin (Sahil yolu, Mese yolu), meydanların (Forum Constantinus, Forum Augusteion), surların, Büyük Sarayı'ın ve ibadethanelerin (Aya İrini, Tykhe ve Rhea Tapınakları)- yapımının yanı sıra, Septimus Severus döneminde yapımına başlanan Hipodrom ve Zeuksippos Hamamı gibi büyük yapıların inşası da tamamlamıştı (Wiener, 2002, 19).

Sultan Ahmet Camisi'nin batısında yer alan Hipodrom Septimus Severus tarafından yapılmış olup, imparator 1. Constantinus döneminde genişletilmiş ve yenilenmiştir. Gladyatör dövüşleri, atlı araba yarışları ve çeşitli gösterilerin sergilendiği 80.000 kişi kapasiteli hipodrom, Konstantinopolis halkının günlük yaşamında önemli bir role sahipti. İmparatorluk Büyük Sarayı (Magnum Palatium)Hipodrom 'un doğu tarafında bitişik olarak inşa edilmiştir. Saray yaklaşık 100.000 metrekarelik bir yerde inşa edilmiştir. Saray içerisinde taht, resmi kabul salonları, kiliseler, hamamlar, yaşam alanları, bahçeler, muhafız kışlası ve oyun alanları bulunuyordu. Hristiyanlığı yasallaştıran Constantinus'un Konstantinopolis'te kilise yaptırıp yaptırmadığı konusunda ise kesin bir bilgi yoktur. Constantinus'tan sonra da büyümeye devam eden başkentte, revaklı caddeler Theodosius surlarına kadar uzatılmış, çok sayıda kilise ve manastır yapılmış, su sorunları kemerler ve sarnıçlarla çözümlenmiş, kente yeni limanlar inşa edilmiştir (Akyürek, 2012).

6. yüzyılın ortalarında kent çeşitli sorunlarla boğuşmaya başlar. 543 yıllarında görülen ve nüfusun yarısına yakınının ölümüne sebep olan veba salgınlarını, depremler ve yangınlar izler. Konstantinopolis 7. Yüzyıldan itibaren ise düşmanlar tarafından kuşatılmaya başlar. 605 ve 615 yıllarında Pers birlikleri Khakkedon'a kadar dayanır. 626 'da ise kent Avar –Slav ordusu tarafından saldırıya uğrar. Araplar, 674-678 yılları arasında Bulgarlar ise 8. Yüzyılın başında saldırır. Bu saldırılar sebebiyle Konstantinopolis'in 7. Ve 10. Yüzyıl arası dönemindeki yapılar büyük oranda zarar görmüş ve az sayıda yapı ayakta kalmıştır(Wiener, 2002, 23-28).

Arap, Slav ve Bulgar orduları saldırım sırasında Çırpıcı Cayırında ordugâh kuruyorlardı (Evren, 2011).

Haçlılar tarafından 1204 yılında ele geçirilip yağmalanan kent, artık yoksul ve harabe bir kente dönüşmüştür. Haçlıların istilası esnasında pek çok kent sakini yaşamını yitirir,

hayatta kalanlardan bir kısmı varoşlara bir kısmı ise o dönemde halen Bizans toprağı olan Anadolu'ya göç eder. Bu dönemden sonra Konstantinopolis sürekli küçülmeye ve fakirleşmeye devam etmiştir. Kent 1321-1357 arasında beş kanlı iç savaş, 1344 yılında şiddetli depremler, 1347-1348 yıllarında veba salgını imparatorluğun topraklarını iyice küçültmüş ve eski parlak döneminden eser kalmamıştır(Wiener, 2002).

Tüm ortaçağ kentlerinde olduğu gibi, Konstantinopolis'in kaderi de savunma sistemine bağlıydı. Kentin Galata ve Halkedon dışında, Boğaz üzerindeki her noktası saldırıya açıktı. İmparatorlar, senatörler ve soylular, kent dışında da saray ve villalar inşa etmişlerdi (Öncü vd., 2018, 30-32). Konstantinopolis'in surların dışındaki en önemli yerleşim yerleri hiç şüphesiz Boğaz kıyılarıydı. Boğaz kıyılarındaki ilk yerleşmelerin tarihi bilinmemektedir. Ancak bu bölgelerin her zaman kentin dışındaki en çekici avcılık ve balıkçılık bölgeleri olduğu açıktır. Roma İmparatorluğu'nun erken döneminde boş ve kırsal olan Boğaziçi 1. Justinianos zamanında daha yoğun bir yerleşme göstermiştir; bu dönemde villalar dışında kilise ve hamamlar da yapılmıştır. Boğaziçi'nde bütün yerleşmeleri, Ayios Mamas (bugünkü Beşiktaş) dışından kentsel yaşamın organik bir parçası olamamıştır (Kuban,2004).

Kentin bir parçası olan Haliç'e 6. Yüzyılda 1. Justinianus tarafından kilise, hamamlar ve tiyatro gibi kamu yapıları da inşa edilmiştir. Boğaziçi 7. yüzyıldan itibaren Avarlar'ın, Bulgarlar'ın ve Vikingler'in saldırıları sebebiyle kalıcı büyük bir yerleşim yeri olamamıştır. Boğaziçi ve kent arasında tek ulaşımın deniz olmasından ötürü Osmanlı dönemine kadar fazla bir gelişim göstermemiştir (Kuban,2004).

Konstantinopolis'in surları dışında kurulan en önemli yerleşim yerlerinden biri Hebdomondu. Konstantinopolis'in merkezinden ve İmparatorluğun başlangıç noktası olarak kabul edilen Million taşından 7 stadionluk mesafede olduğu için ismi Hebdomon olarak verilmiştir. Hebdomon 4. yüzyılda bir sayfiye yeri olarak karşımıza çıkar. Konstantinopolis'in en önemli kapısı Porta Aurea'dan (Altın Kapı) başlayıp batıya doğru uzanan ve kenti Avrupa'ya bağlayan Via Agnetia yolu üzerinde kurulmuştur. Via Agnetia yolu bugünkü İstanbul caddesi üzerindeki güzergahı izlemektedir ve Bakırköy topografyasında halen varlığını korumaktadır. Hebdomon ilk kurulduğunda daha çok askeri amaçlı olarak kullanılmıştır. Bugünkü at yarışlarının düzenlediği Veliefendi Hipodromu'nun olduğu yerde bulunan Campus Martius, Bizans'ın başkentteki en

önemli askeri garnizonlarından biriydi. Askerler sefere çıkmadan önce ve seferden döndükten sonra buradaki alanda toplanıyordu (Öncü vd., 2018, 30-32).

Campus Martius'ta taç giyen ilk imparator Valens'dir (MS 364-378). Bu nedenle Valens tarafından, Campus Martius'un güneyinde 'Tribunal' diye adlandırılan bir yapı inşa edilmiştir. Hebdomon'da iki de saray da yapılmıştı ve bunlardan biri imparatorların sayfiye sarayıydı. Bunlardan biri Hebdomon veya Magnaura Sarayı, diğeri ise Jucundianae (zevkler) sarayıdır. Hebdomon'daki önemli yapılar arasında kiliseler de yer alıyordu. Hebdomon'da iki önemli kilise vardı; bunlardan biri Theodosius döneminde yapılan Vaftizci Yahya Kilisesi ve ve ardılı Arcadius dönemlerinde yapılan Aziz Yuhanna manastırıdır(Kömürciyan, 1988;Öncü vd., 2018). Konstantinopolis'ten 17 km uzaklıktaki, Bizansı Avrupa'ya bağlayan Via Agnetia yolunun 4 km. kadar güneyinde kalan Ayastefanos (bugünkü Yeşilköy) küçük bir balıkçı köyü olarak bilinirdi ve adını günümüze ulaşamayan Aya Stefanos kilisesinden almaktaydı (Tuna, 2006).

Konstantinopolis'in yakınında Prens Adaları olarak anılan dört büyük adada ise küçük köylerden oluşan bir yerleşim vardı. Adalarda manastırlar ve limanlar inşa edilmiştir. Lakin kentle olan ilişkiler çok sınırlı olduğundan 19. Yüzyıldan itibaren kentin sayfiye yerleri olmuştur (Kuban,2004).

Doğan Kuban'ın "İstanbul Bir Kent Tarihi" (2004) isimli kitabındaki haritaya göre Konstantinopolis'in surlarının dışında olan yerleşim yerlerini şu şekilde sıralayabiliriz: Avrupa yakasındaki yerleşimler: Kosmidion (Eyüp), Kydaris (Alibeyköy), Lykos ,Kampos, Strongilon (Zeytinburnu) Hebdomon (Bakırköy), Barhyas (Kağıthane), Peyre (Beyoğlu), Galata, Argyropolis (Tophane) Diplokionion Saint Mamas (Beşiktaş), Chalaae Phidali (Bebek), Sostenion (İstinya) Nea POLİS (Yeniköy), Therapia (Tarabya), Kalos Agros (Büyükdere), Kataskepe (Sarıyer). Asya yakasındaki yerleşimler: Argyronion (Macar Burnu), İrenaion (Çubuklu), Phiooloe Anthemion (Kanlıca), Boradion Brochthoı (Anadolu Yakası), Phrixou Limen (Kandili), Sophianae(Çengelköy), Stauros (Beylerbeyi İstavros), Hrysokeramos (Kuzguncuk), Damalis, Hrysopolis Scutarı, Halkedon (Kadiköy), Hieria (F.Bahçe), Rufinianai (Caddebostan), Poleatikon (Bostancı), Skopa (Kayış Dağı), Damatris (Samandra), Kartalime (Kartal); Adalar: Prinkipos (Büyük Ada); Terebinthos (Sedef Adası), Halkı (Heybeli), Pita, Antigoni, Oti, Onla (Sivri Ada), Playı (Yassı Ada)

Şekil 2.1.Konstatinopolis'in kent dışındaki Yerleşmeleri (Kuban, 2004).

2.3 2. yy – 4. yy Arası Roma Döneminde Hebdomon'da Yerleşim

M.Ö. 181 yılında yapımına başlanan ve Roma İmparatorluğu'nun en önemli yollarından biri olan Via Egnatia, Hebdomon'dan geçerek Bizantion (İstanbul)'u Avrupa'ya bağlar. Ayasofya'nın önündeki Augusteion meydanında dikili olan veBizans'in merkezi olarak kabul edilen Million taşındanbaşlayıp, Porta Aurea'dan (Altın Kapı) geçip Roma'ya giden Via Egnatia yolunun yedinci mili üzerinde bulunduğu için o dönemler Bakırköy'e "yedinci" anlamına gelen Hebdomon adı verilmiştir (VanMillingen, 1899; Demangel, 1945;Koçu, 1960; İAM).

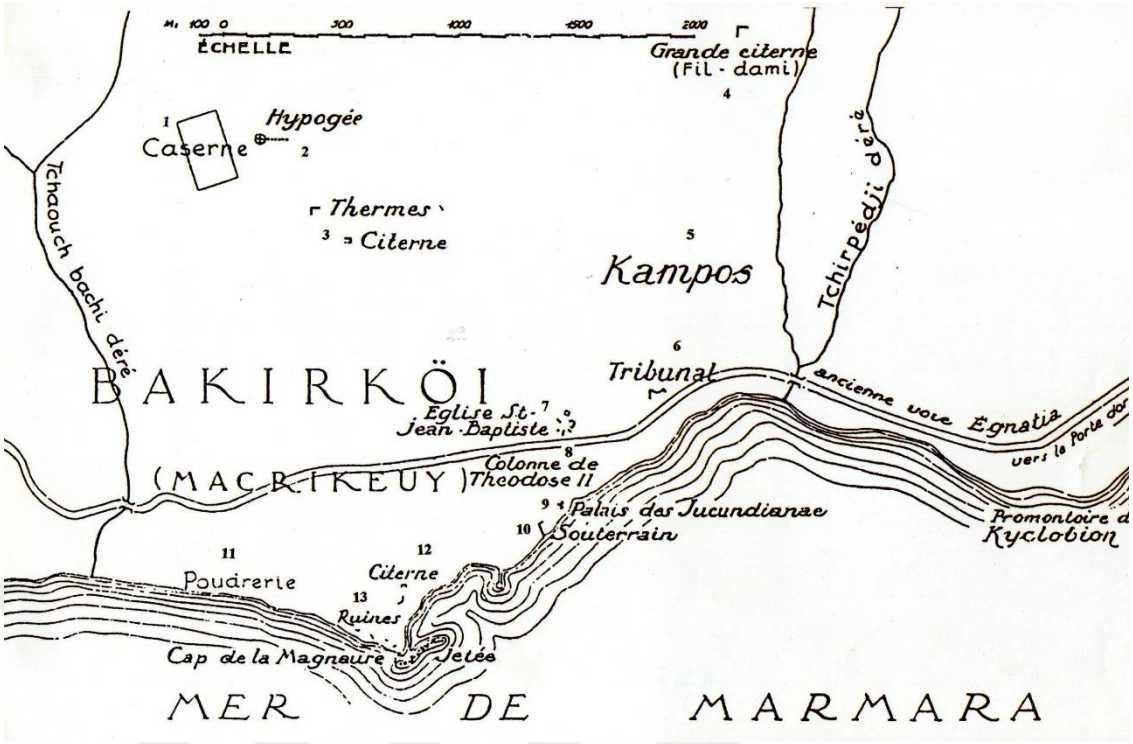

Şekil 2.2. Hebdomon ve Via Egnatia Yolu (Demangel, 1945).

Adını onu ilk inşa ettiren Makedonya prokonsülü Egnatius'tan alan Via Egnatia yolu, Roma döneminde öncelikli olarak askeri amaçla ve imparatorluğun posta hizmetlerinde kullanılmaktaydı ancak aynı zamanda tüccarlar ve başka yolcular da bu yoldan yararlanabiliyordu. Konstantinopolis'in kurulmasıyla birlikte, iki imparatorluk başkentini birleştiren ana eksen olan bu yol, eskisinden çok daha büyük bir işlev kazanmıştır (Zacharıadou, 1999). Gilbert Dagron'un deyimiyle sarayı tarihsel başkent Roma'ya bağlayan uzun bir göbek bağı oluşturmuştur (Zacharıadou, 1999). Ancak 5. Yüzyılın sonuna doğru Roma şehri Akdeniz dünyasının başkenti olmaktan çıktıktan sonra Egnetia Yolu'nun rolü de gerilemeye başlar (Zacharıadou, 1999).

Hebdomon'un en önemli dini yapısı olan Vaftizci Yahya Kilisesi de bu yol üzerindedir.Yine bu yol üzerinde yüzme havuzları ve hamam gibi yapılar da inşa edilmiştir.Via Egnatia yolunun şehir merkezinden başlayıp, günümüz Küçükçekmece'e (o zaman ki Region'a) kadar uzanan kısmının taşlarla döşenmiş ve iki at arabasının yan yana geçebileceği kadar geniş olduğu bilinmektedir. Via Egnatia yolu günümüzün Bakırköy topografyasında da halen varlığını sürdürmektedir. Günümüzde İstanbul Caddesi olarak bilinen yol, Via Egnatia güzergâhının üzerindedir(Öncü vd. ,

2018).Yapmış olduğumuz kaynak taramalarında Roma döneminde Via Egnatia yolu dışında her hangi yapı rastlanmamıştır (Şekil 2.4).

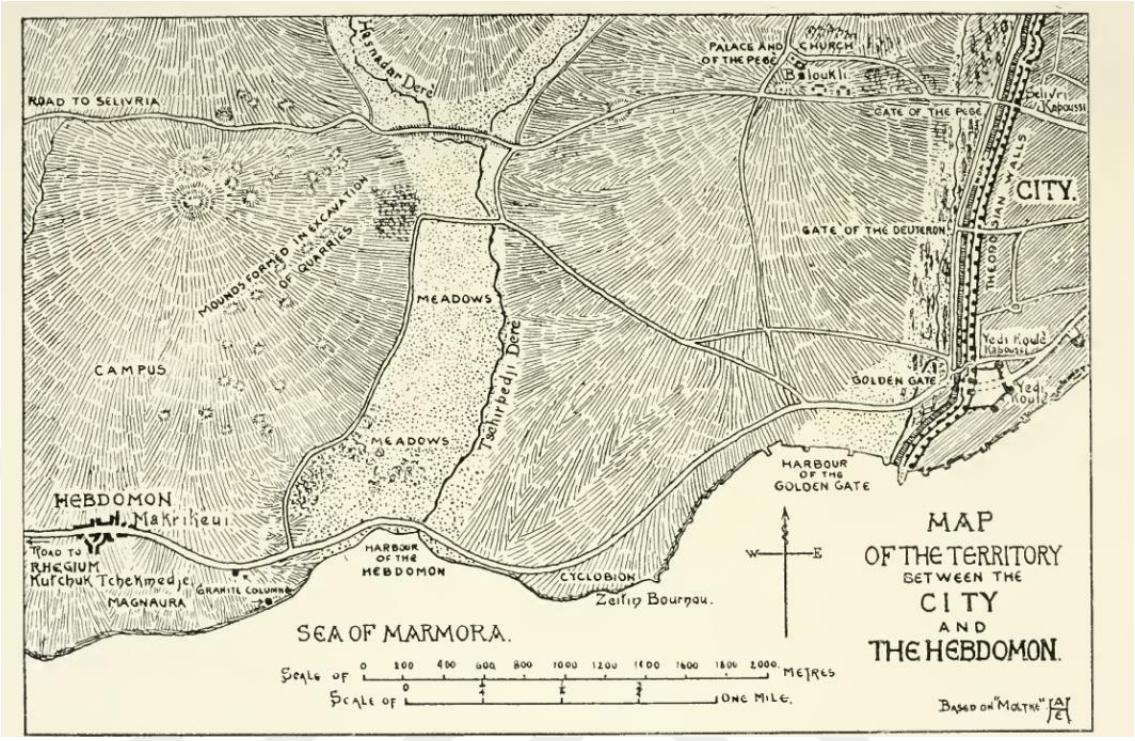

Şekil 2.3. Hebdomon ve Via Egnatia Yolu (Millingen, 1899).

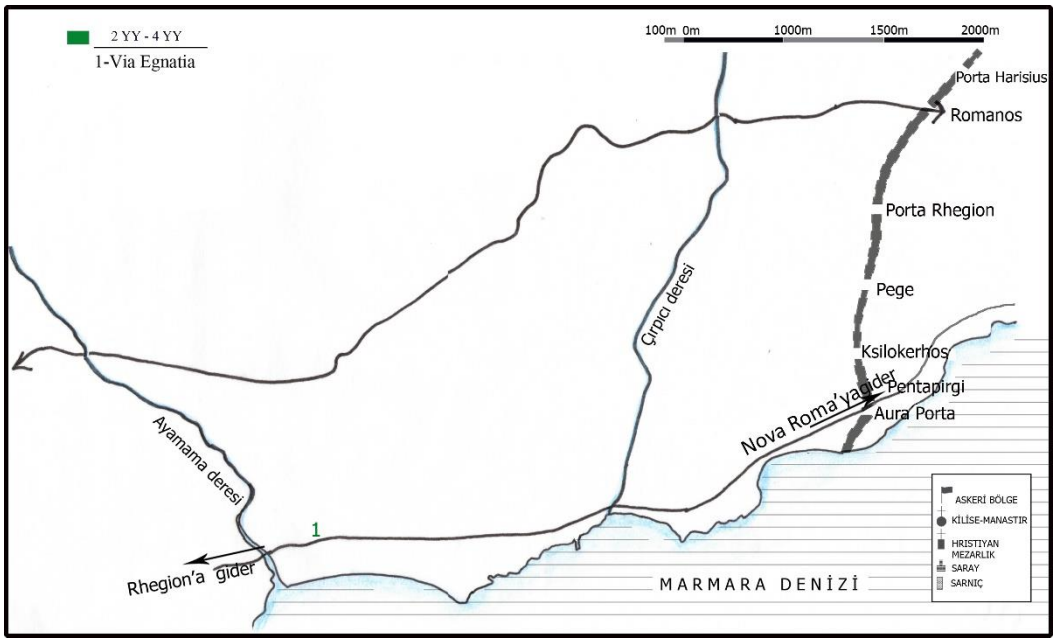

Şekil 2.4. 2. yy – 4 yy Roma Döneminde Hebdomon, Bizantion Avrupa ile bağlayan yol Via Egnatia.

2.4 4. yy – 6. yy Arası Bizans Döneminde Hebdomon'daYerleşim

Geçmişi 2.yüzyıl Roma dönemine kadar giden Hebdomon, Marmara denizi kıyısında kent halkının sayfiye ve mesire yeri olarak kurulmuştur. Roma döneminde yedinci anlamına gelen Septimum adıyla anılan Bakırköy, Bizans döneminde de Yunanca yedinci anlamına gelen Hebdomon ismiyle adlandırılmıştır (Kariptaş vd, 2018).Her iki dilde de yedinci anlamına gelen bir isimle anılmasının sebebi daha önce de belirttiğimiz gibi; Ayasofya önündeki Zafer meydanında bulunan ve imparatorluk yollarının başlangıcı/sıfır noktası kabul edilen Million taşından itibaren Via Egnatia yolunun 7. milinde yer almasından dolayıdır. Hebdomon, ilk Bizans İmparatorlarından itibaren surların dışında kalan en önemli sayfiye yeriydi(Şekil 2.6). Hebdomon'da iki önemli kilise vardı. Bunlardan biri 390 yılı civarında 1. Theodosius tarafından yaptırılan Via Egnatia yolu üzerinde Ayios İoannes Prodromos Kilisesi (Vaftizci Yahya). Diğer kilise ise Aziz Yuhanna manastırı içerisinde yer alıyordu ve manastırla aynı isme sahipti (Tuna, 2000).

Hebdomon uzun bir koy boyunca, Aya Mama deresi, Siyavuşpaşa deresi ve Çırpıcı Deresi'nin verimli sulak alanında zengin bitki örtüsüne sahip bir coğrafyada konumlanmıştır. Konstantinopolis'in doğudan ve güneyden Marmara Denizi ile kuzeyden ise Haliç'le korunuyordu. Kentin kuşatma için en zayıf noktası batı tarafıydı. Bu nedenle Bizans savunma sağlamak için ordusunu buraya konuşlandırmıştır.Günümüzde Veliefendi Hipodromu'nun olduğu alan Bizans ordusunun konakladığı kışla ve talimgâh alanı olarak kullanılmıştır(Campus Martius)(Doğaner,2012).İmparatorların kutlamalarlabirlikte taç giyme yeri olarak hizmet eden Campus Martius,ilk olarak imparator Valens'in taç giydiği yerdi. Bizans'ın en büyük gücü olan ordunun bu bölgede kalmasıyla beraber,imparator Valens'in bu bölgeye ziyaretleri de sıklaşmış. Bu nedenle Campus Martius'un hemen güneyindeki doğal liman kıyısında 'Tribunal' olarak adlandıran yapıinşa edilmiştir. Tribunal, mahkeme salonu ve imparatorun idare işlerini yürütmek için kullandığı yapıydı.İmparator Justinianus (527-565) döneminde Hebdomon'da hamamlar ve yüzme havuzları yapılmıştır. Via Egnatia yolu kaba taşla döşenerek, iki arabanınrahatlıkla geçebileceği bir yol olması sağlanmıştır(Öncü vd., 2017).

Eskiden Marmara Denizi'de balık türlerinin zengin olması ve balıkçı tekneleri için uygun bir koy olması sebebiyle balıkçılığa da olanak sağlamıştır. İç kısımlarda Siyavuşpaşa Deresi, Çarpıcı Deresi ve Ayamama Derelerin oluşturduğu sulak alanlar ise tarım, bağcılık, bahçelik için uygun bir yer olmuştur. Günümüzün Osmaniye Mahallesi taraflarında kireç kayaçlar bulunuyordu. Osmanlı zamanında bu kireç ocaklarından cami, hamam, saraylar yapıldığı gibi, Bizans döneminde de bu kireç ocaklarından çıkartılan taşlarla surlar yapılıyordu(Doğaner, 2012; CDAB,OA:467).Hebdomon'da Bizans döneminde yapılan iki saray vardı;Magnaura ve Jucundianae yazlık sarayları. Magnaura Sarayı'nın bugünkü Galleria AVM ve Göz Hastanesi arasında inşa edildiği tahmin edilmektedir. İnşa edildiğinoktada güneşin doğuşu ve batışına hâkim güzel bir deniz manzarasına sahipti. Saraya ve bölgeye su sağlanması için bir tane de Hebdomon Sarnıcı yapılmıştır. Bu sarnıcın kalıntıları günümüzde de görülebilir.Jucundianaesarayının ise bugünkü Sakızağacı ve Yenimahalle mahalleleri arasında bir yerdeinşa edildiği düşünülmektedir (Köroğlu, 2006).

Şekil 2.5. Million Anıtı, Avrupa şehirlerine giden büyük Roma yolu, Via Egnetia'nın başlangıcı ve üzerindeki mesafelerin ölçüldüğü referans noktasıydı (Calakovic, E., 2018).

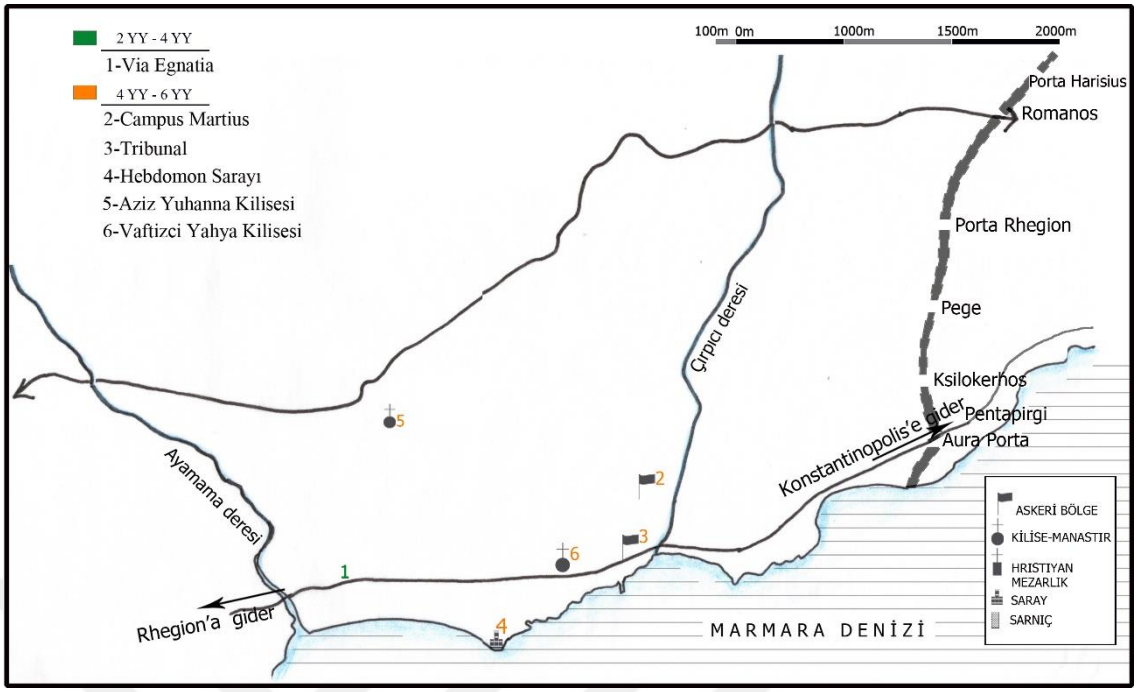

Şekil 2.6.4 yy – 6 yy Bizans Döneminde Hebdomon Yerleşmesi.

2.4.1 Campus Martius

Konstantinopolis'in saldırıya en müsait yeri batı cephesi olduğundan, Hebdomon sayfiye yeri olmasının yanı sıra askeri açından da önemli bir yere sahip olmuştur (Doğaner, 2012; Kömürciyan, 1988). Hebdomon'da Çarpıcı deresinin geçtiği ve günümüzde Veli Efendi hipodromunun olduğu yerde Campus Martius adıyla Bizans'ın en büyük talimgâhı ve kışlası bulunmaktaydı(Tuna,2000).

Hebdomon'un ilk yerleşim ve kullanım amacının askeri amaçlı olduğu düşünülebilir. Campus Martius 'ta Bizans ordusu hem sefere çıkmadan önce burada hazırlanıyor, hem de seferden dönüşte bu noktada toparlanıyordu. Savaştan zaferle dönen ordu, Porta Aurea'dan muzaffer imparatorun önderliğinde şehre girmeden önce bu talimgâhta temizlenme, dinlenme ve son düzene girme faaliyetleri gerçekleştiriyordu (Şekil 2.6). Kentin en güçlü ordusu bu alanda bulunduğundan,imparator sık sık Campus Martius'u ziyaret ediyordu. İmparator Valens talimgâhın hemen güneyinde, burada zaten var olan doğal limanın kıyısına, "Tribunal" olarak nitelenen yapıyı inşa ettirmiştir. Campus Martius aynı zamanda imparatorların taç giyme törenleri için de kullanılmıştır. İmparator Valens (364-378) Campus Martius' ta taç giyen ilk imparatordur.

Konstantinopolis'e gelen önemli konuklar Campus Martius'un kuzeyindeki doğal limandan karaya çıkar ve Hebdomon'da karşılanırlardı (Öncü vd., 2017).

Çırpıcı Deresi'nin batı düzlüğünde yer alan bu ordu karargâhında Askeri eğitim ve törenler yapılır,zafer şenlikleri düzenlenir, şenlik bitiminde zafer alayı 'Altın Kapı'' üzerinden kente girerdi.Konstantinopolis'deki büyük depremlerden sonra insanlar korkudan kenti terk ederek Campus Martius'ta toplanmıştır. Burada din adamlarıyla birlikte felaketten korunmak için günlerce dua edilmiştir (Kömürciyan, 1988; Millingen, 1899). Günümüzde Campus Martius'a ait kalıntılara henüz rastlanamamıştır.

2.4.2 Tribunal

İmparator Valens (364-378), Campus Martius'un yanında orduyu denetlediği ve tatbikatları izlediği Tribunal isimli binayı yaptırmıştır(Doğaner, 2012).Tribunal binası, Campus Martius kompleks binalarının sol tarafında bulunuyordu ve cephesi heykellerle süslüydü (Şekil 2.6). Bugünkü Yenimahalle benzin istasyonunun karşısında kalan bu yapıya ait kalıntılar 1950'li yılların başlarına kadar açık bir biçimde görülebilmekteydi(Tuna,2000). Günümüzde Tribunal binasının kalıntılarının bulunduğu yerde lüks konutları yapılmıştı. Demangel araştırmalarında 1940 yılında Tribunal'a ait anıtsal bir duvar görüldüğünü belirtmiş; duvarın 2.5 m genişliği ve 40 m uzunluğu olduğunu söylemiştir. Duvarın Veliefendi Hipodromu koşu pistinin güney ucundaki bir bölgede ve İstanbul Caddesi'nin kuzeyinde yer aldığı algılanmaktadır (Demangel 1945).

Şekil 2.7. 1995 yılında Yenimahalle benzin istasyonun karşı tarafında kalan Tribunl'a ait duvarlar (Tuna, 2000).

Ö. Emre Öncü ve Sırrı Gömlekçi bu alanda 2013 yılında yapılan arkeolojik kazılarda Demagel'in bahsetmiş olduğu duvarın bazı bölümlerin tespit etmişlerdir. Duvar kalıntıları bir beton santralı şantiyesinin ve hemen güneyinde yer alan bazı konutların bahçe duvarları olarak kullanılmaktadır. Günümüzde oldukça tahrip edilmiş ve bakımsız oldukları görülür. Sakızağacı Mahallesi, 5 pafta 1 ada 18 parselde 2013 yılında 'Pruva 34' projesinin başlamadan önce İstanbul 1. Numarası Kültür Varlıklarını Koruma Bölgesi Kurulu'nun 2013-458 sayalı kararı göre, 40.000m2 alanda İstanbul Arkeoloji Müzeleri denetiminde, arkeolojik kazı ve araştırmaları yürütüldü.Sondajların sonuçlarına göre Tribunal'ın duvarlarının temelleri -0.80 m kotuna kadar inmektedir. Ulaşılan duvarların kalıntılarında genelde harçlı moloz tekniği kullanılmış ve farklı evrelerde yapılan duvarlardan plan ortaya koyulmuştur(Şekil 2.8).

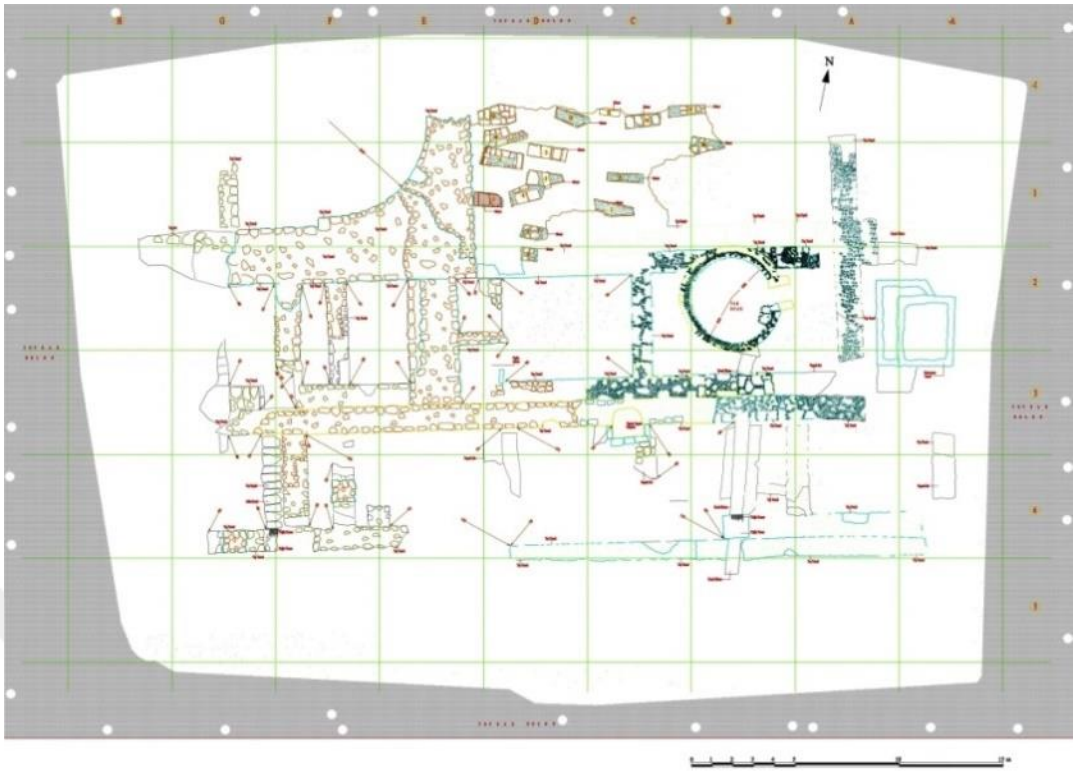

Şekil 2.8. Sümerbank arazisi kazısında açığa çıkarılan mimari yapıların planı (Öncü vd., 2018).

Duvarların altında su gideri olarak tuğlalardan tonoz şekilde kanal sistemi bulunmuştur. Kanalların hemen önünde deniz kumlu dolgunun başladığını görünmektedir. Kanallar hemen denizle bağlantılı kurulmuştur, bu nedenle antik zamanlarda deniz kıyısının nereye kadar geldiğini tespit etmeye oldukça yardımcı olmuştur. Kazı alanında kuzeybatı tarafında 4 m genişliğinde bir duvar izi var, duvarın doğu ucunda apsis bulunmaktadır. Apsis yayı yaklaşık 12m genişliğindedir. Apsisin doğusunda çok sayıda mezarlar ile birlikte 6. ve 7. yüzyıllara ait iki adet sikke bulunmuştur (Şekil 2.11; 2.12). Bu nedenle apsisin bir kiliseye ait olduğu düşünülmekte. Kilisenin genel mimari özelliklerine bakarak ve kazıda çıkan sikkelerin yorumlanması ile kilisenin 6. Yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir. Kazıda açığa çıkan kalıntılara göre 6. yüzyıla aitbu kilisenin önünde denize çıkan bir platform bulunmaktadır. İskelenin üzerinde bir yapı olup olmadığına dair ise herhangi bir kalıntı bulunamamıştır. Duvarların kiliseye paralel olması ve altından geçen su drenajkanalları, bu yapının tam deniz kıyısında olduğuna dair tespite olanak sağlamıştır. Kilisenin kullanımdan düşmesinden sonra, buradaki alan kireç ocağı olarak kullanılmıştır.

Tribunal ve kilise birbirine çok yakın mesafede olduğu için aralarında bir bağlantı olduğu tahmin edilmektedir. Tribunal, birden çok binayı bünyesinde barındırması ve anıtsal bir yapı olmasından ötürü imparatorluk için büyük bir önem taşımaktaydı.Justinianus döneminde sur içinde büyük imar faaliyetleri olmuştur. Aynı şekilde Hebdomon'da da bu imar faaliyetleri gerçekleşmiştir; Tribunal'a bir kilise ve bir iskele eklenmiştir. Yapılan çalışmalarda Antik dönemde deniz kıyısının nerede olduğunu tespit etmek mümkün olmuştur; şu andaki mevcut deniz kıyısından200 m kuzeyde kalmaktadır (Öncü vd., 2018).

Bu bölgede 8. yüzyıldan sonrasına tarihlenen her hangi bir buluntuya rastlanmadığı için, bu tarihten sonra bölgenin terk edildiği sonucuna varılmıştır(Öncü vd., 2018).

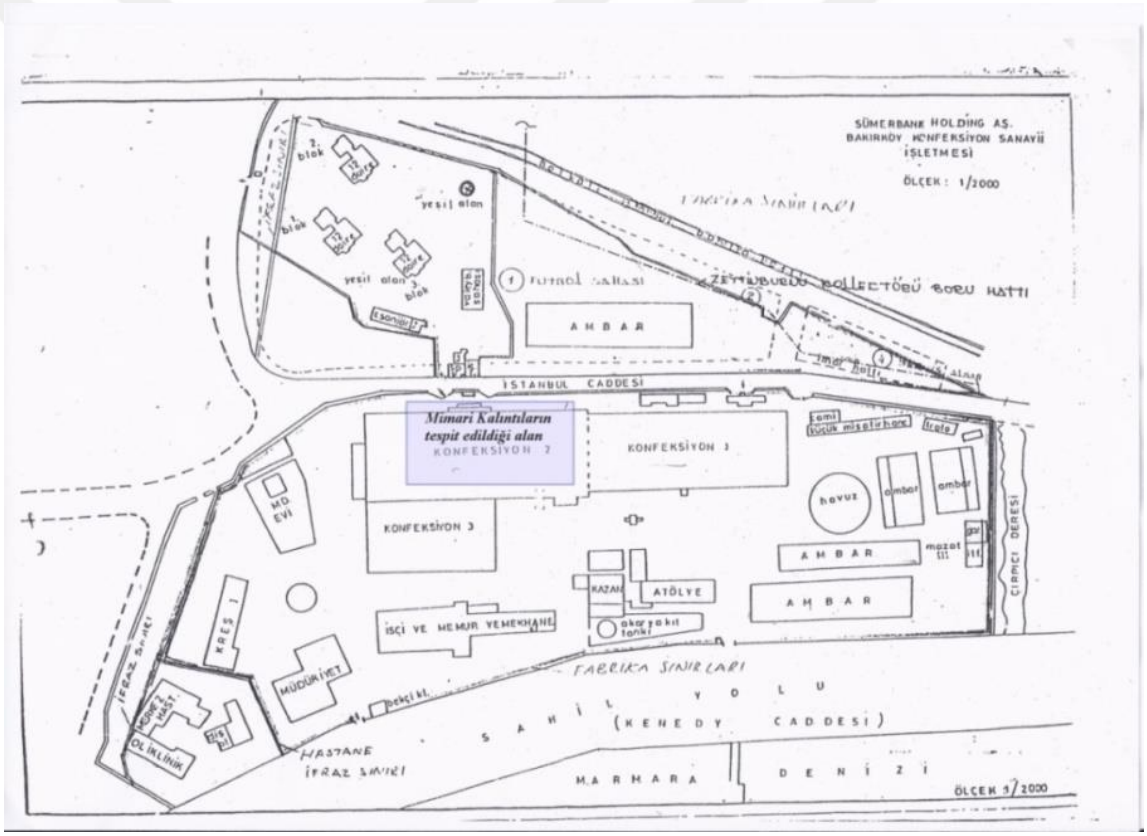

Şekil 2.9. Tribunal'e ait kalıntıların Basmahane Fabrikası Vaziyet Planı İçerisindeki konumu (Öncü vd., 2018).

Şekil 2.10. Sümerbank arazisi kazısında açığa çıkarılan mimari yapıların doğudan görünüşü (Öncü vd., 2018).

Şekil 2.11. Sümerbank arazisi kazısında açığa çıkarılan mimari yapılar doğudan görünüşü (Öncü vd., 2018).

Şekil 2.12. Sümerbank arazisi kazısında açığa çıkarılan mimari yapıların ve mezarların kuzeyden görünüşü (Öncü vd., 2018).

2.4.3 Bizans Sikke Definesi

Bakırköy Bez Fabrikası'nın 1947 yılında ek temel kazısında, 47 adet altın sikke bulunmuştur. Bulunan sikkelerden 45 tanesi Bizans İmparatoru Focas'a (M.S 602-620)aittir, diğer 2 adet sikkelerden biri İmparator Mavricius Tiberius'a (M.S 582-602) diğeri ise İmparator Heraclius'a (M.S 610-641) aittir (Şekil 2.14; 2.15;2.16). Focas'ın kısa ve sivri sakallı portresinin bulunduğu 36 tanesi solidustur. Kalan 9 sikkeden 2 tanesi semissis değerinde, 7 tanesi de tremissis değerindedir.47 adet sikkenin tamamıKonstantinopolis darphanesinde basılmıştır (Akyay, 1966).

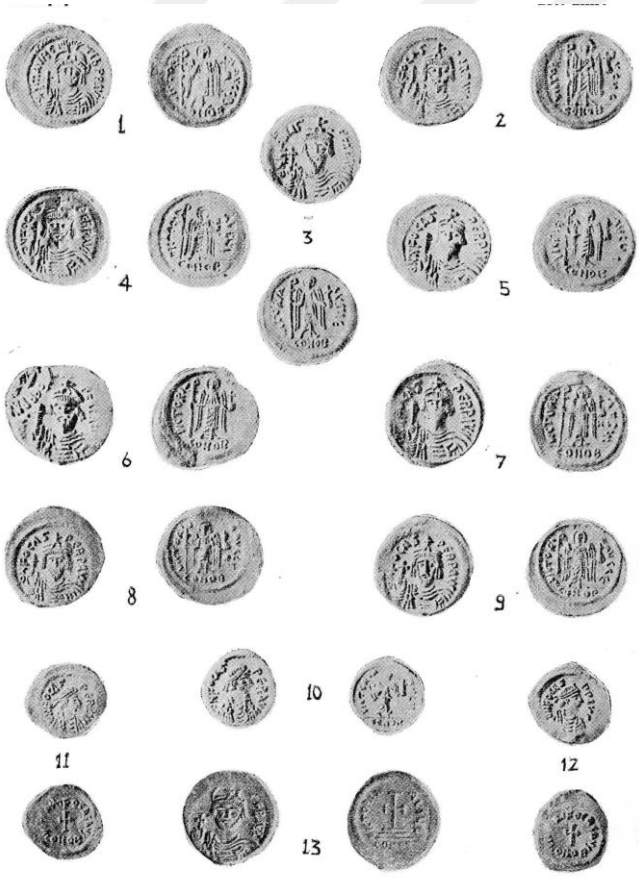

Şekil 2.13. Bizans sikke definesi (Akyay, 1966).

Şekil 2.14. İmparator Marcus Tiberius (İ.S 582-602) zamanında bastırılmış 4.15 gr. ağırlığında altın Solidus sikke (İAM Envanter no: 355/1).

Şekil 2.15. İmparator Focas (İ.S 602-610) zamanında 1.51 gr. ağırlığında altın Tremisis sikke (İAM Envanter no: 355/46)

Şekil 2.16.İmparator Heraclius (İ.S 610-641) zamanında bastırılmış 4.54 gr. ağırlığında altın Solidus sikke(İAM Envanter no: 355/47).

2.4.4 Hebdomon Sarayı

Hebdomon'un sayfiye yeri olarak en önemli yapıları, Bizans İmparatorlarının saraylarıdır. Hebdomon kente yakınlığı, deniz kenarında bir koy oluşu, dereleri,kaynakları, çiftlikleri, avlanmak için ormanlarıve güzel manzarasıyla yazlık saraylar için muhteşem bir yer olmuştur(Doğaner,2012). Hebdomon'da iki Bizans sarayı yapılmıştır,Hebdomon-Magnaura Sarayı ve Jucundianae yazlık Sarayı. Hebdomon Sarayı 4. yüzyılda 1. Konstantinos veya 2.Konstantinos tarafından yapılmıştır ve Bakırköy'ün bilinen en eski sarayıdır. Saray bugünkü Ataköy Marina ve Galeria AVM arsalarının olduğu yerde yer alıyordu (Kongaz, 2011, Şekil 2.6).

Ataköy Marina'nın batısındaki bölgede bu saraya ait bir liman vardı. İstanbul'a deniz yoluyla gelen misafirler bu limandan şehre ulaşırdı ve önemli konuklar buradaki sarayda ağırlanırdı. Bu sarayda İmparator Konstantinos Süleyman'ın Tahtı olarak bilinen bir taht yaptırmıştı. İmparator Tiberius'un bu sarayda vefat ettikten sonra, deniz yoluyla Konstantinopolis'e getirilerek Kutsal Havariler Kilisesi'nde gömülmüştür. Hebdomon Sarayının bahçesinde yüksek belvedre (taraça) bulunuyordu. Kedrenos yazılarında; İmparator Philippikos'un Hebdomon Sarayınayuvarlak bir solaryum

yaptırdığı, yapının bahçesine heykelini diktirdiği ve bir silah deposu yerleştirdiği geçer. Hebdomon Sarayı'nın yemek salonunda, adı bilinmeyen bir şairin şu dizeleri yer alıyordu; *"...Bu salonu özenle tamamladı, Haçın zenginlik veren asasını elinde tutan imparator Herakleios ve Konstantino*"(Köroğlu, 2006).Sarayın su ihtiyaçlarını karşılamak için bir de Küçük Sarnıç yapılmıştır.Saraya ait kalıntıları 1950'li yıllara kadar görebiliyorduk, ancak maalesef bununla ilgilidetaylı bir çalışma yapılmamıştır(Kongaz,2011).

2.4.5 Aziz YuhannaManastır Ve Kilisesi

Hebdomon, dini yapılar anlamında Bizans İmparatorlu'ğu için önemli bir yer olmuştur. Bizans döneminde Hebdomon'da inşa edilen dini yapıları şöyle sıralayabiliriz: Ayios İonnes Theologos (İncil yazarı Aziz Yuhanna) Kilisesi (4. yüzyıl), Vaftizci Yahya'ya ait kafatası rölikinin korunduğu Hagios Ioannes Prodromos (Vaftizci Yahya) Kilisesi (391), Hagia Theodote Kilisesi, Hagios Vincent ile Victor Kilisesi, Hagios Menas ile Meneus Kilisesi, Peygamber Samuel Kilisesi (411), Çocuk Azizler Kilisesi, Benjamin, Benius ve Bineus'a adanmış bir şapel (Yılmaz, 2017).

Bakırköy'ün bilinen en eski kilisesi; Aziz Yuhanna Manastırı içerisinde yer alan ve yineaynı isme sahip olan Aziz Yuhanna kilisesidir.İmparator Theodosius veyaondan sonra gelen Arcadius zamanlarında (379-408) yaptırıldığı tahmin edilen manastır, bugünkü Ataköy 3. ve 5. Kısımların olduğu bölge ile Bakırköy Mazhar Osman Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nin yer aldığı bölge çevresinde inşa edilmiştir (Öncü vd., 2018, Şekil 2.6).Bu kilise Bizans imparatoru II.Basil'in yarım yüzyıllık hükümdarlığı döneminde (976-1025) İstanbul'un en önemli idari kilisesinden birisi olarak faaliyet göstermiştir. Hatta II. Basil'innaşı da bu manastıra defnedilmiştir. Latin İstilası sırasında şehirdeki pek çok yapı gibi bu manastır da büyük oranda tahrip edilmiştir. Hebdomon'da hasar gören tüm kiliseler gibi bu kilise da İmparator 2 Basileos (976-1025) döneminde yenilenmiştir (Aydin, 2017).Osmanlı döneminde manastırın bulunduğu arazinin bir bölümü baruthane olarak kullanılmış, ilerleyen dönemlerde ise kışla olarak kullanılmıştır(Öncü vd., 2018).

2.4.6 Vaftizci Yahya Kilisesi

Bölgede yer alan iki önemli kiliseden bir diğeri ise Theodosius(378-395) döneminde 391 yılında yapılan Vaftizci Yahya kilisesidir (Ayios İoannes Prodromos). Yapı Via Egnatia (İstanbul Caddesi) üzerine kurulmuştu (Şekil 2.6). Yenimahalle'deki eski Bakırköy Kadın Doğum Hastanesi'nin olduğu arsada yer alan kilise, bölgenin önemli Hıristiyanlık merkezlerinden biri olmuştur(Kömürciyan, 1988).

Kilise 1. Justinianus zamanında büyütülüp genişletilmiştir. Bu kiliseyi diğer Bizans kiliseleri içinde ayrıcalıklı kılan; içinde Vaftizci Aziz Yahya'nın kafatasına ait röliker bir parçanın bulunmasından kaynaklanmaktadır. Günümüzde Vaftizci Yahya'nın kafatasına ait rölik parça Topkapı Sarayı'nın Hazine Dairesi'nde sergilenmektedir. Bu kilisede İmparator Valensinus, İmpartor Leon ve İmparator Fokas taç giyme törenlerini gerçekleştirmişlerdir (Tuna, 2009).

Konstantinopolis'e gelen önemli misafirler mutlaka bu kiliseyi ziyaret ederlerdi. İmparator sefere çıkmadan önce askerlerle beraber bu kiliseye gelip dua ederlerdi. Seferdeki zaferleri kutlamak için dönüşteyine bu kiliseye uğrayıp dua ettikten sonra şehre geçerlerdi (Kömürciyan, 1988; Millingen, 1899). Birinci dünya savaşı sürerken İstanbul'un işgali sırasında 7 temmuz 1921 yılında Reşadiye kışlasına yerleşen Fransız ordusunun komutanı General Charpy'nin emriyle, Makriköylü olan Arkeolog Theodor Makridi'nin kazı komiserliği ile, kilisenin bulunduğu alan kısmen temizlenip kalıntılar ortaya çıkartılmıştır (Şekil 2.20). 1921-1923 yılları arasında yapılan kazılarda bulunan mermer parçalarıyla, muhtelif sütun başlıkları ve kilisenin zemininde yer alan mozaikler Arkeoloji Müzeleri'nin depolarına kaldırmıştır (Şekil 2.18; 2.19).Mihrimah Sultan'ın vakfettiği bir külliyenin yapımı için 1578 yılında Vaftizci Yahya Kilisesinden devşirme malzemeler kullanılmıştır (Wiemer, 2002). Bugün kilisenin yerindeki1960 yıllarındaBakırköy Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi taşıdıktan sonra, 2017 yılında hastane binaları yıkılıp yerine ofis/rezidans binaları

yapılmaktadır (Şekil 2.22). Bütün topladığımız bilgilere göre Vaftizci Yahya Kilisesi sadece Hebdomon için değil, Bizans için de önemli bir din merkezi olmuştur.

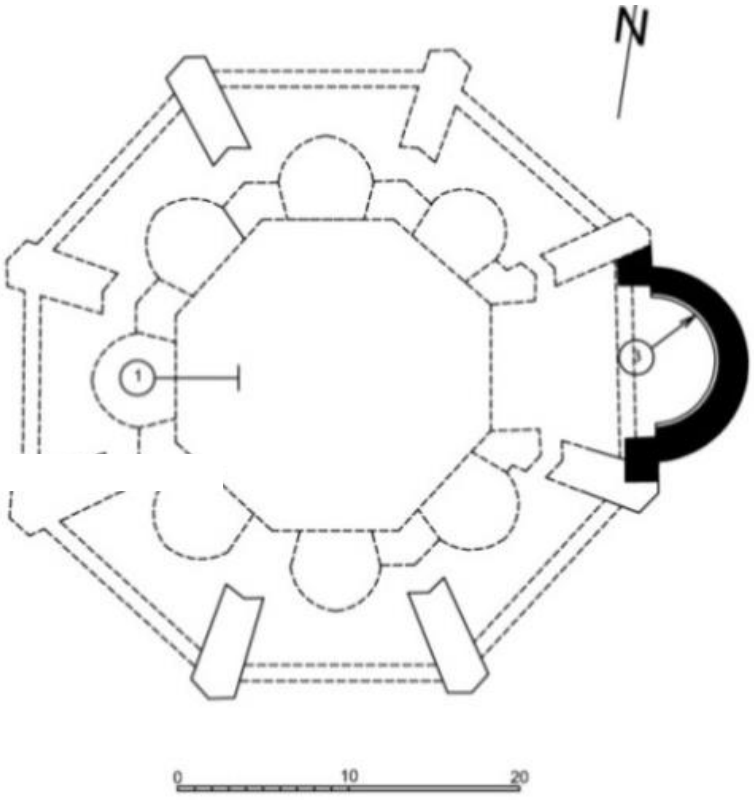

Şekil 2.17.SSK Hastanesi temel kazısında ortaya çıkartılan İonnes Prodromos Kilise kalıntısı ve planı (İAM).

Şekil 2.18.Vaftizçi Yahya Kilisesi'nden kalan bir Kakmalı Sütun, 6. Yy ilk yarısı(İAM Envanter No. 3968).

Şekil 2.19.Vaftizci Yahya Kilisesinin kapılarından birinin üst kısmına olduğunu tahmin edilen mermer parçası (İAM Envanterno: 3967).

Şekil 2.20. Vaftizci Yahya Kilisesi'nin kalıntıları (Demangel, 1945).

Şekil 2.21. Vaftizci Yahya Kilisesi zemin mozaikleri (Demangel, 1945).

Şekil 2.22. Vaftizci Yahya Kilisesinin yerinde yapılan ofis binası (Calakovic, E., 2019).

2.5 6.yy –8. yy Arası Bizans Döneminde Hebdomon KentselYerleşim

JustinianusBüyük 527 yılında tahtaya çıktığında Roma'yı yeniden canlandırmak için oldukça çaba gösterir. Eski sınırlarına tekrar kavuşmak içinJustinianusordusunu batı seferlerine çıkartır. Roma İmparatorluğu 6. Yüzyılda yeniden kendi sınırlarına bütün İtalya, Güney İspanya, Kuzey Afrika'nın tamamı, Ortadoğu, Balkanlar'ın ve Anadolu'nun tamamını katar. Justinianus'un arzusu; Roma'nın tüm dünyaya hükmeden tek imparatorluk olmasıdır. Bu dönemde dünyanın siyasal merkezi ve Hristiyanlığın dinsel merkezi İmparatorluğun başkenti olmuştur. Lakın bu yönetim kısa süre sonra sona erer (Akyürek, 2014).

1.Justinianus İmparatorluğunun her alanda yeniden canlandırması için mücadele vermiştir. Bu dönemde önemli yapılar inşa edilmiş, resim, şiir, bilim, tıp, teoloji ve tarih alanlarında önemli çalışmalar yapılmıştır. 1. Justinianus dönemi altın çağ olarak değerlendiren bir dönemdir. Konstantinopolis'te yapılan büyük imar faaliyetler gibi, Hebdomon'da da büyük imar faaliyetleri görülmüştür.JustinianusHebdomon'da çeşme, sarnıç, su kanalizasyon gibi değişik mimari yapılar inşa ettirmiştir. Yaptığımız

araştırmalara göre Hebdomon, Via Egnatia yolu üzerinde kurulmuştu; yani Yenimahalle ve Sakızağacı Mahallesinde (Doğaner, 2015).Arkeolog Millingen'in tezine göre, yaz aylarında Hebdomon'da kalıp İmparatorluğu yöneten Justinianus, sahilde Taşhan Caddesi'nin Yenimahalle'ye bakan tarafında Jucudianae sarayını yaptırmıştır. Bakırköy'de 1910, 1914, 1922 yıllarında yapılan arkeolojik aştırmaların sonuçlara göre, Millingen'in tezinin doğru olduğu ortaya çıkmıştır (Tuna, 2015).

Sarayın etrafında hamam ve görkemli binalar inşa edilmiş ve Hebdomon saray hanesi için sayfiye yeri olmuştur. Bugünkü Osmaniye Mahallesinde olan, Campus Martius'un kuzeyinde kalan Fildami Sarnıcı'nın yapım teknikleri incelendiğinde 5. veya 6. yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir. Sarnıç Campus Martius, saraylar ve bütün Hebdomon'un su ihtiyaçlarını karşılıyordu (Aydın, 2017). Hebdomon'da 2. Sarnıç bugünkü Galleria ve Gelik Restaurant'ınarasındaki bölgedeydi. Bu sarnıç da Magnaura Sarayı'nın ve etrafındaki binaların su ihtiyaçlarını karşılıyordu.

Sakızağacı Mahallesisahil yolunda mağara şekilde görünen bir yapı vardı. Bizans döneminde denize açılan bu mağara kanalizasyon ağzı olarak kullanılmıştır (Şekil 2.23.-2.24.).Bugün onun yerinde restoran var.(Tuna, 2000) 1914 yılında Reşadiye kışlasının inşaatı sırasında Bizans hipojesinin kalıntıları ortaya çıkartılmıştır. (Türkoğlu, 2017) Yeraltında inşa edilen bu mezarlığın tam olarak kimler için yapıldığı ve ne zaman yapıldığın bilinememektedir. Araştırmacıların tahminine göre duvar işçiliği, mimari öğeler ve mimari öğelerdeki süsleme tarzına göre mezarlığın 5 yy ait olduğunu düşünülmektedir. 7. yüzyılın başlarında yapıldığı düşünülen örtü sisteminin ise yenileme çalışması olduğunu tahmin edilmektedir (Karakaya, 1994).

1. Justinianus'un 565 yılındaki ölümüyle Bizans İmparatorluğu'nun altın çağı da sona erecektir.

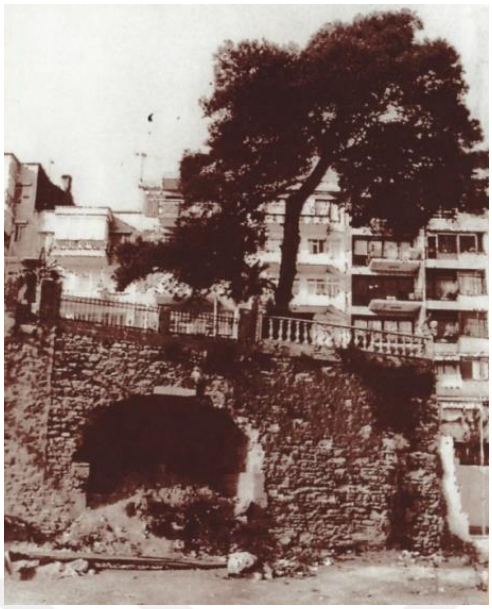

Şekil 2.23. Kanalizasyon ağzı (Tuna,2000).

Şekil 2.24. Bugün Kanalizasyon ağzı (Calakovic, E.,2019).

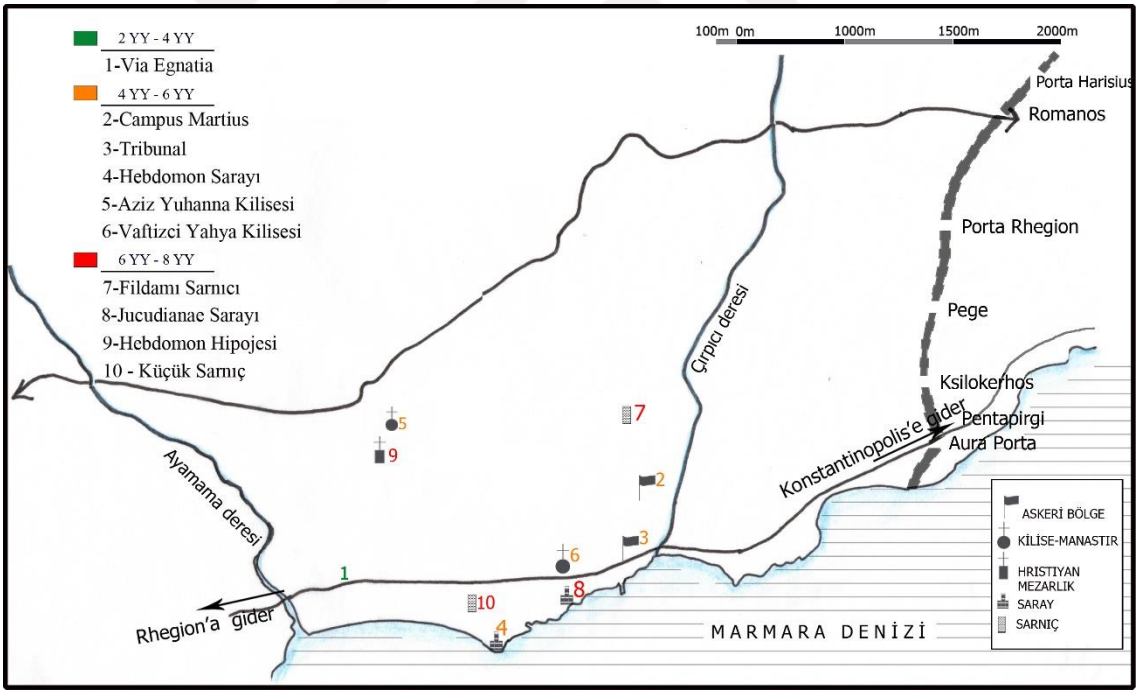

Şekil 2.25.6 yy – 8 yy Bizans Döneminde Hebdomon yerleşmesi.

2.5.1 Fildamı Sarnıcı

Fildamı Sarnıcı, Bakırköy'de kıyıdan 1.500m kuzeyde ve Çarpıcı Deresi'nin batı tarafındaki Osmaniye mahallesindeerken Bizans dönemine ait üstü açık, surdışında bulunan en büyük sarnıçtır (Eyice, 1994). Bugünlere kadar iyi durumda ulaşan Fildamı Sarnıcı'nın büyük su toplama havuzdan kanallarla Tribunal denilen mahkme binasına ve saraya, askeri alana su sağlanmıştı (Köröğlu, 2006). Fildamı Sarnıcı'nın kesin yapım tarihi bilinmemektedir. Fakat sarnıcın büyüklüğü, yapım tekniği ve kullanılan malzeme incelendiğinde; sur içindeki diğer üç açık sarnıca benzerlik gösterdiğinden 5. veya 6. yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir. Sarnıca Fildamı denmesinin sebebi; Bizans'ın son zamanlarında ve Osmanlı zamanında fillerin barındırıldığı yer olarak kullanılmasından dolayıdır. Fildamı Sarnıcı'nın şehir merkezinden ve ana yollardan uzak kalması nedeniyle özgünlüğünü daha iyi koruduğunu söyleyebiliriz (Şekil 2.25).

Osmaniye Mahallesinin1968 yılında bu sarnıç etrafında kurulması amacıyla toprak tesviyesi yapılmış, sarnıcın doğu duvarını dıştan örten topraklar kaldırılmış, duvarların 10.00 m yükseklikteki kısmı ortaya çıkmıştır (Ergil, 1968). Surlardaki gibi Sarnıcın duvarları 7 sıra taş, 7 sıra tuğla kuşak şeklinde örülmüştür.

Sarnıç uzun bir dönem sebze bahçesi olarak kullanılmıştır. Ardından konser alanına dönüştürülmüş olup, bu dönemde yapılan beton merdiven, platform ve diğer mekânlar halen durmaktadır. 2010 yıllarında spor sahası olarak kullanıldığı kısa bir dönemi de olmuştur. Batıdan doğu yönüne doğru %5-24 oranında eğimi değişen bir arazi üzerine kurulu olan sarnıç, dikdörtgen planlı bir kâgir yapıdır (Şekil 2.26). Yapının net boyutları günümüzde tam olarak alınamamakla birlikte, kuzey duvarı 65 m, güney duvarı 73,50 m'dir. Net olarak ölçülebilen tek duvar olan doğu duvarı 135,20 m'dir. Batı duvarı zeminle birleştiğinden ölçü alınamamaktadır. Yapının iç boyutları ise 76 m x 127,30 m'dir. Sarnıcın kuzey ve güney cepheye bakan duvarları 4,10 m kalınlığındadır. Doğu duvarının kalınlığı ise 7 m'dir. Batı duvarının kalınlığı yaklaşık 4,20 m'dir. Sarnıcın iç köşelerinde yarıçapı 3,25 m olan ve çeyrek daire şeklinde destek duvarları vardır. Sarnıcın tüm duvarlarındaki yapım tekniği ve kullanılan malzeme aynıdır(Savaş,2009). Fildamı Sarnıcı, 3 tanesi sur içinde kalan büyük su toplama yapılarının sur dışındaki tek örneğidir.

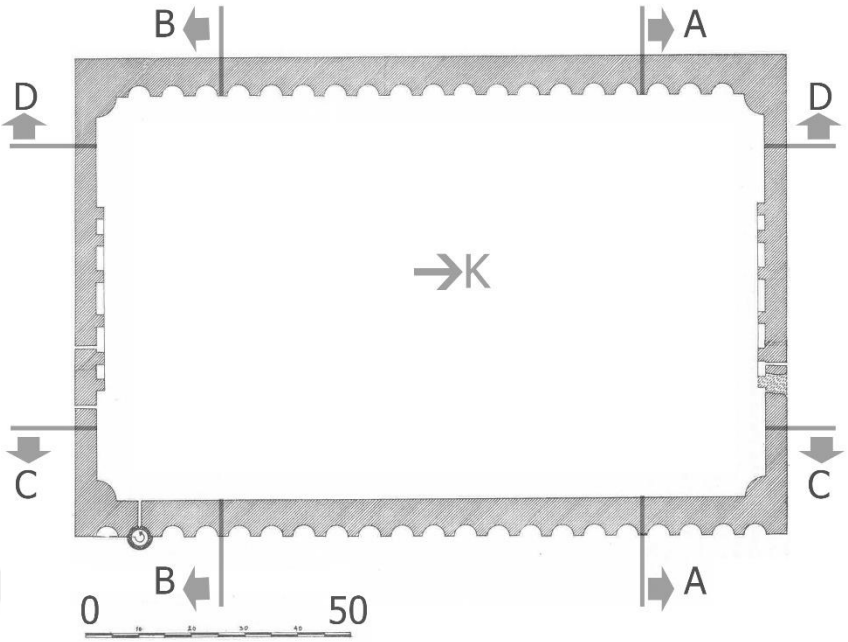

Şekil 2.26. Fildami Sarnıcı Planı (Ergil, 1970).

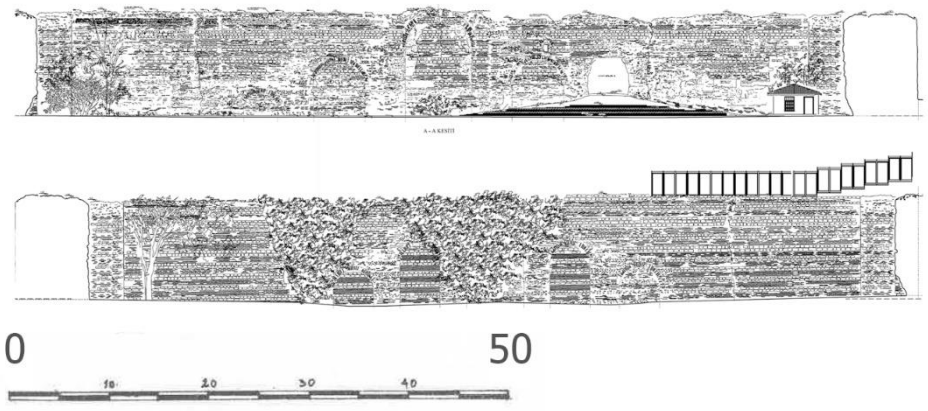

A-A ve B-B Kesiti

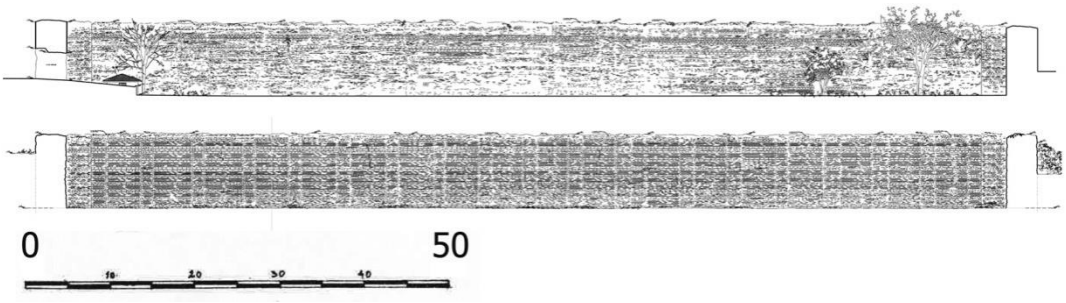

B-B ve C-C Kesiti

Şekil 2.27. Fildamı Sarnıcının A-A, B-B, C-C ve D-D kesiti (Savaş, 2009).

Şekil 2.28.Fildamı Sarnıcı (Calakovic E, 2019).

2.5.2 Jucudianae Sarayı

Hebdomon'da, bugünkü Sakızağacı Mahallesi ve Yenimahalle arasında inşa edilen ikinci önemli saray Jucudianae veya Secundianae sarayıdır(İAM:474/71048). İmparator 2. Theodosius döneminde (379-395) yapılan Jucudianae Sarayı Hebdomon'a büyük önem kazandırmıştır. İmparator ve ailesi için yapılan saray özenle inşa edilmiştir. 6. Yüzyılda depreme maruz kalan ya da zaman içerisinde eskiyen saray, ikinci kez Justinianustarafından (527-565) onarmış ya da yeniden yapılmıştır(Kongaz, 2011). Tıpkı Konstantinopolis gibi, Hebdomon'da da İmparator Justinianus zamanında büyük imar faaliyetler olmuştur. Sakızağacı Mahallesi civarında saray ile beraber bir çok başka yapı da yapılmıştır. İmparator deniz yoluyla sarayın güneyinde kalan limana inerek saraya geliyordu. Jucudianae Sarayı'nın yakın çevresinde başka kamu binaları da yaptırmıştır. (Doğaner,2012).

Tarihçi Prokopios'a göre, bu sarayda epey zaman geçiren İmparator ünlü kitabı Corpus Iuris Civilis'i burada yazmıştır (Köroğlu 2006). Hedomon'un imparatorluğun yazlık saraylarına yer olarak seçilmesi buraya büyük bir prestij sağlamış olmalıdır. Üst

yönetimin bu seçimi, Bizans'ın diğer yöneticilerinin de Hebdomon'u yazlık yerleşim yeri olarak kullanmasını teşvik etmiştir. Hebdomon'da sayfiye yeri olarak çağın en güzel düzenlemeleri ve yapıları yapılmış olmalıdır (Doğaner,2012).

Günümüze Jucudianae sarayına ait her hangi bir kalıntı ulaşmamıştır, ancak ona ait olduğu düşünülen bazı mimari elemanlar İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde bulunmaktadır(Öncüvd., 2018).

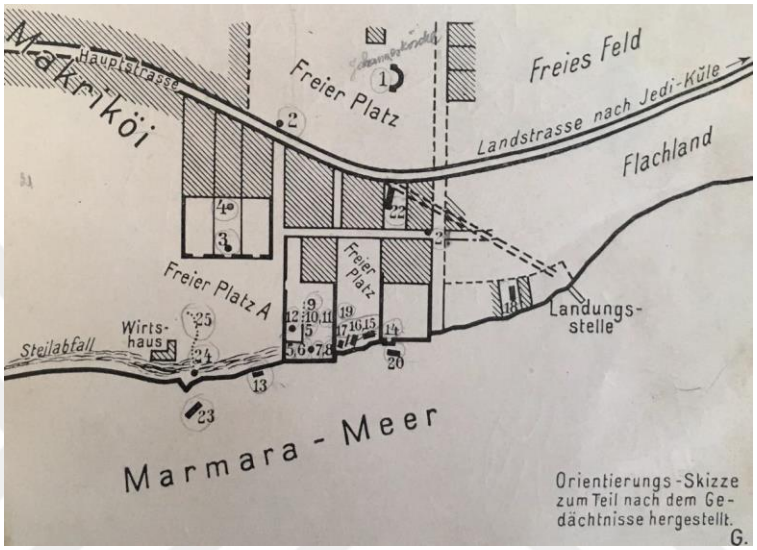

Şekil 2.29.Jucundianae Sarayı (Glück, 1920)

Şekil 2.30. 1950li yılların kadar Bakırköy sahilinde görülen (büyük olasılıkla Jucundianae Sarayı'na ait) mermer bir korniş (Tuna, 2000)

2.5.3 Hebdomon Hipojesi

Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkların Hastanesi'nin bahçesinde, idare binasının arkasında bulunan, yer altında inşa edilen bu mezar odasının kalıntıları halen bulunmaktadır (Şekil 2.25). Bizans döneminde önemli bir sayfiye yeri ve askeri alan olan Hebdomon'un önemli tarihi eserlerinden biri olarak ayakta kalabilmiştir (Karakaya, 1994).Reşadiye Kışlası'nın 1914 yılındaki (Bugünkü Akıl ve Sinir Hastalıkları Hastanesi) inşası sırasında ortaya çıkan Bizans'a ait bu anıtsal mezar yapısı Arkeolog T. Makridi tarafından yönetilen bir kazıyla incelenmeye başlamıştı. Fakat araya giren savaş yılları nedeniyle araştırmalar devam edememiştir. Hebdomon Hipojesi 1921 yılında İstanbul'a gelen M.C. Picard'ın yardımıyla açılıp araştırmaya devam edilmiştir. (Tuna, 2000).

Hipojenin kime ait olduğu ve ne zaman yapıldığı tam olarak bilinmiyor, lakin Picard'ın araştırmalarının sürdüğü zamanlarda, İstanbul'a gelen J.B. Thibaut mezarlığı incelemiş ve Echo d'Orient'daki yazısında bu mezarın İmparator 2. Basileos'a ait olduğunu söylemiştir. Fakat tarihi pek çok kaynakta imparator 2.Basileos'un Ayios Ionnes Theolgos Kilisesi'ne gömüldüğü yazmaktadır. Bu sebeple Thibaut'un bu yazısı ciddiye alınmamış ve arkeoloji bilimi çevrelerince önemsenmemiştir (Tuna, 2000).

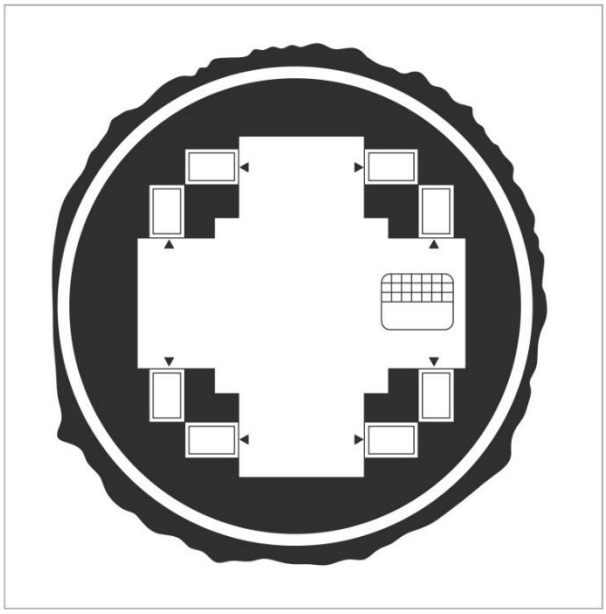

Şekil 2.31. Hebdomon Hipojesi Planı (Tuna , 2000).

Günümüzde sadece kalıntılardan ibaret olan Bakırköy Hipojesi'nin (yer altı mezarı) pandantifli merkezi bir kubbesi vardı. Bu kubbeyi dört adet büyük ayak taşımaktaydı ve bu taşıyıcı ayakların içinde lahitler bulunuyordu. Yapının iç planı haç şeklindeydi,dıştan duvarlar üç metre yüksekliğindeydi ve60 cm genişliğinde daire şeklinde dar bir koridorla çevrilmekteydi (Şekil 2.31).Bu dar çevre koridorununrutubete engel olmak ve havalandırma sağlamak amacıyla yapıldığı düşünülmektedir (Türkoğlu, 2016).

Mezar odasına giriş tek bir yerden sağlanmaktadır. Doğuya bakan bu giriş bugün de belli olmaktadır. Genişliği 1,60 metre olan ve birbirine paralel iki duvar gibi görünen giriş kısmı, dış dünyayla bağlantıyı sahanlığa bağlı altı basamağı olan bir merdivenle sağlıyordu. Buradan şu sonuca varıyoruz ki; yapının kubbesi dışında kalan kısımları tamamen toprak içine inşa edilmiştir. Kubbenin toprak dışında bırakılmasının, merasim odalarını aydınlatmak amacıyla yapıldığı düşünülmektedir. Bu sonuca kubbeye açılmış olan pencerelerden varmaktayız (Karakaya, 1987).

Mezar odasının taş işçiliği özenle yapılmıştır. Yapının kapısı ve dış cephesi kalın ve düzgün yüzeyli kalker taşı bloklarından inşa edilmiştir. İç duvarlar ise kaba taş ve tuğlaların harç ile birleşiminden meydana getirilmiştir. Pandantif, tonoz, kubbe gibi elemanların yapımında tuğla kullanılmıştır. Lahitler Roma Dönemi taş işçiliğini hatırlatılan tarzda özenle kesilmiş blok kalkerlerden yapılmıştır (Karakaya, 1987).

Bir aile için yapılan bu hipojenin içinde toplamda dört tane lahit vardı. Fakat, günümüze ulaşabilen tek lahit 1910 yılında İstanbul Arkeoloji Müzesine getirilmiştir. Son derecede sade olan lahit Beyaz Proconnase mermerden yapılmış, kapak kısmı bulunamamış olup, yalnızca tekne kısım mevcuttur. İçindeki boyutları ise uzunluk 2.06m genişlik 0.66m'dir.(Karakaya, 1987).

Şekil 2.32. Hebdomon Hipojesinin kalıntıları (Calakovic, E., 2017).

Şekil 2.33. Müzede sergilenen lahit (Türkoğlu 2016).

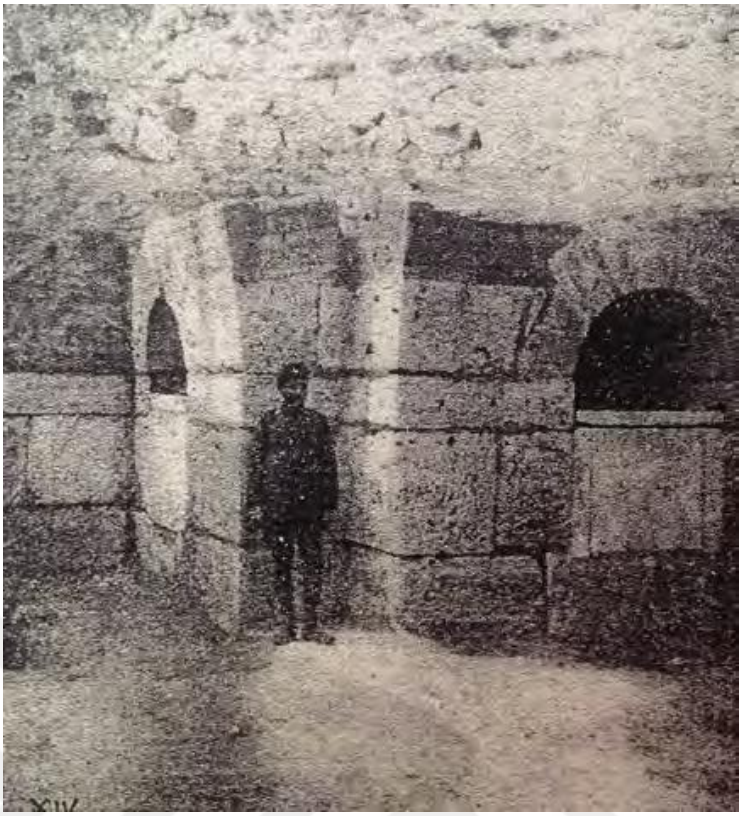

Şekil 2.34. Hipoje kazıları 1921 (Türkoğlu, 2016).

2.5.4 Küçük Sarnıç

Bizans döneminde iki saray inşa edilmiş olup, bunlar Magnaura (Hebdomon Sarayı olarak da adlandırılır) ve Jucundiane saraylarıdır. İmparator yaz aylarını Magnaura sarayında geçirirdi. Bu sarayın dışarıdan gelen misafirleri karşılamak için görkemli bir kabul salonu vardı. Sarayın su ihtiyaçlarını karşılamak için Küçük Sarnıçyapılmıştır. (Doğaner, 2012).Açık sarnıcın duvarları tuğladan örgülülmüştür (İAM:474/62441) .Galleria AVM ve Gelik restoran arasında bulunan arazide küçük sarnıca aitkalıntılar vardı (Doğaner, 2012). Birinci derece sit alanı olan bölgede1998 yılında buldozerlerle yapılan çalışmalardan sonra sarnıcın olduğu yerde kafeterya açılmıştır.

Şekil 2.35. Küçük Sarnıca ait kalıntılar (Tuna, 2000).

2.6 8. yy – 15. yy arası Hebdomon Kentsel Yerleşmesi

Hebdomon, 7 yüzyıldan 15. yüzyıla kadar yerleşim için güvenli bir yer olmamıştır. Kuşatmalar sırasında sur dışında kaldığı için ilk önce alınan iki önemli yerleşim yerinden birisi Region (K.Çekmece) diğeri ise Hebdomon olmuştur. Bu nedenle her kuşatılmada yakılıp, yıkılarak yağmalanmıştır. Avarlar, Araplar, Bulgarlar ve Latinler'in yaptığı bu yağmalardan köşkler, yalılarve diğer tüm yapılar nasibini almıştır. Bizans'ın son zamanlarında yıkımdan kurtulmayı başaran köşkler de bakımsız kalmış ve Hebdomon eski parlak sayfiye yeri özelliğini kaybetmiştir (Doğaner, 2012).

Konstantinopolis 543 yılından itibaren veba salgınlarıyla, yangınlarla, depremlerle boğuşmuştur. 7. Yüzyıldan itibaren ise kent ve çevresine düşmanlar saldırmaya başlamıştır. 7.yüzyıl başında Avarlar ve ikinci yarısında Araplar, 8. Yüzyıl başında Bulgarlar Konstantinopolis'i kuşattıkları esnada, Hebdomon'daki tüm köşkleri ve çiftlikleri yağmalayıp yakmışlardır. 9. yüzyılda Bulgarlar kenti kuşatmadan önce Hebdomon'u tekrar yağmalamışlardır (Kuban, 2004).13. Yüzyılda 4. haçlıseferiyle Konstantinopolis'i ele geçiren Haçlılar (Latin İmparatorluğu), Hebdomon'u yağmalamıştır (Doğaner, 2012). Latin işgali sırasında 1204-1261 yıllar arasında, tahrip edilen Hebdomon terk edildiğini sanılmaktadır. Bazı kaynaklara göre bu dönemlerde halkın dua etmek için Campus'da toplandığı, ve felaket zamanlarında evsiz barksız kalanlara barınma yeri olduğu anlatılmaktadır (Anonim, 1993).

Tribunal'in olduğu bölgede 2017 yılında bulunan kalıntılar incelendiğinde, 8 yüzyıldan sonrasına tarihlenen herhangi bir yeni yapı izine rastlanmamıştır. Buna dayanarak bölgeninbu tarihten sonra terk edildiği düşünülmektedir (Öncü vd., 2018).Bu süreçten sonra Bizans'ta sur dışındaki hayat sona ermiştir. Bizans'in son döneminde Hebdomon, Marmara kıyısı boyunca 2 km kadar uzanıyordu, büyük ihtimale Makro Hori(Uzunköy) ismi oradan gelmektedir (Tarhan, 2009).

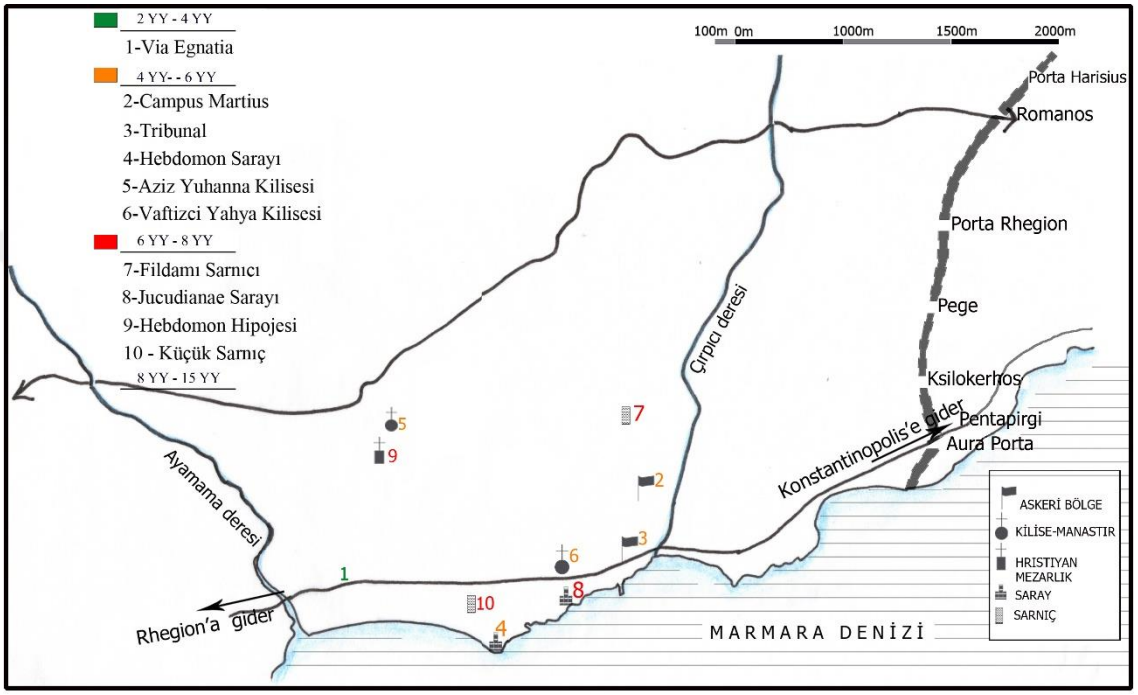

Şekil 2.36.8. yy – 15 yy. Bizans Döneminde Hebdomonyerleşmesi.

Çizelge 2.1. Roma-Bizans Döneminde yapılar

Dönem	Yapının adı	Yapılışın tarihi	Bulunduğu Mahalle/Mevcut Durumu	Planlar
Roma	**1**-Via Egnatia	M.S2 yy	İstanbul Caddesi	
4 yy – 6 yy	**2**-Campus Martius	M.S 4 yy	Kartaltepe/ Hipodrom	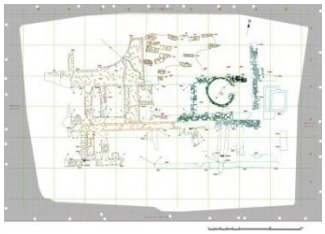 Tribunal kalıntıların Planı
	3-Tribunal	M.S 4 yy	Kartaltepe Konut Alanı	
	4-Hebdomon Saray	M.S 4 yy	Ataköy/ Ataköy Marina	
	5- Aziz Yuhanna manastır ve kilisesi	M.S 4 yy	Zuhuratbaba/ Park Alanı	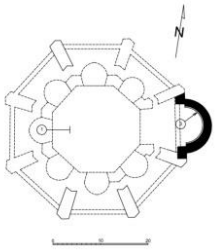 Vaftizci Yahya Kilisesi Planı
	6- Vaftizci Yahya Kilisesi	M.S 4 yy	Yenimahalle/ Ofis Alanı	
6 yy – 8 yy	**7**-Fildamı Sarnıcı	M.S 5-6 yy	Osmaniye/ Kullanılmıyor	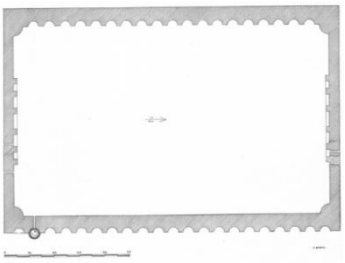 Fildamı Sarnıcı Planı
	8-Jucudianae Sarayı	M.S 6 yy	Sakızağacı / Konut Alanı	
	9-Hebdomon Hipojesi	M.S 5-7 yy	Zuhuratbaba/ Park Alanı	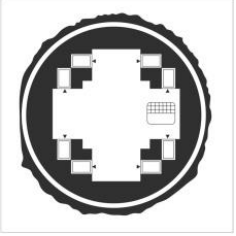 Hipoje Planı
	10- Küçük Sarnıç	7 yy-8 yy	Ataköy/ Bilinmiyor	

BÖLÜM 3

OSMANLI DÖNEMİNDE MAKRİKÖY KENTSEL YERLEŞMESİ

Osmanlı Beyliği 14. yüzyılın ilk yıllarında önemsiz bir sınır beyliği gibi kurulsa da kendisini İslamı savunmayave İslamın karşısında olanlarla savaşmaya adamıştı. Yavaş yavaş Anadolu ve Balkanlar'daki Bizans'a ait toprakları kendi sınırlarına dahil etmiş, ardından 1517 yılında Kahire, Hicaz ve Kudüs'ün de fethedilmesiyle İslam dünyasının en güçlü devleti konumuna erişmiş, 1350'li yıllara kadar bölgede bulunan çok sayıdaki beyliklerden biri olmasına rağmen, 1352 yılından sonraki gelişmeler Osmanlı'nın diğer beyliklere karşı üstünlüğünü sağlamlaştırdı ve diğer beylikler önce Osmanlı'ya bağımlı birer beylik oldular, ardından ise Osmanlı topraklarına katıldılar (İnalcık, 1995).

Batıda Orta Avrupa, doğuda ise Hint Denizi'ne kadar uzanan zaferler 16. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin bir dünya gücü olmasını sağlamıştır. Ancak 17. Yüzyıldaki uzun süren savaşlar Osmanlı'yı yıpratmış ve avantaj yavaş yavaş Avrupa'nın eline geçmeye başlamış, sanayi devrimine ve Avrupa'nın sömürgeci anlayışla atılımlar yapıp gelişmesine ayak uyduramayan Osmanlı Devleti, 18. Yüzyıla gelindiğinde hem ekonomik hem de politik olarak Avrupa'ya bağımlı hale gelmiştir. Bu bağımlılık 1920 yılına kadar sürmüştür (İnalcık, 1995).

3.1 15. yy ve 16.yy' daMakriköy Kentsel Yerleşmesi

Bizans'ın son dönemlerindeki yıkımlardan kurtulan köşkler bakımsız kalmış ve Hebdomon eski parlak sayfiye yeri özelliğini kaybetmiştir (Doğaner, 2012). Bizans'ın son yıllarında bölgenin adı Makro Hori (Uzunköy) olarak anılmıştır. Eski önemini yitiren "Makro Hori" Osmanlıların eline geçmesi ile "Makriköy" adını almıştır (Kariptaş,2018). Makriköy, Osmanlı'nın 15. yüzyılda Konstantinopolis'i

fethetmesinden sonra 2 yüzyıl boyunca önemli bir gelişme göstermemiştir (Doğaner, 2012).

Osmanlı padişahı II. Mehmet, 1453 yılındaBizans'ın 1150 yıllık görkemli tarihine son vermek üzere Konstantinopolis'i kuşatmıştır. Rhegion'dan (bugünkü Küçükçekmece) ilerleyen Osmanlı ordusu, sur dışındaki Makro Hori'nin (Bakırköy) batısında karargâhını kurmuştur (bugünkü Ataköy). Fakat Bizans askerleri bölgedeki su kaynaklarına ve kuyulara zehir katmış ve Osmanlı ordusunu susuzlukla karşı karşıya bırakmıştır (Tarhan, 2009). Bir rivayete göre ordunun susuzlukla mücadele ettiği bu günlerde, üstü başı perişan bir derviş karargâhın yakınında zuhur etmiştir. Askerler bu yaşlı dervişe yemek vermiş karnını doyurmuştur. Ardından derviş ordunun komutanını görmek istemiş ve askerler onu Sultan II. Mehmet'in huzuruna çıkartmıştır. Derviş padişaha bir su kuyusundan bahseder ve burada 1 değil 10 orduya yetecek kadar su olduğunu söyler. Ordunun çaresiz günlerinde birden zuhur eden bu dervişe Zuhurat Baba denmiştir. Zuhurat Baba bugün kendi türbesinin de bulunduğu bölgede ağaçların arasındaki bir su kuyusunu askerlere gösterir ve böylece ordu susuzluktan kurtulur (Tuna, 2000). Zuhurat Baba'nın askerler için kendi elleriyle kuyudan su çekerken kalbi durup hakkın rahmetine kavuştuğu söylenir. Nereden geldiği, kim olduğu bilinmeyen bu dervişin askerler tarafından kuyunun yanına defnedilmiştir (Şekil 3.1). Bu dervişin anısını yaşatmak için günümüzde türbesinin bulunduğu bölgeye Zuhurat Baba Mahallesi ismi verilmiştir (Siyahhan,2003).

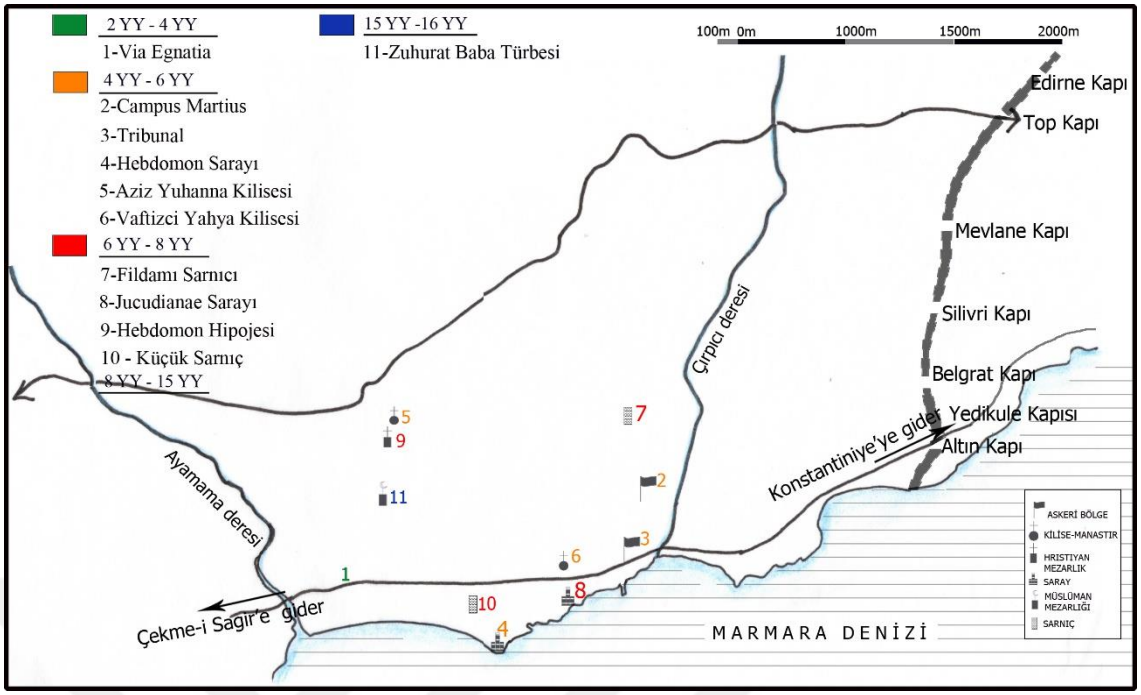

Şekil 3.1. Zuhurat Baba türbesinin konumu.

Zuhurat Baba Türbesi, İstanbul'daki Osmanlı dönemine ait en eski mezarlardan birisidir. Yakın bir zaman öncesine kadar bu türbedeki baş ve ayak şahideleri, demir parmaklıklar ve mezarın üzerindeki kubbemsi çardak özgün haliyle duruyordu. Günümüzde ise şahideler ve demir parmaklıklar yok olmuştur ve yerine mermerden bir mezar yapılarak Türkçe açıklama levhası dikilmiştir (Şekil 3.2). Bu mezarın tam karşısında ise yamaca bitişik tarihi çeşme mevcuttur. Bu çeşme günümüzde kendine özgün tarihi görüntüsünü yitirmiş olup, üzerinde 1872 tarihli Sultan II. Mahmut'un tuğrasının olduğu başlık ve 1904 yılında Sultan II. Abdülhamit'in döneminde koyulmuş bir kitabe mevcuttur (Şekil 3.3).

Zuhurat Baba'nın mezarının başındaki yeni yazı ile yazılmış mermer kitabede "O da 29 Mayıs 1453'te İstanbul'un alınışına katıldı. Harbederek şehit oldu. Yol arkadaşları dağıttığı suyun membaı olan buraya kendisini gömdüler'' yazılmıştır (Sezer vd., 2010).

Konstantinopolis'in Osmanlı tarafından fethedilmesinden sonra, kışla ve askeri törenler için kuzeydeki Davutpaşa Kışlası kullanılmıştır ve Makriköy'ün bu işlevi sona ermiştir (Doğaner, 2012). Osmanlı Devleti'nde 1525-1534 yılları arasında defterdarlık yapmış olan İskender Çelebi, yeri kesin olarak bilinmemekle birlikte Makriköy- Florya arasında kaldığı tahmin edilen geniş bahçeler içerisinde bir saray inşa ettirmiştir. Bu bağ

ve bahçelerin varlığından anlamaktayız ki 16. Yüzyılda Makriköy'ün sayfiye yeri olarak kullanımına devam edilmiştir. Evliya Çelebi de kendi eserinde bu bahçe için dönemin en ünlü bahçelerinden olduğunu yazmıştır(Kömürciyan, 1988). İskender Çelebi 1563 yılında Bağdat'ta idam edildikten sonra sarayı ile beraber mallarına el konulmuştur. Daha sonraları Mimar Sinan tarafından yenilenen bu saray, 1563 yılında Kanuni Sultan Suleyman'ın Yeşilköy'de avlanırken yakalandığı büyük sağanakta sığındığı yer olmuştur (Doğaner,2012).

Osmanlı döneminin 15-18 yüzyıl yapıları yangın ve depremlerle yıkılarak yok olmuş yerine yenileri yapılmıştır (Doğaner,2012). Araştırmalarımıza göre 15-16 yüzyıla ait Zuhratbaba'nın mezarı dışında başka yapı bulunamamıştır.

Şekil 3.2. Zuhurat Baba Türbesi (Calakovic, E.,2018).

Şekil 3.3. Zuhurat Baba Çeşmesi ve Zuhurat Baba Heykeli(Calakovic, E.,2019).

3.2 17. ve 18. yy' daMakriköy Kentsel Yerleşmesi

Bakırköy 17. yy kadar balıkçı köyü olarak kalmaya devam etmiştir. Padişaha yakın isimler ve önemli saltanat temsilcileri 17. yy'dan sonra Bakırköy'de köşk ve konaklar yaptırmaya başlamıştır. Marmara denizi boyunca uzanan Florya, Halkalı ve Davutpaşa'daki bahçeli köşkler, doğal afet zamanlarında ve sayfiye yeri amacıyla kullanılan ikinci evler olmuştur. Bu tarihlerde Bakırköy'de yerleşimin yoğunlaştığını söyleyebiliriz. Bakırköy'de 17 yüzyılda hayatın canlandığına kanıt olarak 1601 yılında Dantelaci sokakta inşa edilen Çarşı Camiini gösterebiliriz. Camiyle birlikte bir çeşme ve bir hamam yapılmıştır (Tarhan,2009). Bakırköy'de yapılan bu ilk caminin asıl ismi Şaban Ağa Camisi'dir ancak Bakırköy'ün merkezinde bulunduğundan dolayı Çarşı Camisi olarak bilinmektedir. Caminin ilk yapıldığı dönemlerden günümüze kadar ayakta kalabilen kısmı yalnızca minaresidir. İlk yapıldığında ahşap olan cami, 19. Yüzyılda bir yangın sonrası kâgir yapıya dönüştürülmüştür (Erez, 2010).

Endüstriyel yapılar kurulurken en önemli konulardan biri su faktördür. İstanbul'da da bu nedenle endüstri yapılarının Boğaz ya da Haliç kıyılarında yapılması tercih edilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk kurduğu baruthanelerde patlamalar meydana geldiğinde çevresine büyük zararlar veriyordu. Şehremini Baruthane'1698 yılında sinde

gerçekleşen patlamadan sonra İstanbul'daki baruthanelerin sur dışına taşınması için karar alınmıştır. Ataköy tarafına kurulan baruthanenin konumu hem deniz yoluyla malzemelerin tedarik edilmesini kolaylaştırıyordu, hem de çevresindeki dereden su ihtiyaçlarını karşılayabilmesini sağlıyordu (Güney vd., 2018).

İstanbul Baruthanesi olarak anılan Bakırköy Baruthanesi 1699'dan 1950 yıllara kadar faaliyet gösterdiği süre içerisinde irili ufaklı yangınlara maruz kalmıştır. Baruthane her çıkan yangından ve patlamadan sonra onarılıp faaliyetine devam etmiştir. Baruthane 1955 yılında Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu'na devredilmiştir. Sonrasında ise artık faaliyette olmayan tesisin bu geniş arazisi Türkiye Emlak ve Kredi Bankası'na satılmıştır. Günümüzde baruthaneden kalan yapılardan iki tanesi onarılarak kültür merkezi olarak kullanıma açılmıştır. İlki eski birinci cephaneliğin olduğu yerde bulunan Yunus Emre Kültür Merkezi'dir, diğeri ise ikinci cephaneliğin olduğu yerde (İspirtohane) bulunan İspirtohane Kültür Merkezi'dir (Anonim, 1994).

Baruthaneden geriye kalan binalardan en görkemli olanı Ataköy 5. Kısım Mahallesi'nin deniz tarafında bulunan Hünkar Köşkü'dür. Padişah III.Selim'in Baruthaneye sık sık gelmesi sebebiyle 1792 yılında bir seyir ve dinlenme köşkü olarak inşa edilmiştir. Köşkün ikinci katından bütün Baruthane görülebiliyordu (Tuna, 2015).

Hünkâr Köşkü yanındaki 4 dikdörtgen planlı kâgir yapı da günümüzde ayakta kalabilmiştir. Baruthane bu haliyle sahilden başlayan Bakırköy Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Hastanesi arazisine kadar uzanan bir alana yayılmıştır (Aydın, 2017).

Bölgeye baruthanenin yapılmasından sonra, yerleşim ve nüfus artarak Makriköy'ü bir iskan alanı haline getirmiştir. Makriköy'ün ilk yerlileri Türkler ve Rumlar'dan oluşmaktayken; III. Selim ve II. Mahmut dönemlerinde baruthanede çalışan işçilerin çoğunlukla Ermeni olması sebebiyle bölgedeki Ermeni nüfusunda artış olmuştur (Tuna, 2015).

Makırköy'ün etnik yapısı Müslüman, Rum, Ermeni ve Yahudi nüfusundan oluşuyordu. Yerleşim yoğunluğu açısından bölgede Türklerin yerleşimleri 17. yüzyıla, Rumların ikinci dalga yerleşimleri 18. yüzyıla, Ermenilerin yerleşimleri ise 19. yüzyıla dayanır. Makriköy'de uzun yıllara dayanan farklı kültürlerin birlikte yaşadığı bu ortam, ortak yaşam alanı kurulmasına ve dostluklara sebep olmuştur (Siyahhan, 2003).

Veliefendi Çayırı, Osmanlı dönemindeki en bilinen mesire yerlerinden birisidir. Şeyhülislam Veliyüddin Efendi'nin 1768 yılındaki vefatından sonra kendisine ait olan ve Çarpıcı deresinin denize doğru aktığı bu araziyi, içindeki köşküyle beraber mesire yeri olması için bir vakfa bağışlamıştır. Bu arazi 1871'de Bakırköy'e tren seferlerinin gelmesiyle birlikte 20. yüzyıl başına kadar İstanbul halkının mesire yeri olarak kullanılmıştır (Doğaner, 2012).

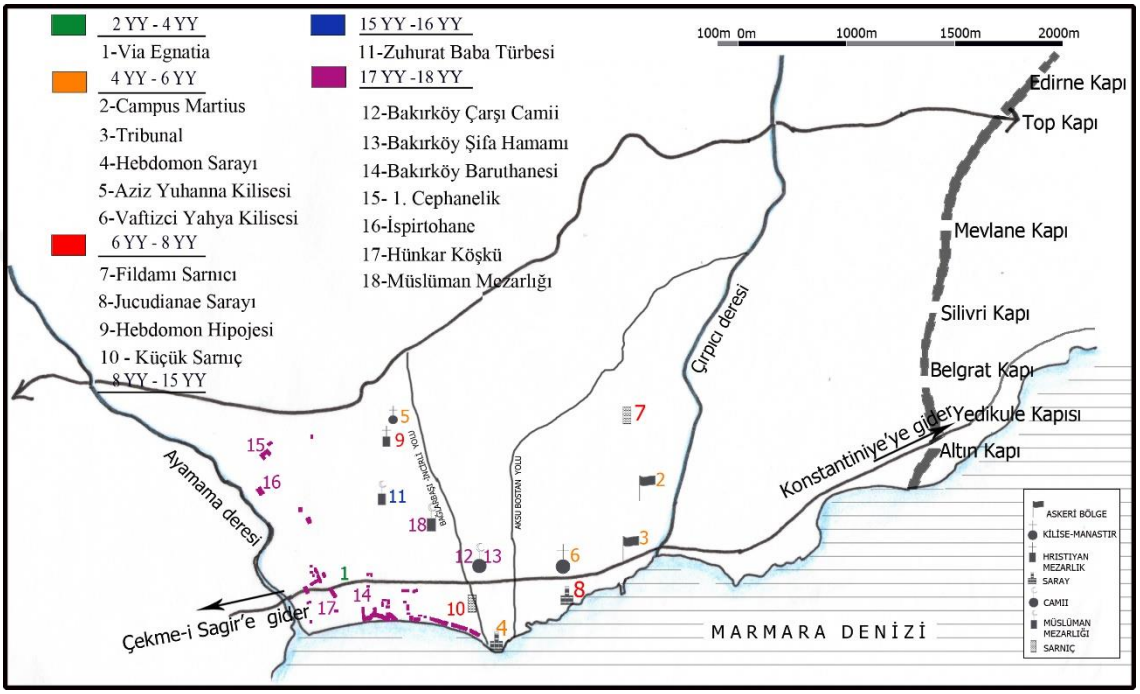

Şekil 3.417. ve 18. yy'da Makriköy Kentsel Yerleşmesi.

3.2.1 Bakırköy Çarşı Camii

Dantelacı Sokak'ın İstanbul Caddesi'ni kestiği köşede inşa edilmiştir ve Bakırköy'ün ilk camisidir (Şekil 3.4). Yapım tarihiyle ilgili net bilgi olmamakla birlikte bir kısım kaynaklara göre Çarşı Camiini, 1601-1602 yılları arası Şaban Ağa adlı bir hayırsever yaptırmıştır. Başka bir kısım kaynaklarda ise 1650-1655 yıllarında Kocamustafapaşa'lı Derviş Ahmet Efendi tarafından yaptırılmıştır (Sezer vd., 2010; CDAB,OA:158). Ahşaptan yapılan cami zaman içinde yıkıma uğramış ve Sultan Abdülaziz tarafından 1875 yılından kâgir yapıya dönüştürülerek yenilenmiştir (Tarhan, 2009). Çarşı Camii iki katlı olup, planı dikdörtgen şeklindedir. Pencereleri uzun ve yuvarlak çerçeveli olup, üstü çatı ile kapatılmıştır. İlk halinden günümüze ulaşabilen tek yapı elemanı olan

minaresinin külah kısmı iç içe geçmiş iki koni şeklindedir (Şekil 3.7). Bu külah ve şerefenin altındaki bölüm yaprak biçimli kabartmalarla süslenmiştir.

İstanbul Caddesi'nde, yani Bakırköy'ün tam merkezinde ve en işlek caddesinde yer almasından dolayı Caminin alt katında dükkanlar bulunmaktadır. Sokağa bakan cephedeki dükkanların ortasında bir de çeşme ve kitabesi yer almaktadır. Çeşme de cami ile aynı dönemde yapılmıştır (Mutlu, 1990). Üst kısmındaki kitabesinde camiyi yaptıran hayırsevere ve Sultan Abdülaziz'e ithafen yazılar yer almaktadır (Siyahhan, 2003). Günümüzde çeşmenin üst kısmında dükkanlara ait klima üniteleri, havalandırma çıkışları ve tabela yer almaktadır. Ayrıca çeşmenin kurnası mevcut değildir ve düz bir duvar halindedir (Şekil 3.5).

Şekil 3.5.Bakırköy Çarşı camı (Calakovic, E.,2019).

Şekil 3.6.Bakırköy Çarşı camı 1960 yılına ait fotoğraf (Selçuk, 2015).

1987 yılında Kur'an kursu ve yurt olarak kullanılması amacıyla avluya bir yapı inşa edilmiştir. Bu yapı hem avlunun hemen hemen tamamını kaplamıştır hem de yüksekliği ile camiyi arka planda bırakmıştır (Mutlu, 1990).Avluda bulunan şadırvan bölümünde yekpare taştan bir tekne olup, üzerinde 3 adet musluk bulunmaktadır .Üç musluğun da üzerlerinde kitabeler vardır (Koçu, 1960).

Caminin avlusu Hamam Sokak ve Dantelacı Sokağı birbirine bağlar. Günümüzdeki mevcut haliyle caminin zemin katında 5 tane dükkan bulunmaktadır ve bunların 2 tanesi İstanbul Caddesine, 2 tanesi Dantelacı Sokağa ve sonuncusu da caminin kendi avlusuna bakmaktadır. Caminin zemin katında dükkanlara ek olarak imam odası, kitaplık, vestiyer, depo, abdesthane ve tuvaletler gibi başka bölümler de mevcuttur. Hamam Sokak tarafında camiye bitişik olarak bir de konut vardır. Caminin birinci ve ikinci katında namaz kılma alanları bulunmakta; bu alanlar caminin ortasındaki avluya bakmaktadır. İkinci katta namaz alanlarına ek olarak toplantı ve ders odaları da mevcuttur (Şekil 3.7; 3.8).

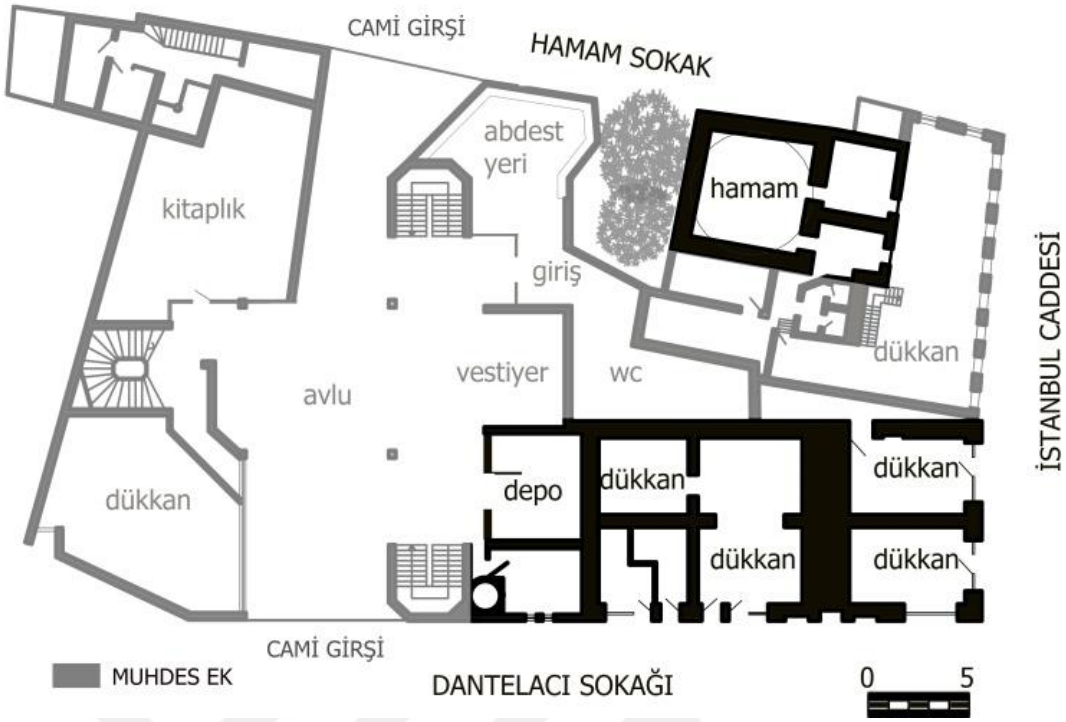

Şekil 3.7.Bakırköy Çarşı Camı 1.Normal Kat planı (Kaynak İVBM).

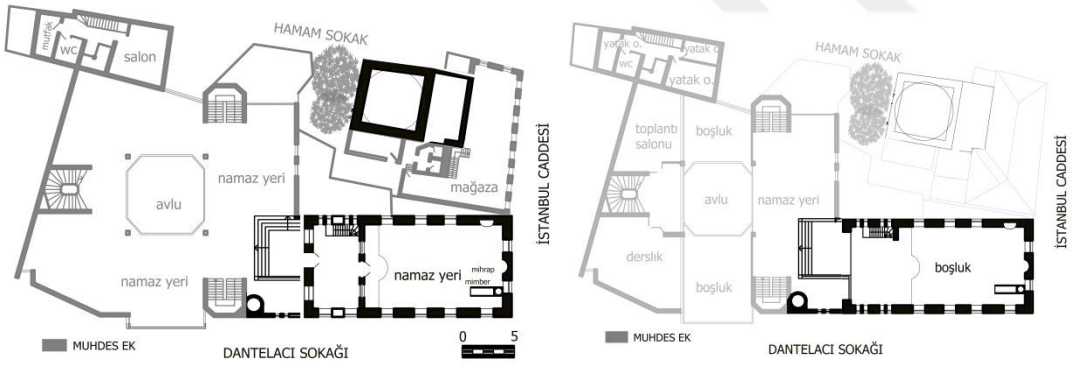

Zemin kat Planı 2. Normal Kat Planı

Şekil 3.8.Bakırköy Çarşı Camı Zemin Ve 2. Kat planı (Kaynak VİBM).

3.2.2 Bakırköy Şifa Hamamı

Bakırköy Şifa Hamamı, 17. yüzyılda cami ile birlikte yapılmıştır ve Osmanlı zamanında Bakırköy'de yapılan tek hamamdır.Bu hamam İstanbul Caddesi ile Hamam Sokağın kesiştiği köşede bulunmaktadır. Hamamın ilk zamanlar İstanbul Caddesiden girişi mevcuttu ancak daha sonra bu caddeye bakan cephenin önüne iki katlı kagir bir yapı inşa edilmiştir ve hamamın girişi yan sokaktan (Hamam Sokak) verilmiştir (Koçu, 1960).

Hamam iki bölümden ibarettir. Birinci bölümün sağ tarafında 3, sol tarafında 3 olmak üzere toplam 6 birim bulunmaktadır (Şekil 3.9). Bu birimler soyunmalık, halvet, temizlik, tuvalet gibi amaçlarla kullanılmaktadır. İkinci bölüm ise sıcaklık ve yıkanma kısmıdır. Sıcaklık mekanının ustü kubbeyle kapatılmış olup, tam ortasında göbek taşı bulunmakta ve çevresindeki 12 adet kurnası ile yıkanma kısmı olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.9).

Hamam günümüze kadar pek çok yenileme ve tadilat sonucu tarihi mimari özelliklerini tamamıyla kaybetmiştir. 1980 yılında hamam olarak faaliyetini sonlandırmıştır. 2001 yılında yapılan bir restorasyon ile soğuk ve ılık kısımlar dükkana dönüştürülerek bir mağazaya verilmiş; sıcak bölüm ise sergi ve özel satış alanı olarak tahsis edilmiştir. Bu restorasyon esnasında hamamın sıcaklık mekanı dışındaki özgün olmayan tüm elemanları/mekanları yıkılmıştır. Bu yıkılan bölümler restitüsyon projesine uygun şekilde betonarme olarak tekrardan yapılmıştır ancak cephe karakteri bozulmuştur (Kuruçay, 2012).

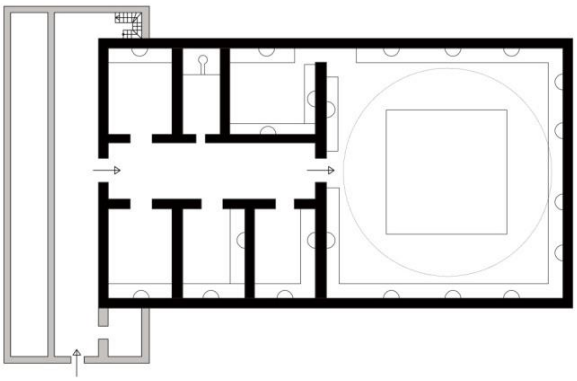

Şekil 3.9. Bakırköy Hamamı (Taslak Planı:Koçu, 1960).

3.2.3 Bakırköy Baruthanesi

İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmet döneminde ilk baruthane Atmeydanı yakınlarında inşa edilmiştir. Güngörmez Tekkesinin yakınlarında bulunan bu baruthaneye 1490 yılında yıldırım düşmesiyle büyük bir patlama ve yangın meydana gelmiştir. Bu yangında çevresindeki mahalleler çok büyük zarara uğramıştır. IV. Mehmet döneminde (1648-1687) ise bir diğer baruthane de Şehremini Çarşısı yakınlarına yaptırılmıştır. 1698 yılında bu baruthanede de bir yangın çıkmış ve 7 çalışan hayatını kaybetmiş, 22 yük beygiri telef olmuş ve etraftaki 400'ün üzerindeki ev zarar görüp yıkılmıştır (Anonim 1994). Bu olay sonrası Şehremini Baruthanesi'nin kapatılmasına ve tüm baruthanelerin şehir merkezinden uzak sur dışındaki alanlara taşınmasına karar verilmiştir. Yeni baruthanenin kurulması için en uygun bölge Makriköy (Bakırköy) olarak görünüyordu. Çünkü hem şehir merkezine görece daha yakın, hem arazinin ortasından geçen akarsu ile baruthanenin su ihtiyaçları kolaylıkla karşılanabiliyor, hem de denize kıyısı olması gemiler ile malzeme sevkiyatını kolaylaştırıyordu. Eskiden Çelebi Bahçesi olarak bilinen Ataköy'de inşa edilen bu baruthane 1701 yılında faaliyete başlamıştır (Şekil 3.4). Bu baruthane, Bakırköy Baruthanesi, İstanbul Baruthanesi ve Baruthane-i Amire isimleriyle anılır (Gölen, 2016). Sanayi devrimi ile değişen teknolojiye ayak uydurmak ve günden güne artan barut ihtiyaçlarını karşılamak için baruthaneye imalatta kullanılmak üzere yurt dışından çeşitli makinalar getirilmiştir (Köksal, 2005). Bu baruthanede de sırasıyla 1726, 1765, 1788, 1791 yıllarında yangınlar ve patlamalar meydana gelmiştir ancak her defasında onarılarak faaliyetine devam etmiştir (Gölen, 2016).

Duvarları ve gözetleme kuleleri bulunan baruthaneye giriş çıkışlar denetlenmekteydi. İmalat bölümü kalhane, perdehane, sergihane ve mahzen gibi bölümlerden oluşmaktaydı. Baruthanenin içerisinde cami, hamam, ahır ve malzeme sevkiyatının yapıldığı iskele gibi ek bölümleri de vardı. Kalhane ham maddenin işlendiği birime verilen isimdir. Barut, güherçile ve kükürt için ayrı ayrı kalhaneler mevcuttu. Üretimden çıkan barutun kurutulduğu alana sergihane, barutun şekil verildiği alana ise perdahhane deniyordu. Sanayi devrimiyle beraber üretim teknolojilerinin gelişmesi sonucu baruthaneyi makine atölyeleri, tersane ve marangozhane gibi bölümler zamanla eklenmiştir.

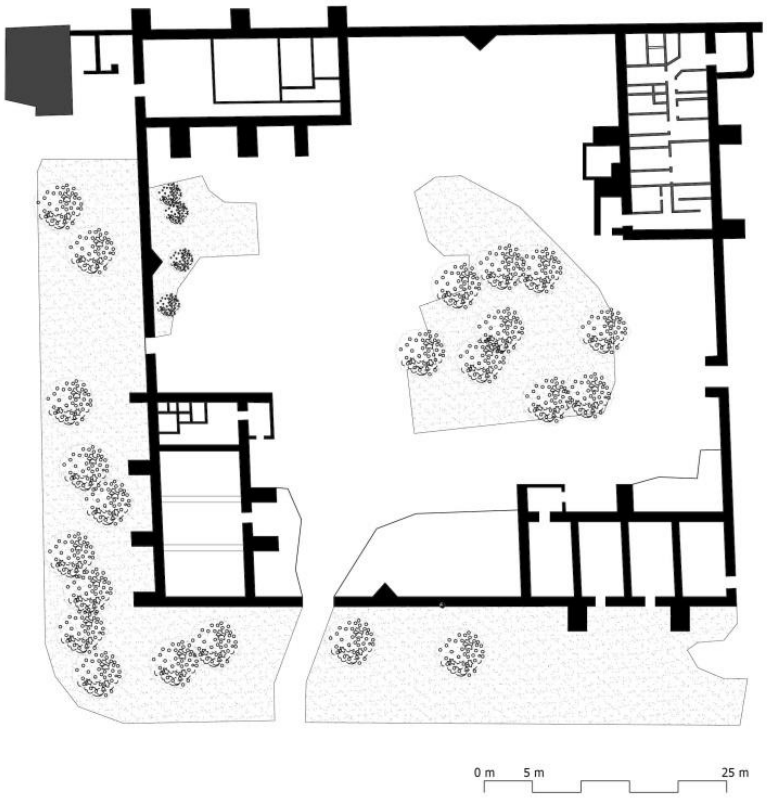

Şekil 3.10. Sahil tarafında kalan Baruthanenin rölövesi(Kariptaş vd.,2018/Mimos Mimarlık).

Baruthaneyi sık sık ziyaret eden III. Selim, 1792 yılında baruthanenin sahil kısmında bir dinlenme kasrı yaptırmıştır. Baruthanedeki çalışmaları bu kasrın üst katında yakından izlemiştir (Kariptaş, vd., 2018). Baruthanenin işletimi Tanzimat Dönemi'nden sonra Tophane-i Âmire'ye, Cumhuriyet döneminde ise Askeri Fabrikalar İdaresi'ne devredilmiştir. I. Dünya Savaşı döneminde ham madde sıkıntısı yaşayan fabrika, ülkede yaşanan yiyecek sıkıntılarına rağmen nişasta bazlı ürünlerin (özellikle mısır) işlenmesiyle üretimine devam etmiştir(nişasta bazlı ürünlerden ispirto elde edilir). Daha sonraları faaliyeti sona eren fabrika 1960 yılında 60 milyon liraya Türkiye Emlak ve Kredi Bankası'na satılmıştır (Köksal, 2005).

Baruthanenin günümüzde ayakta kalan yapıları İspirtohane (İspirtohane Kültür Merkezi), 1. Cephanelik (Yunus Emre Kültür Merkezi), bir su kulesi, eski Baruthane iskelesi yanındaki çeşme, sahilde bulunan cephanelik yapıları ve sahil kenarında bulunan Hünkâr Köşkü'nden ibarettir (Köksal, 2005).

3.2.3.1 1.Cephanelik (Yunus Emre Kültür Merkezi)

Birinci Cephanelik günümüzde Ataköy 9 kısımda Yüzücü Talat Caddesi ile Menekşe Sokağın kesiştiği yerde bulunmaktadır (Şekil 3.4). Kültür merkezi olarak 1993 yılında faaliyete sunulan bina Mimar Haydar Karabey tarafından yeniden işlevlendirilmiştir (Köksal, 2005). Yeniden işlevlendirme, yapıların tarihi dokularını bozmaksızın o yapıyı günümüze uyarlamaktır. Baruthane-i Amire'nin Yeniden İşlevlendirilme Projesi, yeniden işlevlendirmenin ülkemizdeki ilk örneklerindendir. Ancak projelendirilen düzenleme ile uygulamada yapılan müdahale ve değişikliklerin farklı olduğu görülmektedir. Tasarlanan projede zeminde ve çatıda uygulanan farklı teknikler yardımıyla birbirinden bağımsız çalışabilen iki strüktür oluşturulması amaçlanmıştır (Şekil 3.11). Uygulamada ise farklı bir yapı ortaya çıkmıştır (Cengizkan, 2006). Binanın bugünkü hali toplam olarak 4 800 m2 kapalı alanına sahiptir ve içerisinde 400 kişilik çok amaçlı salon, 250 kişilik sinema salonu, sergi alanı, cafe ve idare ofisleri yer almaktadır.

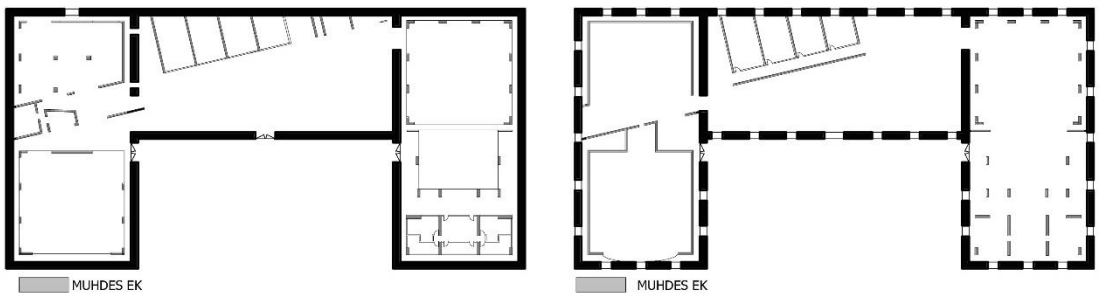

Zemin Kat Planı Üst Kat Planı

Şekil 3.11. Yunus Emre Kültür Merkezi zemin ve üst kat planı (Kariptaş vd.,2018/H.Karabey projesi).

Şekil 3.12. Yunus Emre Kültür Merkezi (Ataköy Gazetesi, 2019).

3.2.3.2 İspirtohane

Karabarut dediğimiz eski tip barutun üretiminde hammadde olarak güherçile (potasyum nitrat) kullanılmaktaydı. I. Dünya Savaşı sebebiyle artan barut kullanımına karşı hammadde ihtiyacını karşılamak zorlaşmıştı. Kimya alanındaki gelişmeler ve teknolojinin ilerlemesi ile 19. yüzyılda barut üretiminde yeni teknikler kullanılmasına sebep olmuştur. Dumansız barutun üretildiği bu yeni üretim tekniğinde, barutu yıkamak için ispirto kullanılmaktaydı(Anonim,2000; CDAB,OA:2325; CDAB,OA:2975).

Dönemin üretim teknolojisine ayak uydurmak amacıyla Baruthane-i Amire içinde İspirtohane adında ispirto üreten bir tesis inşa edilmiştir. Bu ispirtohanenin giriş kapısının üzerindeki yazıtta yapım yılının 1917 olduğu belirtilmiştir. I. Dünya Savaşının yaşandığı yıllardaki yiyecek sıkıntısına rağmen, bu ispirtohanede mısır ve diğer nişasta bazlı gıdalar işlenerek ispirto üretimi gerçekleştirilmiştir (Anonim ,2000).

İspirothanenin faaliyetini ne zamana kadar devam ettirdiği tam olarak bilinmese de İstanbul 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nda bulunan dosyasında yapıya ait son vergi tahakkuku 1959 yılına ait görünmektedir. Baruthane arazisini 1960 yılında satın alan Emlak Bankası, 1986 yılında ispirtohaneyi 23 yıl süre ile restoran olarak kullanması için Hasır Gıda şirketine kiralamıştır. Yapıda kurul onayı

almadan yapılan değişiklikler yüzünden yapının özgün niteliklerini kaybetmesine neden olmuştur (Akın, vd., 2002).

Sonrasında bina bir süre terk edilmiş vaziyette kaldı. Bu dönemde bölgedeki madde bağımlısı gençler yasal olmayan kötü aktiviteleri için binayı kullanmıştır. Bu sebeple bölge halkının talepleri doğrultusunda yapının bir kültür merkezine dönüştürülmesine karar verildi. Bakırköy Belediyesi tarafından 1997 yılında Emlak Bankası'ndan 49 yıllığına kiralanmıştır (Cengizkan, 2006).

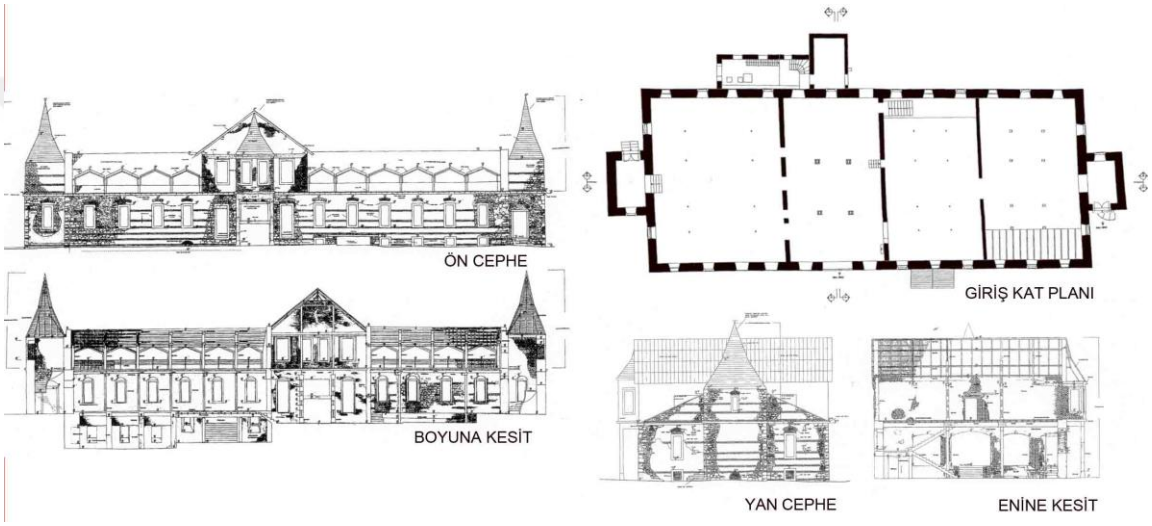

Şekil 3.13. İspirtohanenin Rölövesi (Akın 2002).

Yapı İspirto Fabrikası Konservatuvar ve Kültür Merkezi ismiyle 2000 yılında kullanıma açılmıştır (Anonim,2000). Yeniden işlevlendirme projesinde tüm mekânlar çözümlenirken taşıyıcı sistem ve yapı elemanlarının özgün hallerinin korunmasına özen gösterilmiştir(Cengizkan, 2006). Hafif bir konstrüksiyonla inşa edilen ve şeffaf yüzeye sahip olan ek binanın ise özgün yapıyla uyumlu olduğu gözlenmiştir.

Yeniden işlevlendirme projesinde bodrum kat, giriş kat ve birinci kat eğitim işlevleri için planlanmıştır. Bodrum katta müzik çalışmaları ve provaları için salonlar yer almaktadır. Giriş katında, mevcut taşıyıcı sistem ve cephe düzenine uygun olarak çeşitli büyüklükte derslikler bulunmaktadır. Binanın ana girişinin bulunduğu orta mekan ve giriş holü fuaye alanı olarak tasarlanmış. Merdivenle ulaşılan birinci kat orta holü ise

sergi alanı olarak tasarlanmıştır. Birinci katta yönetim bölümü, öğretim üyeleri odaları ve kütüphane yer almaktadır.

Şekil 3.14. İspirtohane Kültür Merkezi (Calakovic, E., 2019).

3.2.3.3 Hünkar Köşkü (Baruthane Kasrı veya Baruthane Kulesi)

Baruthane-i Amire'den günümüze ulaşmayı başarabilmiş bir diğer yapı da Hünkar Kasrıdır. Padişah 3. Selim tarafından 1792 yılında seyir ve dinlenme amacıyla yapılan kasrın günümüzün Osmaniye Mahallesi bölgesindeki taş ocaklarından çıkartılan küfeki taşları kullanılmış olup (Aydın, 2017), dış cephesi ise tamamen mermerden yapılmıştır.Kasrın planı kare şeklinde olup, iki katlı bir kule görünümündedir .Giriş katında iki yöne açık bir geçit oluşturan kapıları vardır. Köşkün üst katı, alt katına nazaran daha küçük inşa edilmiştir ve küçük pencerelerin çevrelediği bir oda bulunmaktadır (Şekil 3.15). En üstte bir bayrak direği bulunmaktadır. Padişah III. Selim ve halefleri II. Mahmut ve Abdülmecid baruthane ziyaretlerinde, köşkte oturur ve Baruthanedeki yöneticilerle görüşürdü (Tuna, 2015).

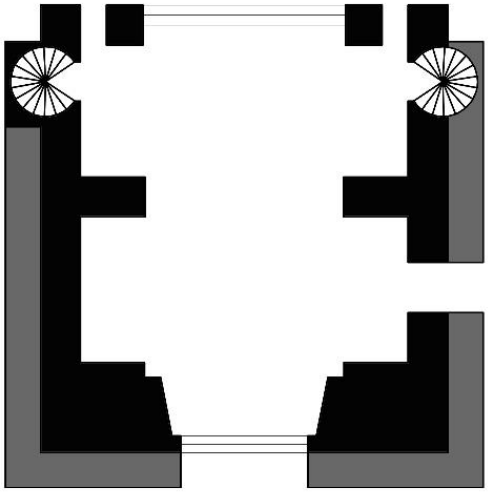

Şekil 3.15. Hünkar Köşkü Rölövesi (Kariptaş vd.,2018/Mimos Mimarlık projesi).

Şekil 3.16 Hünkar Köşkü (Calakovic, E., 2019)

3.2.4 Müslüman Mezarlığı

Zuhuratbaba Mahallesi'nde İncirli Caddesi ve Şükrna Çiftliği Sokak kesişiminde yer alır. Mezarlığın içinde Baruthane'de yaşanan kazalarda hayatını kaybedenlerin anısına bir anıt ve temsili bir şehitlik yapılmıştır(Şekil 3.28). Bunlar dışında da Türkçe yazılı mezar taşlarının yanı sıra Osmanlıca kitabeli birçok mezar bulunmaktadır.

Mezarlıkta 137 mezar taşı tespit edilmiş, bunların 38'i XVIII. yüzyılın ikinci yarısına, 93'ü XIX. yüzyıla, diğerleri ise XX. yüzyılın ilk yarısına ait olup, yüksek rütbeli subay ve sivil bürokratlar ile yakınlarına ait çok sayıda kabir de bulunmaktadır (Yılmaz, 2015).

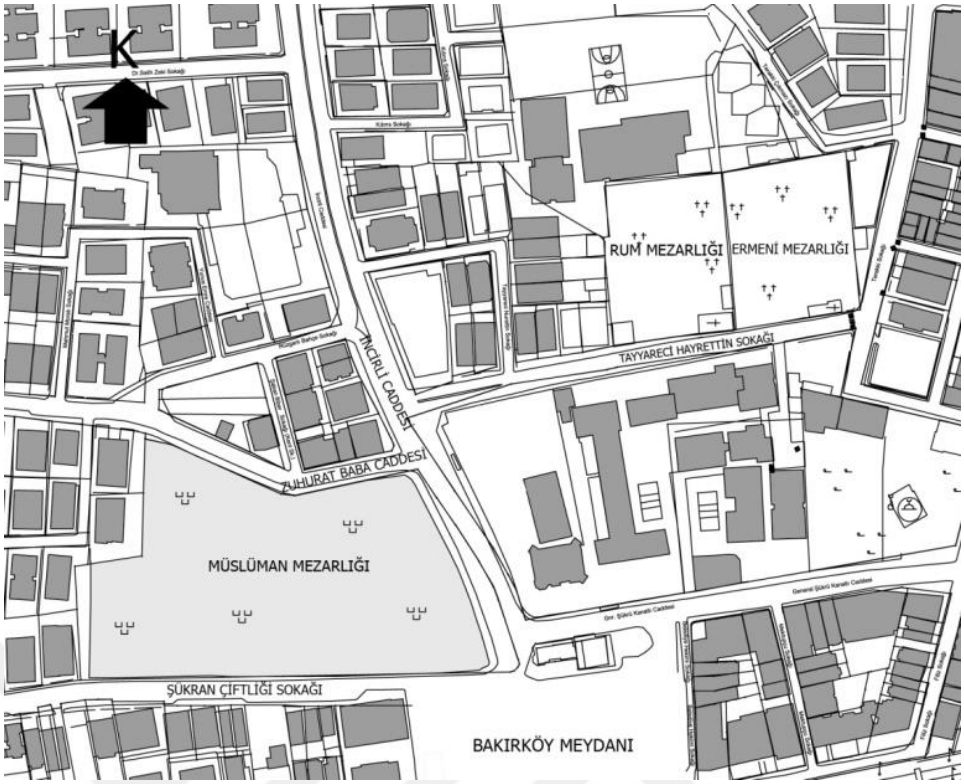

Şekil 3.17. Müslüman Mezarliği vaziyet (İBBA).

Şekil 3.18. Müslüman Mezarlığında şehitlik (Calakovic, E., 2019).

3.3 19. yy'da Makriköy Kentsel Yerleşmesi

Bakırköy, 19. yüzyıla kadar fazla önemsenmeyen 2 km çapında bir balıkçı köyü olarak kalmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısında yavaş yavaş seçkin ailelerin ve önemli kişilerin yerleşmesiyle gözde bir sayfiye yeri olmuştur (Evren, 2011; Tuna, 2015). Bakırköy'ün en önemli özelliklerinden biri de özellikle Osmanlı döneminde 19. yy.'dan sonra Rum, Ermeni, Müslüman ve Yahudi nüfusun bir arada ve birbiriyle kaynaşmış biçimde yaşamalarıdır (Anonim, 1994; Kuban, 1998). Her etnik ve dini kimlik kendi yapılarını inşa etmiş (Kilise, Cami vb.) bunun sonucunda Bakırköy'e has bir tarihsel doku oluşmuştur. Günümüzde az sayıda da olsa Rum ve Ermeni Cemaatine mensup Türk vatandaşları yaşama devam etmektedir.

Bakırköy'de 19. yüzyılın başlarında iki önemli Rum göçü nüfusu artırmıştı. Bunlardan ilki Yunanistan'ın Karpesi bölgesinde sorun yaşayan bir grup Rum ailenin göç ederek Bakırköy'e yerleşmesidir. İkincisi ise Haliç'te 1857 yılında çıkan büyük yangında evleri yanan Rum ailelerin yeni yerleşim yeri olarak Bakırköy'ütercih etmiştir (Doğaner, 2012). İstanbul'daki köklü Rum ailelerin ve Anadolu'da yaşayan hali vakti yerinde Rumların bölgeye yerleşmeleri 1870'lerden sonra da devam etmiştir (Anonim, 1993). Osmanlı döneminde inşa edilen ve günümüze kadar varlığını sürdüren iki Rum kilisesi vardır. Bunlardan biri Rum mezarlığında bulunan Ayios Hristos Analipsis Kilisesi'dir. Diğeri ise ilçenin en büyük kilisesi olan Ayios Yeoryios Kilisesi'dir ve kapısındaki yazıta göre 1823 tarihinde inşa edilmiştir. Fakat bu kilisenin 1823'te inşa edilirken orada bulunan başka bir kilise kalıntısının üzerine inşa edildiği söylenir (Erez, 2010). İlçede iki de Rum okulu bulunmaktadır (CDAB,OA:162). Bunlardan biri Cevizlik Mahallesinde 1884 yılında karakol olarak inşa edilen fakat daha sonra ruhban okulu olarak hizmet veren yapıdır. Bu okulun yerinde bugün özel okul olmuştur. Bir diğer Rum okulu ise İstanbul Caddesi üzerinde 1887 yılında Gabeci Bey tarafından konut olarak inşa ettirilen daha sonra 1892 yılında ilkokul olarak hizmete açılan binadır (Doğaner,2012).

Ermenilerin Bakırköy'e yerleşmeleri ise 19. yüzyılın ortalarına denk gelir. Bunu 17. ve 18. yüzyıllardaki seyahatnamelerde Bakırköy'de bir Ermeni nüfustan söz edilmemesinden ve Ermeni tarihinde de Bakırköy'deki bir nüfustan bahsedilmemesinden anlayabiliyoruz. II.Mahmud döneminde (1808-1839) Bakırköy

Baruthanesinde çalışmak üzere Ermeni cemaatinden önemlice bir nüfus Bakırköy'e gelip yerleşmiştir (Anonim, 1993).

Bölgedeki ilk Ermeni yapılarına örnek 1844'te yılında Ebüzziya Caddesi üzerinde, Barutçubaşı Hovhannes Dadyan Bey tarafından yaptırılan Surp Asdvadzazin Kilisesi'dir. Hemen yanındaki Ardzrunyan Okulu (günümüzde Dadyan İlköğretim Okulu) ve 1868 yılında mülkiyeti resmen Ermeni cemaate verilen Ermeni Mezarlığı Bakırköy'e yerleştikleri dönemlerde Ermenilerden kalan yapılar ve izlerdir (Tuna, 2015). Bakırköy'de 19. yüzyılın sonlarından itibaren 4 tanesi ilkokul ve 1 tanesi de lise olmak üzere 5 Ermeni okulu açılmıştır (Tarhan, 2009).

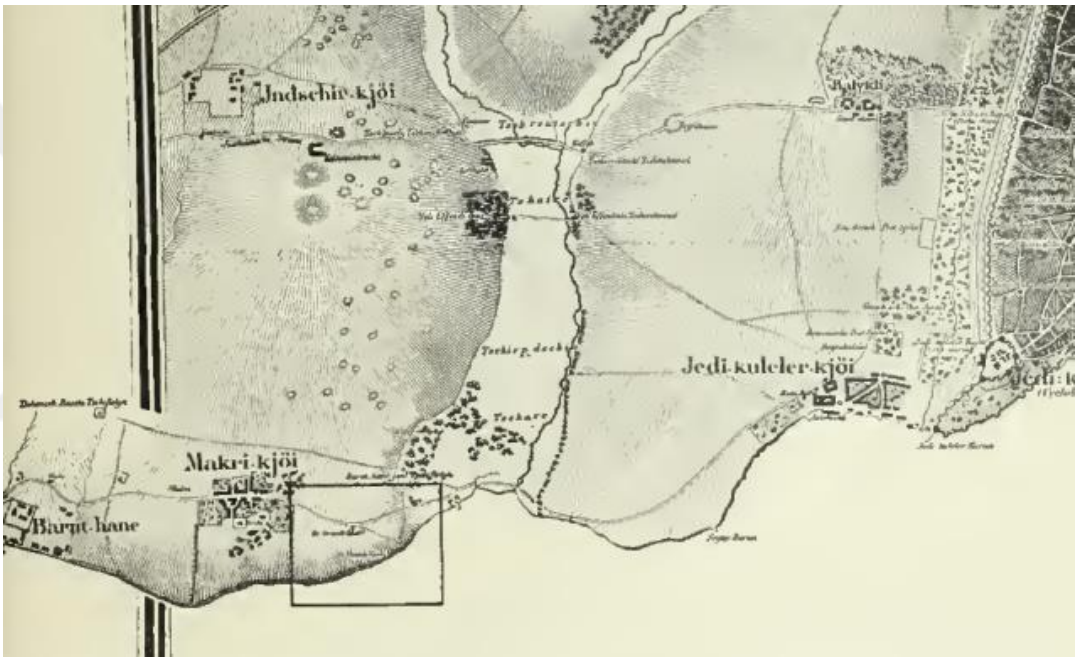

Şekil 3.19. 1839 yılına ait Makriköy Moltke'nin haritası (İpek, 2014).

19. yüzyılda başlayan, Sultan 3. Selim (1789-1807) ve özellikle Sultan 2. Mahmut'un (1808-1839) dönemlerinde artan "Sanayileşme Hareketi" kapsamında, Bakırköy sahilleri Zeytinburnu'na kadar birtakım önemli Sanayi Kuruluşlarının tesisine sahne olmuştur. Bu tesisler Cumhuriyet Dönemi'nde de, günün teknik şartlarına uyarlanarak faaliyetlerine devam etmiştir (Tarhan, 2009). II. Mahmut döneminde yeniden yapılandırılan Osmanlı ordusu Asakir-i Mansure-i Muhammediye'nin elbise ve iç çamaşırı ihtiyacını karşılamak amacıyla iplik, yün ve çeşitli dokumaları üretecek fabrikaların kurulması planlanmaktaydı. Bu dönemde Bakırköy ve Zeytinburnu çevresinin sanayi bölgesi olarak geliştirilmesi planlanmıştır(Şekil 3.71). Yenimahalle'de

tren yolu ile deniz kıyısında kalan bölgede Barutçubaşı Ohannes Dadyan tarafından 1850 yılında kurulan Basmahane, İstanbul'un en eski fabrikalarından birisidir (Küçükerman, 1994).

19. yüzyılın sonlarına doğru ilçede yerleşimi etkileyen en önemli faktör Bakırköy'ün demiryoluyla kente bağlanmasıdır (Şekil 3.20, Şekil 3.45). Demiryolu yapımı öncesi, denize bakan güney tarafında kurulmuş olan köy, istasyon binasının açılışından hemen sonra İncirli bağlarına bakan kuzey tarafına da taşmaya başlamış, çok geçmeden de İncirli bağları yolu üzerinde ardı ardına, büyük bahçelerle çevrili köşklerin, konakların inşasına başlanmıştı. Bu döneme ait 19. yy sonu ve 20. yy başı haritalar incelendiğinde Kartaltepe ve Zuhuratbaba taraflarında ise iki yeni mahallenin oluşmaya başladığı görülmektedir. Bakırköy'ün İstanbul ile bağlantısı günümüzde de aynı ismi taşıyan ve bazı haritalarda Yeşilköy- İstanbul Yolu olarak geçen "İstanbul Caddesi" üzerinden sağlanmaktaydı. Geçmişte bu yoldan faytonlarla şehir merkezine gidilmekteydi. Kıyı yerleşimi olduğu için denizden kayıklarla da kente bağlantı sağlanabiliyordu. Bakırköy'ün öncelikle Yedikule'ye, 1871'de Yenikapı, Yeşilköy ve Florya'ya, 1872'de Sirkeci ve Küçükçekmece'ye demiryoluyla bağlanması kentsel gelişimindeki en önemli noktalardır. Demiryolu Bakırköy'den şehrin merkezine olan ulaşımın süresini oldukça kısaltmış ve kolaylaştırılmıştır. İskele Caddesi'nin kıyısına, 1877-1878 yıllarında Karaköy'deki köprüden kalkan vapurların gelmesi için bir iskele yapılmıştır fakat deniz ulaşımı demiryolu ile rekabet edemeyince vapur seferleri sonlandırılmıştır. Tren yolu ile ticari ürünlerin gelmesi kolaylaştığı gibi, bir sayfiye yeri olarak görülen yerleşim İstanbullular için de daha ulaşılır olmuştur. Trenler ile işlerine, alışverişe ve gezmeye giden Bakırköylülerin yanı sıra buraya ziyarete gelenlerin de sayısı artmıştır (Kariptaş, vd., 2018).

Buharlı trenler 1955 yılında elektrikli olmuş ve süre daha da kısalmıştır. İnşası sırasında Sirkeci'den itibaren kıyıyı izleyen demiryolu Bakırköy'de kıyıdan değil içerden geçirilmişti. Geçtiği hat Bakırköy'ün o yıllarda iç kısımdaki sınırı olmuştur. Bakırköy'deki yerleşim uzun yıllar bu hattın kuzeyinde geçmemiş, demiryolu kuzeyde adeta bir sınır olmuş, hattın diğer tarafı mezarlık olarak kullanılmıştır. Günümüzde bu mezarlık Bakırköy'ün merkezinde kalmıştır. Osmanlı döneminde kalan mezar taşlarıyla birlikte bu mezarlık tarihi bir mekân oluşturur. Demiryolunun iç kısımdan geçirilmesi

kıyının sayfiye özelliğini korumasını sağlamıştır. Demiryolunun gelmesiyle köşkler ve yalılarla sayfiye özelliği olan Bakırköy daima yerleşim alanı olmuştur (Doğaner, 2012).

Bakırköy ve Ayastefanos'ta(Yeşilköy) en eski deniz hamamları 1870'lı yıllara kadar tarihlenebilir. Deniz hamamları tahtadan yapılmış kapalı yerlerdir. Hamamlar içinde soyunma kabinleri mevcuttu ve merdivenlerle denize girilirdi. Sahilden iskelelerle bağlı olan bu dört köşe tahta havuzların alt kısımlarında yüzme bilmeyenlerin boğulmasını önlemek için döşenmiş ızgaralar bulunurdu (Erez, 2010).

19. yüzyılın sonlarında padişah II. Abdülhamit Makriköy yerleşim planını oluşturması için ünlü Alleon ailesinden olan şehir mimarı Kont Alleon'u görevlendirmiştir. Oluşturulan planda, Bakırköy topografyasına uygun olarak, denize doğru kademeli olarak tasarlanan, denize inen dik ve paralel sokaklarla Bakırköy'ün imar adaları oluşturulmuştur (Tarhan, 2009). Alleon ailesi Yenimahalle'de 1865 yılında yapımına başlanan ve 1874 yılında tamamlanan bir köşk ve bir de taş köprü yaptırmıştır. Marsilya kiremit ve tuğlalarla inşa edilen köşk daha sonra okula dönüştürülüp bugünlere kadar gelebilmiştir ancak Taş Köprü tamamen yıkılarak yerine yeni bir betonarme köprü yapılmıştır (Tuna, 2000).

Bakırköy'de gayrimüslim nüfus İstanbul Caddesi ile sahil arasında yerleşmişken, Müslüman nüfus çoğunlukla İstanbul Caddesi'nin kuzeyinde yaşamaktaydı. Demiryolunun kuzeyinde ise İncirli, Ayamama ve Aksu çiftlikleri bulunmaktaydı. Çiftlikler arasında kalan alanda kireç ve taş ocakları bulunmaktaydı. Bu taş ocakları Bizans'ta olduğu gibi Osmanlı'da da saray ve han gibi büyük inşaatların yapımında malzeme tedariki için kullanılmıştır (CDAB,OA:467; CDAB,OA:440; CDAB,OA:446;Aydın 2017). Aksu Çiftliği'nin kuzeyinde Çobançeşme olarak isimlendirilen bölgede 19. Yüzyılın sonlarında toplu bir yerleşim görülmektedir. 19. yüzyılın sonuna doğru Makriköy'deki tarım alanları iskâna açılmıştır. Demiryolu ile sahil arasındaki alan büyük oranda yapılaşmış ve bu dönemde büyüme demiryolundan kuzeye doğru gelişim göstermiştir (Şekil 3.21) (CDAB, OA:68; CDAB, OA:440; CDAB, OA:446; Aydın 2017).

Çobançeşme civarında muhacir (göçmen) ailelerin de yerleştiği bölgede 1895 yılında otuzbeşden fazla hane görülmekte ve sonrasında bu yerleşime Osmaniye adı verilerek bölgeye bir okul ve mescit yapılmasına karar verilmiştir (CDAB,OA:328).Sonrasında

demiryoluna ve Basmahaneye bitişik alanlarla birlikte tarım alanları da istimlak edilmeye devam etmiştir (CDAB,OA:632; CDAB,OA:82; Aydin, 2017).

Şekil 3.20. 1890 yılına ait Makriköy'ün haritası (Library, 2014).

İstanbul'da meydana gelen 1894 yılındaki büyük depremde Marmara kıyısındaki yerleşimler çok büyük oranda yıkıma uğramış ve Bakırköy'de bu felaketten payını almıştır(Sezer, 1996). Bu deprem sonrası İstanbul'un genelinde olduğu gibi Bakırköy'de de daha görkemli ve sağlam yapılar inşa edilmeye başlanmıştır. Bu yeni yapılar genelde Rum ve Levanten mimarlar tarafından yapılmıştır ve birbirinden güzel örnekler sergilemektedir. Rum ve Ermenilerin yoğun oldukları Zeytinlik ve Sakızağacı mahallelerinde, bunun yanı sıra Müslümanların yoğun oldukları Kartaltepe ve Zuhuratbaba mahallelerinde birçok köşkler inşa edilmiştir (Tuna, 2018). Ancak günümüze dek korunamayan bu yapılar geçen süreç içinde tek tek yıkılarak yerlerine tek tip zevksiz malum yapılar inşa edilmiştir.

İmparatorluğun son döneminde Bakırköy hariç, suriçi sur dışında yerleşme açısında fazla bir değişiklik olmamıştır (Kuban, 1998).

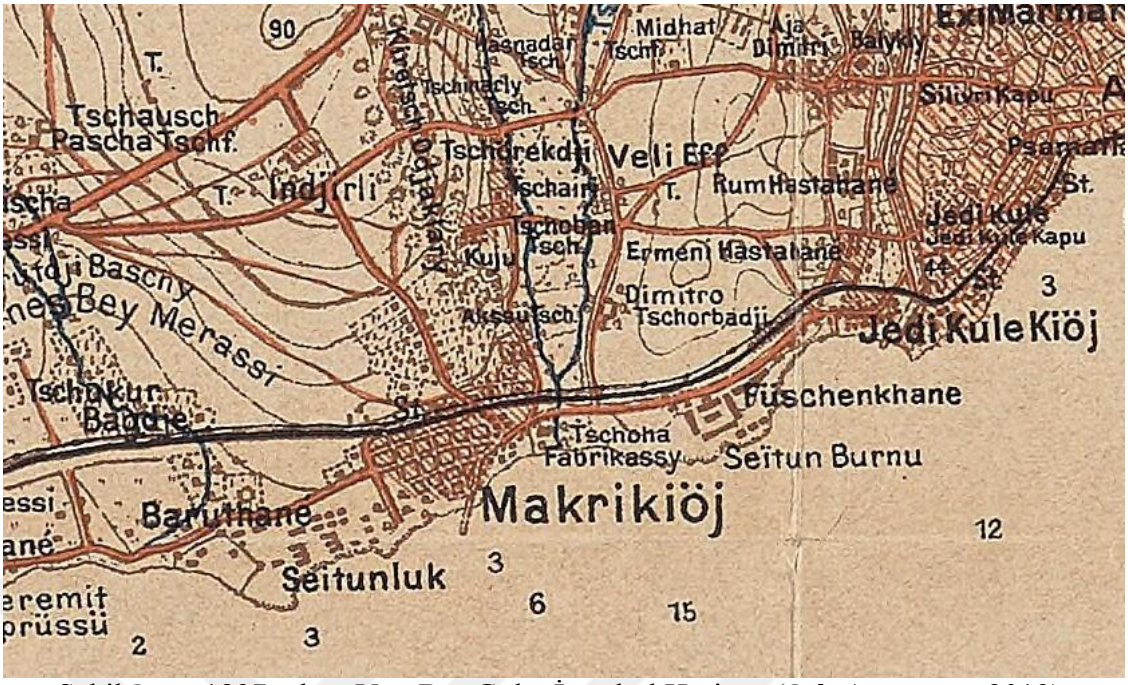

Şekil 3.21. 1897 yılına Von Der Goltz İstanbul Haritası (Salt Araştırma, 2019).

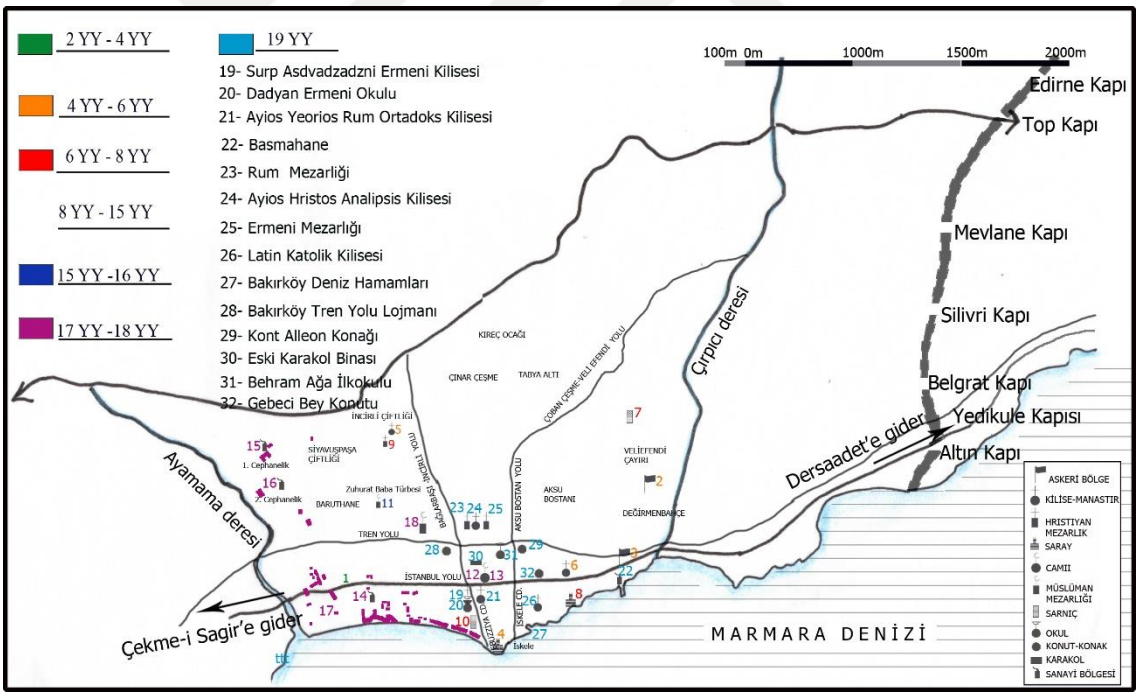

Şekil 3.22. 19.yy'da Makriköy Kentsel Yerleşmesi

3.3.1 Surp Asdvadzadzni Ermeni Kilisesi

Padişah II. Mahmut döneminde Baruthane-i Amire'de Ohannes Dadyan barutçubaşı olarak görevlendirir. Kendisi gibi Barutçubaşı olan babası Dad Arakel Amira Bey'in izinden giden Ohannes Dadyan, Sultan II. Mahmut ve Sultan Abdülmecid dönemleri boyunca görevde bulunmuştur. Bunu takiben baruthanede çalışmak üzere ilk Ermeni nüfus Bakırköy'de yerleşmeye başlar(Yarman, 2002). Bu dönemde Ohannes Dadyan, padişahtan Ermeni çalışanların ibadethane ihtiyaçları için bir kilise yaptırılması konusunda icazet alır. Buna müteakip 1844 yılında Ebüzzyia Caddesi üzerinde Surp Asdvadzadzni Kilisesi ismiyle bir Ermeni kilisesi inşa edilir (Şekil 3.22). Ohannes Dadyan Bey, kilisenin bitişiğinde kendi adını taşıyan bir de okul yaptırmıştır (Sezer, vd.,2010). Kilise dikdörtgen planlı olup uzun nef ve orta nefin ucundaki narteksin sağ ve solunda dar ve kısa birer yan nef yer alır (Şekil 3.23). Kilise günümüzden halen faaldir.

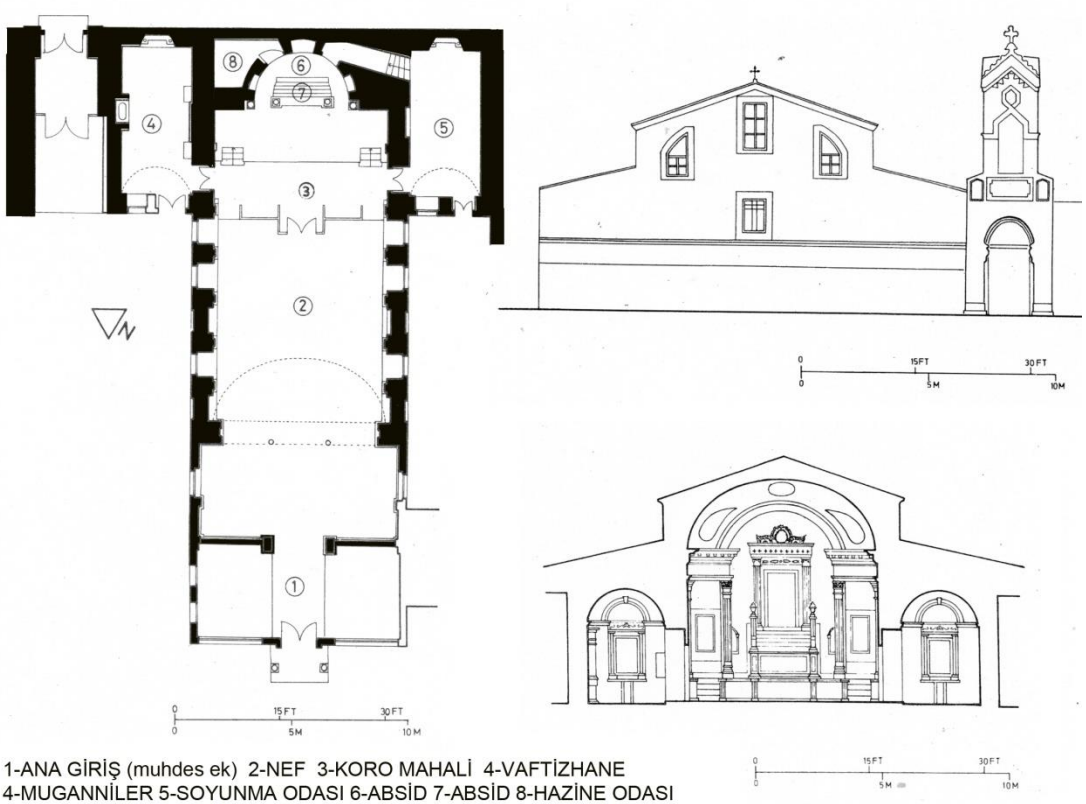

Şekil 3.23. Surp Asdvadzadzni Kilisesinin plan, kesit ve on görünüş (Tuğlacı,1991).

Surp Asdvadzadzni Kilisesi, kiliseye ek olarak yapılan duvarların çevrelediği avlunun içinde konumlanmaktadır. Avluya giriş mermerden yapılmış çan kulesinin altında bulunan demir kapıdan sağlanmaktadır. Kilisenin planı Doğu-Batı doğrultusunda Yunan haçı şeklindedir. Kilisenin caddeye bakan cephesinde 4 penceresi bulunmaktadır. Bu pencerelerden ikisi cephenin merkezinde yer almaktadır. Cephenin merkezindeki dikdörtgen pencerelerden daha küçük ve kareye yakın olanı ise apsisdedir. Bu pencerelerin ikisi arasında biri kuzey, öteki güneye yakın, yarım elips biçimli iki pencere yer alır. Duvarın sıva renginden farklı renkte olan bu pencereler bir haçın uç noktalarını işaretlemektedir. Ana giriş kilisenin batı cephesinin ortasından sağlanmaktadır. Haçın kuzey kanadında bir vaftizhane bulunmaktadır.

Kilise, ilk olarak 1831'de Rum Cemaatinin bağışladığı eski ahşap bir manastırın bulunduğu arsaya "Surp Sarkis" adıyla ahşap olarak inşa edilmiştirdaha sonra ise bugünkü kâgir binaya dönüştürülerek Surp Asdvadzadzin ismini almıştır(Sezer, vd., 2010). Kilisenin bugünkü kâgir yapı haliyle ibadete açılış tarihinin 7 Nisan 1844 yılında olduğu kapısının üzerindeki yazıttan görülebilmektedir. Kilisenin avlusunda orada gömülü olan Ohannes Dadyan Bey adına yapılmış anıtsal bir mezar taşı bulunmaktadır. Avluda ayrıca Dadyan ailesinin ve Osmanlı'nın hizmetinde çalışmış cemaat ileri gelenlerinin mezarları da bulunmaktadır.

Şekil 3.24. Surp Asdvadzadzni Kilisesi (Calakovic, E., 2019).

3.3.2 Dadyan Ermeni Okulu

Barutçubaşı Ohannes Dadyan tarafından 1844 yılında Ebuzziya Caddesi üzerinde inşa ettirilen okul Bakırköy'de yaşayan Ermeni çocukların eğitim ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla yaptırılmıştır(Mutlu, 1990). Okulun ilk hali ahşaptan olup, sonrasında Ohannes Dadyan'ın oğlu Arakel Dadyan'ın çabaları ve cemaatin yardımıyla ahşap bina yıkılarak şu anki kâgir yapıya dönüştürülmüştür (Mutlu, 1990). Okul 1958 yılında ek bina yapılarak büyütülmüş ve ortaokul olarak faaliyetine devam etmiştir(Şekil 3.25). 2003 yılında olası bir deprem ihtimaline karşı yapı elemanları çelik konstrüksiyonlarla güçlendirilmiş ve bina yenilenmiştir (Tuna,2018). Okulun etrafın güvenlik açısından yüksek duvarla çevrilmiştir ve girişi Ebuzziya Caddesindendir. Zemin ve normal kattan oluşan okulun üst katına iki merdivenle çıkılmaktadır. Ön cephede üç tane uzun ve yuvarlak çerçeveli pencere bulunmaktadır.

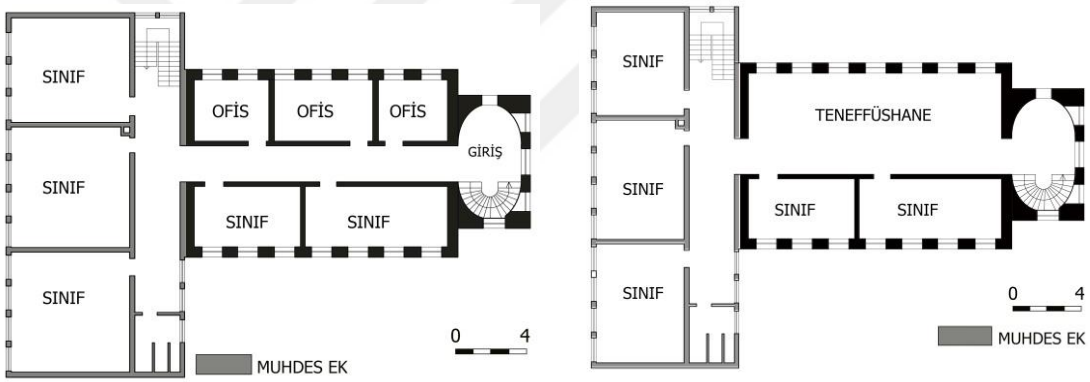

Zemin Kat Planı Normal Kat Planı

Şekil 3.25. Dadyan Ermeni Okulu Zemin ve Normal Kat Planı(BBA).

Şekil 3.26. Dadyan Ermeni Okulu (Calakovic, E., 2019).

3.3.3 Ayıos Yeorios Rum Ortadoks Kilisesi

Rumların Bizans döneminden beri sürekli olarak Bakırköy'de yaşadığı bilinmektedir. Ancak 19. yüzyılda Bakırköy'de sanayinin gelişmesi ile Rum azınlık bölgeye yoğun olarak yerleşmeye başlamıştır (Doğaner, 2012). Ayios Yeorios Ortadoks Kilisesi 19. yüzyılın başlarında bugünkü Ebuzziya Caddesi üzerinde Surp Astvazazin Kilisesi'nin karşı çaprazına inşa edilmiştir (Şekil 3.22) (Erez, 2010).Kilisenin cephe duvarları 1987 yılında yapılan yol genişletme çalışmaları esnasında geri çekilerek diğer binalarla aynı düzlemde hızlanmıştır (Mutlu, 1990).. Yine aynı dönemlerde Kartaltepe Mahallesinde bulunan Rum mezarlığının bahçesinde bir Rum kilisesi daha yapılmıştır (Erez, 2010).

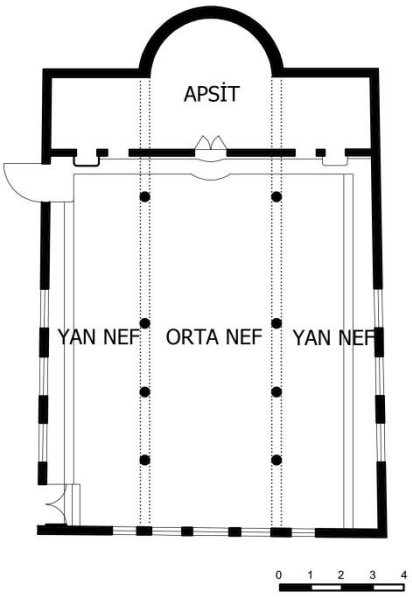

Şekil 3.27. Ayıos Yeorios Rum OrtadoksKilise Planı .

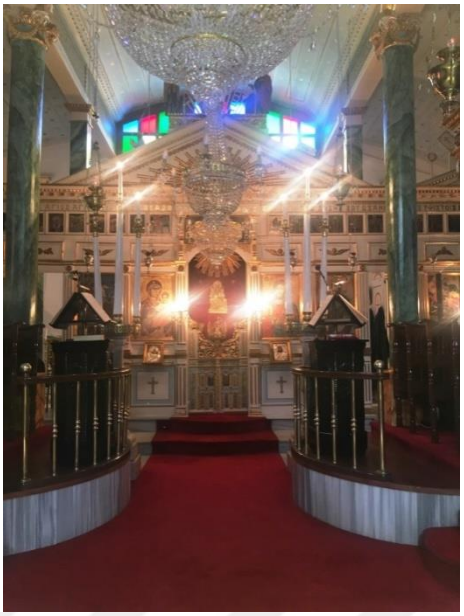

Şekil 3.28. Ayıos Yeorios Rum Ortadoks Kilisesi(Calakovic, E.,2019).

Kilisenin uzunluğu 14m genişliği ise 11 m'dir. Diş duvarların kalınlığı 25 cm'dir. Kilisenin iki tane giriş kapısı vardır. Ebuzziya Caddesine yakın olan iki kanatlı kapı genelde misafirler için kullanılmaktadır. Neften abside geçmek için 4 tane kapı bırakılmıştır (Şekil 3.27). Kilisenin ana cephede 5 penceresi bulunuyor. Ortadaki kilisenin merkezinde bulunup en büyük penceredir, sağ ve sol tarafında ikişer olan pencereler simetrik olup kilisenin caddeye bakan cephesine simetriğe kazanmıştır (Şekil 3.29).

Şekil 3.29. Ayıos Yeorios Rum Ortadoks Kilisesi(Calakovic, E., 2019).

3.3.4 Basmahane-i Amire

Sanayileşme döneminde fabrikaların inşa edileceği yerlerin seçiminde alanın suya yakın olması, kara-deniz-demiryolu bağlantılarının bulunması, pazara ve tüketiciye yakınlık gibi faktörler göz önünde bulundurulurdu (Kırlı, 2018). İstanbul'da ise 19. yüzyılda özellikle üç bölge bu kriterlere sahipti, bunlar; Haliç ve çevresi, Beykoz Bölgesi ve Bakırköy-Zeytinburnu bölgesiydi (Kırlı, 2018). 1842 yılından itibaren Osmanlı Devleti Zeytinburnu ve Bakırköy'de dikkate değer zirai ve sanayi tesisleri inşa etmiş, bölgeyi sanayi üssü haline getirmeyi amaçlamıştır (Kırlı, 2018). Bakırköy'de 1850 yılında kurulan sanayi tesisi tekstil sanayisine yöneliktir. Yenimahalle tren istasyonu ile deniz arasında kurulan Basmahane 1921 yılına kadar orduya bez dokumuştur (çamaşır, kaput bezi, kolan, tüfek kayışı, av fişeklikleri vb). (Doğaner, 2012; Evren 2011).

Barutçubaşı Ohannes tarafından inşa edilen dört katlı kagir yapıdaki bina, pamuk eğirme, dokuma ve basma bölümlerinden, buhar ile işleyen bir makine atölyesinden ve son olarak da ufak buharlı gemi inşaatı için bir tersaneden oluşuyordu (Şekil 3.30) (Köksal, 2005). Fabrika Avrupa ürünleriyle rekabet edememesi sebebiyle 1860'ta Hazine-i Hassa'ya, 1867'de de Harbiye Nezareti Levazımat-ı Askeriye Dairesi'ne devredilmiş ve Levazımat-ı Umumiye-i Askeriye Bez Fabrikası adıyla 1921'e dek ordunun ihtiyaçları için üretim yapmıştır. 1924 yılında yeni makineler getirtilerek üretim kapasitesi arttırılan fabrika, 1925'te Sanayi ve Maadin Bankası'na, 1932'de de Sanayi Ofisi'ne devredilmiştir. 1933 yılında Sümerbank'ın kurulması ile birlikte 11.7.1933'te Sümerbank'a devrolunan fabrika, 1944 yılında eski yapılarının yerine günümüz tekniğine uygun yeni yapıların inşa edilmesiyle baştan aşağı yenilenmiştir (Köksal, 2005). Fabrikadaki üretim tezgahları 1968-1980 yılları boyunca artırılmış, yeni bölümler ve makineler eklenmiştir. Sümerbank Pamuk İşletmeleri Modernizasyon ve Rasyonalizasyon Projesi kapsamında 1983 yılında iplik makineleri ithal edilerek kapasitesi artırılmıştır. Sonraki dönemlerde de üretim yükseltmek amacıyla fabrika birkaç kez yenilenmiştir (Küçükerman,1994).

Bakırköy'ün batısında, Yeşilköy istikametine doğru Ayamama ya da Ayapapa adıyla bilinen bir çiftlik mevcuttu. Fransız usulü inşa edilen bu çiftlikte Basmane Fabrikasının hammaddesi olan pamuk üretiliyordu. Onun yanında değişik tarım ürünleri ve yeni

hayvan soyları üretmek konusunda da faaliyette bulunuluyordu. Binlerce ağaç fidanlarıyla donatılan çiftliğin giriş kısmında inşa edilmiş zirai ve teknik okulda onlarca öğrenci eğitim görüyordu (Kırlı, 2018).

2004 yılında fabrika arazisinin özelleştirmesi neticesinde tamamen kapatılmıştır (Kariptaş, vd., 2017). 1850 yılında kurulan fabrikadan günümüze dek ayakta kalan herhangi sağlam bir yapı kalmamıştır. Yalnızca hipodroma yakın alanda Müdür evi ve birkaç tane daha bina bugüne kadar gelebilmişti2011 yılında araziyi satın alan şirket, arazinin imara açılması ile birlikte 22 kat yüksekliği bulunan 10 adet blok inşa etmiştir.

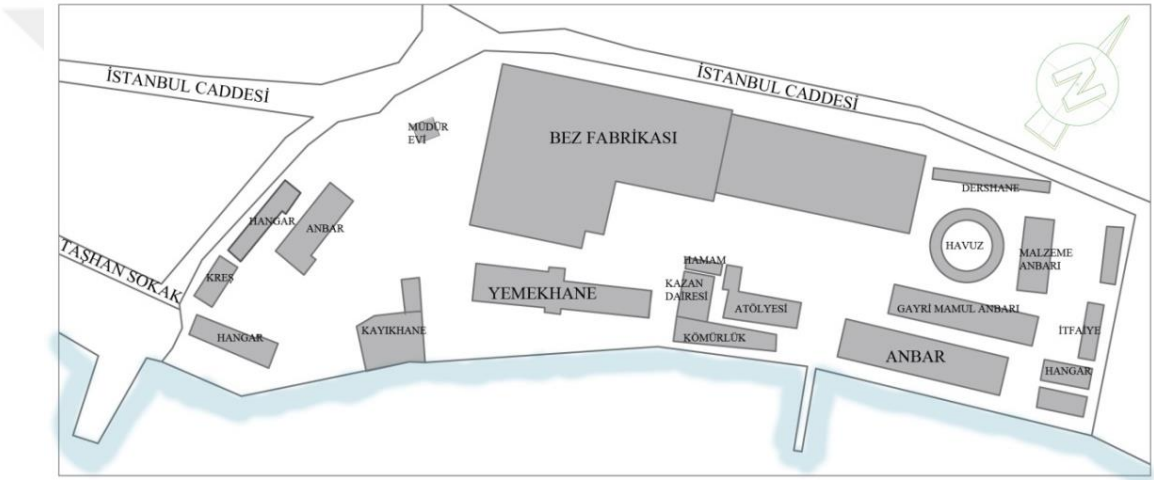

Şekil 3.30. Basmahane-i Amire (İBB AKA).

3.3.5 Rum Mezarlığı

Ermeni mezarlığına bitişik durumda olan Rum mezarlığı Teyyareci Hayrettin Sokak'ta bulunmaktadır. 1860 yılından sonra kullanıma tahsis edildiğini düşünebiliriz. Giriş kapısının üzerinde 1899 yılına ait kitabe mevcuttur fakat 1811 tarihli mezar taşı bulunduğundan dolayı, Ermeni mezarlığı ile birlikte daha önceki bir tarihte kullanıma başlanmış olmalıdır (Alp, 2015). Tarihi mezar taşlarının bulunduğu bu mezarlık günümüzde halen kullanılmaktadır. Gösterişsiz sade bir kapı ile girilen mezarlık alanında 19. Yüzyılın sonunda inşa edilen Ayios Hristos Analipsis isimli küçük bir kilise ve lojman vardır (Erez, 2010). Mezarlık 450 m2 üzerinde kurulmuştur.

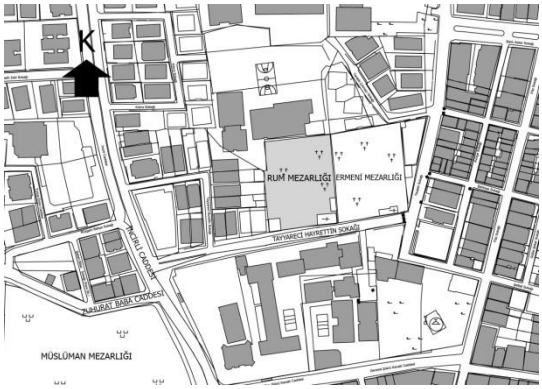

3.31. Rum mezarlığı vaziyet planı.

Şekil 3.32 Rum mezarlığı (Calakovic, E., 2019).

3.3.6 Ayios Hristos Analipsis Kilisesi

Bakırköy Rum mezarlığı içinde 19. yüzyılın sonunda yapılan cenaze törenler için inşa edilmiştir (Erez, 2010). Ayios Hristos Analipsis Kilisesi Ebuziyya Caddesinde bulunan Ayıos Yeorios Rum Ortadoks Kilisesine mimari benzerlikleri göstermektedir.

Üç nefli kilisenin uzunluğu 12.75m, genişliği ise 7.67m'dir. İki yana meyilli kiremit kaplı çatısı vardır.Dışardan son derece sade gözüken kilise, içindeki süs işlemleri dikkat çekicidir. Bakırköy'de Rum Cemaati azaldığından dolayı, kiliseye de ziyaretleri oldukça azdır.

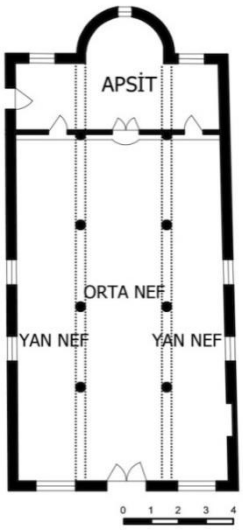

Şekil 3.33.Ayios Hristos Analipsis Kilise planı.

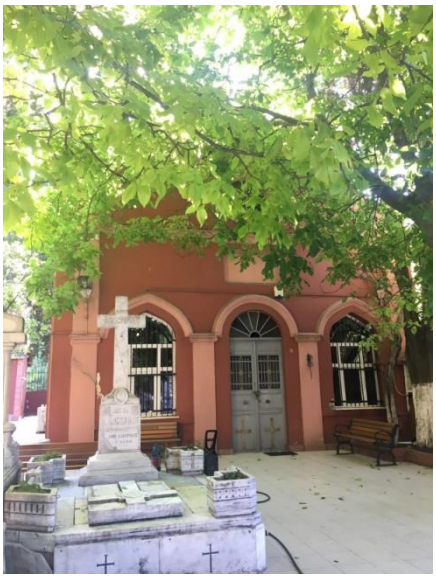

Şekil 3.34. Ayios Hristos Analipsis Kilisesi (Calakovic, E., 2019).

3.3.7 Ermeni Mezarlığı

Bakırköy tren istasyonunun arkasında, Tayyareci Hayrettin Sokak ve Terakki Caddesi'nin kesiştiği köşede, Rum mezarlığına bitişik olarak 2000 metrekarelik bir alanda Ermeni mezarlığı bulunmaktadır (Şekil 3.35).

Bu mezarlığın hangi tarihten itibaren kullanıldığı kesin olarak bilinmemekle birlikte mezarlıktaki en eski mezar taşı 1879 yılına ait ve üzerinde Bitlisli Markos Agopyan isimli şahsın bilgileri bulunmaktadır. Mezarlığın bulunduğu toprağın mülkiyetini kilisenin papazlarndan Der Bedros 1868 yılında elde etmiştir(Koçu,1960). Mezarlığın etrafının 1899 yılında duvarlarla çevrilmesi ise hayırsever tüccar Kirkos Mısıryan'ın vasiyeti sayesinde gerçekleşmiştir. Mezarlıktaki tüm mezar taşları ve kitabeler Ermenice yazılıdır (Koçu,1960).

Mezarlıkta 508 mezar yer almaktadır (Aydin, 2017). Bu mezarlıkta gömülü bulunanlar arasında Bakırköylü eğitimci Boğoz Bezazyan(1862-1936), diplomat Serkis Balyan(1862-1936) ve Surp Astvazazin Ermeni Kilsesi rahiplerine ait mezarlar da görülebilmektedir (Tuğlacı, 1991).

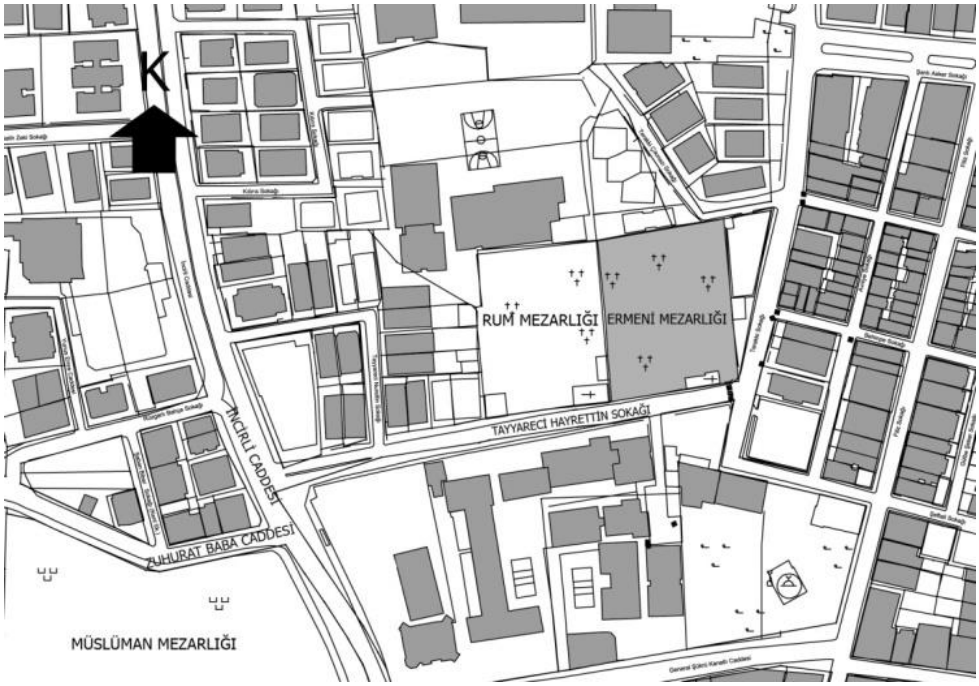

Şekil 3.35. Ermeni Mezarlığı Vaziyet Planı (İBBA).

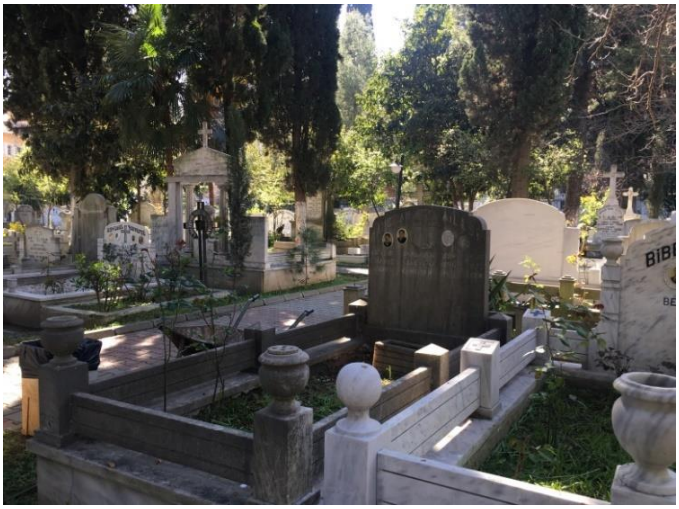

Şekil 3.36. Ermeni Mezarlığı (Calakovic, E.,2019).

3.3.8 Latin Katolik Kilisesi

Latin Katolik Kilisesi Günümüzde Sakızağacı Mahallesinde Küçük Yalı ve Rüya sokaklarının arasında bulunmaktadır (Şekil 3.22). 1887 yılında daha önceden yine bir Katolik kilisesi olduğu bilinen kalıntıların üzerine inşa Edilen kiliseyi, Malta kökenli levanten Olivio ailesi kendilerine kalan büyük bir mirasın parasıyla yaptırmıştır. (CDAB,OA:1038; CDAB,OA:1847; Aydın, 2017).

Aile bireylerinin mezarları kilisenin avlusunda bulunmaktadır. Günümüzde artık cemaati kalmamış olan bu kilise, Süryani vatandaşların ibadetleri için tahsis edilmiştir.

Şekil 3.37. Latin Katolik Kilisesi (Calakovic, E., 2019).

Şekil 3.38. Kiliseye ait sıra evler (Calakovic, E., 2019).

Boyutları itibariyle oldukça büyük olan kilisenin içinde bir de şapel yer almaktadır. Kilise yükseltilmiş bir ana ana kubbe altında tonozlu haçvari bir plana sahiptir. 1980 yıllarında yapılan restorasyondan sonra süslemeler ve bezemeler çok iyi durumdadır. Kilisenin ön duvarında sütunlar üzerinde oturan üçgen alınlı oldukça süslemeli bir ana giriş kapısı yaralamaktadır. Giriş kapısının üstünde plaster şeklinde sütunlarla çevrili yine üçgen alınlı üst başlığı bulunan pencereler yaralamaktadır. Girişte sağ tarafta kadınların kullandığı, sol tarafta ise erkeklerin kullandığı asma kata çıkan merdivenler bulunmaktadır. Bu asma kat kilisenin korosu için yapılmıştır. Apsisin sağ tarafında soyunma odası olup, sol tarafında ise şapel "küçük kilise" denilen mekan bulunmaktadır.

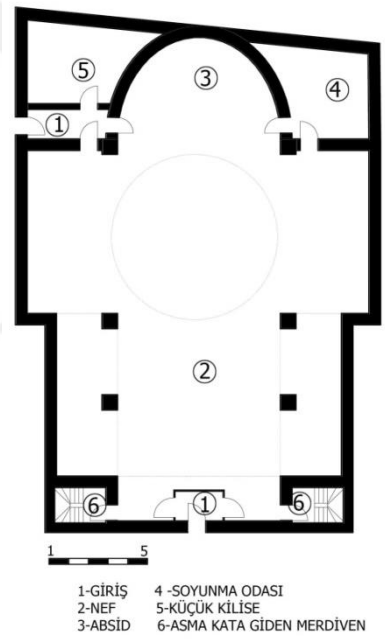

Şekil 3.39. Latin Katolik Kilisesi Planı.

Şekil 3.40. Latin Katolik Kilisesi (Calakovic, E., 2019).

Kilisenin kuzey-batı köşesinde, arka cephede çok yüksek olmayan çan kulesi, bunun da yanında müştemilat binası ve lojman olarak kullanılan üç katlı kâgir bir yapı yaralamaktadır. Ayrıca kilisenin sol tarafında kilise mülkiyeti içinde yer alan yine Küçükyalı Sokağa cepheli üç adet sıra ev bulunmaktadır. Bunlar kiliseye gelir temin etmek üzere kiraya verilen ahşap konutlardır.

3.3.9 Deniz Hamamları

Sanayi Devrimine kadar dünyadaki çoğu kültürde deniz suyunun zararlı olduğuna dair bir inanış mevcuttu. Türkiye'de de 19. ve 20. Yüzyıl boyunca denizin ne kadar faydalı olduğunu ve nasıl girilmesi gerektiğini anlatan pek çok makale yazılmıştır. Osmanlı döneminde denizin üzerinde dört tarafta kapalı ahşaptan yapılan mekânlar 'deniz hamam' olarak isimlendirilmiştir. Deniz hamamları en önemli özelliği yabancı gözlerden saklanabilme imkânı sunması ve güvenliktir.

Deniz Hamamları konusunda Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde ulaşılan en eski belge 1782 yılını göstermektedir (CDAB,OA:127). Reşat Ekrem Koçu, İstanbul Ansiklopedisi'nde 1826-1850 yılarında İstanbul'da ilk deniz hamamlarının kurulduğuna iddia eder (Koçu, 1960).

İstanbul'da 1875 yılında 62 deniz hamamı bulunuyordu, bunlardan 28'i kadınlara 34'ü erkeklere mahsustu(Akçura1994). Açık yerlerde denize girmenin yasak olmasından ötürü, sahildeki yalıların rıhtımlarına özel küçük deniz hamamları yaptırılmıştı. Kaynaklara göre en önemli deniz hamamları Yeşilköy ve Bakırköy'de yer alıyordu (Akçura1994). Bakırköy sahiline inen bir cadde ise sahilin bu özelliğinden dolayı Banyolar Caddesi ismini almıştır (Doğaner,2012).

İstanbul'un deniz hamamları genellikle 35 m boyunda 20 m eninde oluyordu. Sığ ve akıntısız yerlerde 5-6 m uzunlukta ahşap iskele ile kıyıya bağlı, Boğaz sahilleri gibi akıntılı ve derin yerlerde ise 1-2 m uzunlukta ahşap iskeleyle kıyıya bağlı, dört tarafları kapalı ve küçük soyunma odalarıyla çevrili, suya dayanıklı sağlam tahta ayaklarla denizin içine çakılmış ahşap yapılardı (Akçura, 1994).

Osmanlı ve Cumhuriyet döneminin deniz hamamları arasında en büyük farklılık, Cumhuriyet döneminde kadınların hamamlarına erkeklerinin girememesi, lakin erkeklerin hamamlarına kadınların girebilmesidir. Deniz hamamları genel olarak 3 gruba ayırabiliriz (Yağan, 2018, Şekil 3.41; 3,42; 3,43).

İstanbul'da 20. yüzyılın ilk yarısında deniz hamamlarından plaja geçilmeye başlanmıştır. Bu yıllarda İstanbul'u İşgal eden Ruslar'ın bir bölümü Florya kıyılarına yerleştirilmişti. Bu bölgede sıcak havada denize giren Ruslardan sonra, İngilizler de Florya'da açıkta kadınlı erkekli denize girmeye başlamıştı. Plajlar insanların hayatlarına

yerleşince geleneksel deniz hamamları birer birer yok olmuştur (Akçura, 1994). Moda Deniz Hamamı 1980 yılına kadar hizmet vermekle beraber en son kalan umumi hamamdır. İstanbul'un ilk plajları Yeşilköy, Florya, Bakırköy'dedir (Yağan, 2018).

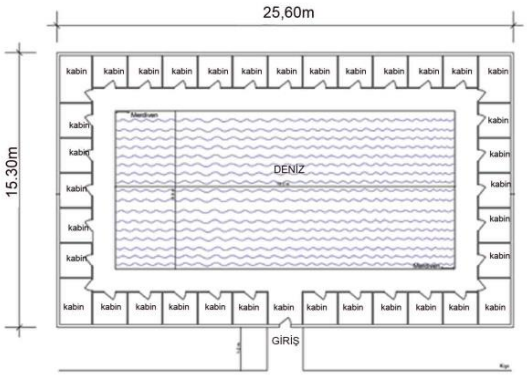

Şekil 3.41. 1. Tip Deniz Hamamı (Yağan, 2018).

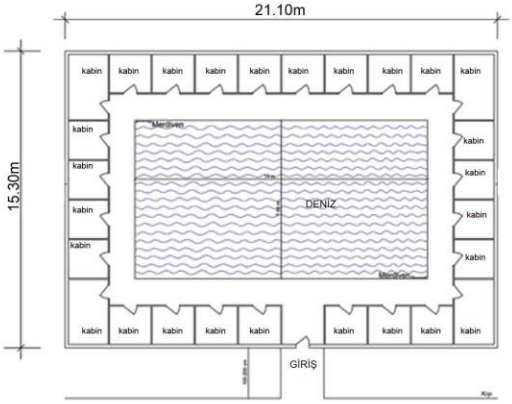

Şekil 3.42. 2. Tip Deniz Hamamı (Yağan, 2018)

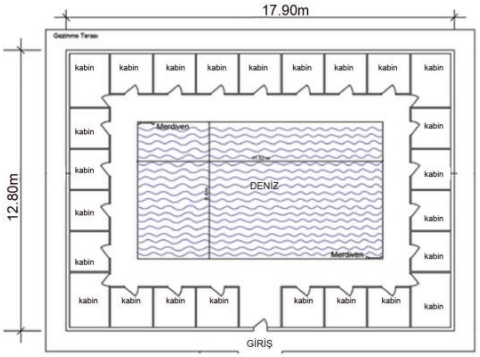

Şekil 3.43. 3.Tip Deniz Hamamı (Yağan, 2018).

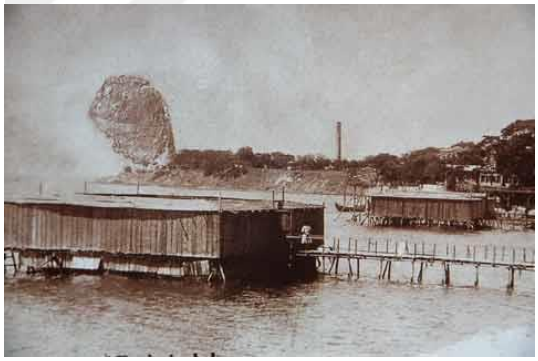

Şekil 3.44. Bakırköy Deniz Hamamları (Blogcu, 2008).

3.3.10 Demir Yolu

Osmanlı Devletinde ilk demir yolu 1856 yılında bir İngiliz şirketine verilen imtiyazla İzmir-Aydin arasında yapılmaya başlamıştır ve 1860 yılında yolun ilk bölümü hizmete açılmıştır. İstanbul'da ise ilk demiryolu hattı padişah Abdülaziz döneminde (1861-1876) yapılmıştır. 1869 yılında İstanbul'un Edirne'ye ve dolayısı ile Avrupa'ya bağlantısını sağlayacak 337 km uzunluğundaki Şark Demiryolları'nın yapım hakkı Baron Hirsch'in şirketine verilmiştir. 1888 yılında bitirilerek hizmete açılan Şark Demiryolları'nın İstanbul-Edirne ve Kırklareli-Alpullu kesimleri, İstanbul'u Avrupa demir yollarına bağlayan ilk demiryoludur (Anonim, c:3, 1994).

Bakırköy'ün demiryolu ile 1871 yılında Yedikule, Yenikapı, Yeşilköy ve Florya'ya, 1872 yılında ise Sirkeci bağlanması Bakırköy'ün kentsel gelişimini büyük oranda etkilemiştir (Şekil 3.45) (Wiener,1998). Demiryolu ile kente ulaşımın kolaylaşması ve zaman olarak kısalması sebebiyle Bakırköy cazibe merkezi olmuştur. 1852 yılında Kadıköy- Makriköy / Ayastefanos(Yeşilköy) ve Adalar'a vapur seferleri için uzlaşmaya varılmıştı (Wiener,1998). 1877-1878 yılında İskele Caddesi kıyısına Karaköy'den gelen vapurlar için bir iskele kurulmuştu, ancak kısa süre çalışan vapur demiryolu ulaşımıyla rekabet edemeyince vapur seferlerine son verilmiştir (CDAB,OA:112; Doğaner,2012).

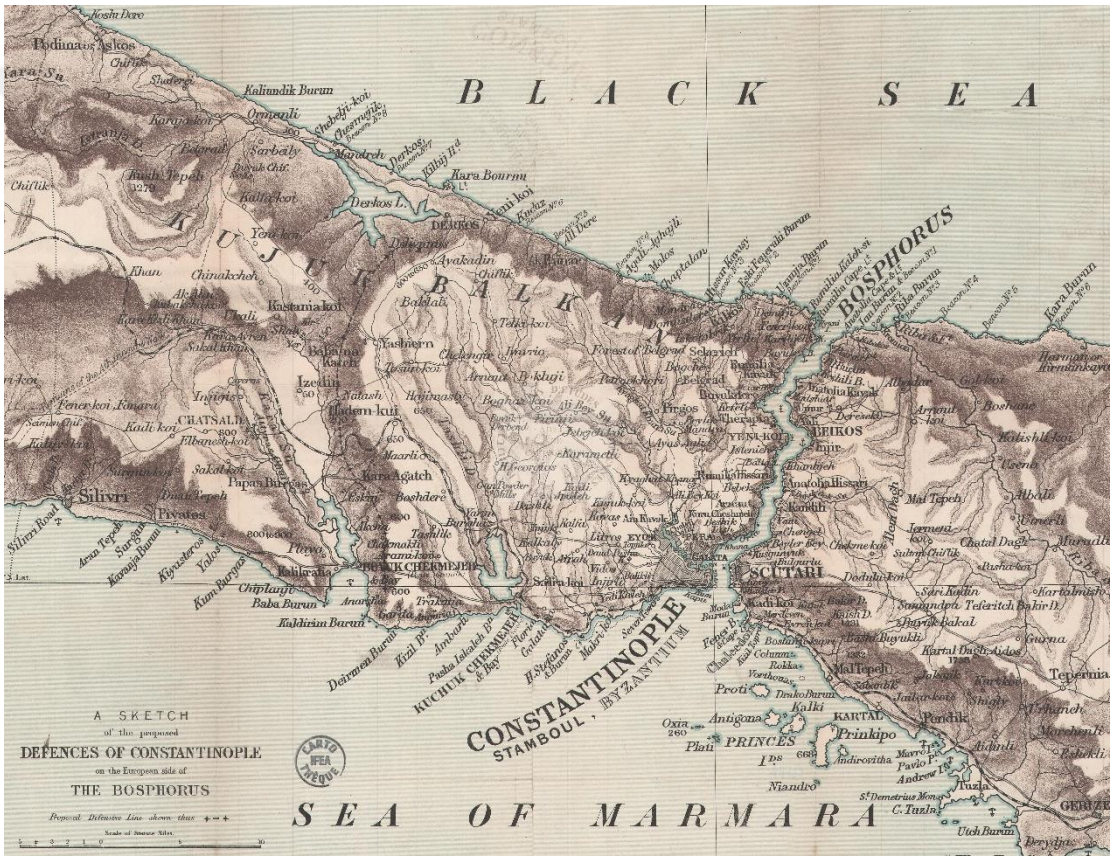

Şekil 3.45. 1877 tarihli haritada İstanbul demir yolu hattı (İFEA, 2017).

Buharlı trenler yerine 1955 yılında elektrikli trenlerin kullanıma girmesiyle Bakırköy'e ulaşım süresi daha da kısalmıştır. Demiryolu hattının güneyinde 1930 yıllarına kadar köşkler, yalılar ve evlerden oluşan bir doku mevcuttu. İstasyon Caddesi'nin 1960'lı yıllarda genişletme çalışmalarında bu evlerden bazıları da istimlak edilmiş yıkılarak yol genişletilmiştir. Semtin kıyıya yakın kısımlarında dar sokak

dokusu günümüze kadar gelmiştir. Yine bu bölgedeki iki katlı evler müteahhitlere kat karşılığı verilerek bitişik nizam apartmanlar yapılmıştır. Demiryolunun kuzeyinde 1950'li yıllarından sonra tek katlı bahçeli evlerden oluşan bir konut dokusu oluşmaya başlamıştır. Kıyı yerleşimi için demiryolu kuzeyde sınır olmuştur. Demiryolunun kuzeyinde kalan ve İncirli'ye kadar olan bölgedeki yerleşimler ise 1960 yıllarına gelinceye dek çiftlikler, mandıralar, tavuk çiftlikleri, bağlar, incir bahçeleri şeklinde dağınık bir doku oluşturmaktaydı (Doğaner,2012).

Bakırköy Tren İstasyonu çeşitli dönemlerde yapılan binalardan oluşmaktadır. Bu binaların çoğu bugüne kadar gelebilmiş ama maalesef çok farklı fonksiyonlar için kullanılmaktadır (Kariptaş, vd., 2017).

Bakırköy ve Yeşilköy Tren İstasyonları yerleşim noktalarına uzak kaldıkları için bu hattı kullanan yolcuların bağlantı yollarının düzenlenmesi için talepleri vardı. Bunun üzerinde 1872 yılında Bakırköy ve Yeşilköy demiryolu istasyonları ile yerleşim noktalarını bağlayan caddeler makadam hale getirilmiştir (Kuban,2002).

Demiryolu iki etapta yapılmıştır. İlk etap İstanbul'un yoğun yerleşim merkezinden uzakta olan Yedikule-Küçükçekmece arasındadır. Demiryolunun geçtiği bölgelerin yapısında köklü değişiklikler olmuştur. Demiryolunun 4 Ocak 1871 yılında açılan ilk etabının ana istasyonları Yedikule, Bakırköy, Yeşilköy ve Küçükçekmece istasyonudur. Bu istasyonlarda günümüzde mevcut olan yapıların hiçbiri henüz yapılmamıştı. İstasyonlar ilk açıldığında iki katlı ahşap istasyon binalarından ibaretti. Bu istasyonlar 1910 – 1912 yılarında yıkılıp yerlerine yeni binalar yapılmıştır. 1910 yılından sonra hat üzerinde birçok bina inşa edilmiştir (Kuban,2002).

Bakırköy tren istasyonunda yapılan binalar günümüze kadar ulaşmıştır. Bakırköy Tren İstasyon bünyesindeki yapılarda istasyon giriş yapısı, istasyon şefliği, lojman, ambar, baraka ve büfe bulunmaktaydı(Şekil 3.46). Marmaray Projesi gerçeklemesiyle İstanbul 7 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 16.08.2011-541.542.543 kararları ile İstasyon giriş yapısının yerine yeni istasyon giriş binası inşa edilip, eski istasyonun ise bulunduğu yerden birkaç metre sola taşınmasına karar verilmiştir (Aslantaş, 1998). Bakırköy'de 1954 yılında Yenimahalle'de bir tren istasyonu daha açılmıştır. Bu istasyonun bünyesinde istasyon şefliği, lojman, bekleme salonu, gişe, baraka ve büfe vardı (Şekil 3.47).

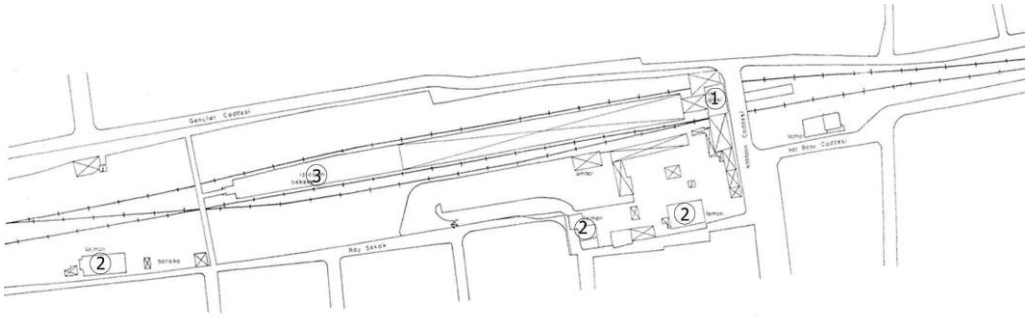

Şekil 3.46. Bakırköy Tren İstasyonun Vaziyet Planı (Aslantaş, 1998).

Demiryolu istasyon yapıları Osmanlı İmparatorluğu devrinde, eklektik üslupta yığma sistem yapılardır. Binaların mekânları ve çatı arasındaki yükseklik oldukça fazla tutulup ferah mekânlar yaratılmıştır. Genellikle lojmanlar birkaç daireden oluşmaktadır ve her dairenin odaları ve mutfak-wc ıslak hacimleri vardır. Duvarlar tuğladan örülüp iç ve dış yüzeyleri sıvalıdır. Dış duvarlar oldukça kalın tutulmuştur 40-50 cm arasındadır. İç duvarlar ise 15-20 cm arsındadır. Yer döşemesinin kalınlığı 30 cm ve ahşap olarak yapılmıştır. Oturma çatı sistemi kullanılmıştır. Saçakların genellikle boyutları 80cm - 100cm arasındadır. Lojman içinde kullanılan ahşap merdivenlerin basamakları geniş, rıhtımı ise oldukça yüksek tutulmuştur (Aslantaş, 1998).

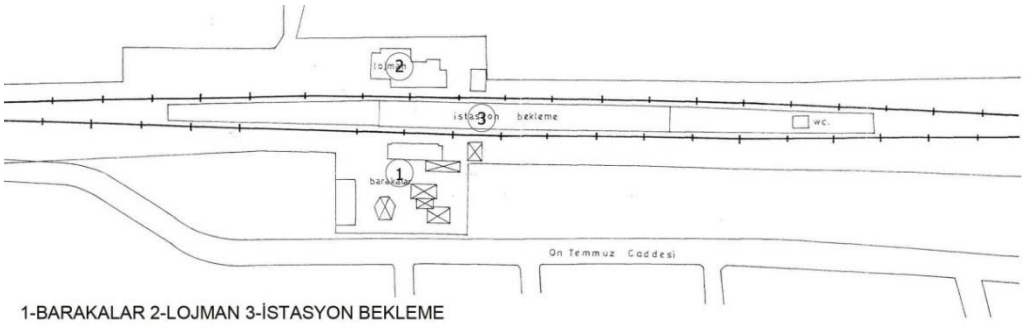

Şekil 3.47. Yenimahalle Tren İstasyonun Vaziyet Planı (Aslantaş, 1998).

3.3.10.1 Bakırköy Tren Yolu Lojmanı

Bu yapının İstanbul 1. No.lu Kültür Varlıkları Koruma Kurulu'nun 12.06.1991 tarih ve 2740 sayılı kararı ile tescillendiği ve koruma grubunun 2. seviye olarak belirlendiği görülmüştür. TCDD tarafından 1998 yılından itibarenlokanta olarak kiraya verilmiş ve varlığını bu şekilde sürdürmektedir. Yapı, 1994,1996 ve 1998 yıllarında onarım görmüş

ancak özgün dokusunu tamamen kaybetmiştir. İç duvarlar ve merdiven tamamen kaldırılmış, döşemeler çok büyük hasar görmüş ve doğramalar değişmiştir. Sevim Aslantaş1998 yılında "T.C.D.D, Sirkeci-Halkalı Banliyö Hattı Tarihi Lojman Yapıları ve Koruma Önerileri" isimli tezinde Bakırköy Büyük Lojmanının röleve, restitüsyon ve restorasyon projesini çizmiştir (Aslantaş, 1998,147).

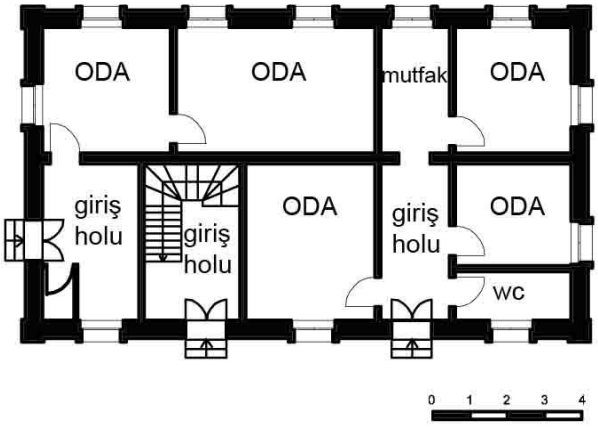

Şekil 3.48. Bakırköy Tren Yolu Lojmanı Zemin Kat Planı (BBA).

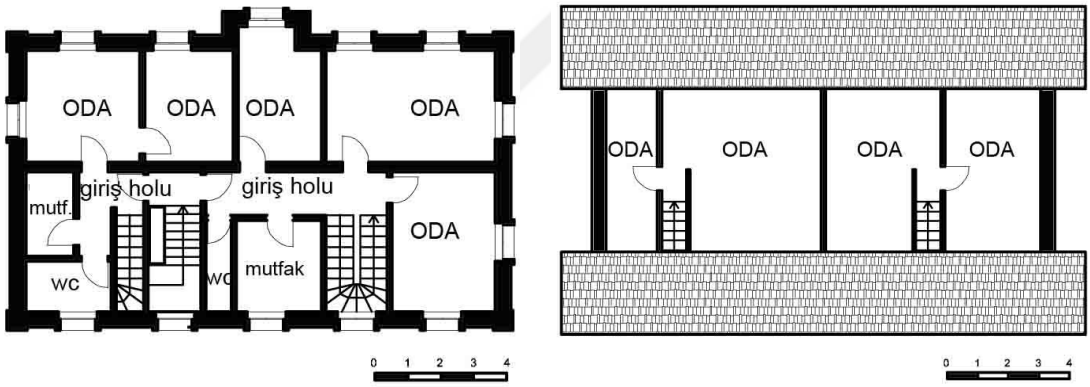

Normal Kat Planı Çatı Piyesi Planı

Şekil 3.49. Bakırköy Tren Yolu Lojmanı normal kat ve çatı piyesi planı (BBA).

Fahri Korutürk Caddesi ile Ray Sokağın kesiştiği noktada bulunan lojman 9.35m x 15.80 m boyutundadır. Çizilen restitüsyon projesine göre lojman 4 bağımsız bölümden oluşuyordu. Ray Sokaktan binaya toplam üç giriş bulunuyordu. Bunların ikisinden zemin katta bulunan 2 daireye giriliyordu, üçüncü giriş ise üst katta bulunan 2 bağımsız bölüme aitti. Giriş kattaki dairelerden ilki 2 oda, giriş ve tuvaletten oluşturuyordu, ikinci dairede ise giriş, 3 oda, mutfak ve wc bulunuyordu. 1. Normal katta iki adet çatı piyesli daire bulunmaktaydı ve bunlardan biri 4 diğeri ise 5 odalıydı (Şekil 3.48; 3,49).

Şekil 3.50. Tren Yolu Lojmanı (Calakovic, E.,2019).

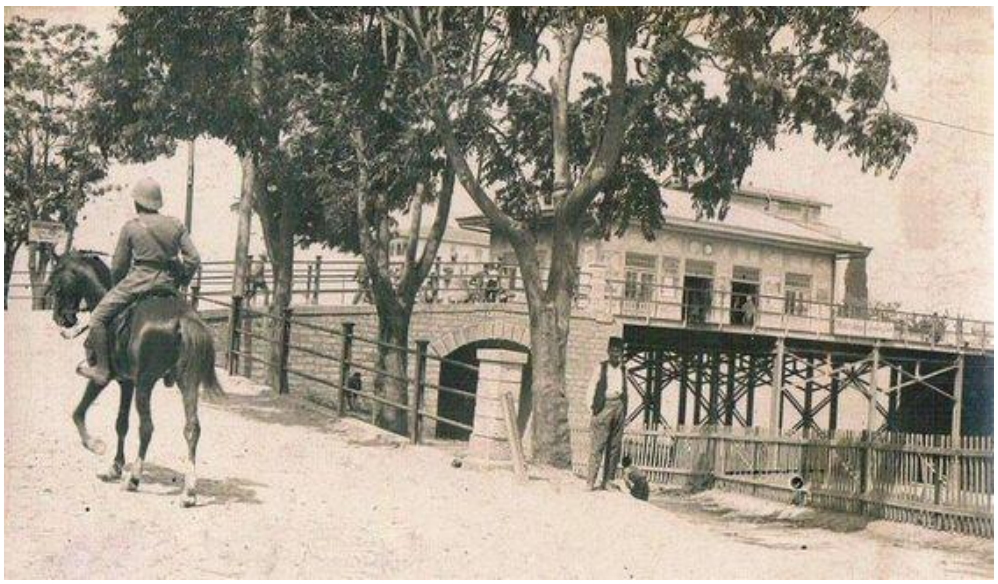

Şekil 3.51. Demiryolu köprüsünün 1920'li yıllara ait özgün durumunu gösteren fotoğraf. Metal korkuluk ve kare kesitli taş babalar görülebilmektedir (Pinterest, 2019).

Şekil 3.52.Demiryolu köprünün 1920 yıllarına ait durumunu gösteren kuzey yönünden çekilmiş bir fotoğraf. Döşemesinin sıkıştırılmış toprak olarak bitirildiği görülebilmektedir (Pinterest, 2019).

3.3.11 Kont Alleon Konağı (Taş Mektep)

1874 yılında Fransız kökenli banker aile Alleon'ların son temsilcilerinden, banker ve şehircilik uzmanı Kont Alleon tarafından Yenimahalle ve Bakırköy Merkez sınırı üzerinde yazlık bir köşk olarak yaptırılmıştır (Tuna, 2018).

Yazlık köşk olarak yapılmasına rağmen aile Perda'deki kışlık malikânesinden ziyade yaz-kış burada oturmaya devam etmiştir. Marsilya tuğlaları ile inşa edilen köşk Bakırköy'de geç Osmanlı dönemine özgü mimari güzellik ve özelliklerle en önemli yapılar arasında yer almaktadır. Mimari belli olmayan köşkün deniz tarafına doğru uzanan bir bahçesi vardı. Günümüzde bu bahçeye başka binalar yapılmıştır (Tuna, 2018).

Şekil 3.53. Kont Alleon Konağı (Calakovic, E., 2019).

Köşkte kullanılan malzemelere ve iç mimarisine büyük özen gösterilmiştir. Köşkün mobilyaları o zamanlar varlıklı aileler arasında revaçta olan Darius Patriano ve Psalty mobilya mağazalarında özel olarak yaptırılmıştır. Kont Alleon, bu köşkü yaptırırken tren hattının öteki tarafında kalan Kartaltepe Mahallesine kolaylıkla geçebilmek için bir de taş köprü yaptırmıştır. Türkiye genelinde aynı tipoloji ve güzellikte bir başka örneği daha olmayan bu taş köprü, köşkteki gibi Marsilya tuğlalarıyla inşa edilmiştir. Aile 1894 yılındaki büyük depremde hasar gören köşkü terk edip, hemen köşkün yanındaki iki katlı ahşap binada ikamet etmeye başlar. Köşk sonradan Maarif Nazırlığına satılıp bir kat ekleme yapılmıştır ve uzun yıllar ilkokul olarak kullanılmıştır. 2009 yılında çıkan büyük bir yangın sonucunda okulun içi tamamen yanmış ve kapatılmıştır. Türkiye'de bir eşi daha olmayan zamanın ünlü taş köprüsü ise dinamitle yok edilerek yerine betonarme bir köprü yapılmıştır (Tuna, 2017). Kont Alleon Konağı şu an bir Özel Üniversitesinin Eğitim binası olarak kullanılmaktadır.

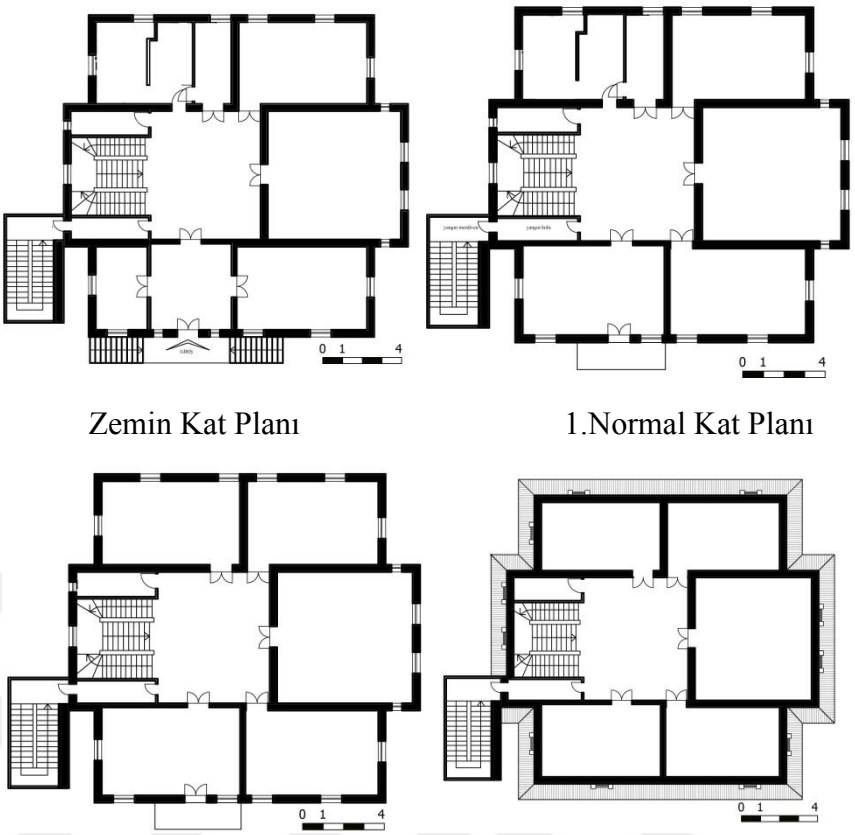

Zemin Kat Planı 1.Normal Kat Planı

2.Normal Kat Planı Çatı Arası Piyesi Planı

Şekil 3.54. Kont Alleon Konağı Zemin,Normal ve Çatı Arası Piyesi Planı (BBA).

3.3.12 Eski Karakol Binası (Taş Okulu)

Cevizlik Mahallesinde, Hallaç Hüseyin Sokak ve Hamam Sokak kesiştiği köşede bulunan Özel Taş okul 1563 m2 arsa üzerinde kurulmuştur. Bina ilk başta 1884 yılında karakol olarak inşa edilmiştir, daha sonrasında ruhban okulu, Rum ortaokulu, aşevi, Merkez ortaokulu, vakıf binası gibi hizmetlerde kullanmıştır (Doğaner, 2012). 1894 yılında depremde bina büyük hasar görmüş ve 1903 yılında yeniden yapılarak bugünkü halini almıştır. 1940 yılında karma eğitim verilen bir ortaokul olarak tekrar faaliyete devam eden bina, daha sonra harabe bir haldeyken ünlü sanatçı Tarık Akan tarafından satın alınmış ve ismi Özel Taş Okulu olarak değişerek tekrar eğitime kazandırılmıştır (Tuna, 2018). Binanın kim tarafından yapıldığını bilinmemekle birlikte Rum mimarisinin bir eseri olduğu düşünülmektedir. Binanın kapısı üzerinde inşa tarihi yazmaktadır ve binanın arka bölümündeki ise küçük bir kitabe bulunmaktadır (Şekil 3.56).

Şekil 3.55. Eski karakol binası (Taş Okulu,2017).

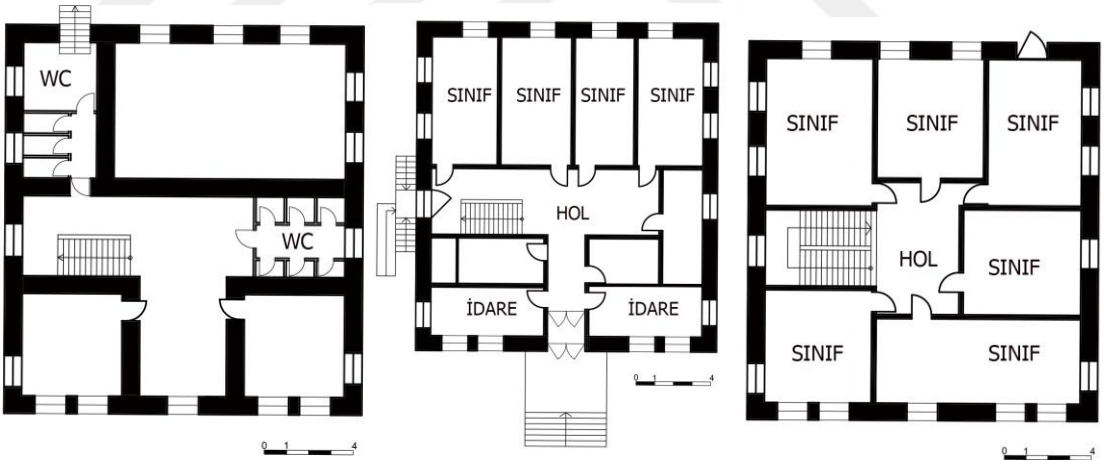

Bodrum Kat Planı Zemin Kat Planı Normal Kat Planı

Şekil 3.56. Eski Karakol Binası-Taş Okulu'nun planı (Taş Okulu Arşivi).

3.3.13 Behram Ağa İlkokulu

Behram Ağa İlkokulu Bakırköy'deki ilk Türk okuludur. Okulun kurucusu Hafız Behram Ağa 1883 yılında 1000 m2 tarlayı 4000 kuruş karşılığında satın alır ve arsa üzerinde 1883-1884 yılında 12.6 x 16.5 metre kare taban alanlı giriş ve zemin

katlarından oluşan okul yapılmıştır (Atasoy, 2011). Okulun dış duvarları 65cm kalınlığındadır ve Osmaniye mahallesindeki taş ocaklarından çıkan kesilmiş kireç taşlarından inşa edilmiştir. İç duvarlar tuğladan, çatı ve tavan ise ahşaptan yapılmıştır. Yarı kagir yapıda olan okulda ısıtma olarak soba kullanılmıştır. Su ihtiyacını ise yakındaki bir kuyudan karşılamıştır. Okulun ana kapısından bir sofaya girilir. Sağ tarafta öğretmenler odası, sol tarafta ise müdür odası vardır Okul eğitime ilk başladığında toplamda 4 sınıf ve 60 kız-erkek öğrenciden ibaretti.

1. Bodrum katta yemekhane, teneffüshane, depo, kütüphane, zabıta odası ve hademegan odası bulunmaktaydı (Şekil 3.57).

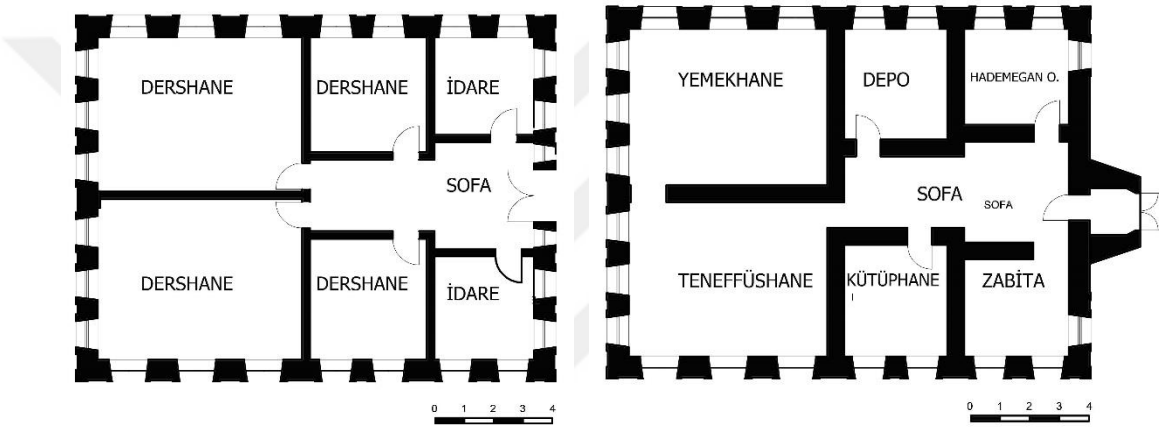

Bodrum Kat Planı Zemin Kat Planı

Şekil 3.57. Behram Ağa Okulu Bodrum ve Zemin Kat Planı (BBA).

Hafız Behram Ağa 1884 yılında vefat edince Hafız Behram Ağa'nın herhangi bir varisi olmaması ve okulun kapanmaması için Hazine-i Hassa'dan 600 kuruş ödenek tahsis edilmiş,Padişah II. Abdüllhamid bütün varlıkları kendi üzerine kaydettirmiş ve okulun ismi Hamidiye ilkokulu olarak değiştirilmiştir (Atasoy, 2011). Okulda 1901 yılında 31 öğrenci eğitim görmekteyken, 1902 yılında erkek öğrenciler, Taş köprünün karşısındaki Maarif Nezaretince satın alınan Kont Alleon köşkünde ve Zükür Merkez Rüşdiye Mektebinin okullarına nakledilirler (Atasoy, 2011). İstanbul'un işgali döneminde Fransız ordusu tarafından polis karakolu olarak da kullanılmıştır (Tuna, 2018).

Okul müdürü Lütfü Balkan tarafından 1959 yılında, ek bina yapılarak derslik eksikliği giderilmeye çalışılmış, bu esnada ana bina da da sofa bölümü kaldırılmış ve onun yerine

eski binayı yeni binaya bağlayan ince uzun bir koridor oluşturulmuştur (Atasoy, 2011, 3-13).Okulun 1990-2008 yılları arasında yapılan çeşitli tadilatlarla daha da değiştirildiği ve özgün durumunu koruyamadığı anlaşılmaktadır.

Şekil 3.58. Behram Ağa Okulu (Calakovic, E., 2019).

3.3.14 Gebeci Bey Konutu (Özel İlk Okulu)

İstanbul Caddesi üzerinde, 1887 yılında bankacı Gebeci Bey tarafından konut olarak inşa edilen bina, daha sonra 1892 yılında kız ilkokulu olarak hizmete açılmıştır (Doğaner,2012). Okul 1938 yılında karma eğitime dönmüş ancak öğrenci yetersizliği nedeniyle 2003 yılında kapatılmıştır (Tuna,2018). Bodrum katı kâgir ve üzerindeki iki katı ahşaptan oluşan binanın ölçüleri 13 x 14 metredir. Dönemin konutlarının özelliklerini ve mimari anlayışını göstermesi bakımından narin süslemeleri kayda değerdir. Binanın ana girişi İstanbul Caddesinden verilmiştir. Giriş hölünden sağ ve sol tarafında oda (ofis) bulunmaktadır. Zemin katta ayrıca arka bahçeden de giriş vardır. İstanbul Caddesi'nden 15 m çekilerek bahçesinde kurulmuştu (Şekil 3.59).

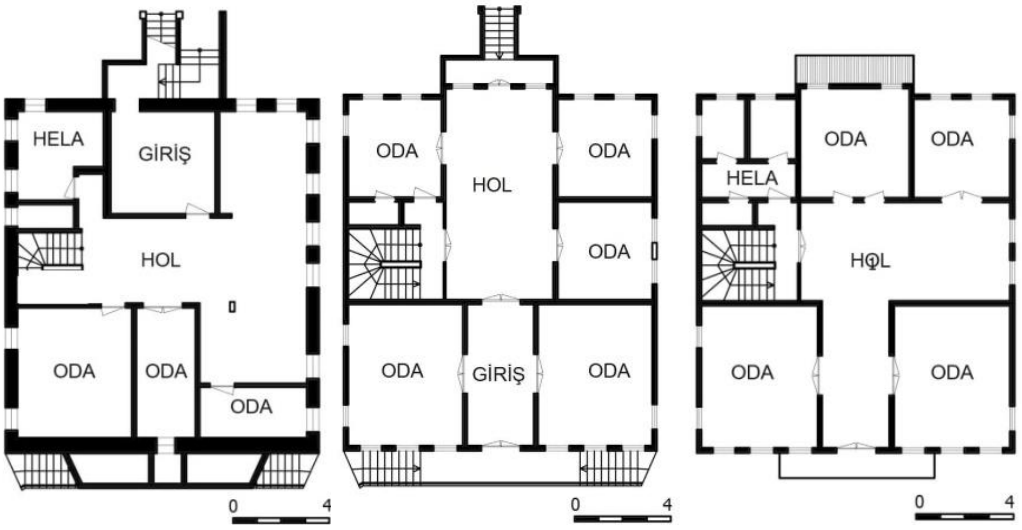

Bodrum Kat Planı Zemin Kat Planı Normal Kat Planı

Şekil 3.59. Gebeci Bey Konutu Bodrum Kat,Zemin Kat ve Normal Kat planı (BBA).

Şekil 3.60. Gebeci Bey Konutu(Calakovic, E.,2019).

3.4 Geç Osmanlı Döneminde Tarihi Yapıların Genel Değerlendirme

Bakırköy'de tarihi yapı olarak 1986'da tescil edilen binalar genellikle bir, iki veya üç katlı olarak gözlemlenmekle birlikte çoğunluğu ahşap, bir kısmı da kagir olarak inşa edilmiştir. Bakırköy'ün dar sokaklar ve küçük parsellerden oluşan bir tarihi dokusu vardır (Şekil 3.73).

Yapıların formları incelendiğinde hem kapalı çıkmalar (cumba) hem de açık çıkmalar (balkon) görülebilmektedir. Bu çıkmalar yapının kenarında veya ortasında olabilmekte ve üçgen, kare veya başka çokgen formlarında bulunabilmektedir (Şekil 3.61, 3.62).

Şekil 3.61. Kapalı Çıkma (Calakovic, E.,2019).

Şekil 3.62. Açık Çıkma (Calakovic, E., 2019).

Balkon yalnızca üç katlı yapılarda görülmektedir. İki katlı yapılarda ise genellikle cumba bulunmakta ve binanın girişi kenardan verilmektedir. Üç katlı binalarda balkonun kullanımı orta kattaki cumbanın üstünde yer alacak şekildedir ve genelde binanın ortasında konumlanırlar (Şekil 3.77). Nadir de olsa üçüncü katın da cumba olarak kullanıldığı örnekler mevcuttur.

Binalardaki bu çıkmaların taşıyıcı sistemleri, taşıyıcı konsollardan veya binanın kiriş sisteminin dışarı çıkarılmasından ibarettir. Çıkmaların altında görülen konsollar taşıyıcı

olmakla birlikte süsleme için de kullanılabilmektedir. Taşıyıcı olanlar ahşaptan yapılmakta, süsleme için olanlar ise hem ahşap hem de metal olarak yapılabilmektedir (Şekil 3.63; 3.64).

Şekil 3.63. Metal Süs Konsol (Calakovic, E., 2019)

Şekil 3.64. Taşıyıcı Ahşap Konsol (Calakovic, E., 2019).

Kat silmelerinin kullanımı ise çıkmanın da etrafını dönecek şekilde binayı tamamen çevreleyecek şekildedir. Ahşabın daha kolay işlenebilir bir malzeme olması sebebiyle ahşap yapılarda silmeler ince girintili çıkıntılı ve kıvrımlı olmaktadır. Kagir yapıların silmeleri ise daha geniş ve az sayıda kıvrımlardan oluşmaktadır (Şekil 3.65, Şekil 3.66).

Bakırköy'deki sıkışık yapılaşma sebebiyle eski binaların cepheleri çok geniş değildir ama buna rağmen binaların giriş kapıları oldukça görkemli olarak yapılmıştır. Kapıların tamamı çift kanatlıdır ve kapının arkasındaki hole ışık vermesi amacıyla üzerinde camlı bir bölüm mevcuttur. Binaların pencereleri de boyutlar ve kullanım sıklığı açısından kapılarla benzerlik gösterir(Şekil 3.61).

Kagir yapıların cephe kaplamaları tuğla üstüne sıva şeklindedir. Kat silmelerinde ve sövelerde kirpi saçak formunda işlemeler bulunmaktadır. Ahşap yapılardaki cepheler ise tahtalar farklı kalınlıklarda, şekillerde, oymalı ve eğik kesimli kullanılarak yapılmıştır (Mutlu, 1990).

Şekil 3.65 Kagir yapıda kat silmesi (Calakovic, E., 2019).

Şekil 3.66 Ahşap yapıda kat silmesi (Calakovic, E., 2019).

Bakırköy'de tescillenen eski yapıların büyük kısmı halen konut olarak kullanılmaktadır. Zaman içerisinde Bakırköy'ün merkezinin ticari faaliyetlerin yoğun olduğu bir bölgeye dönüşmesiyle birlikte, İstanbul Caddesi ve Ebuzziya Caddesi üzerinde çoğu tarihi yapılar dükkân, ofis ya da restoran olarak kullanılmaktadır.

3.5 1900-1923 YıllarıArasında Makriköy Kentsel Yerleşmesi

Bakırköy'ün 1909 yılından önce kentsel gelişimini takip edebileceğimiz her hangi bir detaylı harita bulunmamaktadır. Bizans'tan beri yerleşim yeri olduğu bilinen Sakızağacı ve Yenimahalle 1839 tarihli Moltke'nin haritasında ve 1897 tarihli Von Der Goltz'un İstanbul Haritasında leke biçiminde de olsa görünmekte ve bu mahallelerin Makırköy'ün merkezi olduğunu göstermektedir. Bunun yanında Von Der Goltz'un İstanbul Haritasında demir yolunun kuzey tarafında yerleşimin başlamış olduğu da görülmektedir (Şekil 3.21). Osmanlı Devleti 1909 yılında kendi haritalarını üretmek üzere Harita Komisyonu'nu kurmuştur ve ilk üretilen harita Makriköy haritası olmuştur (Aydın, 2018,39). O dönemde üretilen haritada Bakırköy'ün kentsel yerleşimi, sokak, dolu-boşluk oranı, çiftlikleri göstermektedir. Bu haritada Veli Efendi'ye ait arsanın mesire yeri olarak kullanıldığını görebiliriz, fakat bu arsada 1911 yılında ilk Türk at yarışları düzenlenmeye başlayacaktır. Demiryolu ve sahil arasında kalan basmahaneye

ait yapılar bu haritada görülmektedir. Bakırköy'ün iç kısmından geçen demiryolu yapılaşmayı iç kısımlara doğru yönlendirmiştir. Demiryolunun kuzeyinde bugünkü Kartaltepe Mahallesinden geçen işlevsel caddelerden biri olan Kartaltepe Caddesi üzerinde başlayan bu yerleşim batısında Ermeni Mezarlığına kadar devam etmiştir (Şekil 3.67).

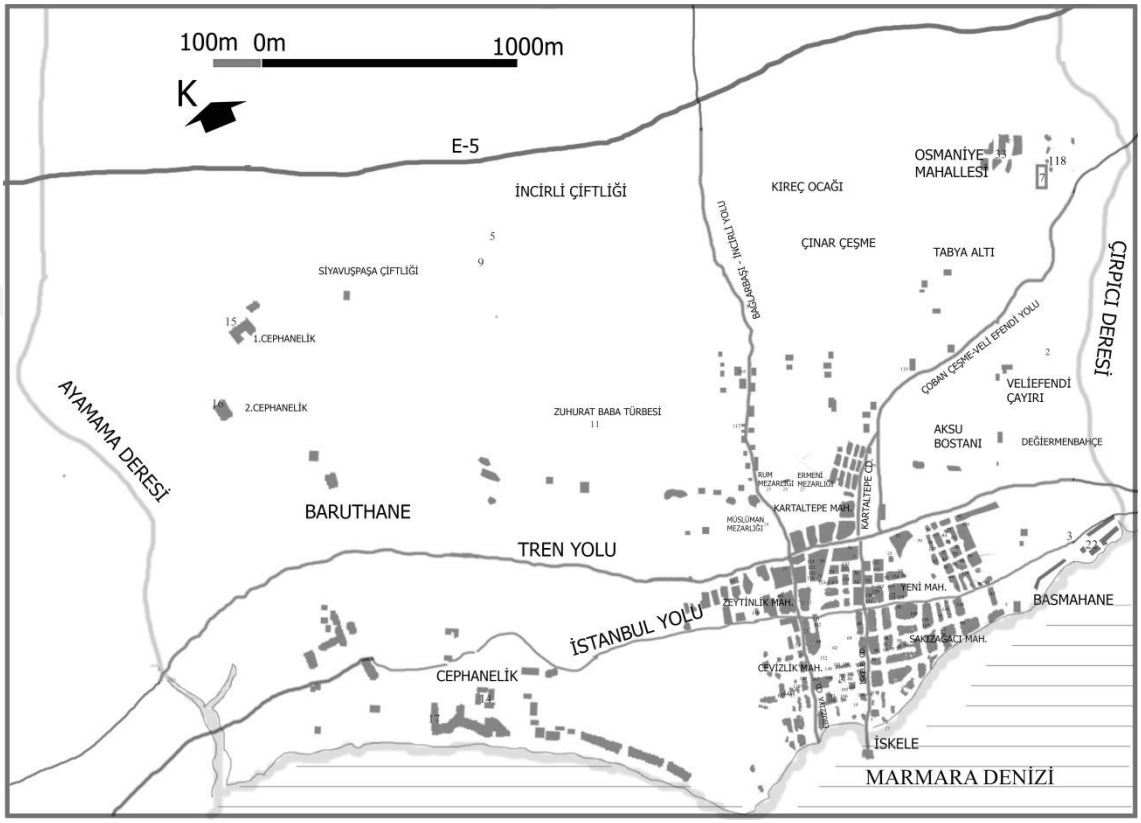

Şekil 3.67. 1909 yılına ait Bakırköy Haritası (İBB AKA aktarılarak çizilmiştir).

Makriköy'ün kuzeydoğu ucundaki Çobançeşme olarak bilinen alana yerleşen muhacirlerin hane sayısı otuzbeşi geçince bu yerleşime 1902 yılında Osmaniye Mahallesi adı verilmiştir (CDAB,OA:517; CDAB,OA:457). Osmaniye Mahallesi, demiryolu, İncirli Çiftliği (günümüzde Ömür Plaza) ve taş ocakları arasındaki ilk toplu yerleşim yeridir. Ayrıca 1903 yılında kireç/taş ocaklarının civarında bir mezarlık alanı planlanması ve Makriköy 'deki defin işlemleri için bu mezarlığın kullanılması kararı alınmıştır (CDAB,OA:2133). Böylece Makriköy 'ün yeni sınırın Osmaniye Mahallesinin kuzeyine kadar genişlemiştir (CDAB,OA:92; CDAB,OA:1062; CDAB,OA:22; CDAB,OA:2674; Aydin,2018)

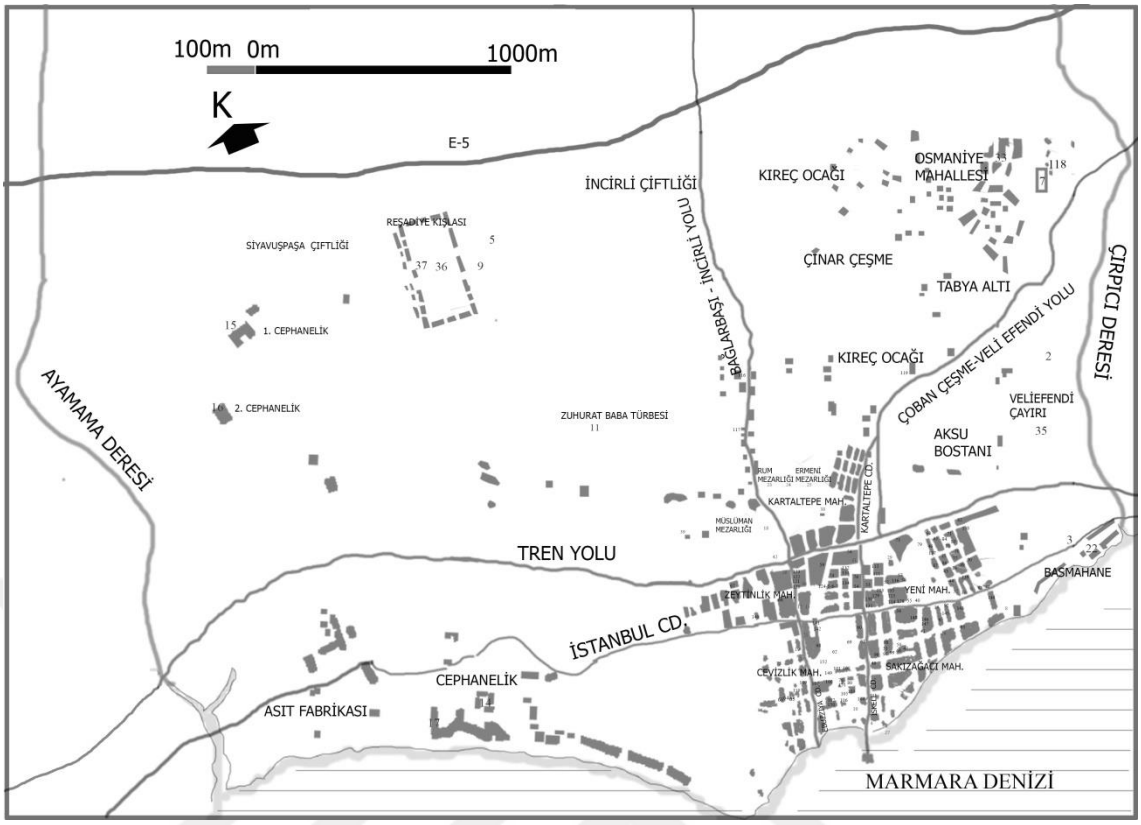

Şekil 3.68. 1914 yılına ait Bakırköy Haritası (İBB AKA aktarılarak çizilmiştir).

Osmanlı Harita Komisyonunun 1914 yılında hazırladığı ikinci Bakırköy haritada göründüğü üzere geleneksel yerleşim bölgesi olan Sakızağacı ve Yeni Mahalle ızgara tipi plana sahipken, Osmaniye Mahallesinde yoğun bir göç sebebiyle yerleşim organik şekilde olmuştur (Şekil 3.68). Nüfusun artmasıyla birlikte dini yapı ihtiyacı da baş göstermiştir. Osmaniye Mahallesinin merkezine 1900 yıllarında Hamidiye Camii yapılmıştır, Kartaltepe Mahallesinde ise 1913 yılında Mimar Kemalettin bey tarafından Amine Hatun camii yapılmıştır. Bakırköy'de bulunan ve Mimar Kemalettin Bey'e ait diğer bir yapı ise İstanbul Caddesi üzerinde bulunan eski Elektrik İdaresi binasıdır.(Tuna,2018). İstanbul Caddesinden Hazırlık Sokağa girişin sağ tarafında yer alan iki katlı, sivri kemerli pencereleri üzerinde minik turkuaz renkli çinilerle süslenmiş eski elektrik idaresi binası, son elli yıldır kaderine terk edilmiş harap haliyle restorasyon beklemektedir (Şekil 3.69). Yapı gün geçtikçe bakımsızlıktan dökülmekte ve o eski güzel görüntüsünü kaybetmektedir. Mimar Kemalettin Bey tarafından tasarlanan bina, Birinci Ulusal Mimari dönemine ait çizgileri taşımaktadır.

Şekil 3.69. Elektrik İdaresi Binası (Calakovic, E., 2019).

Bakırköy'ün kentsel gelişimini gözlemek açısından inceleyebileceğimiz bir diğer önemli harita ise Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde hazırlanan 1913 tarihli haritadır. Bu haritaya göre Bakırköy o dönem 5 mahalleden oluşmaktadır. Bunlar; Sakızağacı, Yenimahalle, Cevizlik, Zeytinlik ve Kartaltepe Mahallesi'dir(Şekil 3.70; CDAB,OA:1486).

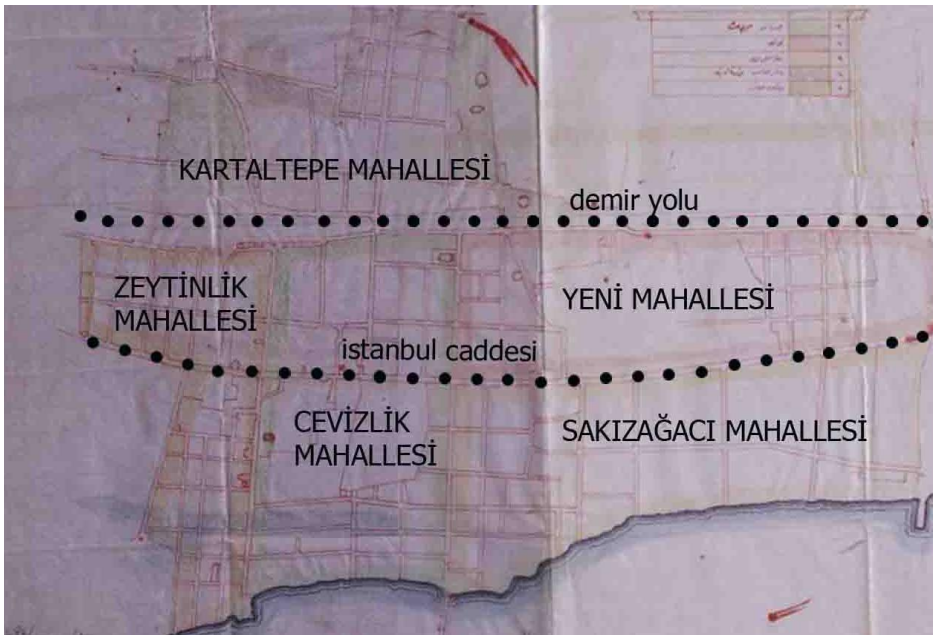

Şekil 3.70. 1913 yılına ait Makriköy haritası (CDAB,OA).

Yine gözlem yapabileceğimiz başka bir harita da 1918 yılında Necip Bey tarafından hazırlanan haritadır (Şekil 3.72). 1909, 1914 ve 1918 yıllarının haritalarını karşılaştırdığımız zaman, her üç haritada da Bakırköy'ün ızgara tipi yerleşim planını koruduğunu görüyoruz. 1914 haritada 1909 haritaya göre Osmanlı Mahallesinin daha yoğun yapılaşmayı görebiliyoruz. 1909 yılındaki haritada Ebuzziya Caddesi, İskele Caddesi ve Kuzeyde İstanbul Caddesi arasında kalan bölgede, 1918 yılına göre daha seyrek bir yapılaşma gözlemlenmektedir. Her iki haritada da Zeytinlik Mahallesinin güneyindeki Halit Ziya Uşaklıgil Caddesi sınır olarak gösterilmiştir. İstanbul Caddesi ve Kartopu Sokak arasında bir tarla olduğu görülmektedir. Bu alandan bugün Mor Sümbül Sokak, Allale Sokak ve Beyaz Zambak Sokak geçmektedir. Bakırköy'ün geleneksel yerleşiminde diğer bir tarla bugünkü Bakırköy Lisesi'nin olduğu yerde görülüyordu. İstanbul Caddesi, Hazırlık Sokak ve General Kani Elitez Sokak arasında yer almaktaydı. Demiryolu hattının kuzeyindeki Müslüman, Ermeni ve Rum Mezarlıkları haritalarda belirtilmişti. Amine Hatun Camisinin bulunduğu adada ise her hangi yapılaşma görülmemekteydi. Sonraki yıllarda bu alanda okul, kaymakamlık vb. kamu binaları yapılmıştır (Şekil 3.67; Şekil 3.68 ; Şekil 3.72).

Şekil 3.71. 1915-1926 İstanbul haritasında gösterilen Marmara Sahil Şeridi Endüstri Aksi (Diğdem, Adile ve Burcu, 2017).

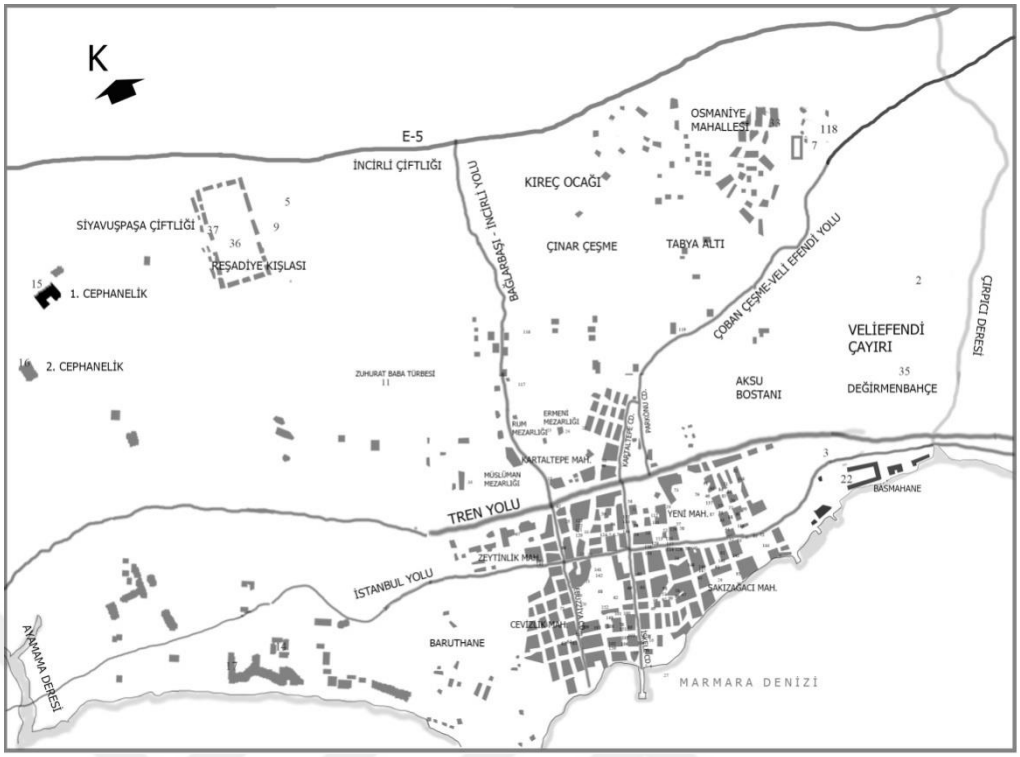

Şekil 3.72. 1918 yılına ait Bakırköy Haritası (İBB AKA 1918 harita ve 1914 haritadan yararlanarak çizilmiştir).

Kartaltepe Mahallesinin kuzeyinde kalan Osmaniye Mahallesinde Bizans ve Osmanlı döneminden beri kullanılan kireç ve taş ocakları mevcuttuve bu taş ocakları 20. Yy tükenmiştir(Kömürciyan, 1988; CDAB,OA:124; CDAB,OA:702; CDAB,OA:192). Bu ocaklardaki taşlar 20. yüzyıla gelindiğinde artık tükenmiştir. Bu yıllarda bölgedeki bağ ve çiftliklerin parseller halinde konut yapılmak üzere satılmasına, arazilerin istimlak edilmesine devam edilmiştir (CDAB,OA:2544; Aydın, 2018).

Bakırköy'de 1930 yıllarına kadar demiryolunun güneyinde köşkler, yalılar ve evlerden oluşan konut dokusu oluşmuştu. Bakırköy tren istasyonundan başlayıp denize dik olarak uzanan Arnavut kaldırımlı İstasyon Caddesi ve Ebüzziya Caddesinin çevresi iki katlı tuğla ve ahşap evlerden oluşuyordu. Semtin kıyıya yakın kısımlarında dar sokak dokusu günümüze kadar gelmiştir. Bununla birlikte o eski iki katlı evler müteahhitlere kat karşılığı olarak verilmiş ve bitişik nizam apartmanlar yapılmıştır (Şekil 3.73).

Şekil 3.73. Bakırköy'ün dar sokakları(Calakovic, E., 2019).

Demiryolunun kuzeyinde 1960'lı yıllara kadar çiftlikler, mandıralar, tavuk çiftlikler, bağlar, incir bahçeleri şeklinde dağınık yapılar mevcuttu. 1909 -1914tarihli Osmanlı Harita Komisyonuna ait haritada Şükran Çiftliği, İncirli Çiftliği gibi isimler görülmektedir (Tablo 1). Bakırköy bütünüyle kırsal yapılaşma göstermiştir. İsmini demiryolunun kuzeyindeki İncirli Çiftliğinden alan İncirli Yolu (günümüzün İncirli Caddesi) boyunca aradaki boş alanlar zaman içerisinde dolarak gelişmiştir (CDAB,OA:24; Doğaner,2012). İncirli Caddesi üzerinde günümüze gelebilmiş yapılar arasında en dikkat çekenleri Resneliler Köşkü ve Doktor Rahmi Duman Köşkü'dür (Şekil 3.74; Şekil 3.78). Resnelilerin Köşkü 1900'lü yılların başlarından günümüze kadar Resneli ailesinin mülkiyetindedir (Tuna, 2018). Bir zamanlar zambak çiçekleriyle süslü bahçesinde çok güzel bir verandanın da yer aldığı bu tarihi konak, Bakırköy Belediye başkanları tarafından Bakırköy temalı bir kent müzesine dönüştürülmek istenmişse de, mülk sahipleri bu öneriye sıcak bakmamışlar, viraneye dönüşmüş tarihi yapı kaderiyle baş başa bırakılmıştır (Tuna, 2018). İncirli Caddesi üzerinde bulunan ve günümüze kadar ayakta kalabilmiş ikinci tarihi yapı ise Atatürk'ün silah arkadaşı Kılıç Ali ve ailesinin de ikamet etmiş olduğu, Çamlık Hastanesinin İncirli Caddesi'ne bakan kısmında kalan üç katlı yeşil panjurlu binadır. Kılıç Ali'nin ilk eşi Hümeyra Hanımın

ailesine ait olan bu ev, yıllar sonra Dr. Rahmi Duman tarafından satın alınmış ve evin arka tarafına uzanan büyük arsada Türkiye'nin ilk özel kliniği inşa edilerek hizmete girmiştir. Günümüzde bu kliniğin yerinde Özel Çamlık Hastanesi bulunmaktadır (Tuna, 2018).

Şekil 3.74. Resneliler Köşkü (Calakovic, E.,2019).

Şekil 3.75. Doktor Rahmi Duman Köşkü(Calakovic, E.,2019).

İstanbul Caddesi üzerinde bu dönemlere ait ve ayakta kalabilmiş yapılardan en dikkat çekeni 1908 yılında inşa edilen Notre Rasaire Fransiz Okuludur (Şekil 3.83). Bu bina günümüzde Bakırköy Halk Evi olarak kullanılmaktadır (Tuna,2018). Mimari güzelliği ile dikkat çeken diğer yapı ise İskele Caddesi üzerinde Art Nouveau tarzında yapılan ahşap bina, geometrik bitkisel motifli ferforje yapısına sahiptir. Yakın zamanda restorasyon ve tadilat gören yapı, titiz çalışmalarla Bakırköy'ün nadir eski yapıları arasında kendine özgü konum edinmiştir. Binanın ön cephesinin sağ tarafındaki küçük bir taş üzerinde Levanten mimar Psalty tarafında yapıldığı yazar (Şekil 3.76). Bakırköy'de bu üslupta yapılan ve bugüne kadar özgün görünümünü koruyabilmiş bir diğer bir yapı ise Sakızağacı Mahallesindeki Şinasi Gürünlü Sokak ve Yurt Sahibi Sokağın kesiştiği köşede bulunur. 3 katlı bina Alleon ailesinin son temsilcilerden olan Maurice Alleon tarafından yaptırılmıştır. Binanın süslemeleri, çatı üzerindeki ahşap işlemeleri, balkonlardaki ferforjeler ve giriş kapısındaki ailenin kontluk armasını

simgeleyen iki aslan heykelciğinden görüldüğü üzere Art Nouveau üslubunu çok iyi temsil etmektedir (Şekil 3.77).

Şekil 3.76. Bakırköy Sanatçı Dermeği (Calakovıc, E.,2019)

Şekil 3.77. Art Maurice Alleon Koşkü (Calakovic, E., 2019).

Osmanlı İmparatorluğun son kışlalarından biri Bakırköy Reşadiye Kışlasıdır. Mehmet Reşad'ın emriyle 1914 yılında yapılan kışlanın idari binasının bugün Nöroloji Kliniği olarak kullanılan yapı olduğunu tahmin ediyoruz (Türkoğlu, 2016). Reşadiye Kışlası, geleneksel kışla mimarilerinde olduğu gibi, kapalı barınma mekânları, idari birimler, askerlerin ibadetlerin yapacakları kışla camii, ahırlar ve talim alanlardan oluşmaktadır (Çoruhlu, 1994). Fransızların 1919 yılında İstanbul'u işgali esnasında Reşadiye kışlası da zapt edilmiştir. İşgal yıllarında (1919-1922) Fransız güçleri Şükran Çiftliği Caddesi üzerindeki iki katlı kagir yapıyı inşa etmiş ve burayı karakol olarak kullanmışlardır (Tuna, 2000).

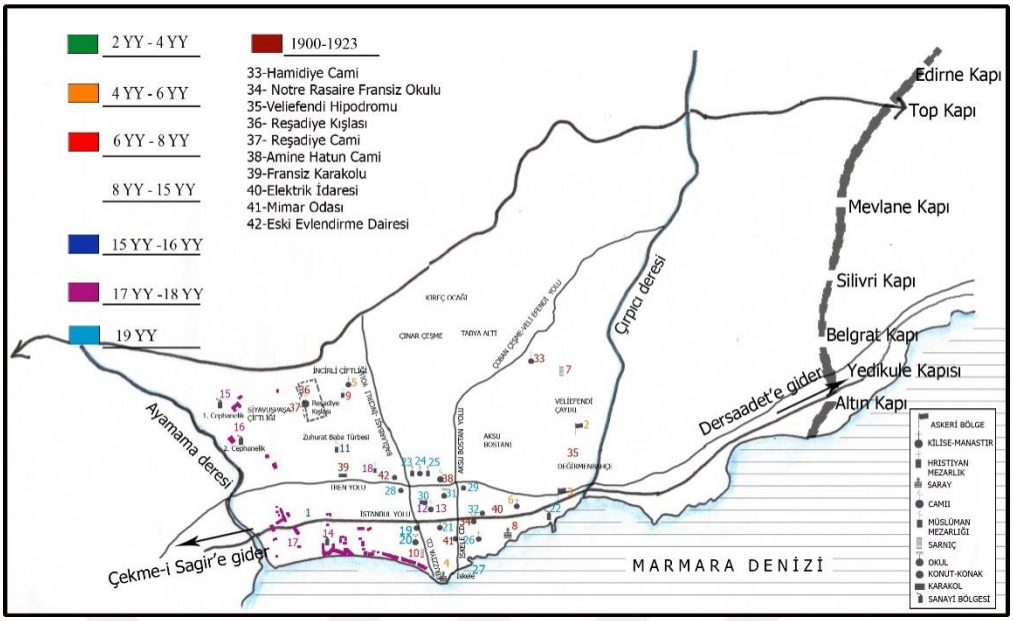

Şekil 3.78. 1900-1925 yıllar arası Makriköy kentsel yerleşmesi.

Şekil 3.79. 2019 yılına ait Bakırköy Kadastral Haritada Tarihi yapıların konumu.

3.5.1 Hamidiye Cami

Hamidiye Camii, Osmaniye Mahallesinde artan yerleşimle birlikte bir ibadethane ihtiyacı oluşmasına müteakip, Sultan Abdülhamid tarafından 1900 yılında inşa ettirilmiştir. Camii 512 m2 arsa üzerine kurulmuş ve ana girişi Camii Sokaktan verilmiştir. Bu camii 19.yüzyılın sonlarına doğru kurulmaya başlandığı anlaşılan Osmaniye Mahallesi'nden günümüze ulaşabilmiş tek Osmanlı eseridir. Dikdörtgen planlı Camii kâgir yapı formundadır. Son derece mütevazı ve sade olan caminin çatısı kiremit ile örtülmüştür. Güneyinde camiye bitişik olarak gusülhane vardır. Caminin kuzey cephesinde ise iki katlı betonarme bir ek bina inşa edilmiştir. Bu ek yapıya hem Çörek Otu Sokaktan hem Camiinin avlusundan giriş yapılabilmektedir(Şekil 3.80).

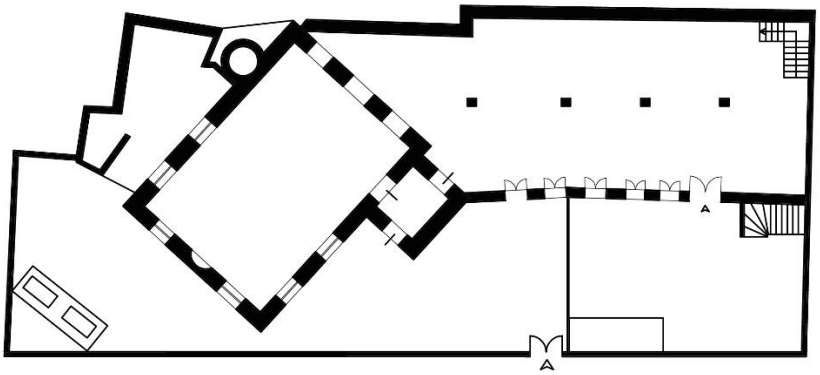

Şekil 3.80. Hamidiye Cami Planı (PCYAPI Mimarlık Restorasyon arşivi).

Şekil 3.81. Hamidiye Camii (Calakovic, E.,2019).

3.5.2 Notre Rasaire Fransiz Okulu (BASAD)

1908 yılında İstanbul Caddesi üzerinde Fransız Dominiken rahipler tarafından yaptırılmıştır (Tuna,2018). İlk yapıldığında ilkokul olarak faaliyet gösteren bina, sörlerin (rahiplerin) idaresi altında eğitim veren bir Fransız okuluydu. 1926 yılında bina Bezazyan tarafından kiralanmıştır ve binada ilköğretime ek olarak orta ve lise eğitimi de verilmeye başlanıyor. Bakırköy'de lise düzeyinde eğitim veren ilkokul bu okuldur diyebiliriz. 1936 yılına kadar okul olarak hizmet veren bina, maddi ve diğer sıkıntılar nedeniyle kapatılmıştır (Tuna, 2000). 1950'li yıllara kadar Bakırköy Halkevi olarak kullanılan bina, daha sonra Bakırköy Adliyesi olarak kullanılmıştır. Osmaniye Mahallesinde yeni Adliye Binası hizmete açılınca Bakırköy Sanatçılar Derneği (BASAD) tarafından Halk Evi olarak yeniden faaliyete girmiştir. 1970'li yıllarda birkaç kez bombalanan bina büyük hasar görmüştür (Mutlu 1990). Günümüzde Bakırköy Sanatçılar Derneği (BASAD) tarafından kullanılan binada sanat ve kültür etkinlikleri düzenlenmektedir. Bina, bodrum kat, zemin kat, 1.normal kat ve çatı piyesinden oluşmaktadır. Bodrum kattan bahçeye açılan kantin bölümü Bakırköylü sanatçıları buluşturan bir mekan haline gelmiştir. Binanın ana girişi İstanbul Caddesindendir, ara sokakta olan giriş ise kantin için kullanılmaktadır. Dikdörtgen bir plana sahip olan binanın, iç planlaması bir orta holden sağ ve sola doğru sınıflara açılıyor. Zemin katta iki sanat galerisi, sekreterlik, başkanlık ve koordinatörlükler bulunuyor. 1. Normal kat sınıflardan ve terasa açılan orta holden oluşmaktadır. Çatı piyesinde ana salon, arşivler mevcuttur (Şekil 3.82).

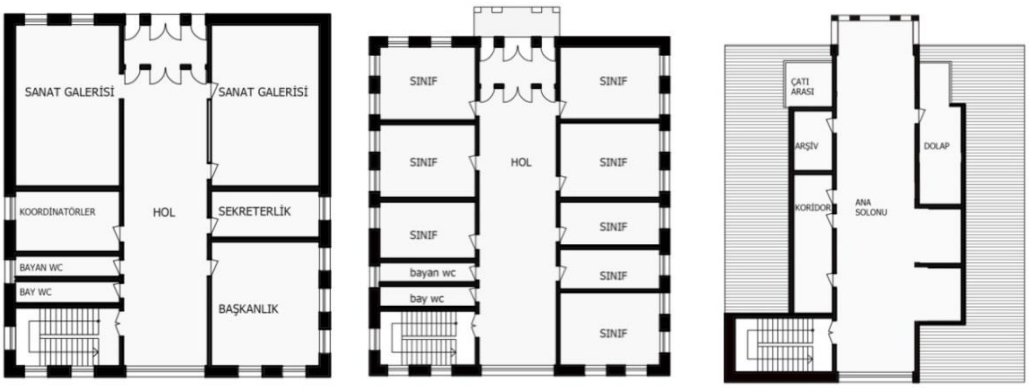

Giriş kat Planı Normal Kat Planı Çatı Arası Kat Piyesi Planı

Şekil 3.82. Notre Rasaire Fransiz Okulu Giriş, Normal ve Çatı ArasıKat Planı (BBA).

Şekil 3.83. Notre Rasaire Fransiz Okulu (Calakovic, E.,2019).

3.5.3 Veliefendi Hipodromu

Osmanlı döneminde en ünlü mesire alanlarından biri Veliefendi Çayırı'dır. Seyhülislam Veliyüddin Efendi, Çırpıcı Deresi'nin geçip denize aktığı, içinde köşkünün de bulunduğu kendisine ait bu araziyi, vefatından evvel İstanbul'daki halkın mesire yeri olarak kullanması için vakfa bağışlamıştır (Evren, 2011; Doğaner, 2012).

Bu arazi 20. yüzyıla kadar mesire alanı olarak kullanılmıştır. İstanbul'da at yarışları ilgi görmeye başlayınca bu yarışlar için en uygun yer olarak Veliefendi Çayırı seçilmiştir ve 1911 yılında at yarışları bu alanda yapılmaya başlamıştır. 1955 yılında Tarım Bakanlığı tarafından Türkiye Jokey Kulübü'ne kiralanmıştır. Veliyüddin Efendi'nin vasiyeti ise, Jokey Kulübün düzenlemesini yaptırdığı 140 adet piknik masasıyla devam ettirilmiştir (Doğaner, 2012).

Zamanla halkın at yarışlarına olan ilgi artmış ve bu bölge de hızlı bir gelişme göstermeye başlamıştır. Türkiye Jokey Kulübü'nün kurulmasıyla önce hum, sonra çim koşu parkuru yaptırılmıştır. Kum pist 1.800 metre uzunlukta ve 20 metre genişliktedir.

Çim pist ise 2.000 metre uzunluğunda ve 40 metre genişliğindedir. 1968'de inşa edilen 5.000 kişi kapasiteli tribünün yanına, 1987 yılında yeni bir tribün daha yapılmıştır. Tesiste ayrıca padok, joker odaları, ahırlar, at eyerleme yerleri, büfeler lokantalar otopark ve müşterek bahis gişeleri bulunmaktadır (Atabeyoğlu , 1994).

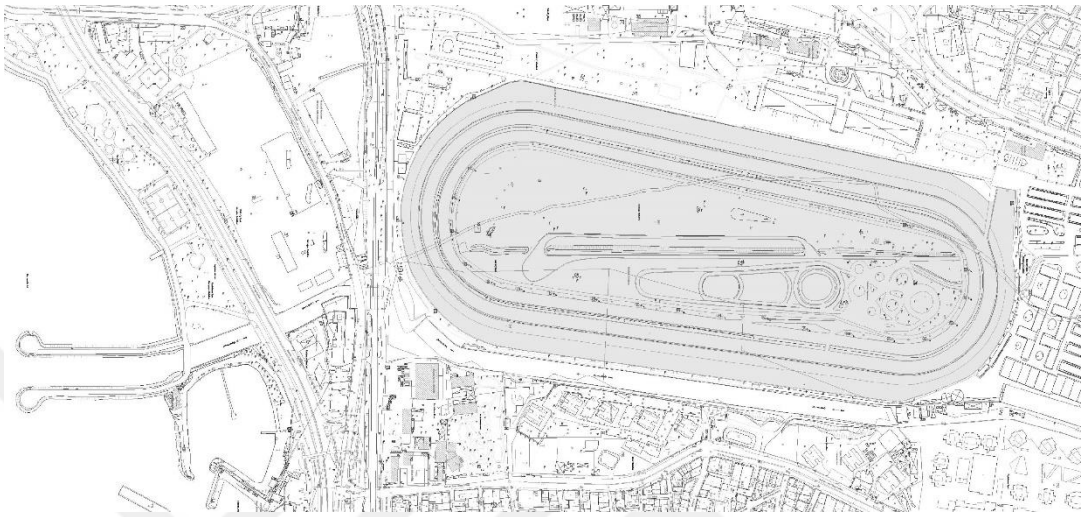

Şekil 3.84. Veliefendi Hipodromu (İBBA).

3.5.4 Reşadiye Kışlası

Sultan V. Mehmet'in emriyle 1914 senesinde Osmanlı askerleri yetiştirilmek üzere Reşadiye Kışlası'nın inşasına başlanmıştır. Bu kışlanın inşasına büyük katkılar sağlayan dönemin Harbiye Nazırı Enver Paşa ve 1. Kolordu Kumandanı Mehmet Ali Paşa'dır. Kışla 19 Temmuz 1914 yılında faaliyete açılmıştır. Kışla, I. Dünya Savaşı'nın yaşandığı ve devletin maddi ve manevi açıdan büyük bir çöküntü içerisinde olduğu dönemde Osmanlı ordusunun Trakya garnizonlarına süvari birliği takviyesi maksadı ile yapılmıştır(Çoruhlu,1994). Osmanlı döneminin son kışlalarından biri olan Reşadiye Kışlası kumandanlık binası, saat kulesi, camisi, nizamiye kapısı, koğuşları, talim alanları ve ahırlarıyla geleneksel kışla mimarisine bir örnek teşkil etmektedir. O zamanlarda İncirli Bağlarını ve Kışlayı birbirine bağlayan patika, bir şose yoluna dönüştürülerek Mehmet Ali Paşa Caddesi ismini almıştır. Bu yolun açılışında, bugünkü İncirli Caddesi'nden Kışlaya giden yolun başlangıcında bir dikili taş yapılmıştır. Dikili taşın üzerinde Osmanlıca ''Mehmet Ali Paşa Caddesi'' yazılmıştır (Türkoğlu, 2017).

Şekil 3.85. Reşadiye Kışlasının ana girişinin kapısı (Calakovic. E.,2019).

Bugünkü Nöroloji Binasının, o zamanlarda kışlanın idari binası olduğu tahmin edilmektedir. İki katlı taştan yapılan bina üzerinde kırma çatı bulunmaktadır. İç mekanlar, koridorlar ve koridorlara açılan odalardan oluşmaktadır. Binanın üzerinde 1914 yılına ait bir kitabe durmakta ve "Reşadiye Kışlası 1330" (1330 hicri takvime göre) yazmaktadır. Reşadiye Kışlası bir süre süvari kışlası olarak kullanılmış ve sonrasında Cumhuriyet'in kuruluşunun ilk yıllarında terk edilmiştir. Yapıya 1927'de yeni bir işlev kazandırılmıştır. Toptaşı Bimarhanesi'nde bulunan akıl hastaları buraya getirilmiş ve kışla hastaneye dönüştürülmüştür. O günkü adı Bakırköy Akliye ve Asabiye Hastanesi'dir. Zaten çoğunluğu harabe ve yıkılmış olan kışla binaları bu yeniden işlevlendirme esnasında çeşitli değişiklikler ve ilavelerle hastane kimliğine bürünmüştür (Çoruhlu,1994). Kışlaya ait tek mekanlı cami hala ayaktadır ve aktif olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.86). Kışlanın inşaatı sırasında yapılan saat kulesi zamanla harabe olup kaldırılmıştır. İstanbul'u etkileyen 1999 yılı Gölcük depreminde kışlanın kulesi yıkılmıştır. Fransızlar 1919 yılında İstanbul'un işgali esnasında kışlanın bir kısmını kullanmışlardır (Türkoğlu, 2017).

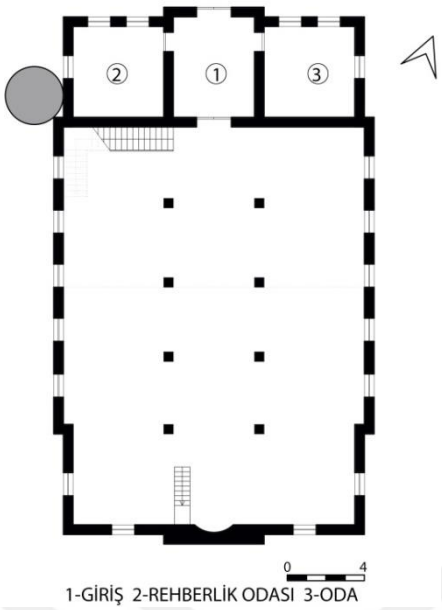

Şekil 3.86. Reşadiye Camii Planı.

Şekil 3.87. Reşadiye Camii (Calakovic, E., 2019).

3.5.5 Amine Hatun Cami

Bu cami, Kartaltepe Mahallesinde demiryolunun kuzeyinde büyük bir arsa üzerinde 1913 – 1914 yıllar arasında yapılmıştır. 1. Ulusal Mimarlık Dönemine ait olan cami, Mimar Kemaleddin Bey tarafından yapılmıştır (Yıldırım, 1995). Aynı yılında başlayan Bebek ve Bostancı camii, Amine Hatun Cami ile önemli benzerlikleri gösteriyor. Cami kare planda tasarlanmış olup, kubbeli bir harim(avlu), üç açıklıklı kubbeli bir cemaat yeri ve tek şerefeli bir minareden ibarettir (Şekil 3.88). Cemaat yerinin açıklıkları sonradan demir doğramalı camekânlarla örtülmüştür. Ayrıca caminin girişin önünde camdan bir rüzgarlık yapılmıştı. Minarenin şerefeye kadar olan bölümü ve caminin kubbesine kadar yükselen bölümleri küfeki taştan yapılmıştır. Caminin kubbe sonradan tamamlanmış ve kasnak tuğlalarla örülerek üzeri sıvanmış, minarenin üst bölümü farklı bir örgü ile bitirilmiş Yapının planı ve cephelerindeki süslemeler Bebek Camisindekilerle aynıdır. Bebek Camii'ndekine göre Amine Hatun Cami'nin sonradan eklenen kubbe daha basık bir formdadır. Ayrıca son cemaat yerinin kemerlerinin kilit taşlarına yerleştirilen gülçeler Bebek Camii'nde bulunmamaktadır. Buna karşılık, Bebek Camii'nin kemer köşelerindeki gülceler de Kartaltepe Camii'nde görülmemektedir (Yıldırım, 1995).

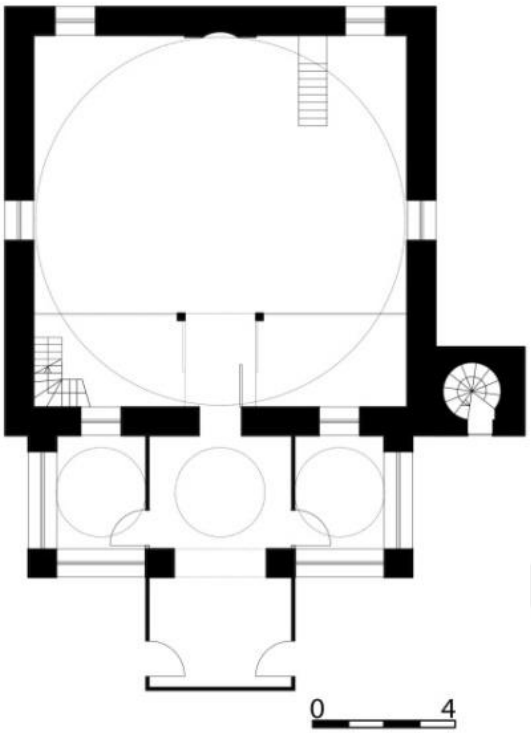

Şekil 3.88. Amine Hatun Cami planı.

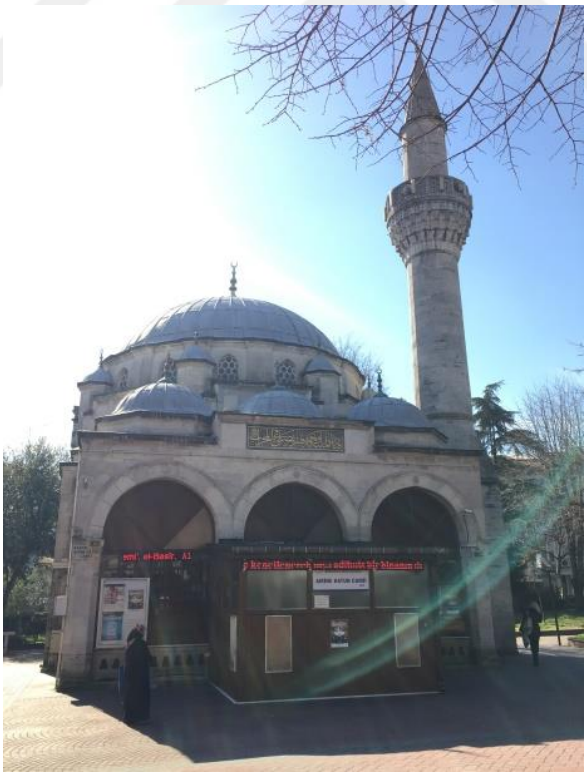

Şekil 3.89. Amine Hatun Cami(Calakovic, E.,2019).

3.5.6 Fransız Karakolu

Şükran Çiftliği Caddesi üzerinde bulunan bu kâgir tipi bina, İstanbul'un işgal yıllarında Fransız askerleri tarafından karakol olarak inşa edilmiştir. Savaş yıllarının ardından kamuya devrolan yapı bir dönem Ziraat Odası olarak hizmet vermiştir Yapının kuzey tarafında yakın zamana kadar otopark olarak kullanılan alan, günümüzde anaokulu olarak kullanılmaktadır. Bina bodrum kat, zemin kat ve çatı piyesinden bölümlerinden oluşmaktadır. 1. Bodrum katta salon, mutfak ve ıslak hacimler bulunmaktadır. Zemin katta ise salon, odalar ve tuvaletler yer alır. Çatı piyesinde ise salon ve teras mevcuttur (Şekil 3.90; Şekil 3.91).

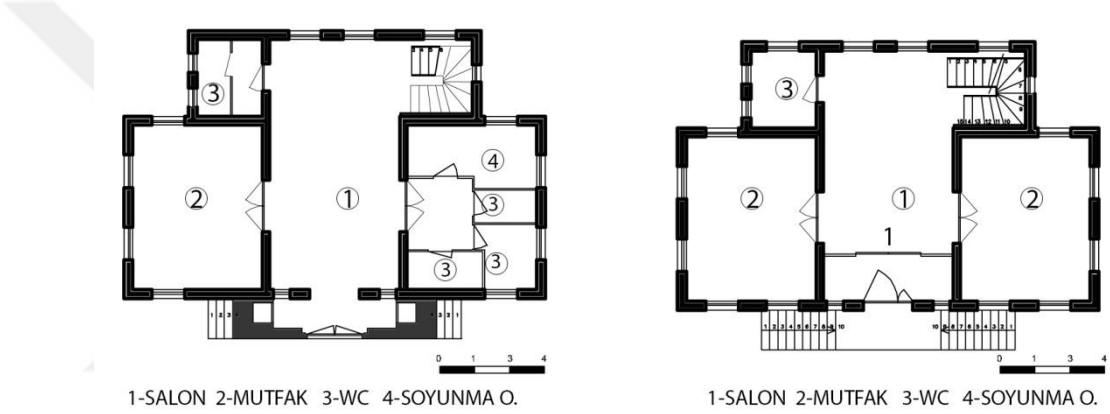

Şekil 3.90. Fransız Karakolu Bodrum Kat Ve Giriş Kat Planı.

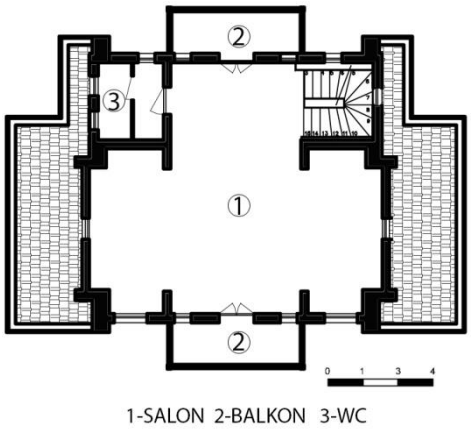

Şekil 3.91. Fransız karakolu çatı piyesi planı (BBA).

Şekil 3.92. Fransız karakolu (Calakovic E, 2019).

BOLUM 4

1924-1950 YILLARI ARASIERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE BAKIRKÖY KENTSEL YERLEŞİMİ

4.1 1924-1950 Yıllar Arasında Türkiye'nin Sosyal - Politik Ortamı

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren uygulanan yerel kalkınma ve taşranın geliştirilme politikaları sebebiyle, II. Dünya Savaşı'nın sonlarına kadar yoğun bir kentleşme ve göç olmamıştır(Sağlam, 2016). Savaşa dahil olmasa da II. Dünya Savaşı'nın etkileri Türkiye'de de hissedilmiştir. Savaşın başlamasıyla birlikte 1950'li yıllara dek çoğu inşaat projeleri yavaşlatılmış hatta iptal edilmiştir. Savaşın ortaya çıkarttığı ekonomik zorluk, psikolojik sıkıntı ve tehlike ortamı dönemin mimarisine de yansımıştır. Milli birlik, ulusal dayanışma ve kendi kendine yetme psikolojisiyle ortaya çıkan bu yerli ve milli mimari anlayış 1930'lu yılların modernist yaklaşımlı mimarisinin önüne geçmiştir (Batur, 1994).

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte başlayan gelişme hamleleri iskan ve konut bakımından da önemli yeniliklere vesile olmuştur. 1950'lere kadar imar planlamaları çoğunlukla sanayi tesisi ve alt yapı (havaalanı, baraj, eğitim yapıları, hastane ve yönetim kurumları) odaklı olmuştur. Nüfus artışı da fazla olmadığı için hali hazırdaki yerleşim alanlarıyla yetinilmiştir. Ancak şehir merkezinden uzak sanayi tesislerinin yanına kurulan işçi evleri zamanla gelişmiş ve yeni kasabaların kurulmasına neden olmuştur (Eruzun, 2003).

1924 yılında kabul edilen Köy Kanunu" Türkiye'deki yerleşim yerlerinin hukuki statülerini belirlemesi ve toplum nezdindeki köy ile şehir algısını göstermesi bakımından çok önemlidir. Kanuna göre nüfusu 2000'den az olan yerleşim yerleri köy, 2000 ile 20000 arası kasaba, 20000 den fazla olanlar ise şehir olarak sınıflandırılmıştır

(Sağlam, 2016). 1927 yılında ilk kez ülke genelinde nüfus sayımı yapılmış ve ülkede 13.648.270 kişi yaşadığı tespit edilmiştir. İstanbul'un nüfusu ise 704.825 olarak kayıtlara geçmiştir (Bayrak, 1996). Bakırköy'ün nüfusu ise 23.732 kişiden ibarettir (Durhan, 2009). Bu sayım kayıtlarına göre ülke nüfusunun %75,78'i köylerde, %24.22'si ise şehirlerde yaşamaktadır. Buradan ülkenin Cumhuriyetin ilk yıllarında bir köy toplumu niteliğinde olduğu sonucu çıkarılabilir. 1950 yılına gelindiğinde yine kır ve şehir oranı çok fazla değişmemiştir ve oranlar % 25'e % 75 şeklindedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında il nüfusu 100.000'i geçen sadece iki şehir varken, 1960 yıllarına gelindiğinde bu sayı altıya ulaşabilmiştir (Sağlam, 2016).

II. Dünya Savaşı sonrasında gelişmiş batılı ülkeler tahrip olan ekonomilerini canlandırmak için harekete geçmişlerdir. Türkiye gibi gelişmekte olan üçüncü dünya ülkeleri ise bu sürece direnememiş ve ABD'nin ve diğer batılı ülkelerin belirlediği hedef ve amaçlar doğrultusunda kendi sosyoekonomik yapılarını yenilemek zorunda kalmışlardır. Sanayi devriminin etkilerinin ülkemize geç yansıması, sanayi devrimini tamamlamış batılı ülkeler karşısında Türkiye'yi zayıf kalmış ve bu ülkelerin ürünlerini satabilecekleri bir pazar haline getirmiştir. Bu sebeple ülkenin yerel ikame ve kırsal ekonomiye dayalı modeli bozulmuştur. Bu bozulma taşrada yaratılan katma değerin azalmasına sebep olmuş, gittikçe artan nüfusun da etkisiyle çaresizlikten kentlere göçe dönüşmüştür (Eruzun, 2003). Cumhuriyet'in ilanıyla beraber, taşrayı geliştirmeye ön ayak olması bakımından yeni yönetim ve kültür merkezi olarak Ankara belirlenmiştir. Bu tarihten itibaren ise başkent dev bir şantiye alanına dönmüş ve sürekli olarak göç almıştır. Ankara'dan sonra ise en çok İstanbul ve İzmir göç almıştır (Sağlam, 2016).

İstanbul Belediyesi'nin 1927 yılında başlayıp, 1931 yılında tamamladığı araştırmalarda kentte bulunan tüm yapılar tespit etmiştir. Bu çalışmalarda 1927 yılında İstanbul'da 135.444 yapı bulunduğu; bunların 89.762 tanesinin konut, 1.444 tanesinin ise apartman olduğu görülmektedir. 1928 ile 1934 yılları arasında kentte 7.377 tane yeni yapı inşa edilmiş; 1934 yılında kentteki toplam bina sayısı 142.821'e ulaşmıştır. Bu yapılaşma artışı özellikle Fatih, Eminönü ve Beyoğlu ilçelerinde yoğunlaşırken, Adalar ve Bakırköy en az yeni yapı inşa edilen ilçeler olarak görünmektedir. Yapı tiplerine baktığımızda ise Fatih ilçesinde çoğunlukla ev, Beyoğlu ilçesinde ise çoğunlukla apartman inşa edilmiştir(Özakbaş, 2007). 1930 yılında ilk defa kadastro kavramı

uygulanmaya başlamıştır; böylece şehrin gereklilikleri ve gelişim düzeyi daha anlaşılır olmaya başlamıştır (Taşkın,2011).

4.2 1924-1950 Yıllar Arasında Bakırköy Kentsel Yerleşmesi

Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki ülke genelinde yaşanan kentleşme anlamındaki durgunluk Bakırköy içinde geçerlidir. Nüfus artış hızının düşük olması ve göç olmayışı mevcut konutlarla yetinilmesine yol açmıştır. Bakırköy'ün 20 yüzyılın yarısına dek sayfiye yeri olarak kalmasının en önemli sebebi sanayi tesislerinden uzakta kalmasıdır. 1947 yılında İstanbul Belediyesi'nin imar müdürlüğü biriminin aldığı bir kararla Bakırköy'ü de kapsayan geniş bir alan sanayi bölgesi ilan edilmiştir. Bu kararla birlikte Bakırköy'e bağlı bir mahalle olan Zeytinburnu'na hızla sanayi tesisleri kurulmaya başlamıştır ancak Bakırköy'ün tarihi merkezi sanayiden ayrı tutulmuştur. Zeytinburnu'nun hızla sanayi bölgesi haline gelmesiyle, gecekondu yerleşimleri artmış, 1949 yılında alınan ikinci bir kararla sanayinin E-5 kenarı boyunca ve iç kısımlara doğru genişlemesi Bakırköy'ü sanayi alanı olmaktan kurtarmıştır. Ancak bu gelişmeler Bakırköy'ün nüfusunun büyük oranda artmasına neden olmuştur. Artan nüfusla birlikte E-5 karayolunun kuzeyine yeni bir mahalle kurulmuş (Bahçelievler), Bakırköy kuzeye doğru genişlemiştir (Doğaner, 2012).

1850 yılında Osmanlı Ordusu'na bez dokuma amacıyla Bakırköy'de kurulan Basmane, 1921 yılına kadar bu faaliyetini sürdürmüştür. Ancak 1921 yılından itibaren idari durumunda çeşitli değişiklikler olmuştur. Sırasıyla Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğü, Sanayi ve Maadin Bankası, Sanayi Ofisi'ne bağlanan tesis, son olarak 1933 yılında Sümerbank'a bağlanmıştır (Küçükerman, 1994).

Tesis Mimar Sedat Hakkı Eldem tarafından güncel teknoloji ve makine parkurlarına uygun olarak yeniden tasarlanmış ve Türkiye'nin önemli tekstil kuruluşlarından birisi olmuştur (Kariptaş,2018). Bakırköy Pamuklu Dokuma Fabrikası ismiyle dokuma kumaş üretmiştir. 1986 yılında Sümerbank için özelleştirme kararı alınmış ve bu özelleştirmenin ardından 1999 yılında da tesisin kapatılma kararı alınmıştır (Küçükerman, 1994). Sonrasında ise arazisi Emlak Bankasına satılmıştır.

Bakırköy'de bulunan bir diğer önemli sanayi tesisi ise 1929 yılında kurulan tohumdan yağ çıkartma fabrikasıdır. Bu fabrika 1953 yılında faaliyetine Bakırköy Margarin

Fabrikası (Vita) olarak devam etmiştir ve 1988 yılında faaliyetini sonlandırmıştır. Bu tesisin bulunduğu arazide günümüzde Carousel alışveriş merkezi bulunmaktadır (Doğaner, 2012).

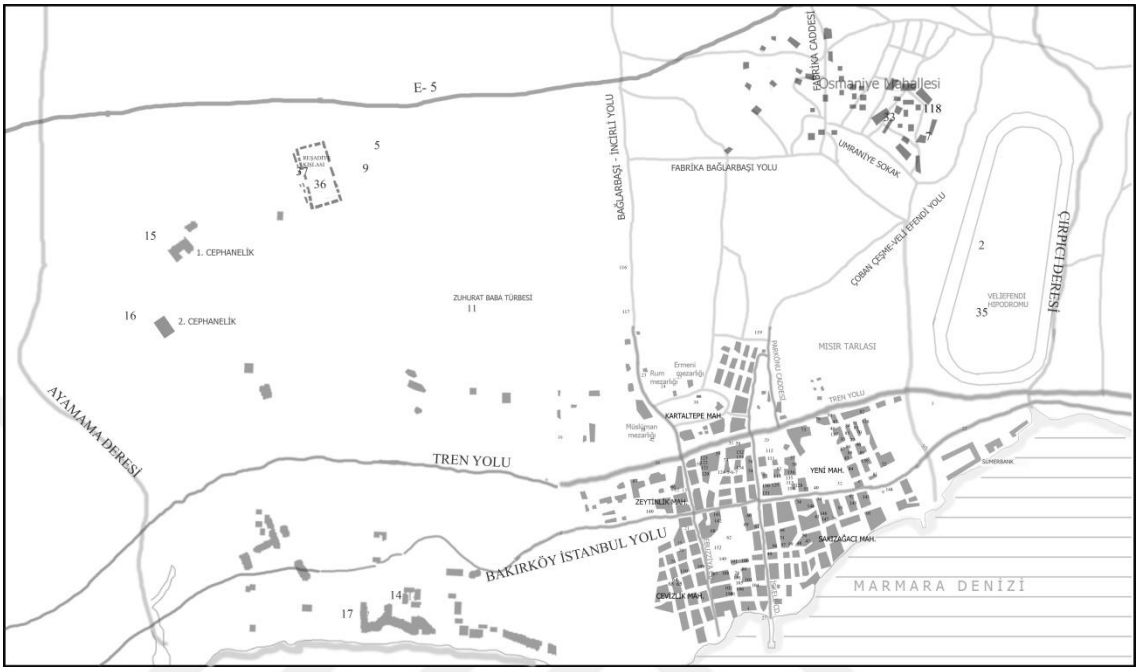

Şekil 4.1. Bakırköy Haritası 1934 (İBB AKA aktarılarak çizilmiştir).

Bakırköy 1950 lere kadar koruyabildiği tarihi köşkler ve konutlardan oluşan dokusunu, 1960'lara geldiğinde kaybetmiştir. Kat karşılığı müteahhitlere verilen eski yapıların yerine bitişik nizam beton apartmanlar dikilmiştir. Günümüzde ise az sayıda kalan tarihi yapılar yüksek binaların arasında kaybolup gitmiştir. 1940-1950'li yıllarda Bakırköy'de yaşayanlara unutulmaz anılar kazandıran, köşkler ve yalılar, balıkçılar, yüzmek için uzun bir kıyı, kuş avladıkları dere kenarları ve orman, aileleri ve komşularla piknik yaptıkları bağlar, Rum, Ermeni, Türk gibi etnik kültürlerin yarattığı renkli hayat günümüzde kaybolmuştur (Doğaner, 2012).

I. Dünya Savaşı esnasında yapılan Süvari Kışlası, Fransızların işgalinden sonra boş ve bakımsız kalmıştır. Bu yapıyı değerlendirmek maksadıyla 1924 yılında Akıl Hastalıkları Hastanesi'nin buraya taşınması kararı alınmıştır. Günümüze kadar pek çok ilave tesisler inşa edilerek hastane genişletilmiştir (Türkoğlu, 2016).

Bakırköy'ü gösteren 1909 ve 1934 yıllarında çizilen haritaları karşılaştırdığımızda en büyük değişikliğin Osmaniye ve Kartaltepe Mahallelerinde gerçekleştiği görülmektedir(

Şekil 4.1). Bakırköy'ün ilk gecekondu yerleşim yeri olan Osmaniye Mahallesi organik dokusunu korumaya devam etmiştir. Bakırköy'ün tarihi yerleşim merkezinin dokusunda ise önemli bir değişme olmamıştır.

Şekil 4.2. 1934 yıllara ait Harita (Koçu,1960).

2011 yılında Bilim Teknik gazetesinde "İstanbul Bakırköy Behram Ağa ilköğretim Okulu'nun Kuruluş Tarihçesi" başlığında Ömer Aydın Atasoy 1950 yıllarda Bakırköy'ü böyle anlatmaktadır, (…)Eskiden Bakırköy'deki evlerin çoğu iki-üç katlı ve ahşap, tamamlayanı kâgirdi. Evlerin arkalarındaki küçük bahçelerde erik, dut, yeni dünya, ayva gibi meyve ağaçları ile gül, taflan, leylak, kartopu, kasımpatı gibi çiçekli ağaççıklar yetiştirilir, bahçe duvarlarına sarmaşık gülleri ve hanımelleri sardırılırdı. Bunlarla yetinilmez, her cumba, her pencere kırmızı, pembe , mor, beyaz… türlü renklerde çiçekler açan saksı saksı sardunya, hasekiküpesi, menekşe, karanfil gibi süs bitkilerle donatılırdı. O zamanlar, Bakırköy'de yerleşim, asasen tren hattı ile deniz arasındaki

Cevizlik, Zeytinlik, Sakızağacı ve Yenimahalle mahallerinde yoğunlaşmıştı. Kuzeyinde, yanı hattın öte tarafında, servili mezarlıklardan sonra Kartaltepe Mahallesi, köşkler, çiftlikler, meyve bahçeleri, bağlar, tarlalar, kırlar, kireçler ve kireç taş ocakları ile Osmaniye Köyü vardı. Zeytinlik Mahallesi'ne komşu bugünkü Ataköy Mahallesinin olduğu yere yakın civarda terk edilmiş cephanelik, baruthane ve ispirtohane gibi askeri tesislerin yıkıntıları, Çavuşbaşı deresi, Ayamama deresi ve sazlıklar yer alırdı. Doğusunda Yenimahalle'ye komşu Sümerbank Bez Fabrikası ve özel iş sektörüne ait mensucat fabrikalardan sonra, Çırpıcı deresi ve Veliefendi Çayırı vardı. 1950'lerin sonuna kadar yaşayan şirin Bakırköy koyu. Kayıkhane, balıkhane, gazino, yalılar, konaklar, mahalleye adını veren sakız ağacı (burunda), berrak deniz ve pırıl pırıl gümüş balıkları. İri kumlu ve oval taşlı kumsalda renk renk desen desen deniz kabubkları, deniz yıldızları ve özellikle deniz minaresi aramak, oltayla gümüş balığı tutmak ve sığda yüzmek en büyük eğlenceydi. Şimdi bu doğal kotun ve anılarımın üzerinden silindirle ezilmiş asfalt yol geçiyor (Atasoy, 2011)

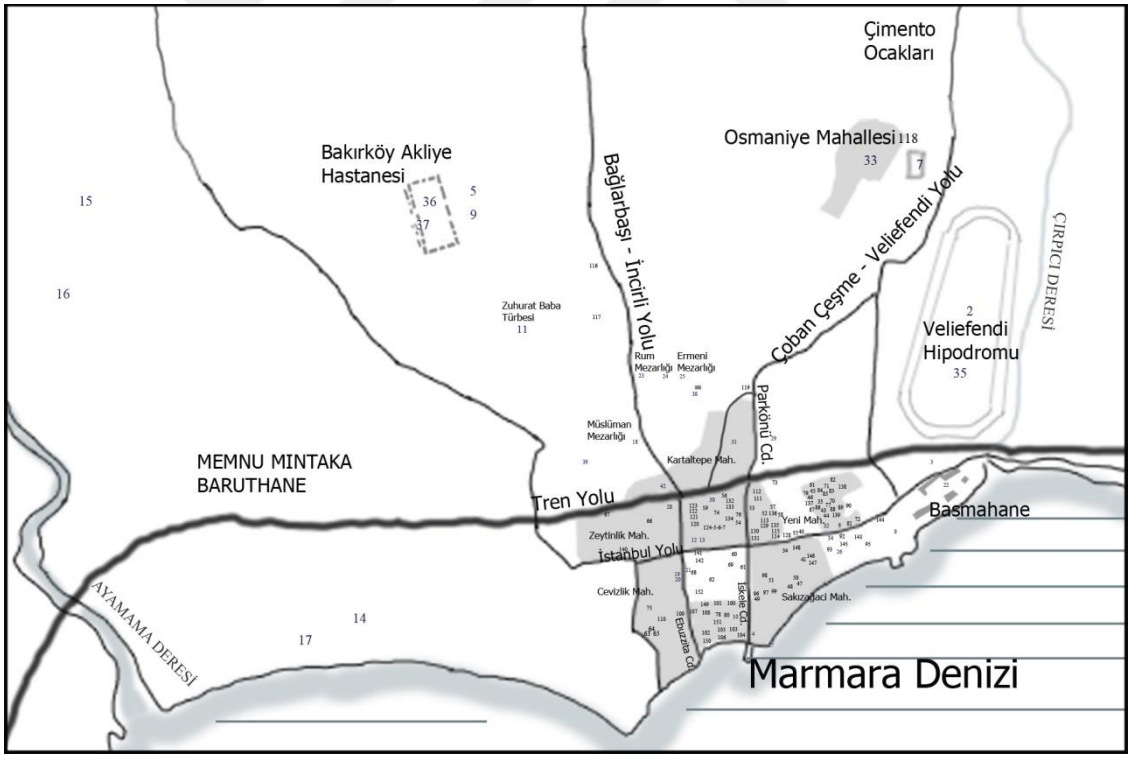

Şekil 4.3. Bakırköy Haritası 1940 (İBB AKA aktarılarak çizilmiştir).

4.2.1 Bakırköy Ruh Ve Sinir Hastalıkları Hastanesi

Bu hastane Türkiye'nin en büyük akıl ve ruh sağlığı kurumu, eğitim ve araştırma hastanesidir. Toptaşı Bimarhanesi'nin ihtiyaçlar karşısında artık yetersiz gelmesi, hastalara iyi bakılamaması ve bunların sonucunda ölüm oranlarının artmasıyla birlikte yeni bir yer arayışı başlamıştı. Başhekim Mazhar Osman'ın girişimiyle Reşadiye Kışlası ve ona eklenen 1000 dönümlük arazi 1924 yılında akıl ve sinir hastalıkları hastanesine tesis edildi. Binalar uzun süre boş kaldıkları ve kullanılmadıkları için harap haldeydi. Gerekli onarımlar yapılarak, hastanenin geniş arazisine de bağ ve bostanlarının ilavesiyle bir çiftlik haline getirilmiştir. Bu bağlarda çalışanların çoğu tedavi görmekte olan hastalardı. Bu sayede hem hastalar rehabilite ediliyor hem de hastaneye gelir sağlanıyordu (Türkoğlu 2016).

Onarımdan sonra hastane 20 ayrı kısımda çalışmaya başlamış, hastaların durumlarına göre farklı bölümler tahsis edilmiştir. 1934'te 21. kısım, 1935'te poliklinik kısmı, 1938'de yeni bir kısımla birlikte, merkez bina ve lokanta ilave edilmiştir. 1933'teki üniversite reformu ile İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin psikiyatri ve nöroloji klinikleri hastane bünyesine yerleştirilmiştir. Böylece hastanenin bilimsel ve yönetsel ilerlemesi hız kazanmıştır (Yıldırım, 1994; Türkoğlu 2016).

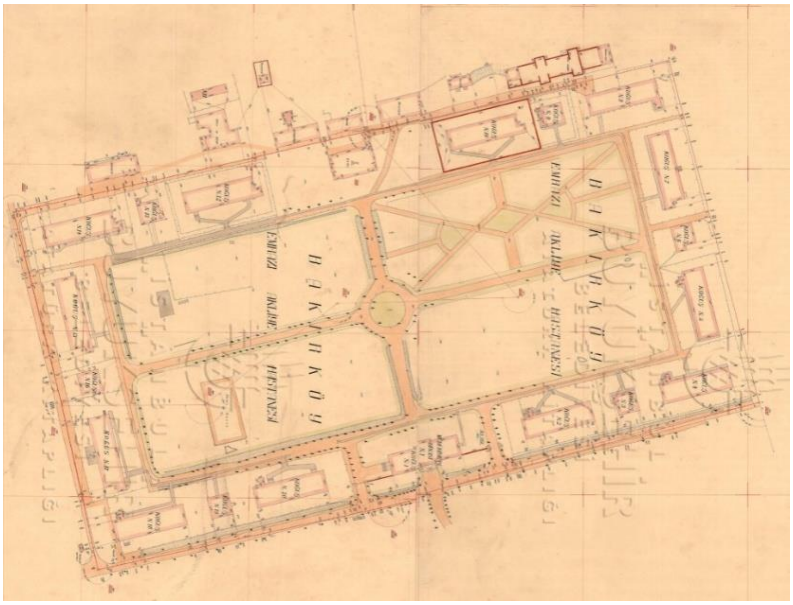

Şekil 4.4. 1959. yılına ait haritada B Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi (İBB AKA).

BÖLÜM 5

DEĞERLENDİRME

Konstantinopolis'in surlarının dışında kalan en önemli sayfiye yerlerden biri Hebdomondu (Bakırköy). Via Egnatia yolu üzerinde kurulan bu köyün tarihçesi 2. yüzyıl Roma dönemine kadar iner. Marmara denizi kıyısında kent halkının sayfiye ve mesire yeri olarak kurulan Hebdomon , Aya Mama deresi, Siyavuşpaşa deresi, Çırpıcı Deresi'nin verimli ve sulak topraklarının sağladığı bitki örtüsüne sahip bir coğrafyası vardır. Bu sulak topraklar tarım, bağcılık ve bahçecilik için uygun bir yer olmuştur. Eskiden Marmara Denizi'nin balık türleri açısından zengin olması sebebiyle Hebdomon'daki halk balıkçılıkla da uğraşırdı. Konstantinopolis'in batı tarafı kuşatma için en uygun yer olduğunda, Hebdomon'da imparatorluğun en büyük askeri talimgâhı kurulmuştur. Bu talimgâh Campus Martius olarak bilinirdi. Campus Martius talimgâhından; Hebdomon yerleşiminin ilk fonksiyonunun askeri amaçlı olduğunu çıkartabiliriz. Askerlere ziyarete gelen imparator için Tribunal isimli binalar yapılmıştır. Yaptığımız araştırmalara göre bugünkü Veli Efendi Hipodromu'nun olduğu bölge askeri amaçlı bu yapılar için kullanılmıştır(Şekil 2.6).

Bizans İmparatorluğu için en önemli kiliselerden biri Via Egnatia yolu üzerinde kurulan Vaftizci Yahya kilisesiydi (Şekil 2.20). İmparator Justinianus'un (527-565) altın çağ olarak bilinen yönetim döneminde önemli yapılar inşa ediliyor, resim, şiir, tıp ve diğer bilimlerde önemli çalışmalar yapılıyor. Justinianus döneminde Konstantinopolis'te yapılan büyük imar faaliyetleri gibi, Hebdomon'da da büyük imar faaliyetleri yapılmıştır. Bugünkü İstanbul Caddesinden geçen Via Egnatia yolu

üzerinde, Vaftizci Yahya Kilisesi etrafına köşkler, hamamlar, yüzme havuzları ve saray gibi yapılar inşa edilmiştir. Sakızağacı Mahallesi ve Yenimahalle bölgelerinin ilk yerleşim yeri olduğunu söyleyebiliriz. Hebdomon' da 2 liman vardı. Birincisi Campus Martius'un güneyinde kalıyordu, ikincisi ise bugün Ataköy Marina'nın olduğu yerdedir. Hebdomon 4 yüzyıldan 7 yüzyıla kadar en parlak dönemini yaşamıştır. İnşa edilen saraylar, hamamlar ve görkemli binalarla Hebdomon, saray sakinleri ve halk için güzel bir sayfiye yeriydi. Aynı zamanda önemli bir askeri bölge de olduğundan, imparatorların taç giyme törenleri de burada düzenleniyordu. Seferlere çıkmadan önce ve seferlerden döndükten sonra imparator askerlerle beraber kilisede dua ederlerdi. Büyük depremlerden sonra Campus Martius'a gelip dua ederek günlerce kalan kent halkı için Hebdomon önemli bir yerdi.

Konstantinopolis'in 6. yüzyıla kadar önemli askeri, sayfiye ve dini yeri olarak bilinen Hebdomon, daha sonraları sürekli kuşatmalarına maruz kaldığı için, yerleşim yeri olarak güvenli olmamıştır. Çeşitli düşmanların saldırmalarına maruz kalan Hebdomon'un köşkleri, kiliseleri, sarayları yağmalanıp, yıkılmıştır. Eski parlaklığını kaybeden Hebdomon'da, Osmanlı İmparatorluğu'nun fethine kadar hayat sona ermiştir. Marmara Kıyısında 2 km uzanan Hebdomon, Bizans'ın son döneminde Makro Hori (Uzun köy) olarak ismini değiştirmiştir.

Makri Hori 15. yüzyıla kadar küçük bir Hristiyan balıkçı köyü ve sayfiye yeriydi, 1453 yılında Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilince bölgedeki 11 yüzyıl boyunca süren Roma hâkimiyeti sona ermiştir. Marmara denizi kıyısında 2 kilometre boyunca uzanan bu köyde, Osmanlı hâkimiyeti altında geçirdiği 15. Ve 16. yüzyıllarda da kayda değer bir kentsel gelişim gözlemlenmemiştir. Hatta Osmanlı'nın talimgâh olarak burası yerine Davutpaşa Kışlası'nı kullanmasıyla Bakırköy'ün askeri bölge değeri kaybolmuştur. Makri Hori artık Makriköy olarak anılmaktadır. Bakırköy'de 17. yüzyıla kadar rastlanılan tek yapı Zuhurat Baba Türbesi'dir (Şekil 3.1).

17. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı devletinin seçkinlerine ait köşkler ve yazlık evler ile başlayan bölgedeki Müslüman yerleşiminin arttığı gözlenmektedir. Bunu 1601 yılında Çarşı Camii'nin inşa edilmesinden anlayabiliyoruz. Bu dönemde inşa edilen en önemli yapılar Çarşı Camii ve Şifa Hamamı'dır (Şekil 3.4).

Ancak Bakırköy'de nüfusun ciddi miktarda artışını sağlayan en önemli etmen 1701 yılında bölgede Baruthane-i Amire'nin kurularak, Ermeni cemaatine mensup Barutçubaşı Dadyan Efendi yönetiminde faaliyete geçmesidir. Bu vesile ile Anadolu'dan Ermeni cemaatine mensup önemli miktarda nüfus Bakırköy'e göç etmiştir. Yine 19. Yüzyılın başlarında Bakırköy iki önemli göç dalgası yaşamıştır. Bunlardan ilki Yunanistan'ın Karpesi bölgesinde sorun yaşayan Rum ailelerin göçüdür, ikincisi ise 1857 yılında Haliç yangını sonrası evleri kullanılamaz hale gelen Rum ailelerin göçüdür. 1870'lerden sonra ise İstanbul'daki köklü Rum aileler ve Anadolu'daki hali vakti yerinde olan Rum ailelerin bölgeye yerleşimi devam etmiştir. 1894 yılındaki büyük İstanbul depreminden sonra da Ermeni cemaatine mensup nüfus yerleşmek için yine Bakırköy'ü tercih etmiştir. Türk, Ermeni ve Rum etnik grupların bir arada yaşamasıyla, Bakırköy'de kendine has bir kentsel doku oluşmuştur. Her cemaat kendi ibadethanelerini, eğitim kurumlarını ve diğer sosyal kurumlarını bölgenin tarihsel dokusuna yerleştirmiştir.

Bakırköy'de gayrimüslim nüfus İstanbul Caddesi ile sahil arasında yerleşmişken (Zeytinlik ve Sakızağacı Mahallesi), Müslüman nüfus çoğunlukla İstanbul Caddesi'nin kuzeyinde yaşamaktaydı (Kartaltepe ve Zuhuratbaba Mahallesi).

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde bölgede yerleşimi etkileyen en önemli faktör ise demiryolu hattıyla Bakırköy'ün şehrin merkezine bağlanmasıdır (Şekil 3.45). Önceleri faytonlar ve denizden kayıklarda ile sağlanan ulaşım, bölgeden demir yolu hattının geçmesiyle birlikte çok daha konforlu, kolay ve hızlı olmuştur. Fayton ve kayıklarla saatler süren şehir merkezine gidişlerin süresi oldukça kısalmıştır. Bakırköy 1871 yılında öncelikle Yedikule'ye, ardından Yenikapı'ya, 1872 yılında ise Yeşilköy, Florya, Sirkeci ve Küçükçekmece'ye demiryoluyla bağlanarak kentsel gelişimini hızlandırmıştır. Ayrıca bu demir yolu hattı Bakırköy'deki dar sokaklı, küçük parselli yerleşim dokusu için de bir sınır oluşturmuştur. 20. Yüzyılın ortalarına kadar demir yolu hattı yerleşimlerin kuzeydeki sınırını, Marmara Denizi ise güneydeki sınırını belirlerken; 1950'lerden sonra ise demir yolunun kuzeyine doğru tek katlı bahçeli evlerle yerleşim genişleyerek devam etmiştir (Şekil 3.78).

Osmanlı döneminden kalan tescili yapıların büyük bölümü ahşap olarak inşa edilmiş olup, daha az sayıdaki yapı ise kâgir yapı biçimindedir. Bu tarihi yapıların korunma

durumlarına baktığımızda, kamusal yapıların evlere nazaran çok daha iyi korunduğu ve günümüze kadar gelebildiğini görmekteyiz. Kamusal ve sivil yapılardan bir kısmının kullanım amaçları zaman içerisinde değişiklik göstermiştir. Örneğin Kont Alyon ve Gebeci Bey konutu günümüzde özel eğitim kurumu olarak hizmet vermektedir. Yine 1884 yılında karakol olarak inşa edilen bir bina ise şuanda ilköğretim okulu olarak hizmet vermektedir (Şekil 3.59; Şekil 3.60).

Sivil yapılardan bazıları onarım ve yeniden yapılandırma görmüştür ancak önemli bir kısmı terk edilmiş ve harabe bir halde hatırlanmayı beklemektedir. Araştırmamızda toplamda 30 yapı harabe ve terk edilmiş olarak tespit edilmiştir. İstanbul Caddesi'nin güney tarafında kalan yapıların, kuzeyde kalanlara göre çok daha bakımlı ve kullanılır olduğu görülmektedir. İstanbul Caddesi ve Ebuzziya Caddesi'nin üzerinde yer alan yapılar ise genel olarak mağaza gibi ticari fonksiyonlara sahip olmuşlardır. Sakızağacı, Yenimahalle ve Zeytinlik mahallelerinin iç kısımlarında yer alan ve kullanılabilir haldeki tarihi sivil yapıların bir kısmı konut, bir kısmı ise ofis olarak kullanılmaktadır. Birkaç yapı ise kafe ve çocuk kreşine dönüştürülmüştür (Şekil 5.2).

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında görülen kentleşme anlamındaki durgunluk Bakırköy'de de etkisini göstermiştir (Şekil 4.1). Bakırköy 1947 yılına kadar sanayi bölgesi ilan edilmediği için çarpık kentleşmeden uzak kalabilmiş ve sayfiye yeri olarak konumunu korumuştur. Sanayi bölgesi ilan edilmesi ile birlikte o zamanlar Bakırköy'e bağlı bir mahalle olan Zeytinburnu'nda sanayi alanları inşa edilmeye başlanmıştır. Böylece tarihi merkezin dokusu sanayi bölgesinden uzak tutulmuştur. Bakırköy'ün etnik kültürlerin bir arada yaşadığı tarihi köşkler ve yalılardan oluşan dokusu 1950 yıllara gelindiğinde yerini bitişik nizam beton apartmanlara bırakmıştır.

Bakırköy'ün 1918,1934 ve 1940 yıllarına ait haritalar incelendiğinde Bakırköy merkezinde kentsel dokusunda önemli değişiklikler olmamış olup , Osmaniye ve Kartaltepe Mahallelerinde yapılan değişiklikler göze çarpmaktadır (Şekil 3.6; Şekil 4.1; Şekil 4.3).

Çizelge 5.1 Mevcut ve Çalışma Kapsamında Üretilen Haritaların Tablosu

DÖNEM	YY	MEVCUT HARİTALAR	ÜRETİLEN HARİTALAR
ROMA	2.-4. YY		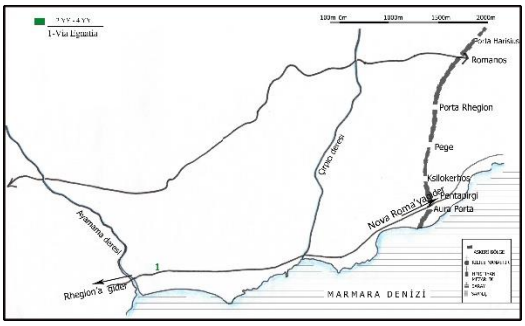
BİZANS İMPARATORLUĞU	4.-6. YY		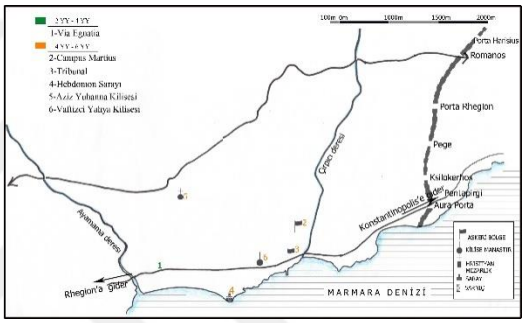
	6.-8. YY	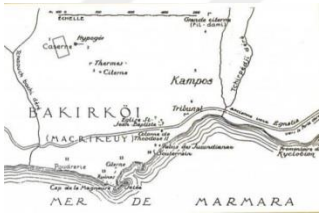	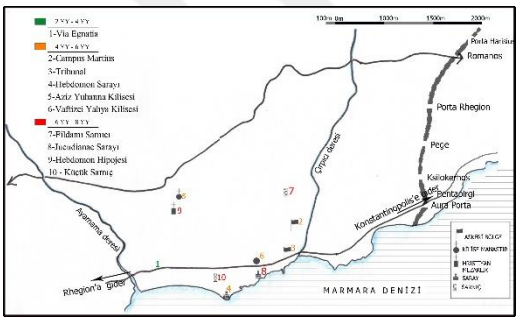
	8.-15. YY	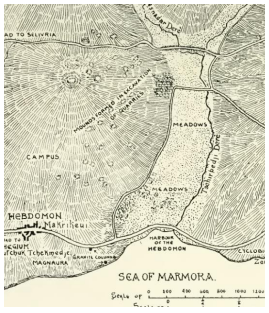	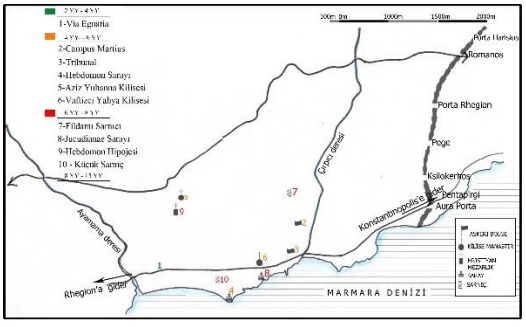

DÖNEM	YY	MEVCUT HARİTALAR	ÜRETİLEN HARİTALAR
OSMANLI İMPARATORLUĞU	15.-16. YY		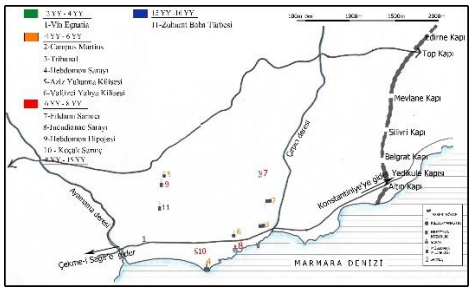
	17.-18. YY		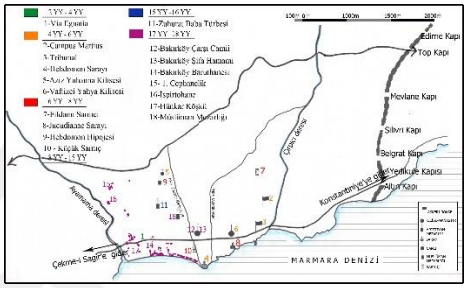
	19. YY		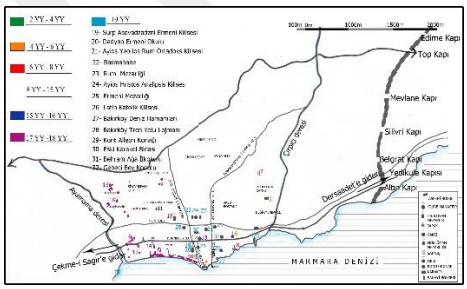
	1839		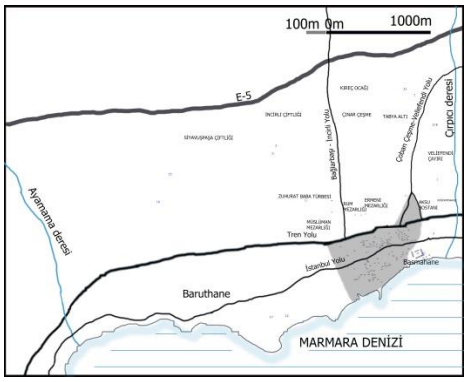
	1899		

DÖNEM	YY	MEVCUT HARİTALAR	ÜRETİLEN HARİTALAR
OSMANLI İMPARATORLUĞU	1909	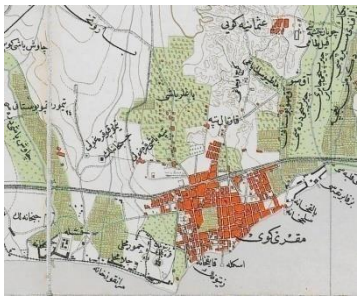	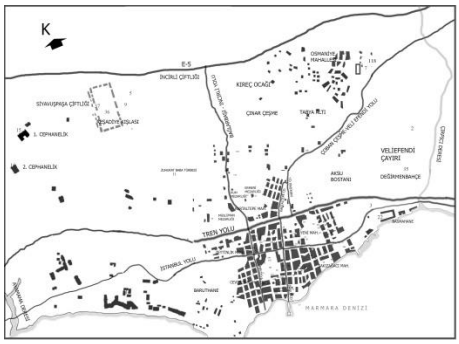
	1914		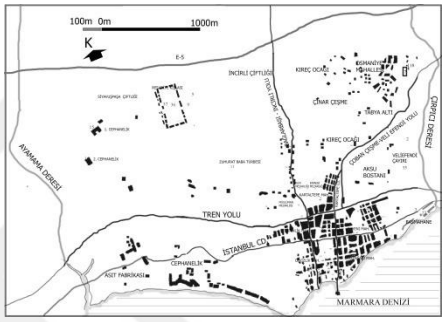
	1918		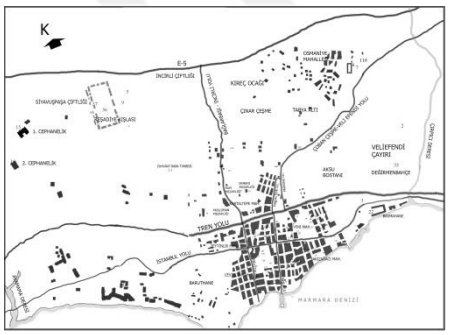
	1900-1923		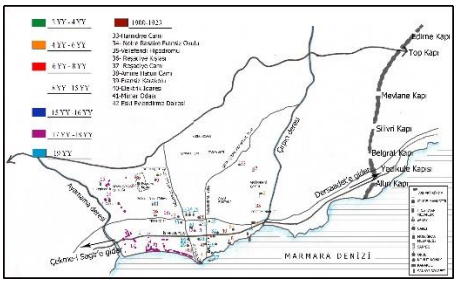

DÖNEM	YY	MEVCUT HARİTALAR	ÜRETİLEN HARİTALAR
CUMHURİYET DÖNEMİ	1934	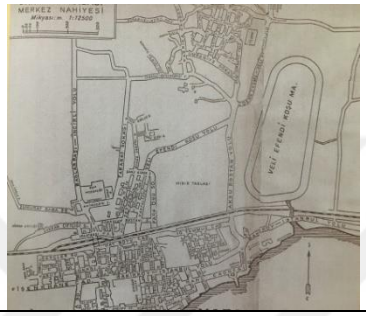	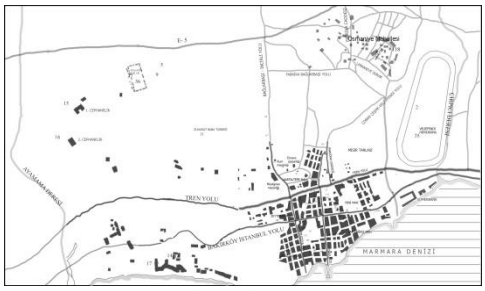
	1940		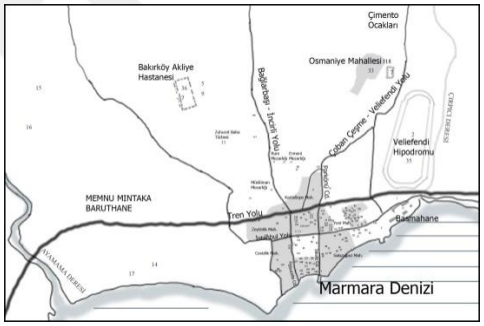

Şekil 5.2. 2019 yılına ait Bakırköy Merkez Kadastral Haritada Tarihi yapıların konumu.

SONUÇ

Bakırköy'ün küçük bir balıkçı köyü olarak başlayıp, tarihsel süreç içerisinde kentleşmesini sağlayan en önemli faktörlerin başında coğrafi konumu yer almaktadır. Bizans'ın üst düzey yöneticilerinin yazlık saraylarının bulunduğu bu sayfiye yeri, akarsuları, sahilleri ve ormanlarıyla adeta küçük bir cenneti andırıyordu. Bakırköy ayrıca askeri talim alanı olarak da kullanılmaktaydı. Osmanlı döneminde de devam eden sayfiye yeri özelliği 1950'li yılların başlarına kadar korunmuştur; bu tarihten sonra ise tüm İstanbul'da olduğu gibi çehresi hızla değişmiştir.

Bu araştırmamızda Bakırköy'de yaklaşık 13 yüzyıllık yerleşimin gelişim süreçleri incelenmiş, bu süreçlerin daha anlaşılır kılınabilmesi için haritalar üretilerek çizilmiştir. Üretilen haritalar sayesinde Bakırköy'ün Bizans döneminden itibaren kentsel gelişimini nasıl sağladığı ve adım adım nasıl ilerlediği ortaya konulmuştur.

Çalışma kapsamında Bizans İmparatorluğu döneminden 9 adet kamu yapısına rastlanıp incelenmiştir. Bu kamu yapılarından kısmen ayakta kalabilen ve günümüze ulaşabilenlerden birisi de Fildamı Sarnıcı'dır. İnşa edildiği tarihten itibaren dönem dönem farklı amaçlar için kullanılmıştır. Bu sarnıç günümüzde Osmaniye Mahallesi'nde bulunmaktadır ve çevresindeki apartmanların arasında unutulmuş vaziyette durmaktadır. Yine Bizans döneminden günümüze ulaşabilen bir diğer yapı ise Hebdomon Hipojesidir. İstanbul'un işgal altında olduğu dönemlerde birkaç farklı arkeolog tarafından incelenen hipojenin kalıntılarından yola çıkılarak planı çizilmiştir. Ayrıca 1921-1923 yılları arasında Vaftizci Yahya Kilisesi'nin, 2013 yılında ise Tribunal'in bulunduğu arsalarda kazılar yapılmış ve bu yapılarında planları çizilmiştir.

Bölgenin Osmanlı dönemindeki kentsel gelişimini görsel olarak anlatabilmek adına haritalara ihtiyaç vardı ancak kayıtlarda bölgeyi gösterir ilk harita 20. yüzyılın ilk senelerinde çizilmiştir. Dolayısıyla Osmanlı döneminin ilk yıllarından itibaren 1923

yıllara kadar olan dönemde kentsel gelişimi gösteren yeni haritalar bu çalışma kapsamında çizilmiştir.

Bakırköy'de Osmanlı dönemine ait günümüze ulaşan toplam 140 yapı tespit edilmiştir. Çalışmada toplam 32 kamusal, 37 sivil tarihi yapının planları yeniden değerlendirilerek çizilmiştir. Devlet ve özel arşivlerde planı bulunmayan yapıların ise yerine gidilip röleveleri alınarak planları çıkartılmış, bu planlar kamuya kazandırılmıştır. Bu çalışmada 5 yüzyıl boyunca Osmanlı hâkimiyetinde kalan Bakırköy'ün 69 tarihi yapı planlarla ve 71 tarihi plan bulunmayan yapı ile birlikte kayıt altına alınmıştır.

Erken Bizans döneminde Konstantinopolis'in 6. yüzyıla kadar önemli askeri, sayfiye ve dini yeri olarak bilinen Hebdomon, daha sonraları sürekli kuşatmalarına maruz kaldığı için, yerleşim yeri olarak güvenli olmamıştır. Bizans'ın son döneminde Makro Hori (Uzun köy) olarak ismini değiştirilen yerleşim alanı 15. yüzyıla kadar küçük bir Hristiyan balıkçı köyü ve sayfiye yeriydi.

Osmanlı hâkimiyeti altında artık Makriköy olarak anılan yerleşim yeri 15. Ve 16. yüzyıllarda da kayda değer bir kentsel gelişim gözlemlenmemiştir. Hatta Osmanlı'nın talimgâh olarak burası yerine Davutpaşa Kışlası'nı kullanmasıyla Bakırköy'ün askeri bölge değeri kaybolmuştur. 17. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı devletinin seçkinlerine ait köşkler ve yazlık evler ile başlayan bölgedeki Müslüman yerleşiminin arttığı gözlenmektedir. Bu dönemde inşa edilen en önemli yapılar Çarşı Camii ve Şifa Hamamı'dır.

Ancak Bakırköy'de nüfusun ciddi miktarda artışını sağlayan en önemli etmen 1701 yılında bölgede Baruthane-i Amire'nin kurularak, Ermeni cemaatine mensup Barutçubaşı Dadyan Efendi yönetiminde faaliyete geçmesidir. Bu vesile ile Anadolu'dan Ermeni cemaatine mensup önemli miktarda nüfus Bakırköy'e göç etmiştir. Yine 19. Yüzyılın başlarında Bakırköy iki önemli göç dalgası yaşamıştır. Bunlardan ilki Yunanistan'ın Karpesi bölgesinde sorun yaşayan Rum ailelerin göçüdür, ikincisi ise 1857 yılında Haliç yangını sonrası evleri kullanılamaz hale gelen Rum ailelerin göçüdür. 1870'lerden sonra ise İstanbul'daki köklü Rum aileler ve Anadolu'daki hali vakti yerinde olan Rum ailelerin bölgeye yerleşimi devam etmiştir. 1894 yılındaki büyük İstanbul depreminden sonra da Ermeni cemaatine mensup nüfus yerleşmek için

yine Bakırköy'ü tercih etmiştir. Türk, Ermeni ve Rum etnik grupların bir arada yaşamasıyla, Bakırköy'de kendine has bir kentsel doku oluşmuştur. Her cemaat kendi ibadethanelerini, eğitim kurumlarını ve diğer sosyal kurumlarını bölgenin tarihsel dokusuna yerleştirmiştir.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde bölgede yerleşimi etkileyen en önemli faktör ise demiryolu hattıyla Bakırköy'ün şehrin merkezine bağlanmasıdır. Bakırköy 1871 yılında öncelikle Yedikule'ye, ardından Yenikapı'ya, 1872 yılında ise Yeşilköy, Florya, Sirkeci ve Küçükçekmece'ye demiryoluyla bağlanarak kentsel gelişimini hızlandırmıştır.

Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren 1950'lere kadar olan yıllarda, kırsal ekonomi ve yurdun her noktasında yerel kalkınmayı hedefleyen politikalar sebebiyle ciddi bir kentleşme hareketi olmamıştır. 1930'lu yıllarda yapılan araştırmalar ve istatistik sonuçlarına göre bu dönemde İstanbul'da en az konut inşa edilen iki semtten birincisi Adalar, ikincisi ise Bakırköy'dür. Bakırköy'e bağlı bir mahalle olan Zeytinburnu'nun 1950'li yıllarla birlikte sanayi bölgesi olması ile bu mahallede sanayi alanları inşa edilmeye başlanmış, fakat Bakırköy tarihi merkezin dokusu sanayi bölgesinden uzak tutulmuştur. Bakırköy'ün etnik kültürlerin bir arada yaşadığı tarihi köşkler ve yalılardan oluşan dokusu 1950'li yıllara gelindiğinde yerini bitişik nizam betonarme apartmanlara bırakmaya başlamıştır.

KAYNAKLAR

Akyay, Y.(1966). *Bakırköy'de bulunan Bizans sikke definesi* (No:13-14, s.159-166). İstanbul: Arkeoloji Müzeleri Yılığı.

Atasoy, Ö.A. (2011). Geçmişten Geleceğe Bakırköy Behramağa İlköğretim Okulu. *Bilim Teknik Dergisi*, 3-13.

Ar, B. (2006*). İsgal Altındaki İstanbul'da Kentsel Ve Mimari Ortam*. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Aydın, D. (2017). *Bakırköy'ün Kültür Varlıklarının Saptanması, Topluma Sunum Ve Koruma Projesi*. (Yüksek lisans tezi) İstanbul Teknik Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Aydın, D., Eres, Z. (2018). 20. Yüzyıl Başında Bakırköy: Tarihi Haritalarda Geçmişin İzini Sürmek. *Mimar.ist, 61*, 38-46.

Anonim. (1993). *Bakırköy* içinde (Cilt.1, s.555-557). Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. İstanbul: Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

Anonim. (1994). *Hebdomon* içinde (Cilt 4, s.39).Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. İstanbul: Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

Anonim. (1994). *Baruthaneler* içinde (Cilt.2, s.68-69). Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. İstanbul: Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

Anonim. (1994). *Demiryoları* içinde (Cilt.3, s.21-22).Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. İstanbul: Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

Akyürek, E. (2014). Konstantinopolis'in kuruluşu. *Aktüel Arkeoloji Dergisi*, 77-87.

Atabeyoğlu, C.(1994). *Veliefendi Hipodromu* içinde (Cilt.7, s.377-378).Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. İstanbul: Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

Akçura, G. (1994). *Deniz Hamamları* içine (Cilt.3, s.24- 25). Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. İstanbul:Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

Aslantaş, S. (1998).*T.C.D.D, Sirkeci-Halkalı Banliyö Hattı Tarihi Lojman Yapıları ve Koruma Önerileri*". (Yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Akın, N. K., Salman, Y. (2002). 20. Yüzyıl Endüstri Mirasınım Korunmasına Bir Örnek: Bakırköy İspirtohane Binası. *Arredamento Mimarlık*, *5*, 110-116.

Alp, S.(2015*). İstanbul'daki Rum, Ermeni ve Levanten Mezarlıklarında 19. Yüzyıl figürlü mezar anıtları*. (Doktora tezi).Anadolu Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Ataköy Gazetesi. (2019). 10 Mayıs 2019 tarihinde http://atakoygazete.com.tr/hb141105.html adresinden erişildi.

Balcı, P. (1980). *Eski İstanbul Evleri Ve Boğaziçi Yalıları*. İstanbul: Apa Ofset Basımevi.

Batur,A. (1994). *Cumhuriyet* içinde (Cilt.2, s.450-452). *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi.* İstanbul: Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

Bayrak, M. O. (1996). *İstanbul Tarihi*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.

Blogcu (2008). 20 Mayıs 2019 tarihinde http://eskidenbakirkoy.blogcu.com/bakirkoy-ve-yesilkoyun-deniz-hamamlari/4100582 adresinden erişildi.

Çelik, Z. (1986). *Değişen İstanbul: 19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti*. İstanbul: Yurt Yayınları.

Çoruhlu, T. (1994).*Reşadiye Kışlası* içinde (Cilt.6, s.318). Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. İstanbul: Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

Doğaner, S. (2012).Bakırköy'ün Kentsel ve Tarihsel Gelişimi. *Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi*, *1-2*,213-245.

Demir, E. (1992). *Bakırköy İlçesi ve Kentsel Gelişmesi*. (Yüksek lisans tezi) İstanbul Üniversitesi/Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü, İstanbul.

Denker A., Çelik G.B., Koç H., Öztopbaş S., Karagöz Ş. (2011). *İstanbul'daki Bizans Sarayları*, İstanbul :Arkeoloji Müzesi Yayını.

Durhan, S. (2009). *Erken Cumhuriyet İstanbul'unda Kentsel Değişim 1928-1950.* (Doktora tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Demangel, R. (1945). Contribution a la Topographie l'Hebdomon, Paris

Diğdem, E., Adile, B. K. ve Burcu, S. C., (2017) 10 Mayıs 2019 tarihinde https://www.journalagent.com/megaron/pdfs/MEGARON-39259-ARTICLE-KIRAC.pdf adresinden erişildi.

Ergil, T. (1970). Fildamı, Bakırköy'deki Büyük Açık Sarnıcı.*Türk Arkeoloji Dergisi, 7-2*, 91-99.

Eyice, S. (1994). *Fildami* içinde (Cilt.3, s.318)..Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. İstanbul: Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

Eruzun, C. (2003). Türkiye'de İskan Ve Konut. *Mimar.ist*, *8*, 26-34.

Erez, S. (2009).*Ayamama'dan Zuhuratbaba'ya Bakırköy*. İstanbul:Heyamola Yayınları.

Evren, B. (2011).*Surların Öte Yanı Zeytinburnu*. İstanbul: Zeytinburnu Belediye Kültür Yayınları.

Gölen, Z.(2006). *Osmanlı Devletinde Baruthane-i Amire*. İstanbul: Türk Tarihi Kurumu Yayını.

Gölen, Z. (2001). *Osmanlı Devleti'nde Baruthane-i Amire*. (Doktora tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü, İsparta.

Glück,V.G.(1920). *Das Hebdomon Von Konstantinopel*. Wien:Staatsdruckerei

İTÜ Mimarlık Fakültesi Ekibi. (2000). Bakırköy İspirtohane Binası Kültür Merkezi. *Mimarlık Dergisi*,*294*,30-31.

İnalcık,H. (2003).*Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ*. İstanbul:Yapı Kredi Yayınları.

İpek, A. (2014). 15 Mayıs 2019 tarihindehttps://www.researchgate.net/figure/The-Moltke-Plan-of-Istanbul-Helmuth-von-Moltke-1839_fig1_276158909 adresinden erişildi.

İFEA (2017) 02 Temmuz 2019 tarihinde http://map-archivis.ifea-istanbul.net/s/tr/item/676#?c=0&m=0&s=0&cv=0&xywh=-988%2C-180%2C5972%2C3562 adresinden erişildi.

Kayra, C. (1990). *İstanbul Mekânlar ve Zamanlar*. İstanbul: Ak Yayınları.

Kuban, D. (1998). *Kent Ve Mimarlık Üzerine İstanbul Yazıları.* İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları

Kuban, D. (2004). *İstanbul bir kent tarihi*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı

Koçu, R.E. (1960). *Bakırköy* içinde.". (Cilt.4, s.1892-1916). İstanbul Ansiklopedisi. İstanbul: Nurgök ve Hüsnütabit Matbaalar

Kuruçay, A. (2012). *İstanbul'un 100 hamamı*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları

Küçükerman, Ö. (1994). *Bakırköy Pamuklu Sanayi İşletmesi* içinde (Cilt.1, s.558)Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. İstanbul: Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

Karakaya, K. (1994). *Hebdomon Hipojesi* içinde (Cilt.4, s. 39-40).Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. İstanbul: Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

Kariptaş, F.S., Güney, G. (2018).Bakırköy'ün Endüstri Mirasının Değerlendirilmesi. *Mimar.ist*, *61*, 46-54.

Kuban, N.(2002).*Yeşilköy Tren İstasyonu Yapılar Grubu Restorasyon Projesi*. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü,İstanbul.

Karakaya, E. (1987). *Yurdumuzdaki Geç Hellenistik ve Erken Hristiyanlık Dönemi Hipojeleri*. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Köksal, T.G. (2005). İstanbul'daki Endüstri Mirası için Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü,İstanbul.

Köroğlu, G. (2006).*İstanbul'daki Bizans İmparatorluk Sarayları*. Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, *13*, 1-13.

Kömürcüyan, E.C.(1988).*İstanbul Tarihi 17. Asırda İstanbul*. İstanbul :Kutulmuş Basımevi.

Kaya, A. (2013).Doğudaki Roma'nın Bizanslaştığı Devir: 1. Justinianos Dönemi. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 2*, 17-38.

Kirli, E. (2017). *19. Asır Ortalarında Zeytinburnu-Bakırköy Bölgesinin Osmanlı Sanayiindeki Yeri ve Önemi*. 5. Uluslararası Osmanlı İstanbul'u Sempozyumu Bildirileri. 29 Mayıs Üniversitesi, İstanbul.

Köksal, T.G., Ahunbay, Z. (2006). İstanbul'daki Endüstri Mirası için Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri. *İTÜ Dergisi, 2*, 135-16.

Library. (2014). 02 Temmuz 2019 tarihinde https://www.loc.gov/resource/g7432d.ct001047/?r=-0.495,-0.112,1.635,0.822,0 adresinden erişildi.

Millingen. A. V. (1899). *Byzantıne Constantınople The Walls Of The Cıty And Adjoınıng Hıstorıcal Sıtes*. London.

Millingn. A. V. (1912). *Byzantıne Churches In Constantınople Theır Hıstory And Archıtecture*. London: Macmillan And Co,Limited St. Martin's Street.

Mazak, M. (2010).*Kartpostallarda İstanbul- Eyüp, Bakırköy, Beyoğlu, Kağıthane.* İstanbul:İBB Kültür A.Ş. Yayınları.

Mutlu, Ö. (1990). *Bakırköy Tarihsel Merkezi Analizi ve Halkevi Binası*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Öncü,Ö.E , Çölmekçi, S. (2018).Hebdomon 'da Yeni Araştırmalar Bakırköy Eski Sümerbank Arazisinde Yürütülen Arkeolojik Kazılar" *Mimar.ist, 61*, 30-38.

Örsan, R.(1989*). Kaybolan Bakırköy*. İstanbul: Afa Matbaacılık.

Özakbaş, D.(2007). *Cumhuriyet Dönemi (1923-1940) İstanbul Konut Mimarisi*. (Yüksek lisans tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitsi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Pinterest (2019) 03 Mayıs 2019 tarihinde https://tr.pinterest.com/pin/200973202093791320/ adresinden erişildi.

Pinterest (2019) 03 Mayıs 2019 tarihinde https://tr.pinterest.com/pin/180566266289773659/ adresinden erişildi.

Rasim, Ş. (2007).*Şehir Mektupları*. İstanbul:Kültür Bakanlığı Yayıncılık.

Rasim, Ör. (1989). *Kaybolan Bakırköy*. İstanbul: Etkin Dağıtım, Afa Matbaacılık Etkin Dağıtım.

Sağlam, S.(2016). 1923-1950 Yılları arasında Türkiye'de kent ve kentleşme Olgusu. Sosyoloji Konferansları No:53, İstanbul.

Savaş, M. (2009). *Bakırkoy Fildamı Sarnıcı Koruma Sorunları*. (Yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi/Fen Birimleri Enstitüsü, İstanbul.

Salt Araştırma. (2019).02 Temmuz 2019 tarihinde https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/102289 adresinden erişildi.

Siyahhan, N.(2003). *Bakırköy*. İstanbul: İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı.

Sezer, H. (1996). 1894 İstanbul Depremi Hakkında Bir Rapor Üzerine İnceleme. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları.

Sezer, S., Özyalçıner, A. (2010). *Öyküleriyle İstanbul Anıtları-2*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Selçuk, Ç. (2015) 10. Mayıs 2019 tarihinden http://sinanculuk.blogspot.com/2015/01/bakirkoy-carsi-camii.html adresinden erişildi.

Taş Koleji (2017) 20 Nisan 2019 tarihinde https://www.taskolej.k12.tr/tr/tarihce adresinden erişildi.

Tuna, T.(1996). *Bir Zamanlar Bakırköy*. İstanbul: E Yayınları.

Tuna,T. (2000). *Hebdomon'dan Bakırköy'e*. İstanbul: Bakırköy Belediyesi Başkanlığı.

Tuna,T. (2006). *Deniz fenerinin ışığında Yeşilköy Ayastefanos*. İstanbul: Merter Yayınları A.Ş.,İstanbul.

Tuna, T., Şeker, S. (2009). *Minyatür ve Fotoğraflarla Makri Hori'den Bakırköy'e Ayastefanos'tan Yeşilköy'e.*İstanbul: İstanbul Mimarlar Odası.

Tuna, T. (2018).Bakırköy'ün Geç Osmanlı Dönemi Yapıları.*Mimar.ist, 61,* 54-58.

Taşkın, N. I. (2011). *Konut Dış Mekânlarının Kentsel Bütünlük Açısından Değerlendirilmesi: İstanbul - Bakırköy Örneği*. (Yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi/Fen Birimleri Enstitüsü, İstanbul.

Türkoğlu, İ.(2016).Bakırköy Akıl Hastanesi'nde Kültür Katmanları. *Toplumsal Tarihi Dergisi, 272*,12-16.

Tarhan, T. (2009) .Kıyı Sempozyumu. İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Şubesi.

Tuğlacı, P.(1991). İstanbul Ermeni Kiliseleri. İstanbul: Pars Yayın Ltd.

Yıldırım, N.(1994). *Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi* içinde (Cilt. 2, s.1).Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. İstanbul: Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

Yıldırım, Y.(1995).*Kartaltepe Camii* içinde (Cilt:8, s.473).. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. İstanbul: Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

Yağan, N.B. (2018).İstanbul'da Denize Girme Alışkanlığının Mekana Yansıması: Deniz Hamamları. *Mimar.ist, 61,* 77-84.

Yılmaz, C.(2015). *Antik Cağ'dan 21. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Yarman, A. (2002). *Osmanlı Sağlık Hizmetlerinde Ermeniler ve Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Tarihi*. İstanbul: Ermeni Hastanesi Vakfı.

Yılmaz, L. (2017). Anna Komnena'nın Alexiad'ında İstanbul Surdışı Yerleşmeleri. *Sanat Tarihi Dergisi,26,* 295-313.

Zacharıadou, E.A. (1999). Sol Kol Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Wiener, W.M. (2002). *İstanbul'un Tarihsel Topografyası.*İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Wiener, W.M. (1998). *Bizans'tan Osmanlı'ya İstanbul Limanı*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi / CDAB, OA Kaynakları:

Fon: C..EV../	Dosya: 467/	Gömlek: 23629/	Belge Tarihi:1711
Fon: C..EV../	Dosya: 158/	Gömlek: 7854/	Belge Tarihi:1731
Fon: C..BLD./	Dosya: 127	Gömlek: 6337/	Belge Tarihi: 1782
Fon: A.) MKT.MVL./	Dosya: 112/	Gömlek: 44/	Belge Tarihi:1860
Fon: C..MF.. /	Dosya: 162/	Gömlek: 8090/	Belge Tarihi:1872
Fon: BEO /	Dosya: 68/	Gömlek: 5055/	Belge Tarihi:1892
Fon: DH.MKT /	Dosya:124/	Gömlek: 4/	Belge Tarihi:1893
Fon: A.) MKT.MHM/	Dosya: 703/	Gömlek: 5/	Belge Tarihi:1893
Fon: DH. MKT./	Dosya: 192/	Gömlek: 4/	Belge Tarihi:1893
Fon: BEO /	Dosya: 440/	Gömlek: 32972/	Belge Tarihi:1894
Fon: BEO /	Dosya: 446/	Gömlek: 33439/	Belge Tarihi:1894
Fon: DH.MKT /	Dosya: 328/	Gömlek: 1/	Belge Tarihi:1895
Fon: BEO /	Dosya: 632/	Gömlek: 47395/	Belge Tarihi:1896
Fon: BEO /	Dosya: 1038/	Gömlek: 77811/	Belge Tarihi:1897
Fon: Y..A..RES.. /	Dosya: 92/	Gömlek: 7/	Belge Tarihi:1898
Fon: Y..A..RES.. /	Dosya: 92/	Gömlek: 28/	Belge Tarihi:1898
Fon: A.) MKT.MHM./	Dosya: 517/	Gömlek: 19/	Belge Tarihi:1902
Fon: DH. MKT./	Dosya: 458/	Gömlek: 6/	Belge Tarihi:1902
Fon: BEO /	Dosya: 1847/	Gömlek: 138479/	Belge Tarihi:1902
Fon: BEO /	Dosya: 2133/	Gömlek: 159905/	Belge Tarihi:1903
Fon: BEO /	Dosya: 2325/	Gömlek: 17405/	Belge Tarihi:1904
Fon: BEO /	Dosya: 2544	Gömlek: 190788/	Belge Tarihi:1904
Fon: DH.MKT /	Dosya: 1062/	Gömlek: 24/	Belge Tarihi:1906
Fon: BEO /	Dosya: 2696	Gömlek: 222667/	Belge Tarihi:1906
Fon: BEO /	Dosya: 2975	Gömlek: 223072/	Belge Tarihi:1907
Fon: İ..DFE. /	Dosya: 22	Gömlek: 27/	Belge Tarihi:1908
Fon: DH.MKTÇ/	Dosya: 22674	Gömlek: 18/	Belge Tarihi:1908
Fon: İ.DH.. /	Dosya: 1486	Gömlek: 13/	Belge Tarihi:1913
Fon: DH.EUM.2.Şb /	Dosya: 24	Gömlek: 26/	Belge Tarihi:1916

İstanbul Arkeoloji MüzeleriKaynakları/İAM:

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Dosya No: 474/71048

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Dosya No: 474/62441

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Envanter No: 355/1

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Envanter No: 355/46

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Envanter No: 355/47

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Envanter No: 3967

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Envanter No: 3968

EKLER

Ek 1. Osmanlı Döneminde Yapılan ve Günümüze Ulaşabilen Kamu Yapıları

NO	PAFTA ADA PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	PLAN	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
11		15 YY				ZUHURAT BABA TÜREBİ/ ZUHURAT BABA TÜREBİ
12	15/95/2	1601-1603	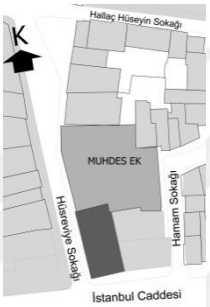 K	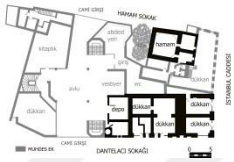 ZEMİN KAT PLANI 1.NORMAL KAT PLANI 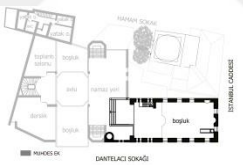 GALERİ BOŞLUĞU	İSTANBUL CADDESİNDEN BAKIŞ 1960 YILLARINA AİT FOTOĞRAF 1960 YILLARINA AİT FOTOĞRAFI	ÇARŞI CAMI / ÇARŞI CAMI
13	15/95/20	1601-1602	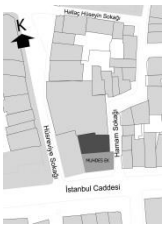	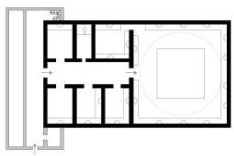		HAMAM/ DÜKKAN
14	18-2 /564/160	1701	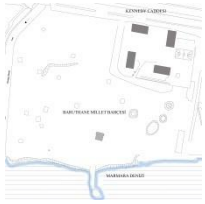	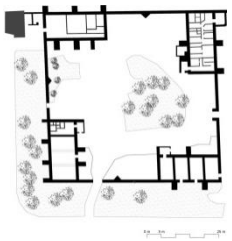		BARÜTHANE/ MİLİ PARKI

NO	PAFTA ADA PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	PLAN	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
15	51-7/1096/1	18 YY	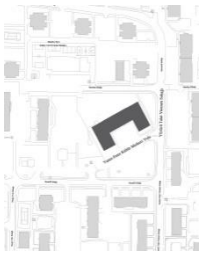	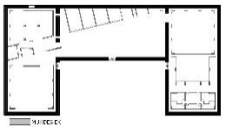 GİRİŞ KAT PLANI 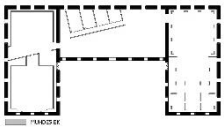 NORMAL KAT PLANI		1.CEPHANELİK/ KÜLTÜR MERKEZİ
16	51-9/1185/1	18 YY	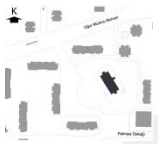	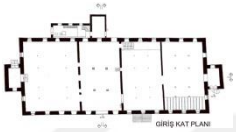		İSPİRTOHANE / KÜLTÜR MERKEZİ
17	18-3/564/160	1792		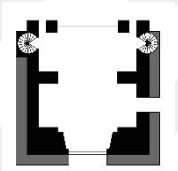		HÜNKAR KÖŞKÜ/ MÜZE
18	19/865/11	18 YY İKİNCİ YARISI	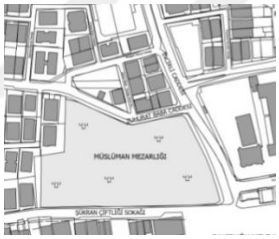			MÜSLÜMAN MEZARLIK/ MÜSLÜMAN MEZARLIK/
19	15/77/1	1844	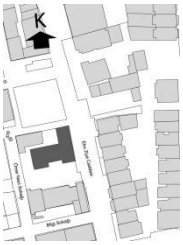	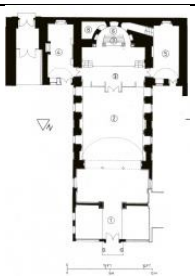		ERMENİ KİLİSESİ/ ERMENİ KİLİSESİ
20	15/77/11	1844	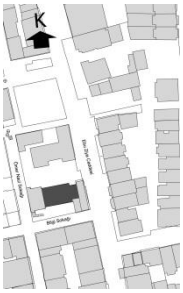	ZEMİN KAT PLANI 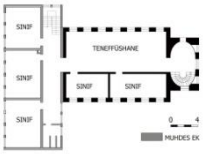 NORMAL KAT PLANI	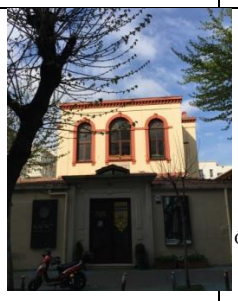	DADYAN OKULU/ ÖZEL OKULU

NO	PAFTA ADA PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	PLAN	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
21	12/790/20	19 YY Başında	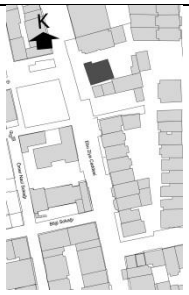	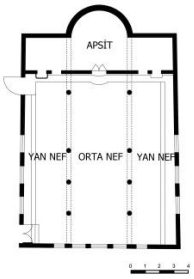		RUM KİLİSESİ/ RUM KİLİSESİ
22	5/1/18	1850	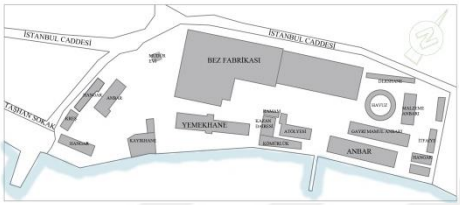			BASMAHANE -İ AMİRE / KONUT
23	25/936/54	1860	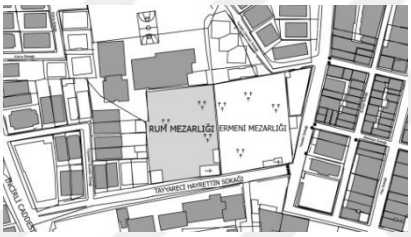			RUM MEZARLIĞI/ RUM MEZARLIĞI
24	25/936/54	19 yy	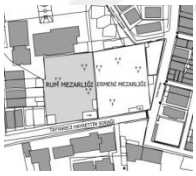	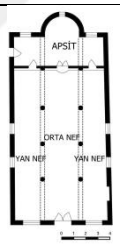		AYİOS HRİSTOS ANALİPSİS KİLİSESİ / AYİOS HRİSTOS ANALİPSİS KİLİSESİ
25	25/936/53	1879	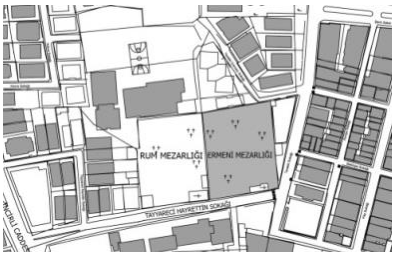		 BALYAN AİLESİ MEZAR TAŞI	ERMENİ MEZARLIĞI/ ERMENİ MEZARLIĞI
26	7/26/29	1887	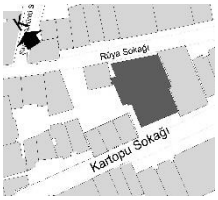			LATİN KİLİSESİ/ LATİN KİLİSESİ

NO	PAFTA ADA PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	PLAN	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
27		19YY İLK ÇEYREĞİ	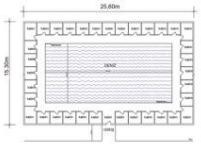 2.TİP DENİZ HAMAMLARI 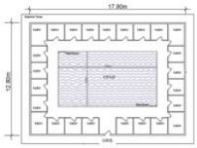 2.TİP DENİZ HAMAMLARI 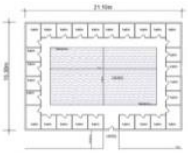 3.TİP DENİZ HAMAMLARI		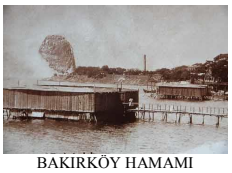 BAKIRKÖY HAMAMI http://www.eskiistanbul.ne	HAMAM
28	-/61/1	19 YY SON ÇEYREĞİ	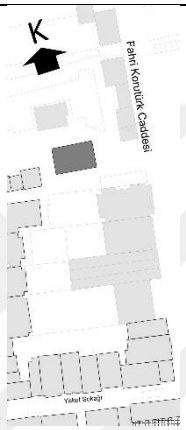	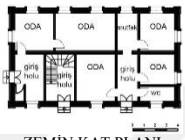 ZEMİN KAT PLANI 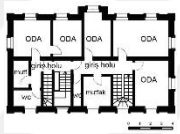 NORMAL KAT PLANI 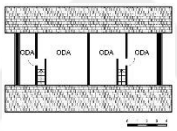 ÇATI ARASI PİYESİ		TREN LOJMANI/ FAST FOOD
29	4/39/31	1874	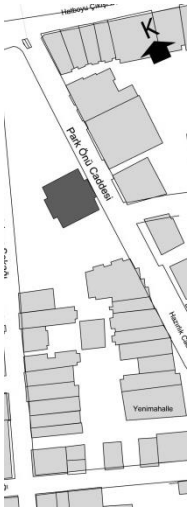	GİRİŞ KAT PLANI 1.NORMAL KAT PLANI 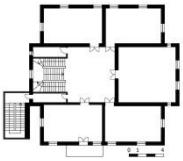 2.NORMAL KAT PLANI 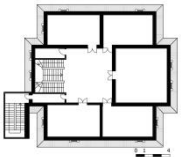 ÇATI ARASI PİYESİ	BAHÇEDEN BAKIŞ CEPHESİ ÖN CEOHESİ	KONT ALLEON KONUTU/ OKUL

NO	PAFTA ADA PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	PLAN	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
30	**11/93/1**	**1884**	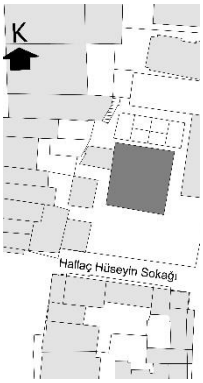	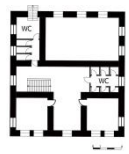 BODRUM KAT PLANI 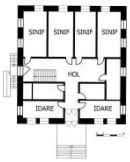 ZEMİN KAT PLANI 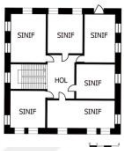 NORMAL KAT PLANI	 ÖN CEPHE YAN CEPHE	KARAKOL/ OKUL
31	**10/46/1**	**1884**	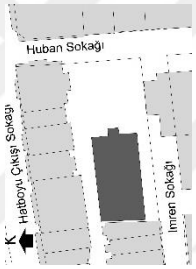	 BODRUM KAT PLANI 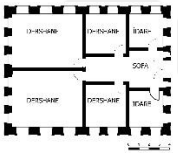 ZEMİN KAT PLANI		BEHRAM AĞA OKULU/ BEHRAM AĞA OKULU
32	**4/39/31**	**1887**	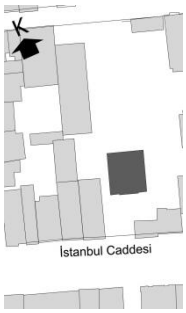	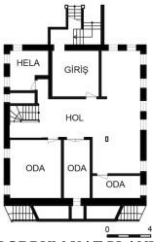 BODRUM KAT PLANI 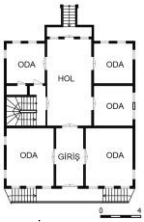 ZEMİN KAT PLANI 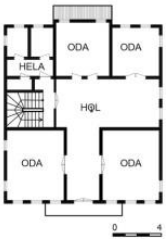 NORMAL KAT PLANI	 	GEBECİ BEY KONUTU/ OKUL

NO	PAFTA ADA PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	PLAN	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
33	62/174/2	1900		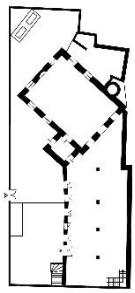	 	33
34	12-1/794/66	1908		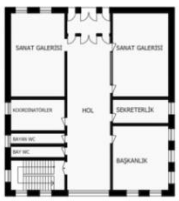 ZEMİN KAT PLANI 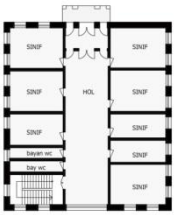 NORMAL KAT PLANI ÇATI ARASI PİYESİ	 	NOTRE RASAİRE FRANSİZ OKULU/ KÜLTÜR MERKEZİ
35	64/269/1	1911	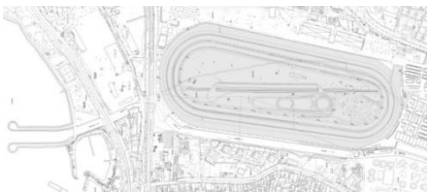			VELİ EFENDİ HİPODROMU/ VELİ EFENDİ HİPODROM

NO	PAFTA ADA PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	PLAN	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
36	*/486/1	1914				REŞADİYE KIŞASI/ HASTANE
37	-/486/1	1914		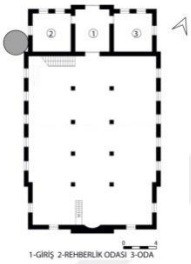		REŞADİYE CAMİİ/ REŞADİYE CAMİİ
38	20/132/2	1914	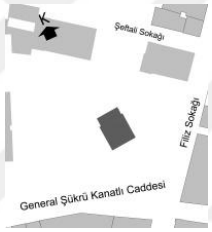	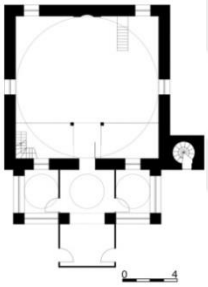		AMİNE HATUN CAMİİ/ AMİNE HATUN CAMİİ
39	19/865/13 7	1918	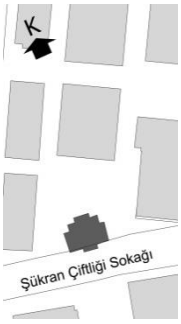	 BODRUM KAT PLANI ZEMİN KAT PLANI	 	FRANSIZ KARAKOL BİNASI/ OFİS
40	9/901/11	20 YY İLK ÇEYREĞİ		 ZEMİN KAT PLANI NORMAL KAT PLANI		ELEKTRİK İDARESİ/ TERK EDİLMİŞ

NO	PAFTA ADA PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	PLAN	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
41	**7/26/85**	**19YY SONU**			 Ruya Sokağından bakış	KONUT/ MİM. ODASI
42	**19/139/29**	**20 YY İLK ÇEYREĞİ**	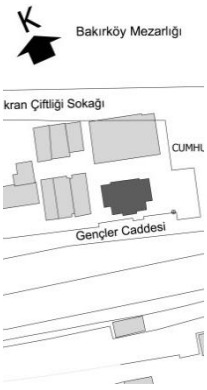	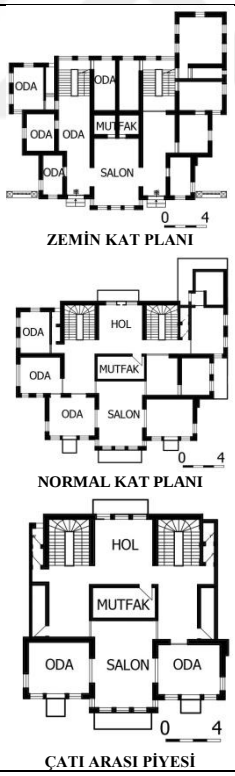	 	KONUT/ BAKIRKÖY BELEDİYESİ EK BİNA

Ek 2. Osmanlı Döneminde Yapılan ve Bugüne Ulaşabilen Sivil Yapıları

NO	PAFTA ADA PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	PLAN	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
43	3/9/4	19YY	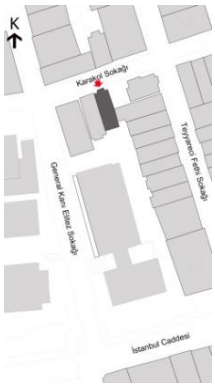	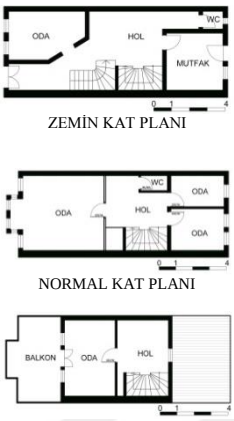		KONUT/ KONUT
44	3/10/34	19YY	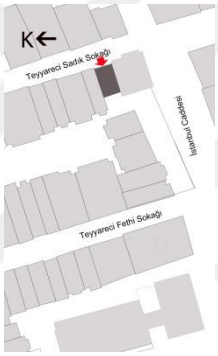	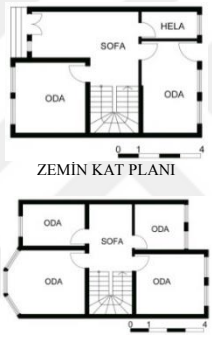		KONUT/ KONUT
45	3/13/3	19YY		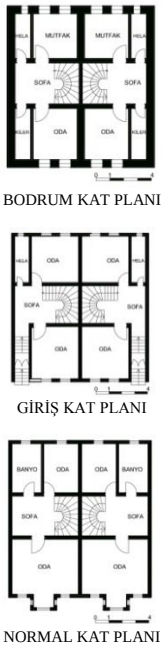	 	KONUT/ HARABE

NO	PAFTA ADA PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	PLAN	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
46	**3/15/27**	**19YY**	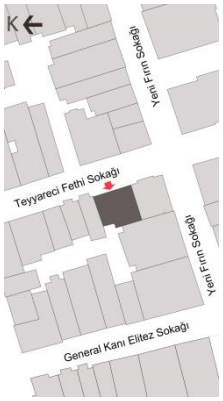	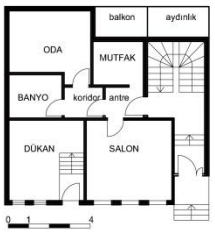 GİRİŞ KAT 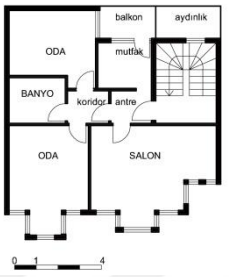 NORMAL KAT	 	KONUT/ KONUT
47	**8/31/20**	**19YY**	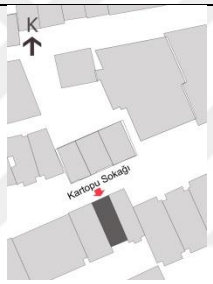	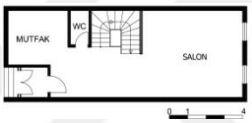 ZEMİN KAT PANI 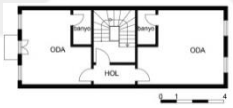 NORMAL KAT PLANI		KONUT/ KONUT
48	**7/26/31-32-33**	**19YY**		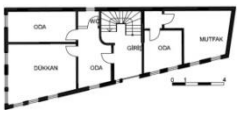 ZEMİN KAT PLANI 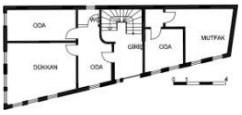 1.NORMAL KAT PLANI 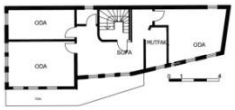 2.NORMAL KAT PLANI	 Kartopu Sokağından bakış Revnaklı Sokağından bakış	KONUT/ HARABE

NO	PAFTA ADA PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	PLAN	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
51	7/36/5	19YY	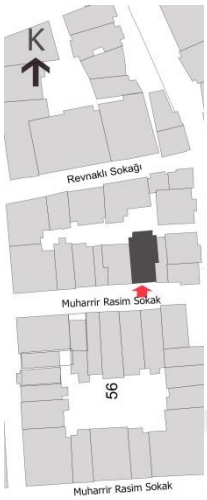	 GİRİŞ KAT PLANI 1.NORMAL KAT PLANI 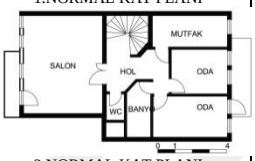 2.NORMAL KAT PLANI 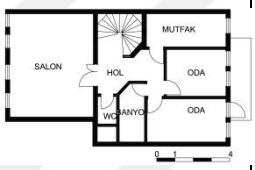	 	KONUT/ KONUT
52	4/39/31	19YY		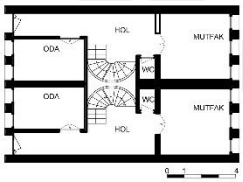 GİRİŞ KAT PLANI 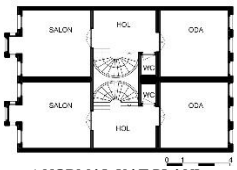 1.NORMAL KAT PLANI 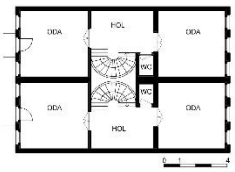 2.NORMAL KAT PLANI 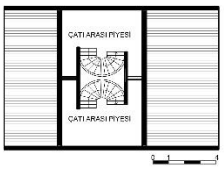 ÇATI PİYESİ PLANI	 	KONUT/ EĞİTİM

NO	PAFTA ADA PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	PLAN	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
54	4/44/13	19YY	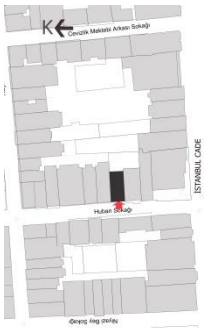	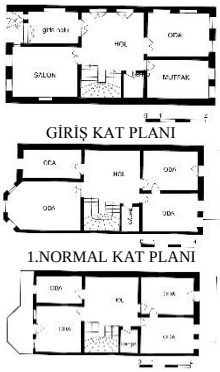	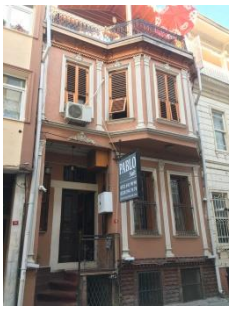	KONUT/ OFİS KONUT
55	4/44/47	19YY	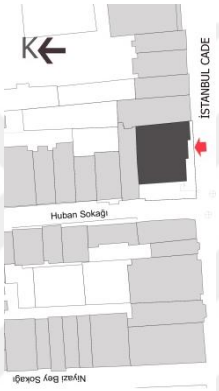		 	KONUT/ TİCARİ
56	10/46/23	19YY	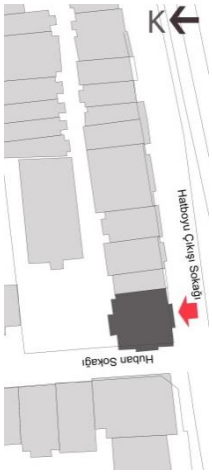	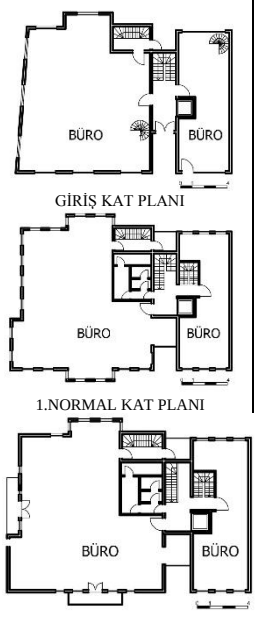	 	KONUT/ OFİS

NO	PAFTA ADA PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	PLAN	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
57	**10/47/20**	**19YY**	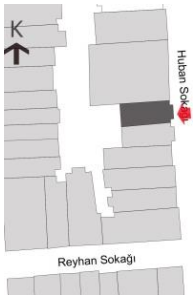	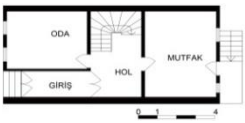 GİRİŞ KAT PLANI 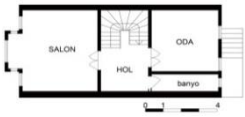 1.NORMAL KAT PLANI 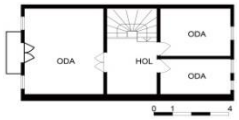 2.NORMAL KAT PLANI		KONUT/ KONUT
58	**10/47/21**	**19YY**	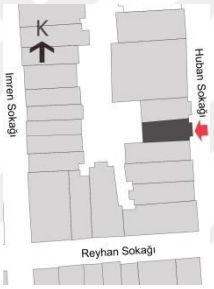	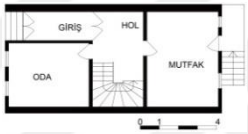 GİRİŞ KAT PLANI 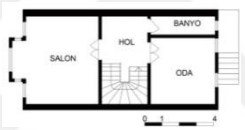 1.NORMAL KAT PLANI 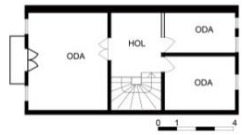 2.NORMAL KAT PLANI		KONUT /KONUT
59	**10/49/17**	**19YY**	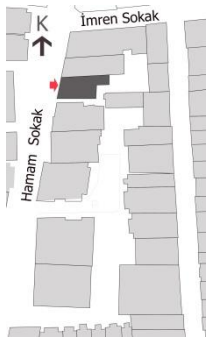	 ZEMİN KAT PLANI 1.NORMAL KAT PLANI		KONUT/ KONUT

NO	PAFTA ADA PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	PLAN	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
60	**7/55/9**	**19YY**	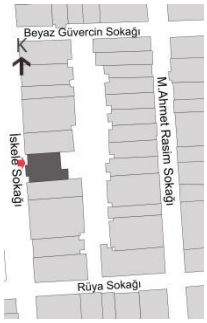			KONUT/ KÜLTÜR TESİSİ
61	**7/56/4**	**19YY**	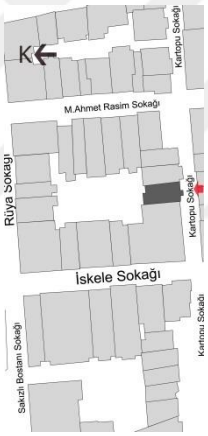	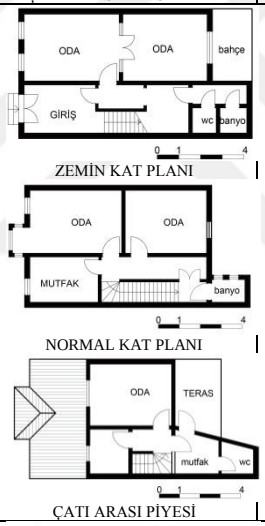		KONUT/ OFİS KONUT
62	**13/66/21**	**19YY**	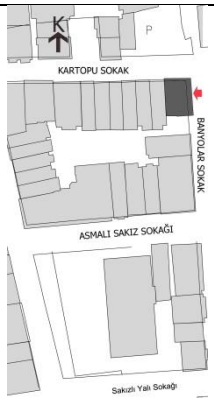	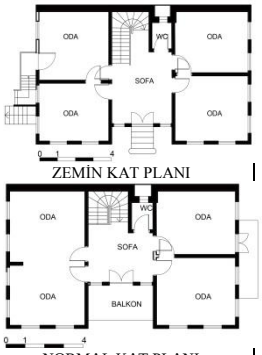	 Kartopu sokaktan bakış Banyolar Sokaktan Bakış	KONUT/ ----------

NO	PAFTA ADA PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	PLAN	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
63	14/87/2	19YY	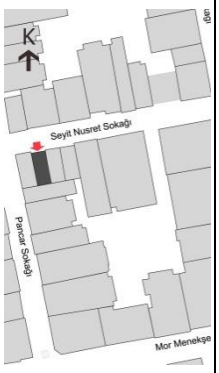	ZEMİN KAT PLANI 1.NORMAL KAT PLANI 2.NORMAL KAT PLANI		KONUT/ KULLANILMIYOR
64	14/87/3	19YY	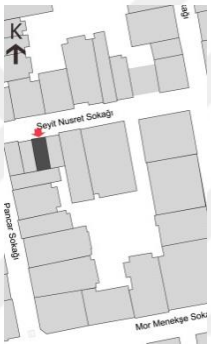	ZEMİN KAT PLANI 1.NORMAL KAT PLANI 2.NORMAL KAT PLANI		KONUT/ KONUT
65	14/87/4	19YY	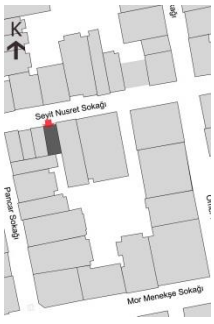	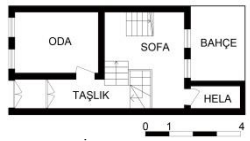 ZEMİN KAT PLANI 1.NORMAL KAT PLANI 2.NORMAL KAT PLANI		KONUT/ KONUT

NO	PAFTA ADA PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	PLAN	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
66	**101/31**	**19YY**	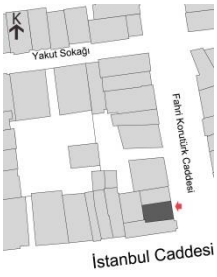	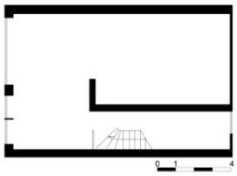 ZEMİN KAT PLANI 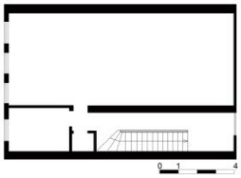 NORMAL KAT PLANI		KONUT/ TİCARİ
67	**16/104/18**	**19YY**	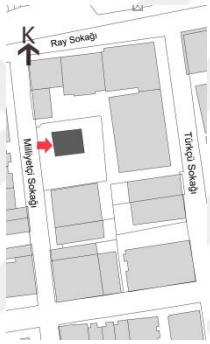	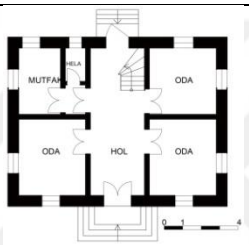 GİRİŞ KAT PLANI 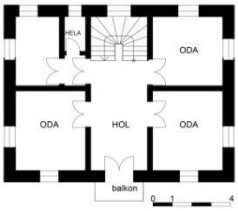 NORMAL KAT PLANI	 	KONUT/ OTOPARK
68	**12/791/16**	**19YY**	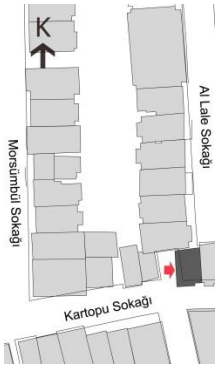	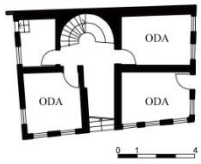 BODRUM KAT PLANI 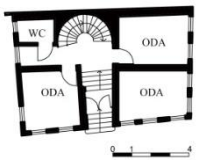 ZEMİN KAT PLANI 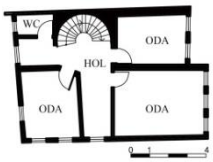 NORMAL KAT PLANI	 	KONUT/ KONUT

NO	PAFTA ADA PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	PLAN	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
69	12/792/113	19YY	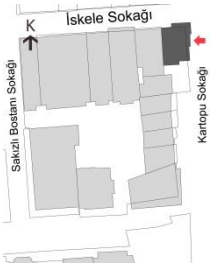	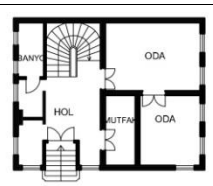 ZEMİN KAT PLANI NORMAL KAT PLANI		KONUT/ OFİS KONUT
70	2/938/31	19YY	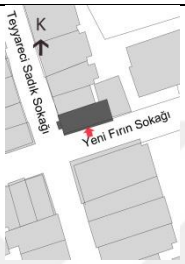	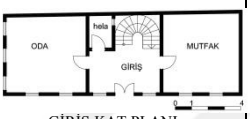 GİRİŞ KAT PLANI 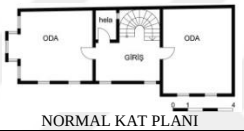 NORMAL KAT PLANI		KONUT/ HARABE
71	2/938/42-43	19YY	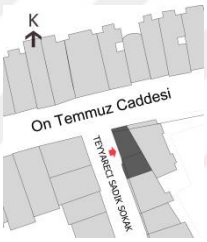	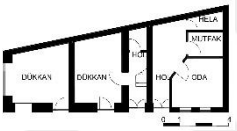 ZEMİN KAT PLANI NORMAL KAT PLANI	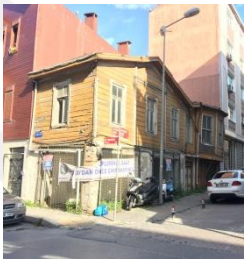	KONUT/ KONUT
72	2/941/7	19YY	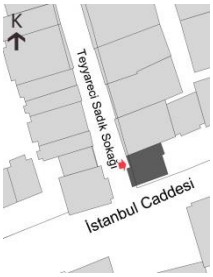	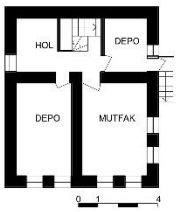 BODRUM KAT PLANI 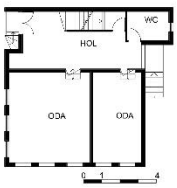 ZEMİN KAT PLANI 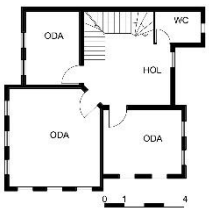 NORMAL KAT PLANI	 İstanbul Caddesinden Bakış 	KONUT/ EĞİTİM

NO	PAFTA ADA PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	PLAN	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
73	9/1082/87	19YY	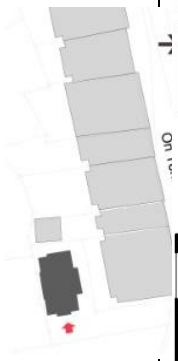	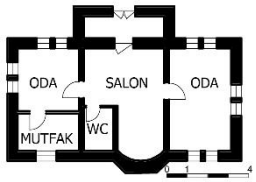 BODRUM KAT PLANI 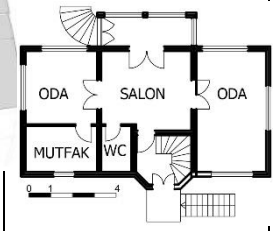 EMİN KAT PLANI 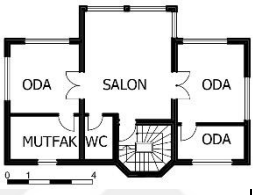 NORMAL KAT PLANI 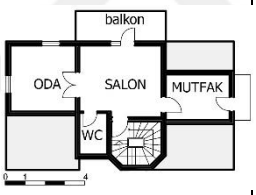 ÇATI ARASI PİYESİ	 	KONUT/ KONUT
74	10/48/41	19YY	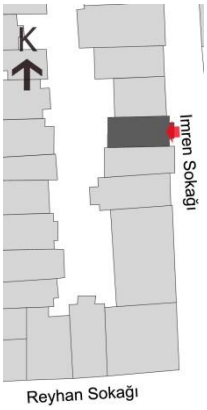	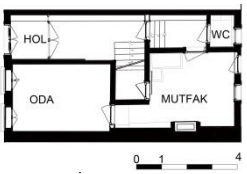 ZEMİN KAT PLANI 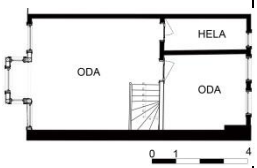 1.NORMAL KAT PLANI 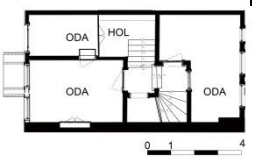 2. NORMAL KAT PLANI		KONUT/ HARABE

NO	PAFTA ADA PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	PLAN	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
75	14/85/12	20 YY İLK ÇEREGI	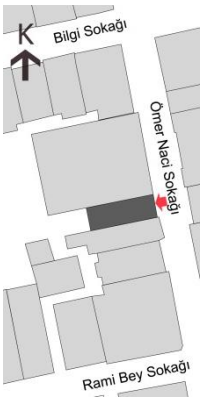	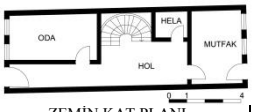 ZEMİN KAT PLANI NORMAL KAT PLANI 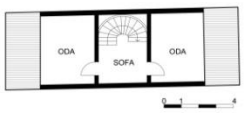 ÇATI ARASI PİYESİ		KONUT/ KAFE
76	4/45/20	20 YY İLK ÇEREGI		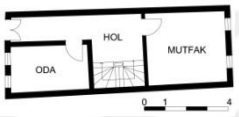 ZEMİN KAT PLANI 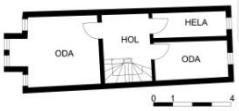 NORMAL KAT PLANI		KONUT/ KONUT
77	3/12/7	20 YY İLK ÇEREGI	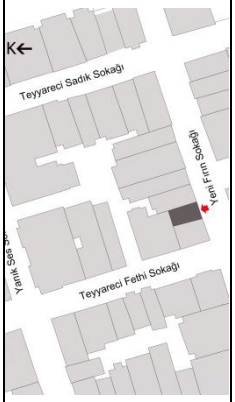 t.yok	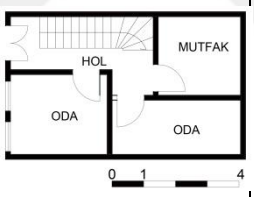 GİRİŞ KAT PLANI 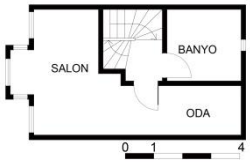 1.NORMAL KAT PLANI 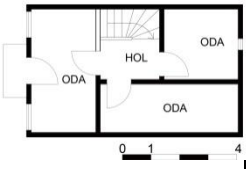 2. NORMAL KAT PLANI		KONUT/ KONUT

NO	PAFTA ADA PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	PLAN	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
78	**13/68/14**	**20 YY İLK ÇEREGI**	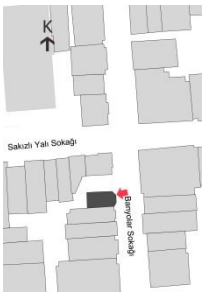	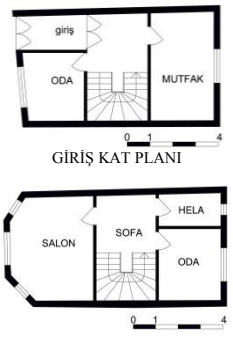 GİRİŞ KAT PLANI NORMAL KAT PLANI		KONUT/ KONUT
79	**9/1083/40**	**20 YY İLK ÇEREGI**	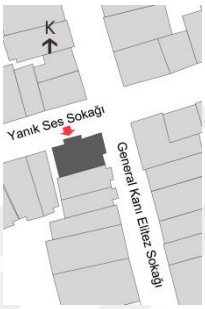			KONUT/ KONUT
80	**13/65/3**	**20 YY İLK ÇEREGI**	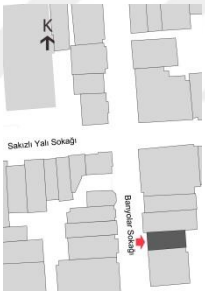	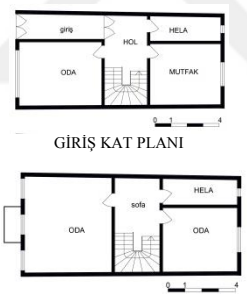 GİRİŞ KAT PLANI NORMAL KAT PLANI		KONUT/ KONUT

NO	PAFTA/ ADA/PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
81	3/10/1	19YY	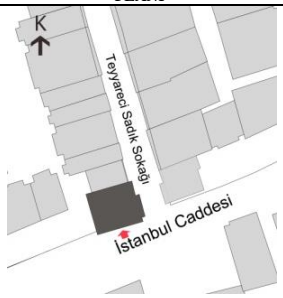	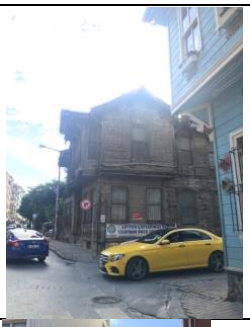	KONUT/ KULLANILMIYOR
82	3/19/29	19YY	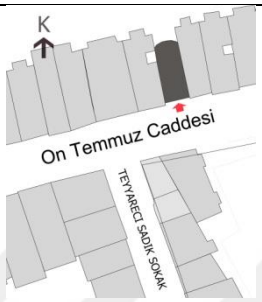		KONUT/ KONUT
83	T3/938/32	19YY	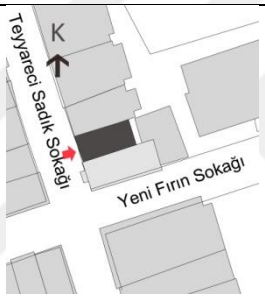		KONUT/ HARABE
84	10/1083/41	19YY	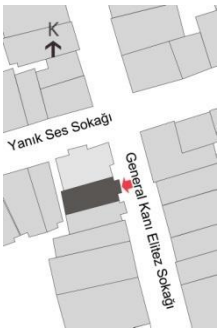		KONUT/ KONUT
85	10/1083/42	19YY	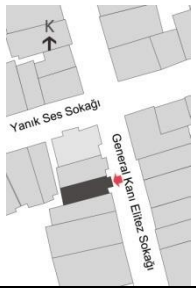		KONUT/ KONUT

NO	PAFTA/ ADA/PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
86	3/9/5	19YY	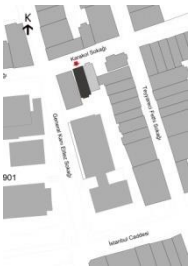		KONUT/ HARABE
87	3/9/6	19YY	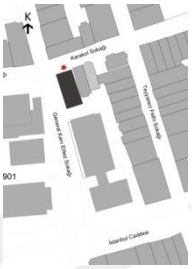		KONUT/ TERK EDİLMİŞ
88	3/15/17	19YY	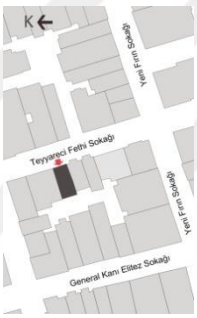		KONUT/ KONUT
89	3/15/18	19YY	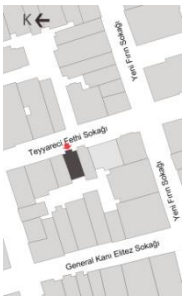		KONUT/ KONUT
90	3/15/19	19YY	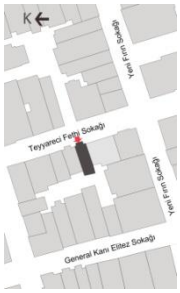		KONUT/ KONUT

NO	PAFTA/ ADA/PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
91	9/1082/22	19YY	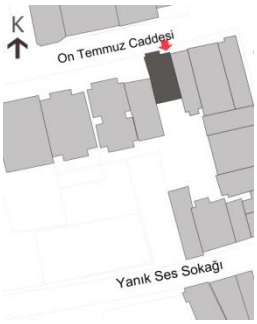		KONUT/ KONUT
92	6/24/14	19YY			KONUT/ KONUT
93	7/27/14	19YY	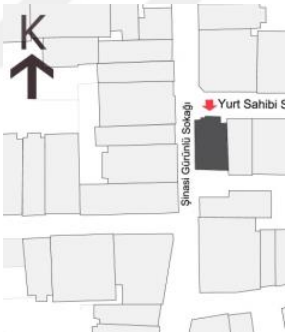		KONUT/ KONUT
94	8/32/3-4	19YY	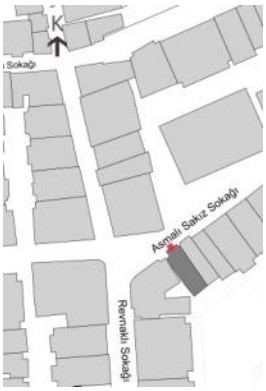		KONUT/ ANA OKULU

NO	PAFTA/ ADA/PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
95	98/T	19YY			KONUT/ KONUT
96	7/56/3	19YY			KONUT/ OFİS
97	7/36/4	19YY	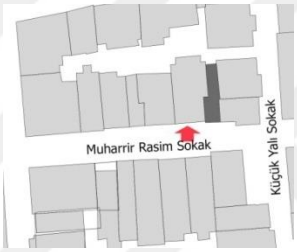		KONUT/ KONUT
98	7/36/6	19YY	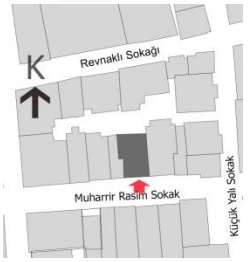		KONUT/ KONUT
99	7/36/1	19YY	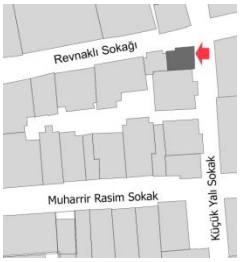	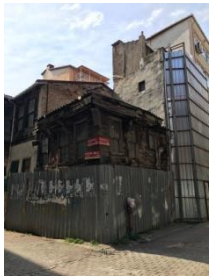	KONUT/ KULLANILMIYOR

NO	PAFTA/ ADA/PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
100	12-1/791/14	19YY	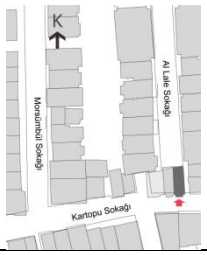		KONUT/ KONUT
101	12-1/791/15	19YY			KONUT/ OFİS
102	13/102	19YY			KONUT/ KONUT
103	13/64/13	19YY	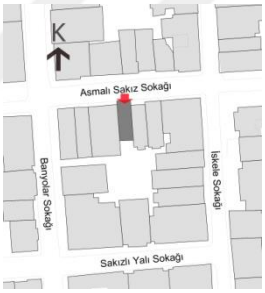		KONUT/ KONUT
104	13/64/18	19YY	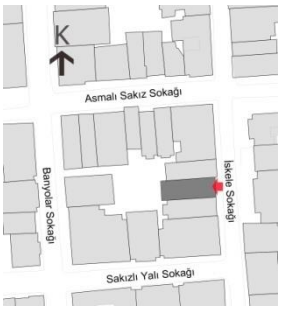		KONUT/ KONUT

NO	PAFTA/ ADA/PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
105	13/64/21	19YY	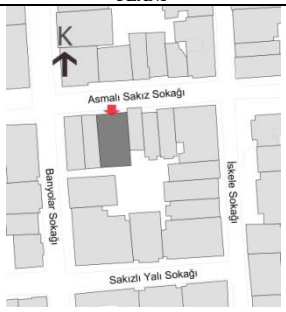		KONUT/ KONUT
106	13/64/22	19YY			KONUT/ KONUT
107	13/71/14	19YY	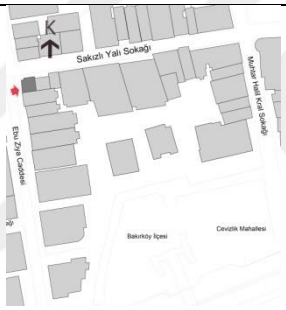		KONUT/ KAFE
108	13/71/18	19YY	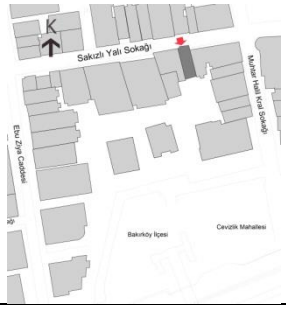		KONUT/ KONUT
109	1314/79/8	19YY	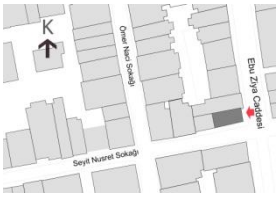		KONUT/ RESTORANT

NO	PAFTA/ ADA/PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
110	14/86/15	19YY			KONUT/ HARABE
111	4/42/8	19YY	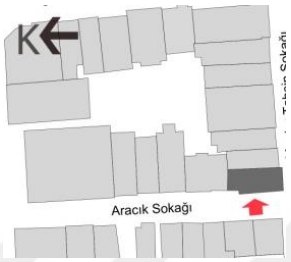		KONUT/ HARABE
112	4/42/11	19YY	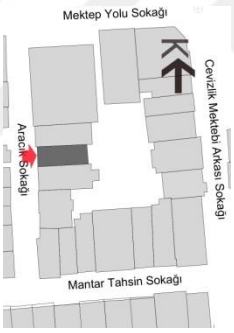		KONUT/ HARABE
113	10/50/20	19YY	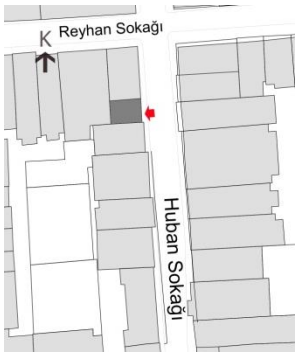		KONUT/ KONUT

NO	PAFTA/ ADA/PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
114	14/44/12	19YY	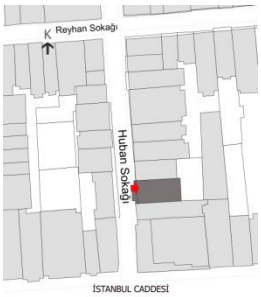		KONUT/ HARABE
115	14/44/13	19YY	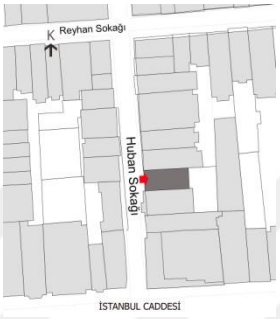		KONUT/ HARABE
116	23/144/205	19YY	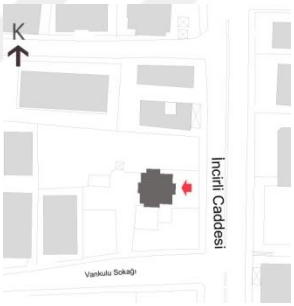		KONUT/ HARABE
117	23/891/167	19YY			KONUT/ HASTANE

NO	PAFTA/ ADA/PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
118	60/154/2	19YY			KONUT/ MUHTARLIK
119	59/145/10	19YY			KONUT/ HARABE
120	11/93/2	19YY	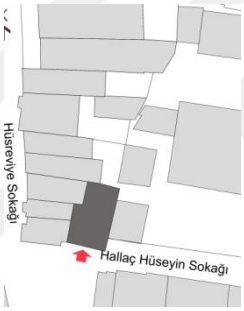		KONUT/ RESTORANT
121	11/93/4	19YY	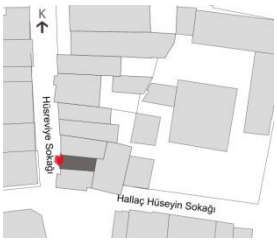		KONUT/ KONUT
122	11/93/8	19YY	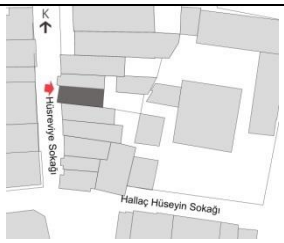		KONUT/ RESTORANT

NO	PAFTA/ ADA/PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
123	11/93/9	19YY	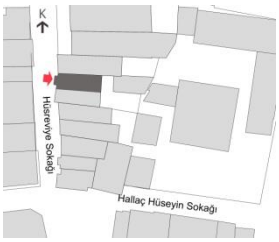		KONUT/ KONUT
124	10/52/11-12	19YY	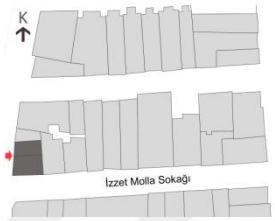		KONUT/ KONUT
125	10/52/2	19YY	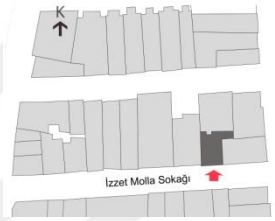		KONUT/ KONUT
126	10/52/3	19YY	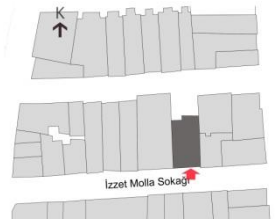		KONUT/ KONUT
127	10/52/18	19YY	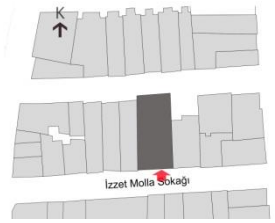		KONUT/ KONUT

NO	PAFTA/ ADA/PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
128	10/50/2	19YY	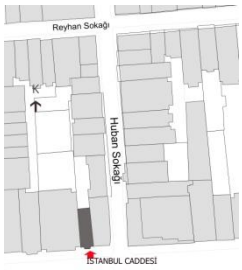	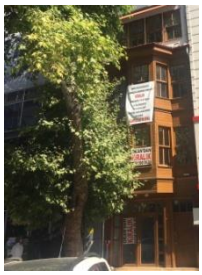	KONUT/ DÜKKAN
129	10/50/8	19YY			KONUT/ KONUT
130	10/51/7	19YY	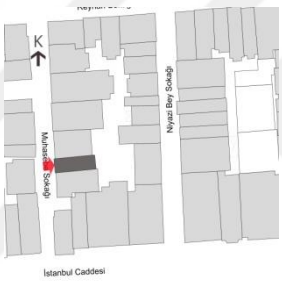		KONUT/ KONUT
131	10/51/5	19YY	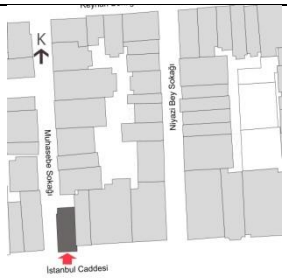		KONUT/ KONUT
132	10/48/30	19YY	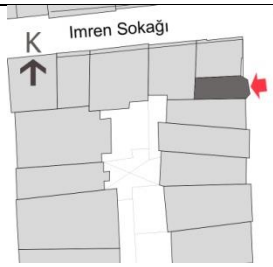		KONUT/ KONUT

NO	PAFTA/ ADA/PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
133	10/48/31	19YY	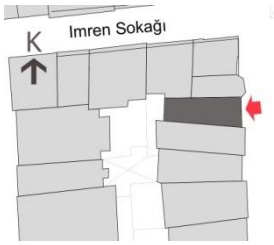		KONUT/ KONUT
134	10/48/42	19YY	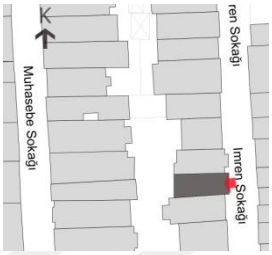		KONUT/ KONUT
135	4/44/19	19YY	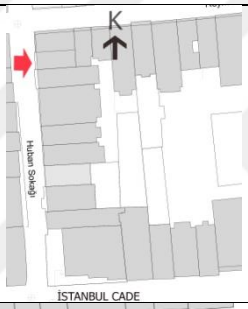		KONUT/ KONUT
136	4/43/3	19YY	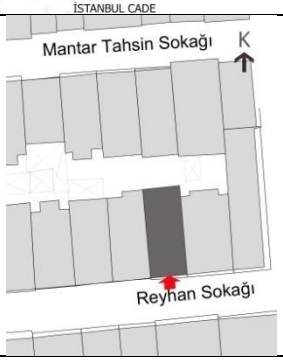		KONUT/ KONUT
137	3/15/1-22	19YY	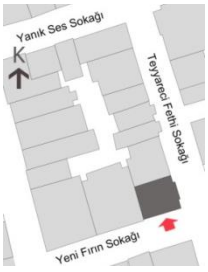		KONUT/ KONUT

NO	PAFTA/ ADA/PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
138	2/938/44	19YY	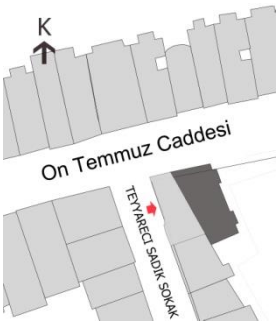		KONUT/ KONUT
139	3/10/21	19YY			KONUT/ İNŞAAT
140	16/103/17	19YY	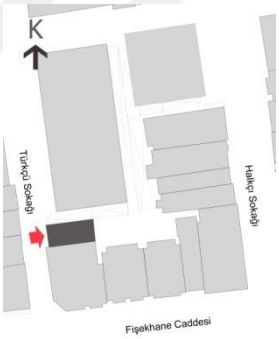		KONUT/ OFİS
141	12/790/225	19YY	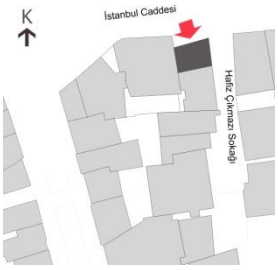	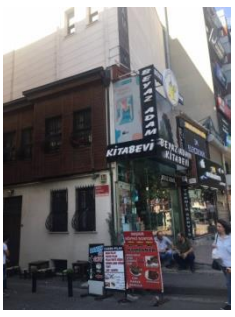	KONUT/ DÜKKAN

NO	PAFTA/ ADA/PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
142	12/790/226	19YY	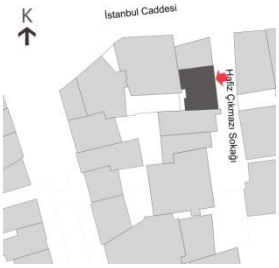		KONUT/ DÜKKAN
143	7/38/29	19YY	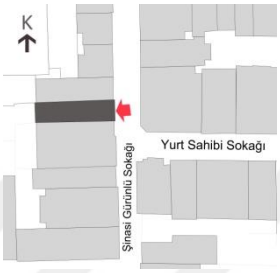		KONUT/ KONUT
144	6/24/31	19YY	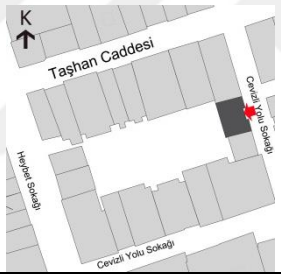		KONUT/ KONUT
145	7/26/15	19YY	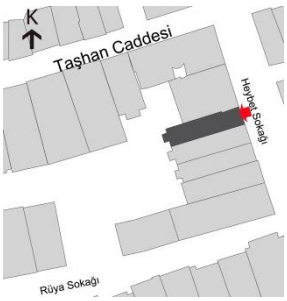		KONUT/ KONUT

NO	PAFTA/ ADA/PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
146	7/37/23	19YY	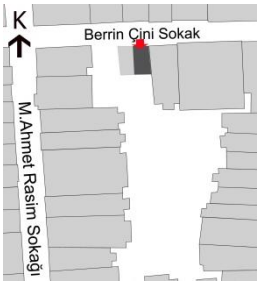		KONUT/ KONUT
147	7/37/21	19YY	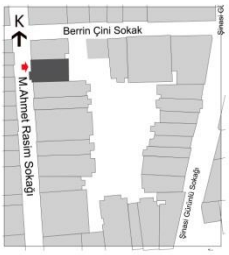		KONUT/ KONUT
148	7/54/4	19YY			KONUT/ KONUT
149	13/66/9	19YY	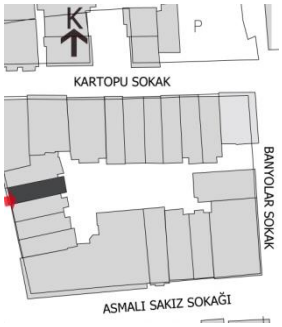		KONUT/ KONUT

NO	PAFTA/ ADA/PARSEL	DÖNEM	VAZİYET PLANI	FOTOĞRAFLAR	İLK İŞLEV/ GÜNCEL KULLANIM
150	13/67/11	19YY	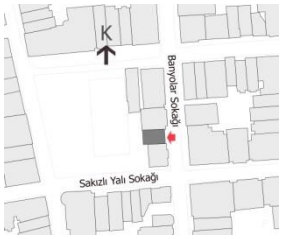		KONUT/ KONUT
151	13/68/12	19YY	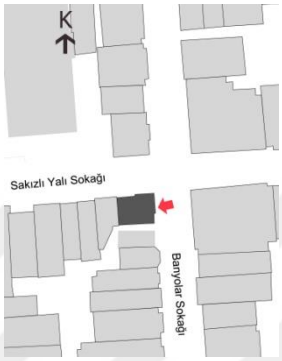		KONUT/ KONUT
152	13/69/18	19YY	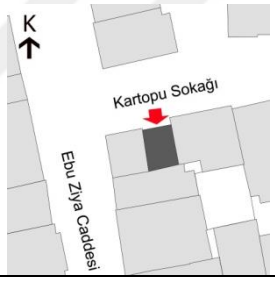		KONUT/ KAFE

,

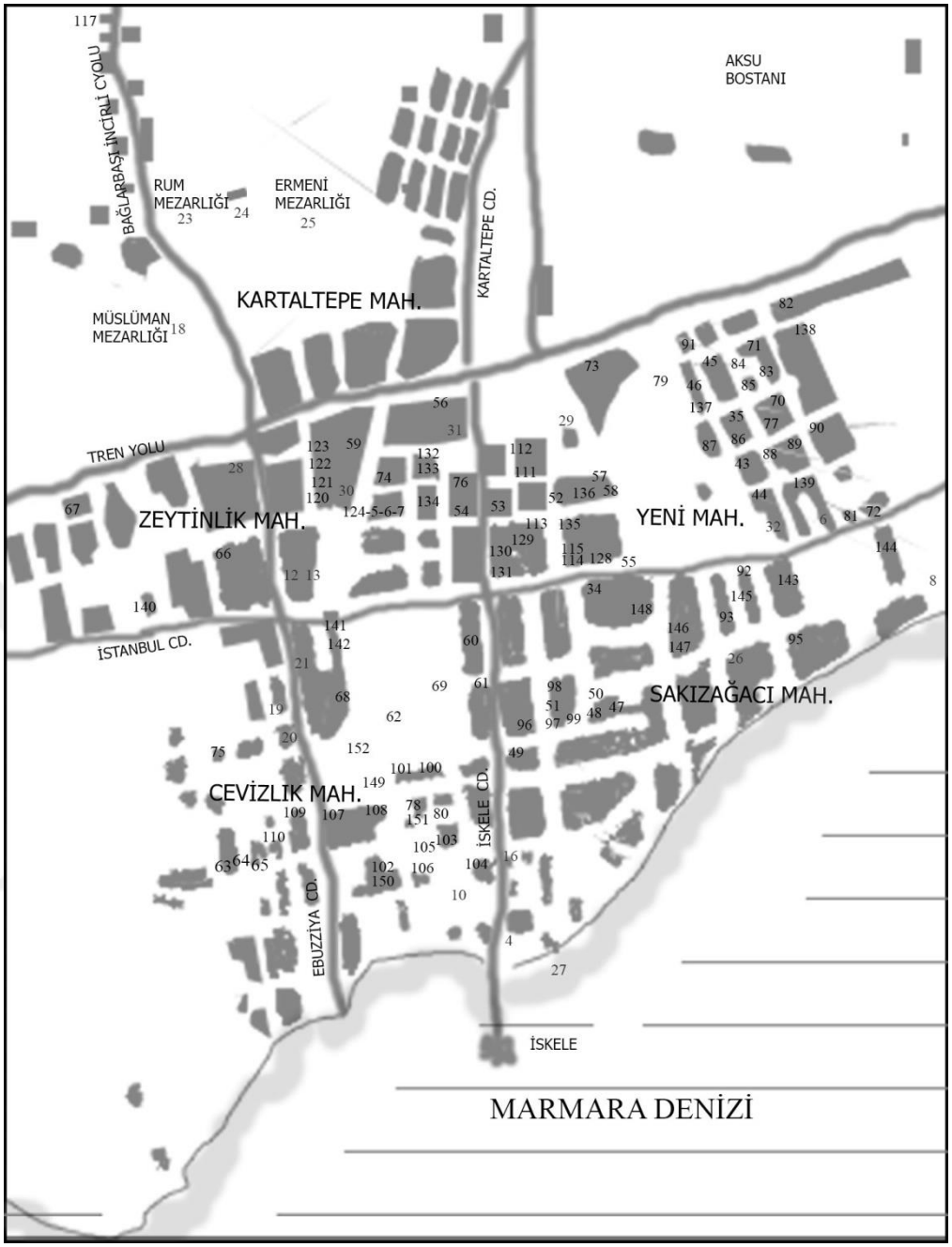

Ek 3. 1909 Yılına ait haritada tarihi yapıların konumu.

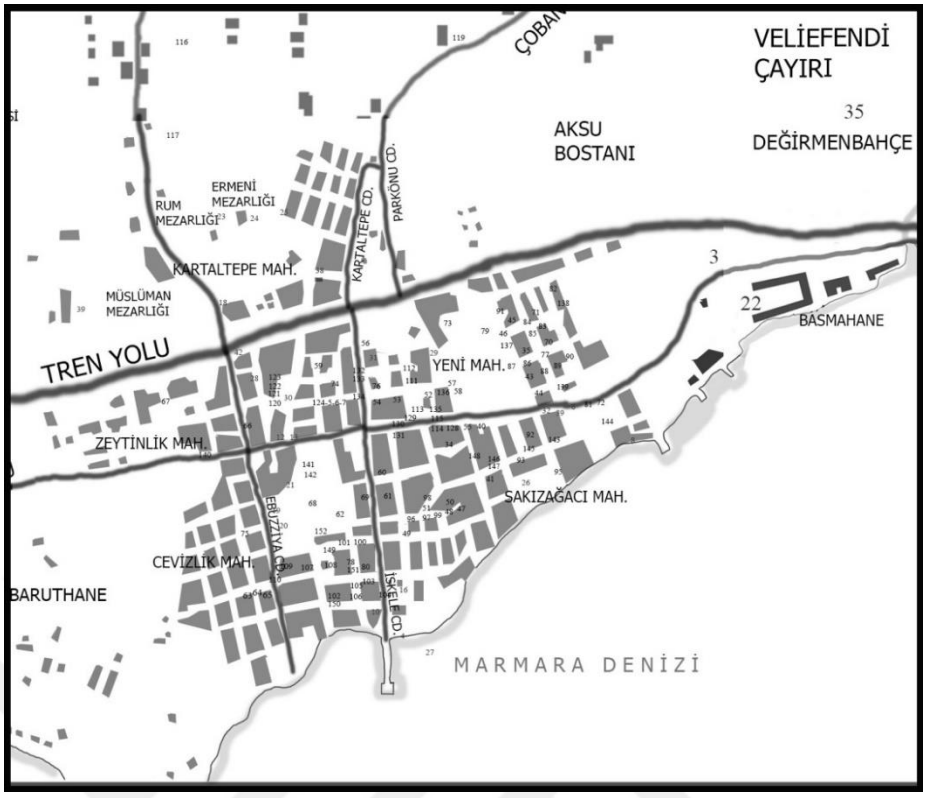

Ek 4.1918 Yılına ait haritada tarihi yapıların konumu.

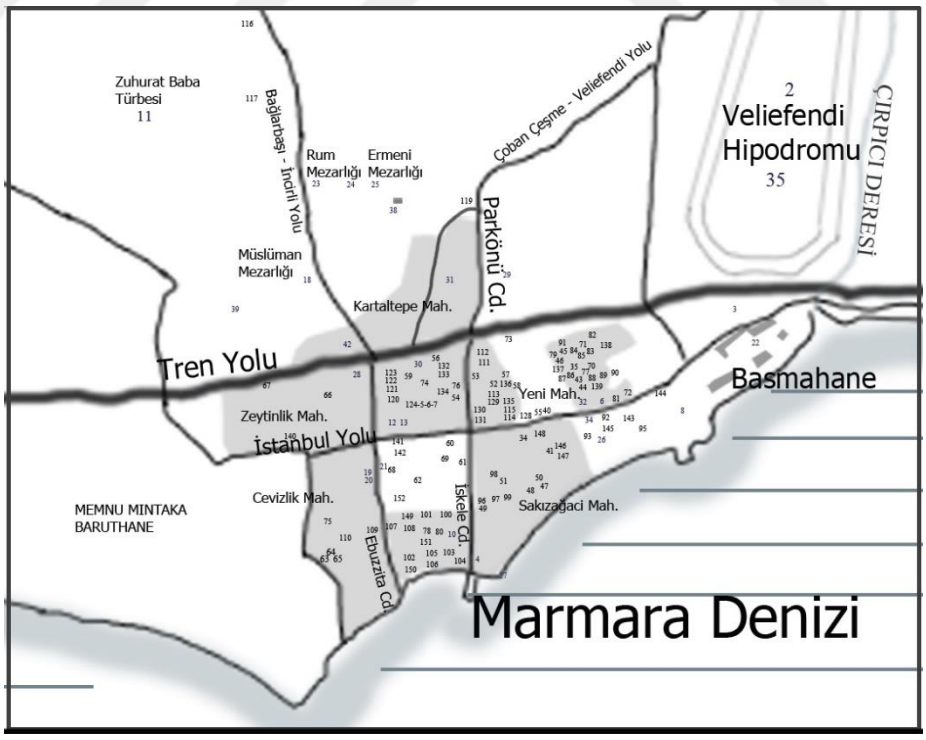

Ek 5. 1940 Yılına ait haritada tarihi yapıların konumu.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı-Soyadı: Elvira CALAKOVİC

Doğum Yeri-Tarihi: Sırbistan- 19.02.1988

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce, Slav Diller

Öğrenim Durumu

Lise 2003-2007 Gimnazija "30 Septembar" Karadağ

Dil Eğitimi 2007-2008 TÖMER

Lisans 2018-2013 M.S.G.S.Ü Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

Lisansüstü eğitim 2015-2019 Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı

İş Deneyimi 2013 ten itibaren Motif İstanbul Yapı